ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΦΥΛΟ & ΝΕΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ»

Διπλωματική Εργασία

Της Σταματάκη Χαρίκλειας

ΘΕΜΑ: Διερεύνηση της επαγγελματικής κατάστασης των εκπαιδευομένων στα ΣΔΕ μετά την αποφοίτηση τους από αυτά

Μελέτη περίπτωσης: ΣΔΕ Τυλίσου Ηρακλείου Κρήτης

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΓΟΥΒΙΑΣ ΔΙΟΝΥΣΗΣ	ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ (Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ.)	ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ
ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΑΝΤΖΟΛΑ	ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ (Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ.)	ΜΕΛΟΣ
ΜΑΡΙΟΣ ΒΡΥΩΝΙΔΗΣ	ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ	ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ	ΜΕΛΟΣ

Ρόδος, 2011

Ευχαριστίες

Στον Παναγιώτη

για την αμέριστη συμπαράσταση και ανοχή του

&

στη Πολυνίκη που βρέθηκε ξαφνικά να μου

παρέχει απλόχερα την βοήθεια της

Περίληψη **6**

Abstract **7**

1. Εισαγωγή **8**

2. Αγορά Εργασίας, Απασχόληση και Απασχολησιμότητα **10**

2.1. Γενικοί Ορισμοί 10

2.2. Απασχόληση, σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον και παγκοσμιοποίηση 11

2.3. Απασχόληση και κοινωνικός αποκλεισμός 13

2.4. Απασχόληση και η διάσταση του φύλου στο σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον 15

3. Δια Βίου Μάθηση **18**

3.1. Δια βίου Εκπαίδευση και Μάθηση 18

3.2. ΔΒΜ και κοινωνικός αποκλεισμός 21

4. Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας **22**

4.1. Διά Βίου Μάθηση και ΣΔΕ 22

4.2. Τα ΣΔΕ στην Ευρώπη και την Ελλάδα 23

4.3. Δομή εκπαιδευτικού προγράμματος ΣΔΕ - Γενικοί κανόνες λειτουργίας 26

4.4. Το προφίλ των εκπαιδευομένων των ΣΔΕ 30

4.5. Οι εκπαιδευτές των ΣΔΕ 33

4.6. Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας στα ΣΔΕ 36

4.7. Πιθανές ερμηνείες για τον τρόπο με τον οποίο επιδιώκουν τα δύο φύλα κοινωνική ενσωμάτωση μέσω των ΣΔΕ 40

5. Σκοπός της έρευνας και ερευνητικοί στόχοι **41**

6. Μεθοδολογία **43**

6.1. Μέθοδος έρευνας 43

6.2. Είδος ποιοτικής έρευνας 44

6.3. Σχέση ερευνήτριας και ερωτώμενων 46

6.4. Δείγμα 46

6.5. Ζητήματα δεοντολογίας 47

7. Αποτελέσματα **49**

7.1. Κωδικοποίηση.....49
7.2. Οι μαθητές του ΣΔΕ στην υπό μελέτη περίπτωση.....49
7.3. Το δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων/ουσών.....52
7.4. Αποτελέσματα σχετικά με το τους λόγους που οδήγησαν στην εγκατάλειψη του τυπικού σχολείου.....53
7.5. Αποτελέσματα σχετικά με την εκπαίδευση / κατάρτιση πριν το ΣΔΕ.....56
7.6. Αποτελέσματα σχετικά με την απασχόληση πριν το ΣΔΕ.....57
7.7. Αποτελέσματα σχετικά με τους λόγους προσέλευσης στο ΣΔΕ.....61
7.8. Αποτελέσματα σχετικά με τις εμπειρίες και προσδοκίες από την φοίτηση στο ΣΔΕ 64
7.9. Αποτελέσματα σχετικά με τη συνέχιση των σπουδών.....70
7.10. Αποτελέσματα σχετικά με τη επαγγελματική κατάσταση μετά την αποφοίτηση από το ΣΔΕ.....70
7.11. Αποτελέσματα σχετικά με γενικότερες αλλαγές μετά την αποφοίτηση από το ΣΔΕ 72
8. Συζήτηση - Συμπεράσματα.....77
8.1. Γενικότερα συμπεράσματα από τη διαδικασία των συνεντεύξεων.....77
8.2. Συμπεράσματα ως προς την τροποποίηση στόχων, μετατόπιση ενδιαφερόντων και γενικότερης συμβολής του ΣΔΕ.....77
8.3. Συμπεράσματα ως προς την βελτίωση της Απασχόλησης μετά το ΣΔΕ.....82
8.4. Φοίτηση στα ΣΔΕ, απασχόληση και η διάσταση του φύλου.....87
9. Αντί Επιλόγου.....92
Βιβλιογραφία.....93
Παράρτημα 1 / Ερωτηματολόγιο Συνεντεύξεων.....105
Δελτίο Συνέντευξης.....105
Παράρτημα 2 / Συνεντεύξεις.....109

Περίληψη

Ο θεσμός των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας, στα πλαίσια της Δια Βίου Μάθησης, θεσμοθετήθηκε στοχεύοντας σε μια ουσιαστική επιμόρφωση των ατόμων ηλικίας άνω των 18 ετών, που δεν έχουν ολοκληρώσει την τυπική εκπαίδευση, παρέχοντας τους το απολυτήριο Γυμνασίου, έτσι ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας, τόσο σε κοινωνικό, όσο και σε επαγγελματικό επίπεδο.

Την εποχή της παγκοσμιοποίησης, όπου οι έννοιες της εκπαίδευσης και της μάθησης επανακαθορίζονται, τα ΣΔΕ εντάσσονται σε ένα γενικότερο πλαίσιο της πολιτικής, με απώτερο στόχο την κοινωνική ενσωμάτωση, βελτιώνοντας την απασχολησιμότητα των ατόμων που φοιτούν σε αυτά.

Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να προσεγγίσει αυτό το θέμα, μέσω ποιοτικής μεθοδολογίας, με συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν σε απόφοιτους/ες του ΣΔΕ Τυλίσου, στο Ηράκλειο Κρήτης. Το κύριο ερώτημα το οποίο διαπραγματεύεται, είναι το κατά πόσο η έλλειψη απασχόλησης ή η απασχόληση υπό επαχθείς συνθήκες ή με μειωμένες αποδοχές, είναι θέματα που διαφοροποιούνται μετά την φοίτηση στα ΣΔΕ; Η μελέτη έδειξε ότι η φοίτηση στο ΣΔΕ συμβάλει ουσιαστικά στην βελτίωση της αυτοεικόνας και άρα εν μέρει στην κοινωνική τους ένταξη, βελτιώνει την καθημερινότητα τους, σε προσωπικό, οικογενειακό και κοινωνικό επίπεδο αλλά δεν διαφοροποιεί την επαγγελματική τους κατάσταση. Παρόλο που εφοδιάζει με προσόντα και δεξιότητες, δεν φαίνεται ικανοποιεί τις ανάγκες ως προς βελτίωση εργασιακών συνθηκών ή ένταξη στην αγορά εργασίας

Λέξεις Κλειδιά: *Δια Βίου Μάθηση, Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, Απασχόληση*

Abstract

The institution of Second Chance Schools, within the framework of Lifelong Learning, was established aiming at an effective training for people aged over 18 who have not completed their formal education, giving them the high school diploma in order to be able to respond to the demands of modern society, both socially, and professionally.

In the era of globalization, where the concepts of education and learning are redefined, the SCS (Second Chance Schools) part of an overall policy framework, are aiming at social integration, improving the employability of people attending them.

This study attempts to address this issue through qualitative methodology, using interviews conducted in graduates in SDE Tylisos in Heraklion, Crete. The main question which deals with is whether the lack of employment or employment under onerous conditions or low wages, are matters that differentiate after attending the SCS? The study showed that attending SCS contribute significantly to improved self-image and so in part to social inclusion, improve their daily lives, personal, familial and social level, but does not differentiate their professional status. While supplying skills, does not appear to meet the needs to improve working conditions and labor market integration.

Keywords: *Lifelong Learning, Second Chance Schools, Employment*

1. Εισαγωγή

Τα χαρακτηριστικά στοιχεία στην οικονομική παγκοσμιοποίηση με τη ραγδαία εξάπλωση της αγοράς σε διεθνές επίπεδο, την τεχνολογική και διαχειριστική ευελιξία των σύγχρονων συστημάτων παραγωγής και την ανάδυση νέων μορφών κυριαρχίας που ανεξαρτήτως τοπικών και εθνικών συνόρων, έχουν οδηγήσει σε ριζικές αλλαγές στον τομέα της εργασίας.

Παρά τις προσπάθειες που γίνονται σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, συνεχίζουν να υφίστανται προβλήματα φτώχειας, κοινωνικού αποκλεισμού και ανεργίας, ίσως και εντονότερα από πριν, με φαινόμενα μαζικής ανεργίας και κοινωνικού αποκλεισμού. (Λουκάς, 2005).

Σε μια τέτοια πραγματικότητα, ως τρόπο αντιμετώπισης όλων αυτών των εξελίξεων, η Ευρωπαϊκή Ένωση θεσμοθετεί την Δια Βίου Μάθηση, δηλαδή την προέκταση της εκπαιδευτικής διαδικασίας καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου με τη συμμετοχή όλων, συμπεριλαμβανομένων και των μη ευνοημένων και ευπαθών κοινωνικών ομάδων (Τριλιανός, 2000). Μέσο αυτής στοχεύει αφενός στην κοινωνική συνοχή και ευημερία και αφετέρου στην αναβάθμιση του ανθρώπινου κεφαλαίου και την κοινωνική ευημερία (Αθανασούλα – Ρέππα, 2006)

Στην παρούσα μελέτη γίνεται μια προσέγγιση μέσω ποιοτικής μεθοδολογίας του εάν και πώς ένα Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας, συνέβαλλε στην επίτευξη του στόχου της ένταξης ή επανένταξης των αποφοίτων του στην αγορά εργασίας, ή κατά πόσο βοήθησε στη βελτίωση της επαγγελματικής τους κατάστασης. Το συγκεκριμένο ΣΔΕ, λειτουργεί από το 2001 στο Νομό Ηρακλείου, ενώ από το 2009 λειτουργούν δύο ακόμα παραρτήματα στον ίδιο νομό, εξαιτίας των αυξημένων αναγκών που υπήρχαν (www. ideeke.edu.gr) Συγκεκριμένα, μέσα από ημιδομημένες συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν σε άτομα που αποφοίτησαν από το ΣΔΕ, επιχειρείται να διαπιστωθεί αν η δομή αυτή της ΔΒΜ εξυπηρετεί έναν από τους βασικότερους στόχους της, που είναι η κοινωνική ενσωμάτωση, βελτιώνοντας την απασχολησιμότητα των ατόμων που φοιτούν σε αυτά. Έχοντας σαν αφετηρία τους λόγους προσέλευσης στα ΣΔΕ και το αν αυτοί σχετίζονται άμεσα με την επαγγελματική αποκατάσταση ή βελτίωση και αν είναι στηριζόμενοι πρωταρχικά σε οικονομικού χαρακτήρα κίνητρα (Selwyn & Gorard, 2002),

προσεγγίζονται βασικές πτυχές της επαγγελματικής κατάστασης των αποφοίτων και κυρίως το αν αυτή βελτιώθηκε σε διάφορα επίπεδα, μετά την φοίτηση στα ΣΔΕ. Παράλληλα, διερευνώνται τυχόν αλλαγές, προσωπικές και επαγγελματικές, στις οποίες εστιάζουν οι ίδιοι/ες οι απόφοιτοι του ΣΔΕ, ότι συνείσφερε η φοίτηση τους καθώς και ο παράγοντας του κοινωνικού αποκλεισμού.

Η εργασία καταρχήν εστιάζει στην θεωρητική διερεύνηση του ζητήματος και στη συνέχεια γίνεται η ερευνητική προσέγγιση του υπό μελέτη αντικειμένου.

Αρχικά γίνεται μια αναφορά στις έννοιες και τους ορισμούς της αγοράς εργασίας, της απασχόλησης και της απασχολησιμότητας, καθώς και η σύνδεση της απασχόλησης με το σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον και την παγκοσμιοποίηση, τον κοινωνικό αποκλεισμό και την διάσταση του φύλου στο σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον. Στη συνέχεια αναλύεται η έννοια της Δια Βίου Μάθησης και γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισης της σχέσης της με τον κοινωνικό αποκλεισμό, ενώ στο τελευταίο τμήμα της θεωρητικής διερεύνησης, επιχειρείται μία ανασκόπηση της εξέλιξης των δομών της εκπαίδευσης ενηλίκων, παρουσιάζεται ο θεσμός των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας και η πορεία του στην Ελλάδα, ο τρόπος λειτουργίας τους, τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευόμενων και των εκπαιδευτών ενώ παράλληλα, επιδιώκεται να αποσαφηνιστεί ο τρόπος με τον οποίο οι στόχοι τους συνδέονται με αυτούς ΔΒΜ, έτσι όπως ορίζει το ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Στο ερευνητικό μέρος της εργασίας, περιγράφονται τα στάδια της έρευνας πεδίου στο πλαίσιο μιας ποιοτικής μεθοδολογίας, παρουσιάζονται οι στόχοι της έρευνας και τα ερευνητικά ερωτήματα. Επίσης, εξετάζεται η μεθοδολογία και η επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου που ακολουθήθηκε καθώς και η διαδικασία μέσω της οποίας έγινε η συλλογή και ανάλυση των δεδομένων και εξετάζονται ζητήματα δεοντολογίας και ποιότητας της ερευνητικής διαδικασίας. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα και τέλος γίνεται μια προσπάθεια κριτικής ανάλυσης των αποτελεσμάτων και η σύνδεση τους με το θέμα που διαπραγματεύεται η συγκεκριμένη έρευνα.

2. Αγορά Εργασίας, Απασχόληση και Απασχολησιμότητα

2.1. Γενικοί Ορισμοί

Η εργασία είναι ένα αδιαμφισβήτητο δικαίωμα και επιλογή του κάθε ανθρώπου. Όλοι οι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας. Σύμφωνα με το Σύνταγμα (άρ. 22, παρ. 1), «Η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το Κράτος, που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζόμενου αγροτικού και αστικού πληθυσμού». Ο κάθε άνθρωπος για να αποκτήσει τα αγαθά που χρειάζεται, πρέπει να εργάζεται, κάτι που προϋποθέτει την ένταξη του στην αγορά εργασίας. Η αγορά εργασίας, είναι εκείνη η αγορά όπου υπάρχουν πωλητές και αγοραστές, με αντικείμενο αγοραπωλησίας την εργασία (Λιάπης, 2008). Η διαδικασία συγκρότησης της αγοράς εργασίας είναι μια μακροχρόνια διαδικασία, στηριζόμενη πάνω σε παλαιότερες μορφές απασχόλησης και έχει χαρακτηριστικά, τα οποία της αποδίδουν την ιδιαιτερότητα της και τους βασικούς μηχανισμούς λειτουργίας της (Δεδουσόπουλος, 2001). Τέτοια είναι οι τεχνικές ανάγκες της παραγωγής, δηλ. οι παράγοντες που καθορίζουν τη ζήτηση ενός εργοδότη για μισθωτή εργασία κάποιας συγκεκριμένης ειδικότητας, η προσφορά μισθωτής απασχόλησης, το Θεσμικό πλαίσιο, δηλ. όλες εκείνες τις κανονιστικές διατάξεις που διέπουν τη σχέση μισθωτής απασχόλησης και τέλος, τα γεωγραφικά όριο της αγοράς εργασίας

Στην ιστορία της οικονομίας, οι εργαζόμενοι κατέχουν πρωταγωνιστική θέση, πωλώντας την εργασία τους, εξασφαλίζοντας έτσι το εισόδημα τους, ενώ οι επιχειρήσεις αγοράζουν εργασία για να παράγουν προϊόντα ή υπηρεσίες (McConnell-Brue, 1986).Το σύνολο των εργαζομένων σε μια οικονομία επηρεάζει τόσο τη διαμόρφωση όσο και τη λειτουργία της αγοράς εργασίας, ενώ αφενός η ένταξη των ατόμων στην αγορά εργασίας και αφετέρου η επιλογή εργασίας, εξαρτώνται από ατομικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες (Μαράκη, 2006). Στους πρώτους, συμπεριλαμβάνονται τα οφέλη, υλικά ή μη, που έχει το άτομο από την εργασία του και κατ΄ επέκταση η ικανοποίηση που νιώθει μέσα από αυτήν, ενώ όταν γίνεται λόγος για στους κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες, αυτοί αφορούν κυρίως τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του λαού στον οποίο αυτό ανήκει και τα οποία διαμορφώνουν τις συνθήκες διαβίωσης του,

όπως είναι το καταναλωτικό πρότυπο που ακολουθεί, οι υποχρεώσεις του στην οικογένεια και στην κοινωνία, οι αντιλήψεις του απέναντι στην εργασία κ.ά. (Μαράκη, 2006).

Απασχόληση είναι το ποσοστό εκείνο του εργατικού δυναμικού που εργάζεται, ενώ με τον όρο απασχολησιμότητα, εννοείται η κατάσταση του ατόμου κατά την οποία είναι αρκετά ανταγωνιστικό και ικανό, ώστε να παραμείνει στην αγορά εργασίας ή να είναι σε θέση να διεκδικήσει επιτυχώς μια θέση σε αυτήν (Λιάπης, 2008). Στη σημερινή αγορά εργασίας, η απασχολησιμότητα αποκτά ιδιαίτερη σημασία λόγω της έμφασης που αποδίδεται στο ανθρώπινο κεφάλαιο για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας. Μέσω αυτής της έννοιας αναγνωρίζεται ως επιτυχημένη επαγγελματική σταδιοδρομία, η ανάπτυξη μεταβιβάσιμων επαγγελματικών δεξιοτήτων και η ευελιξία μετακίνησης από τις διάφορες επαγγελματικές καταστάσεις, συμπεριλαμβανομένης και της ανεργίας (Λουκάς, 2005). Η απασχολησιμότητα περιλαμβάνει όχι μόνο την κατάρτιση και τη δια βίου εκπαίδευση, αλλά παρέχει στο άτομο μια μεγαλύτερη κατανόηση των αλλαγών της απασχόλησης, της ανάγκης για κινητικότητα και των μέσων βελτίωσης αλλά και αύξησης των προσόντων του. Σύμφωνα με τους Moss και Tilly (1996) η έννοια της απασχολησιμότητας περιλαμβάνει και δεξιότητες, όπως, την επικοινωνία, το επιχειρηματικό πνεύμα και η δυνατότητα επίλυσης προβλημάτων, ενώ οι Green και Turok (2000) υπογραμμίζουν και κάποια ατομικά χαρακτηριστικά όπως την ευελιξία, την εχεμύθεια και την προσαρμοστικότητα.

2.2. Απασχόληση, σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον και παγκοσμιοποίηση

Στις μέρες μας, η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας και η επακόλουθη εκμηδένιση των αποστάσεων και η διευκόλυνση των ανταλλαγών και των μετακινήσεων, με την ταυτόχρονη μεγιστοποίηση της βελτίωσης των τηλεπικοινωνιών, επέφερε αναπόφευκτα τη διεθνοποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων (Qureshi, 2004). Αποτέλεσμα όλων αυτών, είναι ότι άνθρωποι, αγαθά, υπηρεσίες και κεφάλαια, ακολουθώντας κοινώς αποδεκτούς κανόνες, διακινούνται σχεδόν απεριόριστα σε ολόκληρο τον πλανήτη. Αυτός είναι ο λόγος που ο Thomas L. Friedman (2005) υποστηρίζει ότι «ο κόσμος είναι επίπεδος» στο ομότιτλο βιβλίο του. Στα πλαίσια αυτού

του «επίπεδου κόσμου» και της παγκοσμιοποίησης, το «τοπίο» στον τομέα της απασχόλησης και της αγοράς εργασίας, υφίσταται ριζικές αλλαγές.

Η παγκοσμιοποίηση έχει επαναπροσδιορίσει τα χαρακτηριστικά της εργασίας όπως είχαν καθιερωθεί τυπικά στο παρελθόν και έχει μεταβάλει ριζικά τον πυρήνα της. Ο εργασιακός χώρος δεν είναι πλέον σταθερός, αλλά μεταβάλλεται αναλόγως των απαιτήσεων της παραγωγικής διαδικασίας, κάποιες φορές γίνεται και εικονικός ή ψηφιακός, η εργασιακή σχέση γίνεται περισσότερο ευμετάβλητη σε σχέση με το παρελθόν, γεγονός που μεταφράζεται τόσο ως ευελιξία, όσο και ως ανασφάλεια, ενώ η μεταβλητότητα χαρακτηρίζει και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εργαζομένων σε σχέση με το τι αναμένεται από εκείνους/ες να πράξουν, την αμοιβή τους και τον τρόπο υπολογισμού αυτής, τα συνδικαλιστικά δικαιώματα και τον τρόπο άσκησής τους (Βιτσιλάκη, 2004). Επιπλέον, αυτή η αλματώδη ανάπτυξη των δικτυακών και επικοινωνιακών τεχνολογιών οδήγησε στην ολοένα αυξανόμενη χρήση τους σε πολλούς και διαφορετικούς τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας σηματοδοτώντας έτσι την σταδιακή κατάργηση αυτού που χαρακτηρίζεται ως «παραδοσιακή» οργάνωση εργασίας (Gottschall, 2002) και την δημιουργία νέων μορφών οργάνωσής της. Στο επίπεδο των επιχειρήσεων, που μέσα στο κεφαλαιοκρατικό σύστημα παραγωγής, στοχεύουν στη μεγιστοποίηση του κέρδους τους (Φώκιαλη, 2007), η επιτάχυνση της τεχνολογικής προόδου στους τομείς της πληροφορικής, των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών - όπου οι υπηρεσίες και τα αγαθά κυκλοφορούν ολοένα και περισσότερο-, επιδρούν αναπόφευκτα στον τομέα της απασχόλησης διαμορφώνοντας ένα νέο πλαίσιο τόσο ως προς την απασχόληση σαν σύνολο, όσο και ειδικότερα ως προς τα επίπεδα απαιτούμενων προσόντων των εργαζομένων αλλά και των μισθών τους.

Σε αυτό το νέο πλαίσιο, αν τα προσόντα και οι δεξιότητες των εργατών δεν ακολουθούν ή δεν υπερέχουν σε σχέση με τις απαιτήσεις των επιχειρήσεων δημιουργείται αναντιστοιχία ανάμεσα στην προσφορά και τη ζήτηση της εργασίας, κάτι που δεν αφορά πλέον μόνο θέσεις μεγάλης ειδίκευσης αλλά και πιο απλές εργασίες λόγω της εισαγωγής όλο και περισσότερων μηχανών στην παραγωγή (Λιάπης, 2008). Έτσι μπορεί παρά τη μεγάλη προσφορά εργασίας οι επιχειρήσεις να μη βρίσκουν τα άτομα που θέλουν, ή για τα άτομα που εργάζονται ήδη, να απαιτηθεί μια περεταίρω εκπαίδευση τους, το κόστος της οποίας, οικονομικό, οικογενειακό ή προσωπικό, το επιβαρύνονται,

πολλές φορές, οι ίδιοι οι εργαζόμενοι. Έτσι, έχουμε ένα νέος παραγωγικό συντελεστή, με πρωταγωνιστή τη γνώση (Ναξάκης, 2005). Τα προϊόντα και οι υπηρεσίες που παράγονται στις μοντέρνες οικονομίες περιέχουν μεγάλη ποσότητα γνώσης, μιας γνώσης δυναμικής που ακολουθεί την πορεία της τεχνολογίας, αναπαράγεται, δημιουργεί νέα γνώση και τελικά ευνοεί τις επιχειρήσεις που την αξιοποιούν.

2.3. Απασχόληση και κοινωνικός αποκλεισμός

Το πρόβλημα του κοινωνικού αποκλεισμού δε νοείται πλέον υπό το στενό οικονομικό πρίσμα του παρελθόντος καθώς η έννοια αποκτά ένα ευρύτερο περιεχόμενο. Περιλαμβάνει κάθε αποστέρηση κοινωνικών ευκαιριών και αγαθών, όπως η εργασία, η ασφάλεια, η εκπαίδευση, η υγεία κ.λπ. (Rosenfeld & Tardieu, 2000). Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού χρησιμοποιείται πολύ συχνά τα τελευταία χρόνια από την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία την προβάλλει ως ένα φαινόμενο που χρήζει μελέτης αλλά και δράσης για την καταπολέμησή του (Τσίγκανου, Τζωρτζοπούλου, Ζαραφωνίτου (2003). «Ο κοινωνικός αποκλεισμός ως σύνθετο πολιτικό και κοινωνικό φαινόμενο αποτελεί μια συνολική αδυναμία συμμετοχής στις διαφορετικές εκφάνσεις της σύγχρονης καθημερινότητας» (Παπαδοπούλου, 2004). Ως φαινόμενο είναι πολυεπίπεδο και ως έννοια παραπέμπει σε μια σειρά κοινωνικών φαινόμενων, διαφορετικών μεταξύ τους και άρα, δύσκολο να κατηγοριοποιηθούν και να μελετηθούν ((Παπαδοπούλου, 2002). Συχνά ο κοινωνικός αποκλεισμός, συνοδεύεται από αυτόν της φτώχειας ή η μακρόχρονη ανεργία μετονομάζεται σε αποκλεισμό από την αγορά εργασίας. Το περιεχόμενο του εξαρτάται κάθε φορά από το πλαίσιο ανάλυσής του, ενώ η «καταπολέμησή» του σημαίνει, στην πραγματικότητα, «καταπολέμηση διαφορετικών πραγμάτων σε διαφορετικά άτομα» (Silver, 1995), γιατί αναφέρεται σε μια δυναμική, πολυδιάστατη διαδικασία αποκλεισμού, σε ποικίλα κοινωνικά, οικονομικά πολιτικά ή πολιτιστικά συστήματα (Bradley, 2001).

Ως πολυδιάστατο φαινόμενο (Barner-Barry, 1986), περιγράφει «την εμπειρία της άρνησης εκ μέρους μιας κυρίαρχης κουλτούρας, ιδεολογίας ή ομάδας να πιστοποιήσει το δικαίωμα ατόμων ή κοινωνικών μορφωμάτων στην πρόσβαση υπηρεσιών, πληροφοριών, εργασίας, ασφάλισης ή γνώσεων και κατ' επέκταση την αδυναμία ατόμων ή ομάδων να εξασφαλίσουν κοινωνική αποδοχή και αυτοσεβασμό» (Sen, 1999). Άρα, «μπορεί να νοηθεί ως αλληλεπίδραση ατόμων ή ομάδων, κατά την οποία οι κοινωνικά

ευρωστότεροι, συνειδητά ή λόγω αδιαφορίας και παραπλανητικών ή λανθασμένων πολιτικών, διοχετεύουν τους κοινωνικούς πόρους συστηματικά σε ένα τμήμα της κοινωνίας και περιθωριοποιούν τους υπόλοιπους» (Παπάνης & Ρόντος, 2005). Επίσης, κατά τον Kipling (Kipling et al, 2005) ο κοινωνικός αποκλεισμός, παρόλο που υπονοεί ότι το άτομο δεν συμπεριλαμβάνεται σε ένα κοινωνικό δίκτυο, δεν αγνοείται κατ' ανάγκην. Η απόρριψη του ατόμου από το κοινωνικό δίκτυο μπορεί να είναι πράξη φυσική ή λεκτική, υποδηλώνοντας έτσι ότι το άτομο δεν είναι επιθυμητό ως μέλος μιας ομάδας. Τα άτομα θεωρούνται κοινωνικά αποκλεισμένα εάν «αποτρέπεται η πλήρης συμμετοχή τους στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή και/ή όταν η πρόσβασή τους σε εισοδήματα και άλλους πόρους (προσωπικούς, οικογενειακούς και πολιτισμικούς) είναι τόσο ανεπαρκής ώστε να τους αποκλείει από το να απολαμβάνουν ένα επίπεδο διαβίωσης που θεωρείται αποδεκτό από την κοινωνία στην οποία ζουν» (Gallie & Paugam, 2002). Οι παράγοντες εκείνοι που φαίνεται να είναι καθοριστικοί στο φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού είναι τα προβλήματα που σχετίζονται με το επίπεδο εκπαίδευσης, την εργασία, το επίπεδο διαβίωσης, την εθνικότητα, τις διαφορές μεταξύ των φύλων, τη βία και τέλος με την υγεία και την χρήση ναρκωτικών (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2002).

Μια από τις βασικές παραμέτρους κοινωνικού αποκλεισμού, είναι και αυτή της θέσης του ατόμου ως προς την απασχόληση και την αγορά εργασίας, με ιδιαίτερο ενδιαφέρον να συγκεντρώνει το θέμα της ανεργίας. Αν και η σχέση μεταξύ ανεργίας και κοινωνικού αποκλεισμού, δεν είναι πάντα άμεση, εξαιτίας του ότι επιδρούν και άλλοι παράγοντες σε αυτή, είναι γεγονός ότι η παράμετρος της εργασίας, κυριαρχεί. Αποτελεί κοινή παραδοχή, η βαρύτητα της εργασίας και απασχόλησης, τόσο για την προσωπική ολοκλήρωση του ατόμου, όσο και για την ομαλή κοινωνική του ενσωμάτωση, παρόλο που υπάρχει ποικιλία απόψεων ως προς το είδος της εργασίας, όπως εργασία για την εξασφάλιση της ύπαρξης, εργασία για την κατάκτηση της γνώσης, εργασία για την ανάπτυξη και ψυχική ισορροπία της προσωπικότητας, κ.ά. (Παπαϊωάννου, 1997). Ο Ου. Μπεκ επισημαίνει ότι «....η αγορά εργασίας κατανέμει ουσιαστικές ευκαιρίες ζωής, που διακλαδώνονται σε όλη την κοινωνία. Η εργασία δεν είναι απλώς εργασία. Η εργασία είναι κάτι που μας ενσωματώνει στην κοινωνία. Μας δίνει μια επαγγελματική θέση και μια ταξική θέση. Καθορίζει μεγάλο μέρος των καταναλωτικών επιλογών μας: Πως

ντυνόμαστε, τι τρώμε, πως ενεργούμε, τι ψηφίζουμε. Οι δουλειές μας και τα επαγγέλματα μας καθορίζουν τις δυνατότητές μας για ασφάλεια και συμμετοχή ή την έλλειψή τους. Το πως ζούμε εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το τι κάνουμε για να κερδίσουμε τα προς το ζην (Μπεκ, 2005, όπως αναφέρεται στο Ρετινιώτη & Μάντζιου, 2010). Αν και η ανεργία και ιδιαίτερα, η μακροχρόνια, θεωρείται ως ένας από τους κατ' εξοχήν παράγοντες κοινωνικού αποκλεισμού, από μόνη της η ανεργία δεν ταξινομεί ένα άτομο στην κατηγορία των κοινωνικά αποκλεισμένων. (Ευστράτογλου & Μακρυγιάννη, 2005), αλλά «επηρεάζεται από πλήθος παραγόντων, όπως η διάρκεια και η συχνότητα της ανεργίας στη ζωή των ατόμων, τα χαρακτηριστικά του νοικοκυριού στο οποίο ζει ο άνεργος και η θέση του σε αυτό, το σύστημα κοινωνικής προστασίας, οι μορφές οικογενειακής και κοινοτικής αλληλεγγύης, οι κοινωνικές στάσεις απέναντι στους ανέργους, η οργάνωση και η συμμετοχή των τελευταίων στην υπεράσπιση των συμφερόντων» (Καραμεσίνη, 2004, όπως αναφέρεται στο Πετμεζίδου & Παπαθεοδώρου, 2004). Οι συνέπειες της ανεργίας ή της επαγγελματικής αστάθειας, έχουν διάφορες επιπτώσεις στον οικονομικό-υλικό, ψυχολογικό και κοινωνικό τομέα, ενώ δεν πρέπει να αγνοούνται και οι ψυχοσωματικές συνέπειες. «Ο άνεργος επηρεάζεται στον πιο ευαίσθητο πυρήνα της προσωπικής του υπόστασης: Στην αίσθηση της ατομικής του επάρκειας και αυτοπεποίθησης. Έτσι διαισθανόμενος ότι είναι ανήμπορος να επηρεάσει το περιβάλλον του, έχει ως άμεση συνέπεια την παραίτηση, τη φυγή, τη ματαίωση και την παθητικοποίηση» (Λεχουρίτης & Κατσορίδας, 2002 όπως αναφέρεται στο Ρετινιώτη & Μάντζιου, 2010). Τέλος, υπάρχει και ο στιγματισμός που επιφέρουν η επαφή του και οι συναλλαγές του με τις κοινωνικές υπηρεσίες (Paugam, 2000), κυρίως στους μακροχρόνια άνεργους.

2.4. Απασχόληση και η διάσταση του φύλου στο σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον

Η συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως αυτά της πολυμορφίας, της (δυσ)λειτουργικής (α)συνέχειας, της μισθολογικής διαφοροποίησης, κ.ά. (Νάζου, 2002). Σε έρευνα της ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (Σταμάτη, 2008), φαίνεται ότι παρά τα σημαντικά βήματα προόδου που έχουν συντελεστεί σε θέματα ανάπτυξης ειδικών πολιτικών για την καταπολέμηση των διακρίσεων, ουσιαστικά η ισότητα των φύλων στην αγορά εργασίας δεν έχει επιτευχθεί, με αποτέλεσμα ένα πλήθος

συνεπειών για τις γυναίκες, όπως την μικρή συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας, την ανισότητα ευκαιριών και τις περιορισμένες δυνατότητες για επαγγελματική εξέλιξη και την αδυναμία εναρμόνισης επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής. Παρά τις αλλαγές που έχουν συντελεστεί στους έμφυλους ρόλους ανδρών και γυναικών στην οικογένεια, φαίνεται να συνεχίζει να αναπαράγεται το στερεότυπο των συμπληρωματικών ρόλων, με διατήρηση του ρόλου του άνδρα – προμηθευτή (Christiansen & Palkovitz, 2001), ενώ ο οικονομικός ρόλος των γυναικών είναι επικουρικός. Έτσι, παρόλο που η συμμετοχή των γυναικών, και κυρίως των έγγαμων γυναικών και μητέρων (Antecol & Kuhn, 2000) έχει αυξηθεί σημαντικά τη μεταπολεμική περίοδο, περιορίζοντας έτσι το χάσμα των δυο φύλων στην απασχόληση, η ανισότητα παραμένει.

Οι αλλαγές τελευταίων χρόνων στην αγορά εργασίας, εξαιτίας των τεχνολογικών εξελίξεων διαμόρφωσαν νέες συνθήκες, καταργώντας την «παραδοσιακή» οργάνωση εργασίας και εισάγοντας τις νέες μορφές ευέλικτης απασχόλησης, τηλεργασία, μερική απασχόληση κ.ά., οι οποίες υιοθετήθηκαν από τις επιχειρήσεις κάτω από την πίεση του ανταγωνισμού, αλλά και από τους ίδιους εργαζομένους, ιδιαίτερα τους νέους και τις γυναίκες, που έδειξαν μεγαλύτερο ενδιαφέρον (Hakim, 2004.). Η μερική απασχόληση, ιδιαίτερα, φαίνεται να αποτελεί «γυναικείο φαινόμενο», αφού οι γυναίκες την προτιμούν, λόγω προσωπικών, οικογενειακών και κοινωνικών συνθηκών, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό στρέφεται σε αυτή εξαιτίας του ότι δεν μπορούν να βρουν εργασία με πλήρη απασχόληση (Σταμάτη, 2008).

Οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης, αποτελούν θέμα μελέτης πολλών ερευνητών. Κάποιοι θεωρούν ότι έτσι ενισχύεται και αναπαράγεται ο παραδοσιακός ρόλος των γυναικών (Κανταράκη,2001), εξαιτίας του ότι προσφέρουν περιορισμένα εργασιακά δικαιώματα, ελάχιστες προοπτικές εξέλιξης, δεν απαιτούν ειδικότητα, ούτε δίνουν ευκαιρίες για εκπαίδευση και οι εργαζόμενες βιώνουν την απομόνωση από τους συναδέλφους τους, την πίεση του χρόνου λόγω της συσσώρευσης εργασίας και την ένταση που δημιουργούν οι οικογενειακές συγκρούσεις. Επιπλέον, συμβάλλουν στη «νέα φτώχεια των γυναικών», εξαιτίας του ότι αν και δεν είναι άνεργες, δύσκολα κερδίζουν τα προς το ζην, με αποτέλεσμα να αποκλείεται η δυνατότητα ενσωμάτωσής τους στην αγορά εργασίας (Αθανασιάδου, Πετροπούλου & Μιμίκου, 2001). Τέλος, η εισαγωγή της πληροφορικής ευνόησε τους άνδρες λόγω της προνομιακής σχέσης τους με την

τεχνολογία, κάτι που ενώ θεωρήθηκε αρχικά ότι θα ευνοούσε και τις γυναίκες βελτιώνοντας τους όρους εργασίας τους, συνέβη ακριβώς το αντίθετο (Φραγκάκη, 2000), καθιστώντας αναγκαία την επαγγελματική κατάρτιση και επανειδίκευση των γυναικών, ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των νέων θέσεων εργασίας (Γκασούκα, 2008). Για κάποιους άλλους ερευνητές, οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης δίνουν πρόσβαση σε ένα αρκετά μεγάλο αριθμό γυναικών που υπό άλλες συνθήκες θα βίωναν τον αποκλεισμό (Hakim, 2000), ενώ υπάρχουν και αυτοί που υποστηρίζουν ότι κάποιες μορφές της, όπως η μερική απασχόληση, για τις νεότερες γυναίκες αποτελεί συχνά προστάδιο της ένταξης τους στην αγορά εργασίας, με όρους πλήρους απασχόλησης και δυνατότητα απόκτησης εργασιακής εμπειρίας. (Καραμεσίνη, Βιτωράτου, Γκαζόν & Μουστάκη, 2008)

Γεγονός είναι πάντως, ότι οι γυναίκες πλήττονται από μεγαλύτερα ποσοστά αναλφαβητισμού και ανεργίας και ανήκουν συχνότερα στις ευπαθείς ομάδες πληθυσμού (Φώκιαλη, 2007). Η έλλειψη οικονομικής ανεξαρτησίας είναι φαινόμενο που απαντάται πιο συχνά στο γυναικείο φύλο, και συμβαδίζει με τις απόψεις περί επικουρικότητας της γυναικείας εργασίας σε σχέση με την, θεωρούμενη ως κύρια, ανδρική. Οι αποδοχές τους είναι μικρότερες από τις αντίστοιχες των ανδρών για ίσης αξίας εργασία και υφίστανται πλήθος διακρίσεων που ανάγονται στο φύλο τους σε πολλούς τομείς, ανάμεσα στους οποίους η εκπαίδευση, η απασχόληση, η συμμετοχή στα κοινά και στη λήψη αποφάσεων (Φώκιαλη, 2007). Ο κοινωνικός αποκλεισμός βιώνεται από το γυναικείο φύλο πιο έντονα όταν στο ίδιο πρόσωπο συνυπάρχουν περισσότεροι από ένας παράγοντες αποκλεισμού ή δυσχέρειας. Παράλληλα οι στερεοτυπικές αντιλήψεις για τους κοινωνικούς ρόλους των φύλων επηρεάζουν τόσο τις πεποιθήσεις και την αντιμετώπιση των γυναικών από το κοινωνικό σύνολο, όσο και την άποψη που έχουν οι ίδιες οι γυναίκες για τον εαυτό τους.

Οι διακρίσεις σε βάρος των γυναικών στον εργασιακό τομέα πηγάζουν από τις βαθιά ριζωμένες αντιλήψεις για τις εκ φύσεως ικανότητές τους και τον κοινωνικό τους ρόλο (Turner, 2008) και αναπόφευκτα τις εξωθούν υποχρεωτικά στην παρατηρούμενη επαγγελματική τους κατάσταση: χαμηλοί μισθοί, κατώτερες θέσεις, ανειδίκευτες ή υπερεξειδικευμένες εργασίες, περιορισμοί στην εξέλιξη και φαινόμενο «γυάλινης οροφής», εν τοις πράγμασι απαγόρευση εισόδου σε δεδομένους κλάδους (Μαράτου-Αλιπράντη, 2007). Η ισχύς των στερεοτύπων είναι τόσο μεγάλη και τα στερεότυπα αυτά

έχουν εισχωρήσει τόσο σε βάθος στη συνείδηση των ίδιων των γυναικών, ώστε συχνά δεν μπαίνουν ούτε οι ίδιες στη διαδικασία να αμφισβητήσουν στη θεωρία ή στην πράξη την αποστολή με την οποία μονομερώς τις έχουν επιφορτίσει οι κοινωνικές δομές (Puech, 2006).

3. Δια Βίου Μάθηση

3.1. Δια βίου Εκπαίδευση και Μάθηση

Τα τελευταία χρόνια γίνεται όλο και περισσότερο λόγος για την δια βίου εκπαίδευση και μάθηση. Οι έννοιες της εκπαίδευσης και της μάθησης, αν και διαφοροποιούνται, είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Σύμφωνα με τον Piaget, «Η εκπαίδευση συνίσταται στη διαμόρφωση δημιουργών, ακόμη κι αν δεν υπάρξουν πολλοί, ακόμη κι αν οι δημιουργίες του ενός είναι μικρότερες του άλλου. Χρειάζεται η διαμόρφωση εφευρετών, ανακαινιστών, όχι κομφορμιστών», ενώ η μάθηση όπως ορίζεται από τον *Vygotsky* «είναι η ενέργεια δημιουργίας καινούριων δομών και τεκμηρίωσης των παλιών». Γεγονός είναι πάντως, ότι στις μέρες μας προβάλλονται ως οι κατεξοχήν εκπαιδευτικοί στόχοι, που η επίτευξη τους θα συνεισφέρει καθοριστικά στη μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού, θα υπηρετήσει την κοινωνική συνοχή, και θα υποστηρίξει δυναμικά την κοινωνική ενσωμάτωση των μειονοτικών ομάδων (Σαμαρά, 2008). Παράλληλα, ο όρος «εκπαίδευση ενηλίκων» σηματοδοτεί το οργανωμένο μέρος της διά βίου μάθησης που αφορά ενηλίκους και ταυτόχρονα υποδηλώνει την ανθρωπιστική κατεύθυνση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που πραγματοποιούνται σε αυτό το πλαίσιο (Κόκκος, 2005).

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2001) ορίζει τη δια βίου μάθηση ως «κάθε σκόπιμη μαθησιακή δραστηριότητα που αναλαμβάνεται σε συνεχιζόμενη βάση με σκοπό τη βελτίωση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων, στο πλαίσιο μιας προσωπικής, κοινωνικής οπτικής και /ή μιας οπτικής που σχετίζεται με την απασχόληση». Αυτό στην πραγματικότητα περιλαμβάνει, όλους τους τύπους όλες τις μορφές της τυπικής εκπαίδευσης καθώς και όλες τις μορφές συνεχιζόμενης και άτυπης εκπαίδευσης. όλες εκείνες τις οι μαθησιακές δραστηριότητες που μπορούν να πραγματοποιούνται σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου (Λάζου, 2008, Σοφός & Κοντάκος, 2000). Η έννοια της δια βίου Εκπαίδευσης διαφοροποιείται από αυτήν της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, εξαιτίας του ότι η δεύτερη αναφέρεται

κυρίως στην τυπική εκπαίδευση και χρησιμοποιείται για προγράμματα, προσανατολισμένα σε επιστημονική και επαγγελματική εκπαίδευση για ενήλικους που είναι ήδη αρκετά μορφωμένοι (Παπαχρήστος, κ.α., 2000).

Φαίνεται λοιπόν, η ανάγκη για εκπαίδευση να είναι άμεσης προτεραιότητας, με βάση τις ραγδαίες μεταβολές των κοινωνικοοικονομικών και πολιτισμικών δομών (Jarvis, 2003), θεωρώντας τη ως ένα καθοριστικό αίτημα, που θα δώσει τη δυνατότητα στα άτομα να εκπληρώσουν τις μαθησιακές τους ανάγκες, να αξιοποιήσουν όσο το δυνατόν περισσότερο τις ικανότητες τους αλλά και να αποκτήσουν νέες δεξιότητες. Διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο, ως θεμελιώδης θεσμός στην κατανομή, αναδόμηση και αποτίμηση κανόνων αναγκαίων, τόσο για την παραγωγή και διάχυση της γνώσης όσο και για τις πρακτικές της (Bernstein & Solomon, 1999). Στις αναπτυσσόμενες και ανεπτυγμένες χώρες διάφοροι κοινωνικοί, πολιτιστικοί, οικονομικοί και πολιτικοί παράγοντες μέσα στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης δείχνουν ότι επηρεάζουν καθοριστικά τα εκπαιδευτικά συστήματα (τυπική, μη τυπική και άτυπη εκπαίδευση) της κάθε χώρας και ίσως το φαινόμενο αυτό να είναι εντονότερο στο μέλλον (Machado, 2008).

Η επίτευξη όλων των παραπάνω στόχων της δια βίου εκπαίδευσης και μάθησης, συνεπάγεται αναγκαστικά, την μελέτη των σχέσεων μεταξύ εκπαίδευσης, γνώσης και κοινωνίας, που βρίσκονται σε διαρκή αλληλεξάρτηση (Καραλής, 2002) και άρα των κοινωνικών ομάδων στις οποίες απευθύνεται (Bernstein & Solomon, 1999), καθιστώντας εφικτή τη συγκρότηση ενός συνόλου εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων (Βεργίδης, 2005). Μέσα από τέτοιες διαδικασίες μπορούν να αντιμετωπιστούν προβλήματα όπως, το έλλειμμα της εκπαίδευσης και κατάρτισης, από το οποίο υποφέρουν αρκετά άτομα σήμερα και οι ανισότητες που το παραδοσιακό σχολείο διαιωνίζει ή ενισχύει και να επιτευχθεί η ενίσχυση της διαφορετικότητας, ενισχύοντας έτσι την διάσταση της δημοκρατίας και την κοινωνική ευημερία (Rogers, 2005). Όλα αυτά μπορούν να οδηγήσουν σε «μια κοινωνία που θα μπορεί να επενδύει στην ευφυΐα, μια κοινωνία όπου ο κόσμος θα διδάσκει και θα μαθαίνει, όπου ο καθένας θα μπορεί να οικοδομήσει τα δικά του προσόντα. Με άλλα λόγια, μια κοινωνία της γνώσης» (Ιορδανίδης & Ζάρκος, 2006).

Παρά τις ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές που στοχεύουν στη ΔΒΜ αλλά και την πληθώρα των τυπικών ευκαιριών για εκπαίδευση, ο αναλφαβητισμός εξακολουθεί να

αποτελεί ένα συχνό φαινόμενο και ως συνυφασμένα με τον αναλφαβητισμό επισημαίνονται ζητήματα εργασιακού και κοινωνικού αποκλεισμού, είτε περιορισμού από την ενεργό πολιτειότητα (Καραντζόλα & Ιντζίδης, 2009).

Παράλληλα, η αγορά εργασίας στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, τείνει να «διεθνοποιηθεί», μέσα στα πλαίσια ενός ολοένα και μεγαλύτερου ανταγωνισμού, την κατάκτηση θέσεων εργασίας, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο (Γουβιάς, 2002). Έτσι, και οι έννοιες της εκπαίδευσης και της μάθησης επανακαθορίζονται. Σε μια προσπάθεια αξιοποίησης των ικανοτήτων και δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, θεωρείται ότι οι γνώσεις και η μάθηση δεν αποκτώνται εφάπαξ μέσα από το όποιο εκπαιδευτικό σύστημα, ούτε ότι μπορούν να καλύψουν στις ανάγκες ενός ατόμου σε κοινωνικό και επαγγελματικό επίπεδο, καθώς αυτές υπόκεινται σε διαρκείς αλλαγές, με αποτέλεσμα να τονίζεται η ανάγκη καλλιέργειας και ανάπτυξης εκείνων των ικανοτήτων και δεξιοτήτων που επιτρέπουν τη διαρκή προσαρμογή, για όσους εργάζονται ή υποαπασχολούνται. Μέσα στα ίδια πλαίσια, οι επιχειρήσεις προβάλλουν την οργάνωση της εργασίας με τρόπο που να διευκολύνει τη μάθηση των εργαζομένων και να συνδυάζεται η εκπαίδευση, η εργασία και η οικογενειακή ζωή.

Εύλογα λοιπόν, δημιουργούνται διάφοροι προβληματισμοί ως προς «τον υπερ-τονισμό που περιστρέφεται γύρω από – κυρίως – δύο άξονες δυνατοτήτων της τεχνολογίας και την προβολή ενός «ουδέτερου» από κοινωνικής άποψης μοντέλου διάχυσης των τεχνολογικών εφαρμογών, και τις ηθικές και πολιτικές συμπαραδηλώσεις του τύπου αυτού μάθησης» (Γουβιάς, 2002). Επίσης, πολλοί είναι εκείνοι οι ερευνητές που υποστηρίζουν ότι οι ενήλικες που συμμετέχουν στη Δια Βίου Μάθηση το κάνουν για τα οικονομικά οφέλη που θα προκύψουν από την εκπαίδευση / κατάρτιση που θα λάβουν (Becker, 1975, όπως αναφέρεται στο Γουβιάς, 2002) και για τα πλεονεκτήματα που θα προκύψουν από την ανανέωση και ανάπτυξη των δεξιοτήτων του/της. Κάποιοι άλλοι, στηριζόμενοι σε Υπόμνημα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, επισημαίνουν ότι σε αυτό παρατηρείται, ότι ενώ η ΔΒΜ προβάλλεται ως αναγκαιότητα για την άρση των κοινωνικών ανισοτήτων, τα κίνητρα μάθησης των ενήλικων εκπαιδευομένων φαίνεται να είναι αρνητικού περιεχομένου, όπως μάθηση για τη διατήρηση της απασχολησιμότητας, με παράλληλη επιδίωξη της μεταφοράς μέρους του κόστους μάθησης από το κράτος και

τις επιχειρήσεις, στους πολίτες, χωρίς να δίνεται βαρύτητα σε κίνητρα όπως η επαγγελματική εξέλιξη ή κάποια επιπλέον αμοιβή (Γουβιάς, 2002).

3.2. ΔΒΜ και κοινωνικός αποκλεισμός

Η σύγχρονη προσέγγιση συνδέει τον κοινωνικό αποκλεισμό με το θεσμό της εκπαίδευσης, γιατί η εκπαίδευση συνδέεται τόσο με την εργασιακή ένταξη όσο και με τη δυνατότητα του ατόμου να έχει πρόσβαση σε θεσμούς και δικαιώματα (Ορφανίδου, 2008). Ο κοινωνικός αποκλεισμός ως παρεμπόδιση ή περιορισμός στην πρόσβαση σε κοινωνικά αγαθά και υπηρεσίες, κάτι που έχει ως επακόλουθο την αποξένωση από τους μηχανισμούς παραγωγής, διάθεσης και αναδιανομής των κοινωνικών πόρων. Καθοριστικό ρόλο σε αυτό έχουν οι εκπαιδευτικές ανισότητες καθώς ο περιορισμός στην άσκηση του βασικού και συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος στην εκπαίδευση οδηγεί σε περιορισμούς στην άσκηση και άλλων δικαιωμάτων (Χρυσάκης, 1996).

Ο κοινωνικός αποκλεισμός έχει πολλαπλές εκφάνσεις και η σύνδεση του με το θεσμό της εκπαίδευσης, έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών μελετών. Συγκεκριμενοποιείται και εντοπίζεται μέσω της όξυνσης του κοινωνικοοικονομικού χάσματος μεταξύ των διαφόρων κοινωνικών ομάδων (Akerlof, 1997) ή την έλλειψη συμμετοχής στους κοινωνικούς θεσμούς, ενώ η μη πραγμάτωση των δικαιωμάτων της πολιτειότητας συνιστά ακόμα μία πλευρά του (Ιντζίδης, 2009). Η εκπαίδευση δεν αυξάνει μόνο τις ευκαιρίες απασχόλησης, αλλά επηρεάζει και το σύνολο των πολιτισμικών ταυτοτήτων του ατόμου, οι οποίες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο τόσο στην επαγγελματική όσο και στην συνολική ένταξη του ατόμου σε συγκεκριμένο τρόπο ζωής (Πλειός, 1999).

Παρά τη συνταγματική καθιέρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και αντιφάσκοντας προς την πληθώρα ευκαιριών για μάθηση στην σύγχρονη πραγματικότητα, δεν είναι λίγα τα άτομα που δεν την έχουν ολοκληρώσει (Στράντζαλη, 2004), κάτι που δε συνεπάγεται μόνο την απουσία ουσιαστικής ή τυπικής επαγγελματικής κατάρτισης αλλά, κυρίως, την αδυναμία συγκρότησης κοινωνικών και πολιτισμικών κωδίκων, οι οποίοι είναι απαραίτητοι για την ομαλή ένταξη του νέου ατόμου σε μια συγκεκριμένη κοινωνία (Σταμέλος, 1999). Στα πλαίσια αυτά και ο αναλφαβητισμός συνδέεται στενά με τον κοινωνικό αποκλεισμό ή την πλημμελή κοινωνική ενσωμάτωση, εφόσον η έλλειψη ικανοποιητικού μορφωτικού επιπέδου και

πολιτισμικού υπόβαθρου σηματοδοτεί ταυτόχρονα την αδυναμία άσκησης της ενεργούς πολιτειότητας, αλλά και αυξάνει τις ανισότητες μεταξύ των κοινωνικών ομάδων. Παράλληλα επιτείνει τα φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού, εφόσον προκαλεί εργασιακή ανασφάλεια και χάσμα στις αποδοχές των εργαζομένων. Η εκπαίδευση με την έννοια του επιπέδου της μόρφωσης συνιστά παράγοντα διαμόρφωσης του ύψους της αμοιβής για μία εργασία (Lissenburgh, 2000). Οι μεγάλες διαφορές στις αμοιβές και κατ' επέκταση την οικονομική ανεξαρτησία επιτείνουν και τις διαφορές ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες.

Τέλος, η ενθάρρυνση των ατόμων που δεν έχουν περατώσει την υποχρεωτική κατά νόμο εκπαίδευση να ενταχθούν σε προγράμματα δια βίου μάθησης και να πιστοποιήσουν τις δεξιότητές τους κρίνεται, από πολλούς μελετητές, απαραίτητη για την εξασφάλιση βιωσιμότητάς τους στην αγορά εργασίας, ιδιαίτερα ενόψει των δεδομένων της παγκοσμιοποιημένης αγοράς, των αυξημένων απαιτήσεων και της ανταγωνιστικότητας στον επαγγελματικό τομέα, άλλως απειλούνται με εργασιακό αποκλεισμό, ο οποίος επισύρει ευρύτερο κοινωνικό αποκλεισμό (Del Castillo, 2007). Έτσι η εκπαίδευση αποτελεί το μέσο με το οποίο οι απαραίτητες, για την επαγγελματική και κοινωνική ένταξη, δεξιότητες και γνώσεις γίνονται κτήμα των νέων, πριν εισέλθουν στην αγορά εργασίας, αλλά και των μεγαλύτερων σε ηλικία που για τον οποιοδήποτε λόγο παραμένουν αποκλεισμένοι· για τους τελευταίους, λειτουργούν ως ένας μηχανισμός επανένταξης παρέχοντάς τους μια δεύτερη ευκαιρία (Τσιρώνης, 2003).

4. Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας

4.1. Διά Βίου Μάθηση και ΣΔΕ

Όπως προαναφέρθηκε, οι ραγδαίες αλλαγές των τελευταίων χρόνων στην τεχνολογία, την οικονομία και γενικότερα στο κοινωνικοοικονομικό γίγνεσθαι, οδήγησαν αναπόφευκτα, στην αναβάθμιση των γνώσεων και των δεξιοτήτων των πολιτών, προκειμένου να είναι σε θέση ανταποκριθούν στις ολοένα και περισσότερες απαιτήσεις του προσωπικού και εργασιακού τους βίου. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια και με δεδομένο το ότι η κοινωνία της πληροφορίας δημιουργεί καινούριες συνθήκες εργασίας και άρα την αναγκαιότητα προσαρμογής στα νέα δεδομένα, η διεθνοποίηση οδηγεί σε ανατροπές στον τομέα αυτό, απαιτώντας αναβάθμιση των επαγγελματικών προσόντων, η ανάπτυξη

της τεχνολογίας και της επιστήμης, αφενός έχει ευεργετικά αποτελέσματα αλλά αφετέρου, δημιουργεί και ένα αίσθημα απειλής (E.C., 1995), οδηγούν την Ευρωπαϊκή Ένωση σε μια σειρά δράσεων που στοχεύουν στην αντιμετώπιση της ανεργίας και της κοινωνικής συνοχής που φαίνεται να απειλείται από όλες αυτές τις αλλαγές. Καλείται δηλ. να επιτύχει ένα διπλό στόχο. Αυτόν της οικονομικής αναζωογόνησης και της κοινωνικής συνοχής. Σε αυτά τα πλαίσια και έχοντας ως αφετηρία ότι η δια βίου Μάθηση και Εκπαίδευση, έχουν πολιτισμική και πολιτική αξία και θεωρούνται πρωταρχικό εργαλείο για την αναβάθμιση του ανθρώπινου κεφαλαίου και την κοινωνική ευημερία (Αθανασούλα – Ρέππα, 2006), η Ευρωπαική Ένωση θεσμοθετεί τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ).

Αναλυτικότερα, στην πρόταση για την υλοποίηση του προγράμματος "Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας" (ΣΔΕ), έτσι όπως διατυπώνεται για πρώτη φορά στην Λευκή βίβλο το 1995, αναφέρονται πέντε κύριοι στόχοι τους οποίους καλούνται να εξυπηρετήσουν τα ΣΔΕ. Αυτοί είναι, η ενθάρρυνση του κάθε Ευρωπαίου πολίτη στην κατάκτηση νέων γνώσεων καθώς και το να είναι σε θέση να χρησιμοποιεί επαρκώς τρεις από τις γλώσσες που ομιλούνε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η συνεργασία του σχολείου με τον κόσμο των επιχειρήσεων και την αγορά εργασίας, η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και τέλος, το να αποτελέσει η εκπαίδευση, επένδυση ισοδύναμη με τις άλλες οικονομικές επενδύσεις.

4.2. Τα ΣΔΕ στην Ευρώπη και την Ελλάδα

Το Μάρτιο του 2000 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας έθεσε τον στρατηγικό στόχο να καταστεί η Ευρωπαϊκή Ένωση η πλέον ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο, ικανή για βιώσιμη οικονομική μεγέθυνση με περισσότερες και καλύτερες θέσεις απασχόλησης και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή (E.C., 2000). Στα πλαίσια αυτού του στόχου δρομολογήθηκε η πραγμάτωση ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για τη διά βίου μάθηση, στην οποία εντάσσονται και συμπεριλαμβάνονται τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας. Σχετικές ευρωπαϊκές πράξεις για τη διά βίου μάθηση, που κρίνονται ως οι πλέον σημαντικές, είναι οι ακόλουθες:

- Ανακοίνωση της Επιτροπής, της 21ης Νοεμβρίου 2001, σχετικά με την πραγμάτωση μιας ευρωπαϊκής περιοχής διά βίου μάθησης.

- Ψήφισμα του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 2002, για τη διά βίου μάθηση.
- Απόφαση 1720/2006/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Νοεμβρίου 2006, για τη θέσπιση προγράμματος δράσης στον τομέα της διά βίου μάθησης.
- Πρόταση σύστασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις βασικές ικανότητες για τη διά βίου μάθηση.
- Σχέδιο ψηφίσματος του Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών συνερχομένων στο πλαίσιο του Συμβουλίου της 21ης Νοεμβρίου 2008 για την «Καλύτερη ένταξη του δια βίου προσανατολισμού στις στρατηγικές δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης».

Πυλώνας της διά βίου μάθησης αποτελεί η εκπαίδευση ενηλίκων στα πλαίσια της οποίας θεσμοθετήθηκαν τα ΣΔΕ. Με την ευελιξία να αποτελεί συστατικό στοιχείο των ΣΔΕ, καθορίζονται οι γενικοί στόχοι της διά βίου μάθησης που εξυπηρετούνται από τα ΣΔΕ και συμπεριλαμβάνουν *την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, τη βελτίωση* της απασχολησιμότητας και την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στο οικονομικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και πολιτικό γίγνεσθαι, δηλαδή την ανάπτυξη, την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή (ideke.edu.gr).

Ο θεσμός των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας αποτελεί ένα πιλοτικό πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο άρχισε να υλοποιείται το 1997 εφαρμόζοντας στην πράξη τις απόψεις τους Λευκής Βίβλου. Από το 1997 έως 1999, δεκατρείς πόλεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ξεκινούν πιλοτικά προγράμματα λειτουργίας των ΣΔΕ, με 4000 μαθητές περίπου. Οι πόλεις αυτές είναι: Μασσαλία (Γαλλία), Χάλε και Κολωνία (Γερμανία), Λήντς (Ηνωμένο Βασίλειο), Μπιλμπάο και Βαρκελώνη(Ισπανία), Χεμεενλίννα (Φιλανδία), Νορτσέπινκ (Σουηδία), Κατάνια (Ιταλία), Χήρλεν (Ολλανδία), Αθήνα(Ελλάδα), Σειζάλ (Πορτογαλία) και Σβέντμποργκ (Δανία) (Καγιαβή, 2007). Οι ιδρυτικές πράξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης δίνουν την δυνατότητα σε κάθε χώρα, στην οποία λειτουργούν ΣΔΕ, να προσαρμόσει το περιεχόμενο του θεσμού των ΣΔΕ με βάση τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες της, στηριζόμενη πάντα στις βασικές αρχές αυτών των σχολείων. Αρχές, όπως η συνεχής επαφή μεταξύ μαθητών, εκπαιδευτών και διοικητικών

στελεχών, η δημιουργία κινήτρων στους εκπαιδευτικούς για την προώθηση αυτής της επαφής και για τον εμπλουτισμό των γνώσεων και της εμπειρίας τους (Πρίγκου, 2008). Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Ένωση χρηματοδοτεί επιμορφωτικά σεμινάρια για το κοινό, τα στελέχη και τους εκπαιδευτικούς των Σ.Δ.Ε., εστιάζοντας, στον τρόπο διδασκαλίας και στον σκοπό αυτής και προωθούνται οι διδακτικές προσεγγίσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες των μαθητών αυτών. Το 1999 δημιουργείται ο «Ευρωπαϊκός Σύνδεσμος Πόλεων, Σχολών και Σχολών Δεύτερης Ευκαιρίας» (European Association of Cities, Institutions and Second Chance Schools (E2C-Europe, 2006)), που στοχεύει στην συνεργασία και στην ανταλλαγή εμπειριών, προωθώντας έτσι την ενίσχυση και την διάδοση του θεσμού (Καγιαβή, 2007). Εξάλλου μια επιπλέον παράμετρος, την οποία προβλέπει η Λευκή Βίβλος, είναι και η συνεχής επαφή και η πολύπλευρη συνεργασία μεταξύ όλων εκείνων των φορέων που εξειδικεύονται σε εκπαιδευτικές πολιτικές του κάθε κράτους-μέλους, με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη τα οποία έχουν αναπτύξει τέτοιες δομές εκπαίδευσης (Ζαχαρή, 2006). Αναλυτικότερα, οι στόχοι του οργανισμού είναι, να οργανώσει την ανταλλαγή εμπειρίας και τεχνογνωσίας μεταξύ των μελών, να αναπτύξει μια βάση δεδομένων για την καλή πρακτική και τη μεθοδολογία των ΣΔΕ, να βοηθήσει τις πόλεις και τους οργανισμούς που επιθυμούν τη λειτουργία ενός τέτοιου σχολείου, να ελέγξουν την ποιότητα τους στην Ευρώπη και γενικά, να προωθήσουν το ευρωπαϊκό πνεύμα των σχολείων δεύτερης ευκαιρίας (Πρίγκου, 2008)

Στην Ελλάδα, σύμφωνα με τη «Μελέτη Διάγνωσης των Εκπαιδευτικών Αναγκών και Χωροθέτησης των ΣΔΕ» (ΓΓΕΕ-ΙΔΕΚΕ, 2001), ο μεγάλος αριθμός ατόμων που δεν έχουν ολοκληρώσει την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση , καθιστά επιτακτική την ανάγκη της δημιουργίας ΣΔΕ. Τα ΣΔΕ θεσμοθετούνται με τον νόμο 2525/97 ως «ειδικό ταχύρρυθμο πρόγραμμα δημοτικής ή γυμνασιακής εκπαιδεύσεως» (Βεκρής, 2003) και με την ευθύνη υλοποίησης του προγράμματος από το Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Ι.Δ.Ε.Κ.Ε), γίνεται η ίδρυση του πρώτου ΣΔΕ στο Περιστέρι, τον Σεπτέμβριο του 2000. Από το 2001 ξεκίνησαν την λειτουργία τους και άλλα ΣΔΕ, στο Μενίδι Αττικής, στο Ηράκλειο Κρήτης, στη Νεάπολη Θεσσαλονίκης και στην Πάτρα (Χατζησαββίδης, 2005) και μέχρι το 2003, παρακολουθούν τα προγράμματα των ΣΔΕ 450 περίπου εκπαιδευόμενοι τα οποία στελεχώνονται από 80 περίπου, εκπαιδευτικούς (Ζαχαρή, 2006). Κατά την εκπαιδευτική περίοδο 2008-2010 στην Ελλάδα λειτουργούν

57 ΣΔΕ (χωρίς να υπολογίζονται τα παραρτήματα του κάθε ενός), τα οποία συγχρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό κοινοτικό ταμείο κατά 75% και από Ελληνικούς πόρους κατά 25%. Τέλος, όλα είναι μέλη του Ευρωπαϊκού Δικτύου Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας (Υ.Π.Ε.Π.Θ, 2006) και η ευθύνη λειτουργίας τους. ανήκει στη Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Γ.Γ.Ε.Ε.) .

4.3. Δομή εκπαιδευτικού προγράμματος ΣΔΕ - Γενικοί κανόνες λειτουργίας

Τα ΣΔΕ δεν είναι δομές αυστηρά οργανωμένες, στηριζόμενες σε ένα προκαθορισμένο πρόγραμμα όσον αφορά στο περιεχόμενο της διδασκαλίας. Είναι σχεδιασμένα έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της εκάστοτε κοινωνίας, στα πλαίσια της οποίας λειτουργούν, όπως αυτή προσδιορίζεται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ατόμων που φοιτούν σε αυτά. Θεωρητικά, τουλάχιστον, πρόκειται για μία προσέγγιση της εκπαίδευσης επικεντρωμένη στον/ην μαθητευόμενο/η και το πρόγραμμα σπουδών διαμορφώνεται μέσα από μία διαρκώς ανατροφοδοτούμενη και αμφίδρομη μαθησιακή διαδικασία ανάμεσα στον εκπαιδευτή και στους/στις εκπαιδευόμενους/ες (Μάνθου, 2010).

Έχοντας ως βασικούς πυλώνες τις αρχές και τους στόχους της ΔΒΜ, η οποία θεμελιώνεται στα ευρωπαϊκά κείμενα και την εθνική νομοθεσία που υιοθετεί τις ευρωπαϊκές πολιτικές, αλλά και ειδικότερα της εκπαίδευσης ενηλίκων, τα ΣΔΕ ακολουθούν ορισμένες κατευθύνσεις όσον αφορά τα μέσα και τις διδακτικές μεθόδους, διαφορετικές από αυτές των τυπικών σχολείων. Η τελική διαμόρφωση του εκπαιδευτικού προγράμματος γίνεται in concreto, ώστε να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες αυτών που φοιτούν στα ΣΔΕ και κατ' επέκταση τη τοπική κοινωνία στην οποία αυτά βρίσκονται. Η ευελιξία που έχουν κατά την θέσπιση του προγράμματος που θα ακολουθήσουν, τα καθιστά ανεξάρτητα και αυτόνομα έως ένα βαθμό, ικανά να αναδεικνύουν την ποικιλομορφία των τοπικών αναγκών και τον πρακτικό αλλά και εμπειρικό χαρακτήρα της μάθησης στα πλαίσια των ΣΔΕ (Doukas, 2010). Σύμφωνα λοιπόν με αυτές τις αρχές, το πρόγραμμα των ΣΔΕ, χαρακτηρίζεται από ευελιξία εκπαιδευτικών μέσων, απόλυτα προσαρμοσμένο στις προσδοκίες και δεξιότητες του κάθε εκπαιδευόμενου/ης, προσεγγίζει ολιστικά τις ανάγκες των εκπαιδευομένων, με μια διδακτική και παιδαγωγική εστιασμένη στις ατομικές ανάγκες, ενδιαφέροντα και ικανότητες των

εκπαιδευομένων, παρέχει την μέγιστη υποστήριξη στην αντιμετώπιση δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευόμενοι/ες σε διάφορους τομείς, όπως, της οικογένειας, εργασίας κλπ. και στελεχώνεται από άρτια και πολυεπίπεδα καταρτισμένο προσωπικό, εξοικειωμένο με τις νέες τεχνολογίες και με διάθεση για να προσφέρει σε τέτοιου είδους δομές. Τα ΣΔΕ ξεκινούν την λειτουργία τους και στην πορεία, κρίνεται σκόπιμη η προσθήκη και κάποιων άλλων βασικών παραγόντων, όπως είναι η σύμπραξη κοινωνικών φορέων, της τοπικής αυτοδιοίκησης, εθελοντικών οργανώσεων και της εκπαιδευτικής κοινότητας για την υποστήριξη τους καθώς τα ΣΔΕ στοχεύουν στην εργασιακή και κοινωνική ενσωμάτωση των εκπαιδευομένων.

Στα ΣΔΕ γίνονται δεκτά άτομα από 18 ως και 55 ετών, αν και η ηλικιακή ομάδα που έχει προτεραιότητα ορίζεται από 18 έως 30 ετών (άρθρο 10 του σχετικού νομοσχεδίου), τα οποία, για διάφορους λόγους, δεν έχουν ολοκληρώσει τη βασική, υποχρεωτική εκπαίδευση (για την Ελλάδα, το εξατάξιο δημοτικό και το τριτάξιο γυμνάσιο) και που τις περισσότερες φορές, δεν έχουν τα απαιτούμενα προσόντα και δεξιότητες για την αγορά εργασίας (Καγιαβή, 2007). Οι σπουδές έχουν διάρκεια δύο έτη (δύο κύκλοι σπουδών), ανεξαρτήτως του χρόνου προηγουμένων σπουδών των μαθητών και με το πέρας της φοίτησης τους, οι εκπαιδευόμενοι αποκτούν απολυτήριο Γυμνασίου. Η Ελλάδα αποτελεί τη μοναδική χώρα στην οποία το απολυτήριο σπουδών αναγνωρίζεται από το κράτος ως ισότιμο του κανονικού γυμνασίου, ενώ υπό συζήτηση βρίσκεται και το ενδεχόμενο να ιδρυθεί και Λύκειο Δεύτερης Ευκαιρίας.

Ο κάθε κύκλος σπουδών, αποτελείται από τμήματα, στο καθένα από τα οποία φοιτούν από 10 μέχρι 15 εκπαιδευόμενοι. Τα ΣΔΕ στεγάζονται σε χώρους σχολικών κτιρίων και διαθέτουν αίθουσες διαρρυθμισμένες ειδικά για να εξυπηρετούν την εκπαίδευση ενηλίκων, εργαστήριο πληροφορικής και χώρους για συμβουλευτική και ψυχολογική υποστήριξη των εκπαιδευόμενων. Κάθε Σ.Δ.Ε. διοικείται από το διευθυντή, ο οποίος προέρχεται από τη δημόσια εκπαίδευση, όπως και οι εκπαιδευτικοί που το στελεχώνουν. Παρόλο που υπάρχει μια διοίκηση σε κεντρικό επίπεδο, το κάθε σχολείο διατηρεί την αυτονομία του και έχει την δυνατότητα να προσαρμόζει το Πρόγραμμα Σπουδών και το ωράριο λειτουργίας του, έτσι ώστε να προσαρμόζεται στις ανάγκες των εκπαιδευόμενων. Το εκπαιδευτικό, επιστημονικό και διοικητικό προσωπικό των Σ.Δ.Ε. επιλέγεται από επιτροπές επιλογής που συστήνονται από το Ι.Δ.ΕΚ.Ε. και οι οποίες

επιλέγουν βάσει κριτηρίων που ορίζονται στις αντίστοιχες προκηρύξεις και απορρέουν από το σκοπό και τις αρχές λειτουργίας των Σ.Δ.Ε. (ΥΠΕΠΘ, 1997).

Το πρόγραμμα σπουδών στα Σ.Δ.Ε. παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις από τα αντίστοιχα της τυπικής εκπαίδευσης. Οι διαφοροποιήσεις αυτές αφορούν κυρίως, τις αρχές, το περιεχόμενο, τη διδακτική μεθοδολογία και την αξιολόγηση των εκπαιδευομένων. Κεντρικό του άξονας αποτελούν οι βασικές γνώσεις, όπως ορίζονται στο Υπόμνημα για τη ΔΒΜ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2000). Αυτές είναι η γραφή, η ανάγνωση, οι αριθμητικοί υπολογισμοί, η γνώση μιας ξένης γλώσσας και η χρήση Η/Υ. Επίσης, σε πρωτερεότητα βρίσκονται η βασική κατάρτιση και προετοιμασία για την εργασιακή ζωή σε συνεργασία με τις τοπικές αρχές καθώς και η ανάπτυξη δεξιοτήτων στο πλαίσιο των προσωπικών ενδιαφερόντων των εκπαιδευόμενων, όπως άθληση, μουσική, θέατρο κ.α. (Υ.Π.Ε.Π.Θ, 2006). Για την επίτευξη των παραπάνω, στο νομοσχέδιο για τη λειτουργία των Σ.Δ.Ε., (ΦΕΚ Α 188/23.09.1997, άρθρο 7 παράγραφός 4), προβλέπεται κάποια ελαστικότητα, δίνοντας το δικαίωμα στο διδακτικό προσωπικό να τροποποιήσει το ωρολόγιο πρόγραμμα ανάλογα με τις ειδικές ανάγκες του σχολείου (μετά από υποβολή πρότασης και έγκριση από το Ι.Δ.ΕΚ.Ε.). Συχνά, στο ωρολόγιο πρόγραμμα περιλαμβάνονται ώρες ενισχυτικής διδασκαλίας, πληροφόρησης στην επαγγελματική σταδιοδρομία και ενδυνάμωση της ομάδας. Στο μεγαλύτερο μέρος του (70-80%) το πρόγραμμα των ΣΔΕ, υλοποιείται μέσα στο σχολικό χώρο, ενώ ένα άλλο μέρος (20%) σε χώρους που ενδείκνυνται για ανάπτυξη και προβληματισμό σε θέματα πολιτιστικά, περιβάλλοντος και επαγγελματικού προσανατολισμού και κατάρτισης (Πριγκου, 2008).

Οι αρχές που διέπουν τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, στηρίζονται στις αρχές της Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης (Αραβανής, 2000), της δια Βίου Μάθησης και των Πολυγραμματισμών (multiliteracies). Στα ΣΔΕ, τη θέση των μαθημάτων, με τη μορφή που διδάσκονται στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, έχουν οι επονομαζόμενοι "γραμματισμοί": ο αισθητικός, ο επιστημονικός, ο κοινωνικός, ο περιβαλλοντικός, ο γλωσσικός, ο αγγλικός και ο πληροφορικός γραμματισμός. Γραμματισμός, στην συγκεκριμένη περίπτωση εννοείται, όχι μόνο η ικανότητα να διαβάζουν και να κατανοούν οι εκπαιδευόμενοι/ες ένα κείμενο, αλλά είναι και η δεξιότητα ελέγχου της ζωής των ατόμων, καθώς και η ορθολογική διαχείριση των

προβλημάτων τους. Η έννοια του γραμματισμού, από την εμφάνισή του όρου το 19ο αιώνα ως τη σύγχρονη χρήση της, έχει ακολουθήσει μια εξελισσόμενη πορεία. Αρχικά, ήταν ένα σύνολο δεξιοτήτων σχετικών κυρίως, με τη γραφή και την ανάγνωση. Στην συνέχεια ορίστηκε ως κοινωνική δεξιότητα και πρακτική που επιτρέπει στο άτομο να κινείται με άνεση στην κοινωνία, έχοντας την ικανότητα της διαχείρισης του λόγου (Χατζησαββίδης, 2007). Στις σύγχρονες πρακτικές ο όρος, προσδιορίζεται από το τι αποτελεί κυρίαρχο μέσο επικοινωνίας σε όλες της μορφές κοινωνικής οργάνωσης, κάτι που προβάλλει μια αντίληψη για την επικοινωνία και τους τρόπους της, η οποία θεωρείται αποδεκτή επειδή απλώς είναι κυρίαρχη, χωρίς απαραίτητα να γίνεται συνειδητή η ιδεολογική φόρτισή της - «οι ιδεολογίες συνήθως "φυσικοποιούν" τον εαυτό τους» (Braynham, 2002). Σε περιβάλλοντα σαν και αυτά τα κείμενα περιλαμβάνουν πολύτροπες μορφές επικοινωνίας μέσω της σύγκλισης εντύπων, εικόνων, ήχων, κ.α και ως εκ τούτου, απαιτούν διευρυμένες ικανότητες κατανόησης των νοημάτων τους (Intzidis, Karantzola, 2001)

Από τους γραμματισμούς που προαναφέρθηκαν ο Γλωσσικός, ο Αριθμητικός και ο Πληροφορικός, επιδιώκουν πρακτικές και διευκολυντικούς στόχους, ενώ ο Επιστημονικός, ο Περιβαλλοντικός και ο Κοινωνικός Γραμματισμός φαίνεται να εισάγουν την «κριτική ικανότητα και έλεγχο» ως στοιχεία για την προσωπική ενδυνάμωση (Πηγιάκη, 2004).

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια διαμορφώνεται ένας «κριτικός γραμματισμός» μέσω των επιμέρους γραμματισμών, που καθιστά τα άτομα ικανά αναπτύξουν μεταγνωστικές στρατηγικές και έτσι να συμμετέχουν στην πολιτική, οικονομική και πολιτιστική ζωή της κοινωνίας τους, αποκτώντας δύναμη να την αλλάξουν (Χοντολίδου 2003) και έτσι, τονώνουν και την αυτοεκτίμησή τους (Ανάγνου & Νικολοπούλου, 2007). Επίσης, η αναγκαιότητα απόκτησης των βασικών δεξιοτήτων ζωής, προκύπτει από το γεγονός ότι αυτές προσφέρουν στο άτομο τη δυνατότητα να προσαρμοστεί ομαλότερα και με επιτυχία στην εργασία του (Γλαρούδη & Κατσάνη, 2006).

Δεν υπάρχουν σχολικά εγχειρίδια και η αξιολόγηση των εκπαιδευόμενων γίνεται μέσω ενεργητικών δράσεων. Το εκπαιδευτικό περιεχόμενο προγραμμάτων στα ΣΔΕ εντάσσεται όπως αναφέρθηκε, στις τρέχουσες κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις και συνδέεται με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, συντελώντας έτσι, στην προετοιμασία για

επαγγελματική ζωή, είτε γίνεται λόγος για το ξεκίνημα της είτε για την δημιουργία των προϋποθέσεων εκείνων που θα οδηγήσουν στη βελτίωση των συνθηκών της. Οι δεξιότητες που καλλιεργούνται προσλαμβάνουν και το χαρακτήρα κοινωνικής και πολιτισμικής εκπαίδευσης.

Η διδασκαλία στα ΣΔΕ, που εκτός των παραπάνω γραμματισμών, περιλαμβάνει και τα αντικείμενα προσανατολισμού και συμβουλευτικής σε θέματα επαγγελματικής σταδιοδρομίας, δεν γίνεται μεμονωμένα επί τη βάσει μίας λογικής που δημιουργεί στεγανά γύρω από το καθένα, αλλά το κάθε αντικείμενο συνδυάζεται με στοιχεία από πολλούς επιστημονικούς τομείς και εντάσσεται σε ένα γενικότερο πλαίσιο γνώσεων. Οι εκπαιδευτικές μεθοδολογίες ακολουθούν την ομαδοκεντρική διδασκαλία, τον ελεύθερο διάλογο, τη συνεργατική διδασκαλία, τα projects, ενώ ενθαρρύνεται ιδιαίτερα η διαθεματικότητα, η χρήση εργαστηρίων και η ζώνη ελεύθερων επιλογών, όπου η εκπαιδευτικοί οργανώνουν σύμφωνα με τα ενδιαφέρονται των εκπαιδευόμενων εργαστήρια σε διάφορους γνωστικούς τομείς (Γ.Γ.Ε.Ε., 2006). Μέσα από τέτοιες διδακτικές μεθοδολογίες, όπως είναι η μέθοδος project, κάθε εκπαιδευόμενο/η προσανατολίζεται σε μια αλληλεπίδραση με την κοινωνία υιοθετώντας διαθεματικές αναζητήσεις και έτσι οδηγείται στην παραγωγή πρωτότυπου υλικού ανασκοπώντας μέσα στο κοινωνικό γίγνεσθαι (Τσάφος, et. al, 2003). Αποτέλεσμα όλων αυτών, είναι μια διαλεκτική σχέση με την καθημερινότητα και άρα, μια δυναμική παρουσία του σε κάθε γεγονός, που σηματοδοτώντας έτσι την υπόστασή του (Μαντζανάρης, 2007).

Το απόσταγμα του προγράμματος, είναι οι καλλιεργούμενες δεξιότητες, χαρακτηρίζοντας το σύνολο των δραστηριοτήτων και αποτελώντας τον απώτερο στόχο για οποιεσδήποτε διαδικασίες. Η καθολική συμβολή της φοίτησης στο ΣΔΕ στην προσωπικότητα, τη γνώση και την εμπειρία των μαθητευομένων επιδιώκει να διευρύνει τους ορίζοντες και να δημιουργήσει περισσότερες ευκαιρίες για απασχόλησή τους (www.gslll.edu.gr - http://www.gslll.edu.gr/index.php/sde).

4.4. Το προφίλ των εκπαιδευομένων των ΣΔΕ

Τα άτομα που φοιτούν στα ΣΔΕ, για διάφορους υποκειμενικούς ή αντικειμενικούς λόγους, δεν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση. Διακατέχονται από μία αρνητική στάση απέναντι τόσο στην τυπική εκπαίδευση όσο και σε

προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων, όπως είναι τα ΣΔΕ. Χαρακτηρίζονται από τάση για αυτοκαθορισμό (Bush & Middlwood, 2005), προσδοκίες που καθορίζονται από τις στάσεις που έχουν διαμορφώσει έναντι της εκπαίδευσης από τα σχολικά τους βιώματα και διαμορφωμένους μαθησιακούς τρόπους (Σπυριδάκη et al., 2009). Αναζητούν την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων άμεσα συνδεδεμένων με τις ανάγκες και τις συνθήκες της ζωής τους, θέλουν να μαθαίνουν με βάση τις προϋπάρχουσες γνώσεις τους και κυρίως τις εμπειρίες τους, και όλα αυτά αναλαμβάνοντας έναν υπεύθυνο ρόλο και ενεργή συμμετοχή στην πορεία της εκπαίδευσής τους (Rogers, 1998). Η προσέλευση τους στα ΣΔΕ, γίνεται γιατί τα συγκεκριμένα σχολεία εστιάσουν αφενός στην προσωπικότητα, στην κριτική σκέψη και στις κοινωνικές αξίες του κάθε εκπαιδευομένου, προκειμένου να γίνει ένας ενεργός πολίτης και αφετέρου παρέχουν την ενημέρωση εκείνη που είναι βασική για να έρθουν σε επαφή και να εξελιχθούν στην σύγχρονη αγορά εργασίας (Βεκρής, 2003).

Όλα τα παραπάνω συνοψίζονται με την άποψη του Jarvis, σύμφωνα με την οποία η εκπαίδευση ενηλίκων είναι μια διαδικασία απελευθερωτική «και μια προσδοκία ότι – από τη στιγμή που οι ενήλικες πραγματικά μάθουν- δεν παραμένουν παθητικοί, αλλά συμμετέχουν ενεργά στον ευρύτερο κόσμο». Μέσα από αυτή την διαδικασία μάθησης, δίνεται η δυνατότητα στους εκπαιδευόμενους/ες να σκεφτούν οι ίδιοι τον τρόπο που κατανοούν το κοινωνικοπολιτισμικό τους περιβάλλον, να επεξεργάζονται τις εμπειρίες τους και τέλος, να ενεργούν πάνω στον κόσμο και να τον μετασχηματίζουν (Jarvis, 2003).

Έχουν γίνει αρκετές έρευνες σχετικά με το ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων στα ΣΔΕ. Μία από αυτές που πραγματοποιήθηκε σε ένα ΣΔΕ στη Θεσσαλονίκη, το σχολικό έτος 2004-5, έδειξε ότι οι εκπαιδευόμενοι/ες προέρχονταν από ένα εύρος ηλικιών που ξεπερνούσε κατά πολύ την ομάδα των 18-30 ετών, οι οποίοι ήταν πολύ λιγότεροι από τους εκπαιδευόμενους/ες που ξεπερνούσαν τα 30 έτη, «γεγονός που εγείρει ερωτήματα σχετικά με το πόσο έχουν κατορθώσει τα ΣΔΕ στη χώρα μας να προσεγγίσουν την προβλεπόμενη ομάδα-στόχο». (Στράντζαλη Ε., 2004-5). Επίσης, ότι οι γυναίκες που φοιτούσαν, υπερίσχυαν ποσοτικά των αντρών, γεγονός που μπορεί να συνδεθεί με συντηρητικές αντιλήψεις του παρελθόντος οι οποίες δεν επέτρεπαν στα κορίτσια να συμμετέχουν στην εκπαίδευση. Στην ίδια μελέτη, σε σχέση με το ιστορικό

εκπαίδευσής τους, διαπιστώθηκε ότι οι περισσότεροι/ες είχαν διακόψει το σχολείο, στη Στ΄ Δημοτικού ή την Α΄ Γυμνασίου, επαληθεύοντας τις μελέτες εκείνες που υποστηρίζουν ότι η πλειοψηφία των μαθητών/τριών διαρρέουν από το σχολείο κατά τη μετάβασή τους από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση στο Γυμνάσιο ή στο πρώτο έτος σπουδών (Καλογρίδη, 2000 & Κόκκος Α. 2004). Τέλος, ελάχιστοι ήταν εκείνοι/ες που είχαν προηγουμένως παρακολουθήσει κάποιο άλλο είδος εκπαίδευσης ή επιμόρφωσης, κάτι που επιβεβαιώνει θεωρίες συσχέτισης μεταξύ του επιπέδου εκπαίδευσης και της ενδεχόμενης συμμετοχής του ενηλίκου σε ένα πρόγραμμα επιμόρφωσης (Van Der Kamp, 1994). Κατά το σχολικό έτος 2003-2004 οι πολίτες που φοιτούσαν στα ΣΔΕ στην Ελλάδα ήταν 1.102 πολίτες, το 2004-2005 2.192, το 2005-2006 3.100 (Τσαμαδιάς, 2005) αν και ο σχεδιασμός περιλάμβανε το 2006 να εκπαιδεύονταν 6000 ενήλικες και το 2008 να φθάσουν τους 9500 (Ι.Δ.ΕΚ.Ε., 2004).

Ένα σημαντικό ποσοστό των εκπαιδευόμενων στα ΣΔΕ είναι άνεργοι/ες οι οποίοι/ες αποφάσισαν να φοιτήσουν στο ΣΔΕ, γιατί θεωρούν ότι θα βοηθήσει στην επαγγελματική τους αποκατάσταση. Επίσης, μια άλλη σημαντική κατηγορία των εκπαιδευόμενων στα ΣΔΕ είναι οι εργαζόμενοι/ες που είναι υποχρεωμένοι/ες να αποδεχθούν την ιδέα της συνεχούς αλλαγής μέσω των νέων αναγκών της αγοράς εργασίας, που δεν αποδέχεται την έλλειψη του απολυτηρίου Γυμνασίου, και της αναγκαιότητας προσαρμογής στις μεταβαλλόμενες συνθήκες εργασίας και τις προτεραιότητες της επιχείρησης, με την επίδειξη ευελιξίας και προσαρμοστικότητας απέναντι στα μεταβαλλόμενα εργασιακά καθήκοντα (Fenwick, 2005). Τέλος, υπάρχουν έρευνες που δείχνουν ότι οι περισσότεροι μαθητές των ΣΔΕ συνδέουν την εγγραφή τους σε αυτό με την απόκτηση του απολυτηρίου, που θα τους βοηθήσει, όχι μόνο στην εργασιακή τους κατάσταση, αλλά και στη βελτίωση του συνόλου της προσωπικότητάς τους (Στράντζαλη, 2004).

Σε πολλές έρευνες φαίνεται μια δυσκολία των εκπαιδευομένων στο να αποφασίσουν να ξεκινήσουν την φοίτηση τους στα ΣΔΕ (Λάζου, 2008). Σύμφωνα, με τον Jarvis, οι ανασταλτικοί παράγοντες για τη μάθηση, μπορούν να ταξινομηθούν σε θεσμικούς, καταστασιακούς και αυτούς που συνδέονται με την προδιάθεση των εκπαιδευομένων, δηλ. εσωτερικά εμπόδια που οφείλονται σε προηγούμενες εμπειρίες, στάσεις αντιλήψεις και συναισθήματα, καθώς και στα μόνιμα χαρακτηριστικά της

προσωπικότητας του ατόμου. Ο ίδιος ερευνητής, στα εμπόδια συμπεριλαμβάνει την έλλειψη χρόνου, χρημάτων, υπηρεσιών προς τις μητέρες, συγκοινωνιακών μέσων, ενώ βασικό εμπόδιο για τη μάθηση αποτελεί το άγχος, εξαιτίας των μαθησιακών ρυθμών που υπερβαίνουν τις δυνατότητες των ενηλίκων. Επίσης, τα ψυχολογικά εμπόδια, όπως είναι η ανασφάλεια, η ντροπή, ο αρνητισμός απέναντι στην εκπαίδευση φαίνονται να δημιουργούν ανυπέρβλητες αντιστάσεις στη συμμετοχή τους στα λεγόμενα «Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας» (Jarvis,1995). Οι Knowles και Jarvis φαίνεται στο να συμφωνούν ότι το σοβαρότερο εμπόδιο για την αρχική απόφαση συμμετοχής στα εκπαιδευτικά προγράμματα είναι τόσο η έλλειψη χρόνου, όσο και η έλλειψη δυνατοτήτων πρόσβασης. Ο Rogers διακρίνει τα εμπόδια της μάθησης στους ενήλικες σε τρεις κατηγορίες: Εμπόδια που προκύπτουν από τα ίδια τα εκπαιδευτικά προγράμματα . Εμπόδια που προκύπτουν από διάφορους καταστασιακούς παράγοντες .

Μελέτες έχουν δείξει ότι, στην πλειοψηφία τους, οι εκπαιδευόμενοι/ες συμφωνούν ότι οι γνώσεις που παίρνουν από τα ΣΔΕ συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με την καθημερινή τους ζωή, τονίζουν ότι το εύρος των θεμάτων που προσεγγίζονται ενισχύει τη συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία και κάνουν ιδιαίτερα σχόλια για την θετική στάση που απέκτησαν απέναντι στις νέες τεχνολογίες και η οποία τους βοήθησε να ξεπεράσουν το άγχος που τους προκαλούσε η ανεπάρκεια στη χρήση τους, με επακόλουθο, κάποιοι/ες από αυτούς/ές να σκέφτονται να ασχοληθούν πιο συστηματικά με την πληροφορική, ίσως και ως μελλοντικό επαγγελματικό τους στόχο (Στράντζαλη, 2004).

4.5. Οι εκπαιδευτές των ΣΔΕ

Η κάθε μεταρρύθμιση ενός εκπαιδευτικού συστήματος, για να είναι εφαρμόσιμη και αποτελεσματική, θα πρέπει να υπηρετείται από εκπαιδευτικούς που συμμετέχουν ενεργά στην όλη διαδικασία και είναι σωστά και ουσιαστικά καταρτισμένοι και επιμορφωμένοι (Ιορδανίδης, Ζάρκος, 2006). Τα στελέχη που δραστηριοποιούνται στα ΣΔΕ και στα προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων γενικότερα, καλούνται να ασκήσουν επιρροή στους ενήλικους εκπαιδευόμενους/ες, στοχεύοντας στην διευκόλυνση της αυτονομίας, την υπεύθυνη μάθηση και την ελεύθερη έκφρασή τους (Noye & Piveteau, 1999), βοηθώντας τους έτσι να ασκήσουν ένα πληρέστερο ρόλο στην κοινωνία της οποίας είναι ήδη μέλη ολοκληρωμένα (Rogers, 1999). Ο εκπαιδευτής ενηλίκων οφείλει,

εκτός των άλλων, να αναγνωρίζει ότι η εκπαίδευση αποτελεί μια αμφίδρομη διαδικασία, στην οποία οι μετέχοντες σ' αυτήν υιοθετούν στοιχεία από τη διαφορετικότητα των άλλων και εμπλουτίζουν έτσι τη διαδικασία της μάθησης (Σπυριδάκη et al., 2009). Η αναγνώριση της αξίας όλων όσων αλληλεπιδρούν στη διεργασία της μάθησης χωρίς αποκλεισμούς και παραγκωνισμούς, οφείλει να αποτελεί ένα από τα πρώτα μελήματα των εκπαιδευτών ενηλίκων (Rogers, 1999).

Για να επιτύχουν την αποτελεσματικότητα που απαιτείται, οι εκπαιδευτές στα ΣΔΕ, ενημερώνονται για το πρόγραμμα του και τα ειδικά χαρακτηριστικά της ομάδας – στόχου, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση τόσο στις αντικειμενικές και υποκειμενικές ανάγκες των εκπαιδευόμενων, όσο και στις δυνατότητες τους (Τραϊανόπουλος, 2009). Εστιάζουν στην ουσιαστική συνεργασία τους με την ομάδα, μέσω της συνεχής διαπραγμάτευσης με τους εκπαιδευόμενους/ες για το περιεχόμενο του προγράμματος σπουδών καθώς και στη διευκόλυνση της συμμετοχής, την εμψύχωση και την δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης με τους εκπαιδευόμενους. Οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να προσδιορίζουν με σαφήνεια το περιεχόμενο της κάθε εκπαιδευτικής συνάντησης (Βεργίδης, 2003), ενώ ταυτόχρονα αξιοποιούν και προσαρμόζουν το αναγκαίο εκπαιδευτικό υλικό στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των εκπαιδευομένων (Douglas, 1997). Οι εκπαιδευτές ενηλίκων λειτουργούν ως διαμεσολαβητές ανάμεσα σε εμπειρίες, γνώσεις και στάσεις των εκπαιδευόμενων και στο παρεχόμενο μαθησιακό αντικείμενο (Σπυριδάκη et al., 2009). Βοηθούν τον ενήλικο εκπαιδευόμενο/η να συνδέσει την πείρα και τις αξίες του με τη νέα γνώση και να τις συσχετίσει με νέες στάσεις και αντιλήψεις, τις οποίες ο τελευταίος καλείται να ενσωματώσει με τις ήδη προϋπάρχουσες (Rogers, 1999, σελ. 130) και στοχεύουν στην ουσιαστική επικοινωνία με αυτόν. Είναι γεγονός ότι, η διόγκωση του άγχους των εκπαιδευόμενων, αν δεν οδηγήσει στη φυσική απουσία τους από το μάθημα, είναι πιθανό να οδηγήσει στη διανοητική τους απουσία ή στην άρνηση συμμετοχής, γεγονός που καθιστά την επικοινωνία εκπαιδευτή- εκπαιδευομένων αναποτελεσματική (Βαϊκούση, 2003).

Στα ΣΔΕ, στηρίζεται εκείνη η μάθηση βασιζόμενη στην εμπειρία και τη δράση. Έτσι, οι εκπαιδευτές οργανώνουν το μαθησιακό επεισόδιο με τρόπους που επιτρέπουν την ομαδικά ανοικτή διδασκαλία, και επιλέγουν διεπιστημονικές/διαθεματικές προσεγγίσεις. Δημιουργούν έτσι, τα ερεθίσματα εκείνα που θα επιτρέψουν στον/ην κάθε

εκπαιδευόμενο/η να κινητοποιήσει τους δικούς του μαθησιακούς τρόπους (εξατομικευμένη μάθηση) και να ανακαλύψει τον τρόπο πρόσβασης και αξιοποίησης της νέας γνώσης (Rogers, 1999). Επίσης, δίνουν έμφαση στις διερευνητικές μεθόδους, στην συλλογική δραστηριότητα, την κοινή δράση και όλα αυτά, πάντα μέσα από βιωματικές διαδικασίες. Η αξιοποίηση των τεχνικών, αυτών αποτελεί μια μεταβλητή που προσεγγίζει κάθε συνάντηση εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων με μια ξεχωριστή αναφορά εμπειρικών σχέσεων (Hamer, 2000) και για το λόγο αυτό, το κλίμα αυτής της συνάντησής τους είναι καθοριστικό, προκειμένου να αξιοποιηθούν οι όποιες τεχνικές. Εξάλλου, η βιωματική μάθηση άπτεται μιας εμπειρικής αναζήτησης των εκπαιδευτικών απαρχών, έτσι όπως ορίζουν και ορίζονται από την αναφορά του ενήλικα εκπαιδευόμενου στην όποια μαθησιακή διαδικασία (Illeris, 2007). Είναι αυτό που ονομάζεται "εμπειρική εκπαίδευση ενηλίκων" (Κόκκος, 2005, σελ. 4) και που περιλαμβάνει κάθε σχεδιασμένη δράση για μάθηση στα πλαίσια ορισμένων εκπαιδευτικών θεσμών, ωθώντας τους έτσι σε μια εμβάθυνση και ενθάρρυνση ως προς την ανάπτυξη νέων τρόπων σκέψης (Μαντζανάρης, 2007).

Οι εκπαιδευτικοί των ΣΔΕ χρησιμοποιούν ποικιλία οπτικών ερεθισμάτων και δεν παραλείπουν, την ύλη που θέλουν να διδάξουν να την συσχετίζουν άμεσα με τις ανάγκες των εκπαιδευομένων, κάτι που αφενός αποτελεί κίνητρο και αφετέρου τους επιτρέπει να θέτουν προσωπικούς στόχους και να κάνουν δική τους υπόθεση το θέμα της μάθησης (Τραϊανόπουλος, 2009). Δεν παρέχουν έτοιμες απαντήσεις, αλλά αναλαμβάνουν ρόλο συντονιστή και καθοδηγητή της μάθησης και παρεμβαίνουν μόνο για να δώσουν ερεθίσματα, συμβάλλοντας στη σύνθεση και προσέγγιση του κάθε θέματος (Εγκύκλιος Γ5/947 Γ.Γ. Λαϊκής Επιμόρφωσης, σελ. 40-41). Οι Mezirow Jack κ. Συν. (2007), υποστηρίζουν ότι η επιδιωκόμενη απ' τον εκπαιδευτή αυτονομία της σκέψης συνιστά μια διαρκής διαδικασία κατανόησης και επανεξέτασης των παραδοχών των εκπαιδευομένων, που είναι αυτές που προκύπτουν από το βιωματικό τους υπόβαθρο.

Οι εκπαιδευτικοί στα ΣΔΕ έχουν επίγνωση των ορίων τους και προωθούν τη μαθησιακή διαδικασία, χωρίς να επιβάλλουν τη γνώμη τους και είναι ανοικτοί απέναντι σε αυτό που συμβαίνει. Ενδιαφέρονται έμπρακτα για τις απόψεις και προτάσεις των εκπαιδευόμενων, μοιράζονται τις εμπειρίες μαζί τους και μαθαίνουν από αυτούς. Ένα βασικό χαρακτηριστικό του διδάσκοντα είναι ότι πρέπει και ο ίδιος να είναι

διδασκόμενος (Rogers, 1999). Επίσης, ας μην ξεχνάμε ότι ο ενήλικας μαθαίνει, όταν νιώθει ότι συνεισφέρει και όχι όταν τον χρησιμοποιούν (Courau, 2000).

Τέλος, κατά την διαδικασία της αξιολόγησης οφείλουν να αναγνωρίζουν τη μοναδικότητα του κάθε εκπαιδευόμενου, στις ικανότητες και τις δυνατότητες του. Η αξιολόγηση έχει κυρίως χαρακτήρα ποιοτικό, δίνοντας έμφαση στις διαδικασίες της διδασκαλίας και της μάθησης και στις δραστηριότητες που οργανώνονται (Υ.Π.Ε.Π.Θ, 2006) και πραγματοποιείται μέσω εναλλακτικών μεθόδων, όπως είναι οι φάκελοι υλικού, τα σχέδια δράσης και οι αυτοαξιολογήσεις ή αξιολογήσεις από τους συνεκπαιδευμένους. Είναι περιγραφική και αφορά στην ανταπόκριση του εκπαιδευόμενου δηλ. στη συνολική του εικόνα σχετικά με την προετοιμασία, αυτοεκτίμηση, πρωτοβουλία, ενεργητική συμμετοχή, συνεργατικότητα και το ενδιαφέρον του (Πρίγκου, 2010).

Όλα, τα παραπάνω είναι οι στόχοι του ΙΔΕΕΚΕ για τους εκπαιδευτές των ΣΔΕ, η επίτευξη των οποίων επιτυγχάνεται μέσω επιμορφώσεων, που πραγματοποιούνται καθ΄ όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους, ενώ το συντονισμό και την καθοδήγηση του συνολικού έργου των ΣΔΕ έχει η Ομάδα Έργου (Λύτσιου, 2007). Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, γιατί οι καινοτομίες στο πρόγραμμα σπουδών των ΣΔΕ κρίθηκε πως δεν μπορούν να εφαρμοστούν χωρίς αυτήν (Κουτρούμπα, 2007) και επίσης, μέσω αυτών δίνεται η ευκαιρία στον/ην εκπαιδευτικό να αποκτήσει νέες δεξιότητες και να ανταλλάξει απόψεις και πληροφορίες μέσα από μια διαδικασία αλληλεπίδρασης που μπορεί να οδηγήσει στην προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη (Ιορδανίδης & Ζάρκος, 2006). Τέλος, έχει παρατηρηθεί ότι οι επιμορφωμένοι εκπαιδευτικοί παρουσιάζουν αυξημένη αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση, φαίνονται πρόθυμοι να μοιραστούν τις εμπειρίες τους με τους ενήλικες μαθητές τους, στοχεύοντας στην πλήρη ανάπτυξη των δυνατοτήτων τους, και άρα και την καλύτερη προώθηση της δια βίου μάθησης των ενηλίκων (Αθανασούλα - Ρέππα, 2006).

4.6. Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας στα ΣΔΕ

Όπως ειπώθηκε και παραπάνω, εκτός από τους γραμματισμούς που υπάρχουν στο πρόγραμμα των ΣΔΕ, υπάρχει και η θεματική της συμβουλευτικής σταδιοδρομίας. Η έννοια της σταδιοδρομίας είναι μια πολύπλευρη έννοια, στην οποία περιλαμβάνονται οι ιδέες της προόδου και της ανάπτυξης στην εργασία αλλά και σε προσωπικό επίπεδο

(Τραϊανόπουλος, 2009). Σύμφωνα με τον Rogers, «η Συμβουλευτική συνίσταται σε σειρά άμεσων επαφών με το άτομο, που αποσκοπούν στο να του προσφέρουν βοήθεια, ώστε να αλλάξει τις στάσεις και τη συμπεριφορά του» (στο Μαλικιώση-Λοϊζου, 1999).Έτσι, φαίνεται άρρηκτα συνδεδεμένη με τις ιδέες για τη διά βίου μάθηση, καθώς επίσης και την ανάπτυξη ικανοτήτων (Δημητρόπουλος, 2004). Στοχεύει στην εξέλιξη των ατόμων, στις δεξιότητες που θέλουν να αναπτύξουν, στο τι θέλουν να επιτύχουν στην εργασία τους καθώς και τι εφόδια θέλουν να έχουν έτσι ώστε να είναι κατάλληλοι και στο μέλλον στην απασχόληση τους, σε αυτήν την συνεχώς μεταβαλλόμενη αγορά εργασίας. Έτσι η επαγγελματική ζωή ενός ατόμου, όπως και η εκπαιδευτική, είναι μια διαδικασία διά βίου, η οποία όχι μόνο δεν σταματάει με την είσοδό του στον χώρο της αγοράς εργασίας, αλλά, αντίθετα, συνεχίζεται μέσα στα πλαίσια μιας νέας πορείας μέχρι τα ώριμα στάδια της ενήλικης ζωής του. Υπάρχουν άτομα στα οποία η πορεία αυτή χαρακτηρίζεται από σταθερότητα, υπάρχουν όμως και άλλα, όπως είναι τα περισσότερα άτομα που φοιτούν στα ΣΔΕ, των οποίων η πορεία είναι γεμάτη από ανατροπές, περιόδους αδράνειας, κ.ά. Σε όλα αυτά, δεν πρέπει να παραλείπεται και το γεγονός της ύπαρξης πολλών άλλων ζητημάτων, όπως αυτό του συνδυασμού της εργασίας με την οικογένεια ή του ελεύθερου χρόνου (Τραϊανόπουλος, 2009). Στην σύγχρονη εποχή λοιπόν, η σταδιοδρομία ολοένα και πιο συχνά φαίνεται να αποτελεί μια δια βίου σειρά επιλογών που κάνει ο κάθε άνθρωπος μέσα στα πλαίσια της ανάγκης του για αλλαγή, ξεφεύγοντας από ένα απλό ταίριασμα χαρακτηριστικών της προσωπικότητας με τις αντίστοιχες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, κάτι που εύλογα δημιουργεί το ερώτημα αν αυτή η αλλαγή στην σταδιοδρομία αποτελεί εξαίρεση ή είναι ο κανόνας.

Σε πολλές μελέτες και αναλύσεις, η συμβουλευτική σταδιοδρομίας φαίνεται να συνδέεται με έννοιες όπως τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, την εργασία/ ανεργία, την κοινωνική δικαιοσύνη, την εκπαίδευση και κατάρτιση, την κοινωνική πολιτική κ.ά. (Κασσωτάκης, 2004). Η ανεργία, είναι ένα φαινόμενο που έχει επιπτώσεις στην προσωπική, οικογενειακή και κοινωνική ζωή του ατόμου και αποτελεί σημαντικό παράγοντα της διατήρησης του κοινωνικού συστήματος και των μηχανισμών ενσωμάτωσης του (Τραϊανόπουλος, 2009). Λαμβάνοντας υπόψη, ότι τα τελευταία χρόνια η ανεργία πλήττει περισσότερο συγκεκριμένες ομάδες, όπως νέους, γυναίκες, Άτομα Με Ειδικές Ανάγκες, μετανάστες κ.ά. γίνεται κατανοητό το φαινόμενο της εύκολης

εκμετάλλευσης και των άνισων κοινωνικών πρακτικών, συγκριτικά με ομάδες που προστατεύονται από το εργασιακό, υγειονομικό και ασφαλιστικό σύστημα (Φακιολάς, 2004). Το φύλο αποτελεί μία μόνο από τις μεταβλητές που διαμορφώνουν ανισότητες στο χώρο της απασχόλησης. Η όξυνση των κοινωνικών ανισοτήτων που συνεπάγεται μια τέτοια κατάσταση είναι σύμφυτη με τη διασάλευση του εργασιακού καθεστώτος ως σταθερού παράγοντα στη ζωή του ατόμου, που έως τώρα κατοχύρωνε μέσω της εργασίας τους κάποια κοινωνική υπόσταση. Οι γυναίκες, όμως, είναι εκείνες που κινδυνεύουν περισσότερο από την ανεργία και ιδιαίτερα, σε περιόδους οικονομικής κρίσης (Φώκιαλη, 2007), το οποίο σημαίνει πως κατά την μείωση της ζήτησης εργασίας σε μία αγορά, οι άνδρες προτιμώνται έναντι των γυναικών. Επίσης διατηρούνται στην εργασία τους οι νεότεροι έναντι των ηλικιωμένων και οι περισσότερο καταρτισμένοι έναντι των ανειδίκευτων (Hirata, 2006).

Η συμβουλευτική σταδιοδρομία στα Σ.Δ.Ε. αποτελεί ενεργό κομμάτι του θεσμού αυτού. Εξυπηρετεί έναν από τους βασικότερους στόχους, δηλ. την επανένταξη των εκπαιδευόμενων στην κοινωνική και οικονομική ζωή, καλύπτοντας τις ανάγκες τους σχετικά με την ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων και επηρεάζουν την ατομική, επαγγελματική και κοινωνική τους εξέλιξη (Υ.Π.Ε.Π.Θ, 2006). Οι ραγδαίες εξελίξεις στις μέρες μας επηρεάζουν και προβληματίζουν και τους ενήλικες, οι οποίοι βρίσκονται αντιμέτωποι με μια σύνθετη και άγνωστη κατάσταση και νιώθουν ανασφάλεια ή και αδυναμία να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των καιρών (Κόκκος & Λιοναράκης, 1998). Επίσης, είναι έντονη η πίεση που δέχονται για ανανέωση της γνώσης τους και ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους. Σε αυτό το επίπεδο, έρχεται η συμβουλευτική, να καθοδηγήσει, να ανακουφίσει, να ενθαρρύνει και να στηρίξει στη λήψη των αποφάσεων τους (Τραϊανόπουλος, 2009). Με αυτόν τον τρόπο, παρέχεται βοήθεια στους ενήλικες που είναι άνεργοι ή μόλις έχουν μπει στην αγορά εργασίας ή δεν είναι ικανοποιημένοι με τις συνθήκες εργασίας τους ή θέλουν να εξελιχθούν και να βελτιώσουν την εργασία τους, ενώ παράλληλα μπορεί και να πραγματοποιεί παρεμβατικές δράσεις με στόχο να ενισχύσει το άτομο στην επαγγελματική του ανάπτυξη ή ανέλιξη (Γλαρούδη & Κατσάνη, 2006).

Οι υπηρεσίες της συμβουλευτικής στα ΣΔΕ παρέχονται σε ομαδικό και ατομικό επίπεδο και εστιάζουν στα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ενήλικες κατά την

επαγγελματική τους πορεία. Ο ρόλος της είναι διαμεσολαβητικός και ιδιαίτερα χρήσιμος, σε δύο επίπεδα (Μαλικιώση-Λοϊζου, 2004). Σε επίπεδο ατομικό, όπου δίνεται η δυνατότητα στο άτομο να μαθαίνει να αυτοδιαχειρίζεται τα ζητήματα που αφορούν στη σταδιοδρομία του και σε κοινωνικό επίπεδο, όπου προσεγγίζεται η διαδικασία της αρμονική κατανομής του εργατικού δυναμικού, κάτι που θα μπορούσε, στην περίπτωση δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, να δημιουργήσει μελλοντικές συνθήκες ισοζυγίου μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας, και μείωση κοινωνικών ανισοτήτων και συγκρούσεων (Τραϊανόπουλος, 2009). Η συμβουλευτική στοχεύει λοιπόν, στην αυτογνωσία, την πληροφόρηση, την ικανότητα λήψης αποφάσεων αλλά και στην προετοιμασία του ατόμου για ομαλή ένταξη ή και επανένταξη, στους τομείς της εργασίας, της εκπαίδευσης και της κοινωνίας γενικότερα. Οι προσδοκίες των ατόμων από την συμβουλευτική είναι πάνω σε αυτά τα ζητήματα, οι απαίτησες του εκπαιδευτικού συστήματος από αυτήν είναι η πετυχημένη προσαρμογή των εκπαιδευομένων στα νέα δεδομένα της αγοράς εργασίας αλλά και η αγορά εργασίας ευελπιστεί στο ότι η συμβουλευτική θα διευκολύνει τη μετάβαση του ατόμου από την εκπαίδευση στην απασχόληση, συμβάλλοντας στην όσο το δυνατόν περισσότερη σύγκλιση των εφοδίων που παρέχει η εκπαίδευση με τα απαιτούμενα προσόντα για την απασχόληση (Παπαβασιλείου-Αλεξίου, 2004).

Με βάση όλα τα παραπάνω, ο σύμβουλος σταδιοδρομίας πρέπει να είναι σε θέση να κατανοεί τις εξελίξεις στον τομέα της αγοράς εργασίας, να γνωρίζει πώς να συλλέγει και να επεξεργάζεται το αναγκαίο υλικό, να είναι σε θέση να εκτιμά τις προοπτικές που διαμορφώνονται στους τομείς απασχόλησης και να παρακολουθεί τις εξελίξεις και να ενημερώνεται καθημερινά προκειμένου να μεταφέρει τις κατάλληλες πληροφορίες με τον καλύτερο δυνατό τρόπο πάνω σε θέματα της αγοράς εργασίας (Κασσωτάκης & Μάνος, 2004). Πρέπει να έχει βασικές γνώσεις σε θέματα εργασιακών σχέσεων και δικαιωμάτων και ειδικές γνώσεις πάνω σε θέματα συμβουλευτικής ενηλίκων και να χρησιμοποιεί τις κατάλληλες κάθε φορά τεχνικές αξιοποιώντας τις νέες τεχνικές εξεύρεσης εργασίας, όπως σύνταξη βιογραφικού σημειώματος κ.ά.(Καραλής, 1999). Οφείλει να διαθέτει επικοινωνιακές δεξιότητες εξατομικευμένης προσέγγισης και την ικανότητα να προσαρμόζει τις υπηρεσίες που παρέχει στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα του ενήλικα εκπαιδευομένου, λαμβάνοντας υπόψη του όλους εκείνους τους παράγοντες που

επηρεάζουν τις επιλογές του, όπως προσωπικούς, οικογενειακούς, και κοινωνικοοικονομικούς, καθώς και ότι οι εκπαιδευόμενοι είναι άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, με μαθησιακές δυσκολίες και με αισθήματα ανεπάρκειας. Επίσης, να ενισχύει τη συνέχιση της εκπαιδευτικής πορείας τους, να ενδυναμώνει τα προσόντα τους μέσω της διά βίου μάθησης, να επιδιώκει να τους στηρίξει ώστε να προσπαθήσουν να τις ικανότητες και τις δεξιότητες τους, να τους βοηθήσει να αναγνωρίσουν και να αποδεχθούν τη φυσιολογικότητα των αδυναμιών τους (Τραϊανόπουλος, 2009). Τέλος, πρέπει να είναι σε θέση να συνδέουν το ΣΔΕ με τον κοινωνικό-οικονομικό γίγνεσθαι, να εστιάζουν στον προσανατολισμό ή τον αναπροσανατολισμό των ενηλίκων σε θέματα εύρεσης εργασίας, να βοηθήσουν στο να μπορεί ο εκπαιδευόμενος να ανταπεξέλθει σε μια ενδεχόμενη συνέντευξη εργασίας, να γνωρίζει τις απαιτήσεις των εργοδοτών και να αποκτήσει δεξιότητες επικοινωνίας, αλλά παράλληλα να εξυπηρετούν και την ανάπτυξη ρεαλιστικών προσδοκιών και να προετοιμάσουν τα άτομα αυτά για την αντιμετώπιση απόρριψης στην προσπάθεια τους για ένταξη ή επανένταξη στην αγορά εργασίας.

4.7. Πιθανές ερμηνείες για τον τρόπο με τον οποίο επιδιώκουν τα δύο φύλα κοινωνική ενσωμάτωση μέσω των ΣΔΕ

Η έλλειψη απασχόλησης ή η απασχόληση υπό επαχθείς συνθήκες ή με μειωμένες αποδοχές, αποτελεί την πιο σημαντική αιτία κοινωνικού αποκλεισμού ή δυσχερειών στην κοινωνική ενσωμάτωση. Η απασχόληση ως προσδοκώμενο αποτέλεσμα της φοίτησης στα ΣΔΕ αποτελεί το βασικότερο παράγοντα προσέλευσης σε αυτά (Θάνου & Σταματάκη, 2010).

Δεδομένης της συμπληρωματικής και επικουρικής μορφής της γυναικείας εργασίας (Φώκιαλη, 2007), είναι πιθανόν, η πλειονότητα των γυναικών που προσέρχεται στα ΣΔΕ να υποαπασχολείται ή να μην εργάζεται. Πιθανολογείται ότι μέσω της φοίτησης στα ΣΔΕ οι γυναίκες επιδιώκουν είτε εύρεση εργασίας, είτε καλυτέρευση των συνθηκών της ήδη υπάρχουσας. Ωστόσο, εν όψει των στερεοτύπων που θέτουν τη γυναίκα εντός της οικιακής σφαίρας (Κραβαρίτου, 1996), οι γυναίκες που φοιτούν στα ΣΔΕ ενδεχομένως αναζητούν, περισσότερο από την απασχόληση, μία καθολική ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους, ενδυνάμωση του ρόλου τους και ισχυροποίηση της θέσης τους πρώτα απ' όλα απέναντι στις οικογένειές τους.

Οι άνδρες, ξεκινώντας συνήθως από μία στερεοτυπική αποδοχή της αυξημένης αξίας τους για το περιβάλλον τους, ενδεχομένως να αποβλέπουν σε μία περισσότερο πρακτική πλευρά της φοίτησης, αυτή του τυπικού τίτλου εκπαίδευσης που θα δώσει ώθηση στον επαγγελματικό τομέα. Επειδή τα στερεότυπα θεωρούν τη γυναικεία εργασία προαιρετική, σε αντίθεση με την ανδρική που συνιστά την κύρια πηγή εσόδων για μία οικογένεια (Φώκιαλη, 2007), αναμενόταν πως οι προσδοκίες του ανδρικού φύλου θα σχετίζονται πολύ περισσότερο με την επαγγελματική αποκατάσταση και απασχόληση σε αντίθεση με τις αντίστοιχες του γυναικείου φύλου, που αναμενόταν να αναφέρονται περισσότερο σε μία οπτική αυτοπραγμάτωσης και δευτερευόντως στην απασχόληση.

5. Σκοπός της έρευνας και ερευνητικοί στόχοι

Οι επίσημες διακηρύξεις για τη ΔΒΜ φαίνεται να δημιουργούν ένα θετικό κλίμα ως προς το τι θα έπρεπε ή θα μπορούσε να προσδοκά κανείς με την απόκτηση του τίτλου μετά από την περάτωση της φοίτησης στα ΣΔΕ. Εκείνο που γνωρίζουμε, λοιπόν, για τα ΣΔΕ είναι πως εντάσσονται σε ένα γενικότερο πλαίσιο της πολιτικής για τη ΔΒΜ, στοχεύοντας στη βελτίωση της απασχολησιμότητας των ατόμων που φοιτούν σε αυτά και ως άμεσα συνδεδεμένο με αυτά, στην κοινωνική ενσωμάτωση.

Η ανάπτυξη και επέκταση των συστημάτων εκπαίδευσης ενηλίκων όπως είναι τα ΣΔΕ αλλά κυρίως, η άμεση ανάγκη αυτά να ανταποκρίνονται στις νέες πολυδιάστατες προκλήσεις της παγκόσμιας κοινωνίας, καθιστούν αναγκαία την διερεύνηση του κατά πόσο δομές της ΔΒΜ και συγκεκριμένα τα ΣΔΕ, εξυπηρετούν επί της ουσίας, έναν από τους βασικότερους στόχους τους, που είναι η ένταξη ή η επανένταξη στην αγορά εργασίας, καθώς και κατά πόσο η συνεισφορά τους είναι καθοριστική στην απόκτηση δεξιοτήτων και ικανοτήτων τέτοιων ώστε τα άτομα να μπορούν να βελτιώσουν τις συνθήκες εργασίας τους ανταποκρινόμενα στις σύγχρονες απαιτήσεις.

Εξαιτίας του ότι ο θεσμός είναι σχετικά πρόσφατος στην Ελλάδα (το 2000 λειτούργησε το πρώτο ΣΔΕ στο Περιστέρι Αττικής), η σχετική βιβλιογραφία είναι περιορισμένη σχετικά με την επαγγελματική κατάσταση των αποφοίτων των ΣΔΕ ενώ παράλληλα, οι εκπαιδευόμενοι αντιμετωπίζονται κυρίως συνολικά με κάποιες έμφυλες προσεγγίσεις. Η διερεύνηση του συγκεκριμένου θέματος στην Ελλάδα παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες. Αφενός οι εκπαιδευόμενοι αποτελούν μία ανομοιογενή ως προς τα

χαρακτηριστικά και τις ανάγκες, ομάδα και αφετέρου η δομή της αγοράς εργασίας δεν έχει σταθερά χαρακτηριστικά, τέτοια ώστε να διευκολύνεται το έργο της υποστήριξης προς τους εκπαιδευόμενους. Κάποιες φορές, ακόμα και τα ίδια τα άτομα που φοιτούν στα ΣΔΕ, δυσκολεύονται να συλλάβουν το μηχανισμό της αγοράς εργασίας και το ρόλο της υποστήριξης που μπορεί να τους παρέχει το ΣΔΕ. Έτσι, συχνά η μετάβαση στην αγορά εργασίας καταλήγει να αποτελεί μια «εμπειρία προσωπικής κρίσης και όχι κρίσης του πλαισίου, μια περιπέτεια την οποία κάθε εκπαιδευόμενος οφείλει να τη ζήσει μόνος του» (Τσέργκας, 2007).

Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να προσεγγίσει τι πραγματικά συμβαίνει σχετικά με τα παραπάνω. Κατά πόσο τα ΣΔΕ με τους πολυγραμματισμούς και το νέο μεθοδολογικό πλαίσιο, την αυτοκατευθυνόμενη μάθηση, την αξιοποίηση της εμπειρικής μάθησης, των εμπειριών της ζωής ως εμπειριών μάθησης, τη μετασχηματισμένη μάθηση και γενικότερα στην ενεργό συμμετοχή των εκπαιδευομένων, τις καινοτόμες εκπαιδευτικές πρακτικές, τα projects, τις διαθεματικές προσεγγίσεις και τους σχολικούς συμβούλους, καθιστούν τα άτομα πιο ικανά να ανταποκριθούν στις ραγδαίες αλλαγές της αγοράς εργασίας.

Οι λόγοι προσέλευσης στα ΣΔΕ, σχετίζονται άμεσα με την επαγγελματική αποκατάσταση ή βελτίωση και είναι στηριζόμενοι πρωταρχικά σε οικονομικού χαρακτήρα κίνητρα (Selwyn & Gorard, 2002); Η έλλειψη απασχόλησης ή η απασχόληση υπό επαχθείς συνθήκες ή με μειωμένες αποδοχές, είναι θέματα που διαφοροποιούνται μετά την φοίτηση στα ΣΔΕ; Η προσπάθεια αυτή των πολιτών που ήδη εργάζονται, έχει κάποια οικονομικά οφέλη ή κάποια επαγγελματική εξέλιξη; Σε ποιες αλλαγές, προσωπικές και επαγγελματικές, εστιάζουν οι ίδιοι οι απόφοιτοι του ΣΔΕ, ότι συνείσφερε η φοίτηση τους σε μια βασική δομή της ΔΒΜ; Η έλλειψη απολυτηρίου Γυμνασίου, είναι παράγοντας κοινωνικού αποκλεισμού, πως το βίωσαν τα άτομα αυτά και πως είναι μετά την αποφοίτηση τους από το ΣΔΕ, οι κοινωνικές συμπεριφορές απέναντι τους; Η φοίτηση στα ΣΔΕ λειτουργεί ως παράγοντας εξομάλυνσης κάποιων από τις ανισότητες που βιώνουν οι γυναίκες όσο αναφορά την επαγγελματική τους αποκατάσταση ή τον κοινωνικό τους αποκλεισμό; Τέλος, θα γίνει μια προσπάθεια προσέγγισης για τα γενικότερα ερεθίσματα που έχουν οι πολίτες που φοιτούν στα ΣΔΕ

και ποιο είναι το αντίκρισμα αυτών στην καθημερινότητα τους, σε προσωπικό, οικογενειακό και κοινωνικό επίπεδο

6. Μεθοδολογία

6.1. Μέθοδος έρευνας

Για την συγκεκριμένη μελέτη υιοθετείται η ποιοτική προσέγγιση, η οποία είναι μία εναλλακτική προσέγγιση που αναπτύχθηκε κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1960, ως αποτέλεσμα μιας τάσης για αμφισβήτηση απέναντι στην ορθολογικής προσέγγισης πάνω στην έρευνα. Έχει τις ρίζες της στις ανθρωπολογικές και τις κοινωνιολογικές εθνογραφικές έρευνες και θεωρητικά θεμελιώνεται στη φαινομενολογία, στη θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης, στην εθνομεθοδολογία στο φεμινισμό, κ.ά. (Atkinson, Delamont & Hammersley, 1999). Οι παραπάνω οπτικές έχουν κοινό παρανομαστή την αντίληψη ότι η επιστημονική μελέτη της κοινωνίας και των ανθρώπων που την απαρτίζουν, χρειάζεται να εστιάζει στην κατανόηση των αντιδράσεων των ανθρώπων και στη συσχέτισή τους με το ευρύτερο κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο δημιουργούνται.

Η ποιοτική έρευνα αποτελεί το πλέον πρόσφορο μέσο για τη διερεύνηση σε μικρο-κοινωνιολογικό επίπεδο του νοήματος που αποδίδεται από τους/τις απόφοιτους των ΣΔΕ, για την επαγγελματική τους κατάσταση μετά την αποφοίτηση τους. Ερευνώντας την προσωπική τους οπτική, η χρήση της ποιοτικής έρευνας βοηθά στη σύλληψη και αποτύπωση των παραλλαγών και εκφάνσεων που απαντώνται στην πορεία της αναζήτησης, ενώ παράλληλα είναι δυνατόν να καταδειχθεί ο τρόπος που διαπλέκεται το υπόβαθρο των ατόμων αυτών με τις εξωτερικές εκδηλώσεις του εσωτερικού τους κόσμου (Vryonides, 2007).

Η ποιοτική έρευνα στοχεύει κυρίως στο βάθος και όχι στο εύρος και οδηγεί σε ανάδυση νέων πληροφοριών, ανακάλυψη συσχετισμών και όχι σε επιβεβαίωσή τους (Ambert, Adler, Adler, & Detzner, 1995), κάτι το οποίο κρίνεται σκόπιμο στη συγκεκριμένη μελέτη, εξαιτίας του ότι η πρόσφατη δημιουργία του θεσμού των ΣΔΕ δεν έχει επιτρέψει ιδιαίτερες προσεγγίσεις στο επίπεδο της επαγγελματικής κατάστασης των αποφοίτων. Μέσω αυτής της προσέγγισης, μπορούν να αποτυπωθούν οι λεπτές αποχρώσεις στην ιδιοσυγκρασία των ατόμων που συμμετέχουν σε μία έρευνα

(Vryonides, 2007), κάτι που στην προκειμένη περίπτωση κρίνεται αναγκαίο, για να επιχειρηθεί η περιγραφή και κατανόηση του υπό εξέταση θέματος αναδεικνύοντας ακόμη και τις πιθανές διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα. Σύμφωνα με την Bell (2001), οι μελετητές που χρησιμοποιούν την ποιοτική προσέγγιση προσπαθούν κυρίως να κατανοήσουν τις αντιλήψεις των ατόμων για την πραγματικότητα, και για αυτό ενδιαφέρονται για τη βαθύτερη ανάλυση της ερευνώμενης πραγματικότητας. Επίσης, σύμφωνα με κάποιους άλλους μελετητές στα εναλλακτικά μοντέλα ερευνητικής μεθοδολογίας, όπως το συγκεκριμένο, η ακριβής προσέγγιση της πραγματικότητας συγκροτείται μέσα από την αλληλεπίδραση ερευνητή και ερευνώμενου και επομένως διασφαλίζεται κυρίως από την αντιστοιχία της μεθόδου προς το αντικείμενο της έρευνας. (Πανταζής, 2004)

Σε όλα τα παραπάνω, πρέπει να επισημανθεί ότι η παρούσα μελέτη ενδιαφέρεται για την οπτική των ίδιων των εκπαιδευόμενων, δηλαδή το συνολικό πλέγμα νοηματοδότησης της φοίτησης στα ΣΔΕ από τα ίδια τα άτομα που φοιτούν και αυτό μπορεί να μελετηθεί και να περιγραφεί μέσω ποιοτικής έρευνας (Κυριαζή, 2002). Η γενίκευση των αποτελεσμάτων ενδιαφέρει σε επίπεδο θεωρίας και όχι ως γενίκευση σε έναν ευρύτερο πληθυσμό.

6.2. Είδος ποιοτικής έρευνας

Το είδος ποιοτικής έρευνας που χρησιμοποιείται είναι η συνέντευξη, δεδομένου του ότι λειτουργεί όχι μόνο σαν μέθοδος συλλογής αλλά και παραγωγής ποιοτικών δεδομένων, καθώς οι ερμηνείες που δίνονται από τους κοινωνικούς ερευνητές για αυτά «αποτελούν μοναδική πηγή για την κατανόηση και περιγραφή βιογραφιών, εμπειριών, γνωμών, αξιών, στάσεων και συναισθημάτων» (Βρυωνίδης, 2010). Η συνέντευξη «έχει οριστεί ως συζήτηση δύο ατόμων , που αρχίζει από τον συνεντευκτή, με ειδικό σκοπό την απόκτηση σχετικών με την έρευνα πληροφοριών και επικεντρώνεται από αυτόν σε περιεχόμενο καθορισμένο από τους στόχους της έρευνας με συστηματική περιγραφή, πρόβλεψη ή ερμηνεία» (Cohen & Manion, 2000) και «είναι η κατεξοχήν τεχνική εφαρμογής της κλινικής μεθόδου για τη μελέτη της ανθρώπινης συμπεριφοράς ... και κατά την επικοινωνία αυτήν αναπτύσσεται μια στενή και λεπτή σχέση ανάμεσα στα δυο πρόσωπα, από τα οποία το ένα παίρνει και το άλλο δίνει τη συνέντευξη» (Βάμβουκας, 1993). Σύμφωνα με άλλους ερευνητές η συνέντευξη παρέχει τη δυνατότητα της

εξέτασης ενός ερευνητικού προβλήματος σε βάθος, γιατί οι άνθρωποι φαίνεται να είναι περισσότερο πρόθυμοι να μιλήσουν παρά να γράψουν, κάτι το οποίο είναι ιδιαίτερα χρήσιμο, γιατί έτσι μπορούν να συλλεχθούν ευκολότερα εμπιστευτικές πληροφορίες που αλλιώς δε θα ήταν δυνατόν να συλλεχθούν. «Τα διαφορετικά είδη συνέντευξης δίνουν τη δυνατότητα για τη διείσδυση στη βαθύτερη ουσία των σκέψεων, των βιωμάτων, των στάσεων και των συναισθημάτων των εξεταζόμενων για το ερευνώμενο πρόβλημα. Να μπει ο ερευνητής και στο μυαλό και στην καρδιά του εξεταζόμενου» (Παρασκευόπουλος, 1993). Παρόλα αυτά υπάρχουν και αρκετά μειονεκτήματα, όπως από την πλευρά του εξεταστή, οι προσωπικές του απόψεις και η τάση του να εκμαιεύσει απαντήσεις ανάλογα με αυτό που διερευνά, μπορούν να οδηγήσουν σε αλλοίωση των στοιχείων, ενώ από την πλευρά του εξεταζόμενου, μειονέκτημα μπορεί να η διστακτικότητά του να αναφερθεί σε προσωπικά δεδομένα. Άρα, ως τεχνική η συνέντευξη για να είναι αποτελεσματική και να μπορεί να εξυπηρετήσει τους στόχους της, πρέπει αυτός/η που την κάνει να έχει ιδιαίτερες ικανότητες επικοινωνίας, εμπειρία και τη γνώση των κανόνων που διέπουν τη διεξαγωγή της (Βάμβουκας, 1993).

Στην παρούσα μελέτη, ακολουθείται η μεθοδολογία της ημιδομημένης συνέντευξης, η οποία επιτρέπει, αφενός, την εξαγωγή πληροφοριών για ζητήματα που εξετάζονται και τα οποία μπορούν να αποτελέσουν συγκρίσιμα δεδομένα, ενώ ταυτόχρονα αφήνει περιθώρια ευελιξίας, ώστε είναι δυνατόν να προκύπτουν παράμετροι που δεν θα μπορούσαν να προεξοφληθούν και είτε αφορούν τα υπό διερεύνηση ζητήματα είτε δίνουν τροφή για περαιτέρω μελέτη σχετικών φαινόμενων (May, 2001). Σύμφωνα με τους Cohen & Manion η ημιδομημένη συνέντευξη «είναι μια ανοιχτή κατάσταση και έχει μεγαλύτερη ευελιξία και ελευθερία» (Cohen & Manion, 2000, σελ 376). Οι ερωτήσεις που γίνονται καθορίζονται από τους στόχους της έρευνας, αλλά το περιεχόμενο, η διατύπωση και η αλληλουχία βρίσκονται στη κρίση του ερευνητή. Οι ερωτήσεις είναι ανοικτού τύπου καθώς αυτές σύμφωνα με τον Kerlinger (όπως αναφέρεται στους Cohen & Manion, 2000, σελ 381) «παρέχουν πλαίσιο αναφοράς... αλλά βάζουν ελάχιστους περιορισμούς στις απαντήσεις και στην έκφρασή τους». Μέσω τέτοιου τύπου ερωτήσεων, πέρα της ευελιξίας, δίνεται η δυνατότητα στον συνεντευκτή να έχει μια προσωπική επαφή με τους ερωτώμενους, να ελέγχει τα όρια γνώσης τους και να εκτιμήσει όσο το δυνατόν καλύτερα αυτό που πραγματικά πιστεύουν.

6.3. Σχέση ερευνήτριας και ερωτώμενων

Όπως προαναφέρθηκε, η ρητή δήλωση της σχέσης της ερευνήτριας με το υπό μελέτη αντικείμενο είναι πολύ σημαντική, η οποία πέρα από την γενικότερη τιμιότητα μεταξύ ερευνητή και υποκειμένων, είναι σημαντικά όσον αφορά στην άρση της εξουσιαστικής σχέσης μεταξύ ερευνήτριας και ερευνώμενων, δίνοντας έτσι την δυνατότητα παρακολούθησης του ερμηνευτικού κύκλου στην κατασκευή της γνώσης που παράγεται από μία έρευνα (Ezzy, 2002),

Η διεξαγωγή των συνεντεύξεων στην παρούσα μελέτη, πραγματοποιήθηκε από τη υπογράφουσα η οποία ήταν διδάσκουσα στο συγκεκριμένο ΣΔΕ που χρησιμοποιείται ως μελέτη περίπτωσης και καθηγήτρια και για τους δύο κύκλους σπουδών, στους απόφοιτους που αποτελούν το δείγμα. Για αυτό το λόγο δεν μπορούσε να υπάρξει μια ερευνητική «αποστασιοποίηση», ενώ παράλληλα λόγω της γνωριμίας μεταξύ ερευνήτριας και ερευνώμενων, η διαδικασία της συνέντευξης ήταν πιο φιλική. Παρόλα αυτά η ερευνήτρια αντιμετώπισε διλήμματα που αφορούσαν το διπλό της ρόλο (Ιωσηφίδης, 2008)· καθώς και το κατά πόσο οι συντευξιαζόμενοι απαντούσαν μη λαμβάνοντας υπόψη την ιδιότητα της.

6.4. Δείγμα

Επιλέγεται ως να γίνει μελέτη περίπτωσης στο ΣΔΕ Ν. Ηρακλείου Κρήτης, το οποίο λειτουργεί στην περιφέρεια, όπου συνήθως οι έμφυλες διακρίσεις είναι εντονότερες απ' ότι στα αστικά κέντρα, όπως άλλωστε και ο αναλφαβητισμός. Το δείγμα αποτελείται από 14 άτομα, έξι άνδρες και οκτώ γυναίκες. Η αρχική πρόθεση ήταν η κατά το δυνατόν ίση εκπροσώπηση των δύο φύλων στο δείγμα και η συμμετοχή ατόμων που δεν έχουν ίδια χαρακτηριστικά μεταξύ τους σε επίπεδο οικογενειακής κατάστασης ή απασχόλησης, όπως επίσης και που ανήκουν σε διαφορετικές ηλικιακές ομάδες, καθώς το ζητούμενο είναι η ανάδειξη όσο το δυνατόν περισσότερων στοιχείων που συνδέουν τη φοίτηση στα ΣΔΕ με την απασχόληση. Στην προκειμένη περίπτωση έγινε προσπάθεια να υπάρχουν υποκείμενα από 5 ηλικιακές ομάδες και συγκεκριμένα αυτή των 50-59 ετών, 40-49, 30-39, 20-29 και αυτών που ήταν μικρότεροι των 20 ετών

Το δείγμα επιλέχτηκε ανάμεσα στα άτομα που αποφοίτησαν σε δύο έτη και συγκεκριμένα τον Ιούνιο του 2009 και τον Ιούνιο του 2010, στοχεύοντας στην προσέγγιση της επαγγελματικής κατάστασης αυτών, έξι και δώδεκα μήνες μετά την

αποφοίτηση τους από το ΣΔΕ. Για τα δύο αυτά έτη, σύμφωνα με το πρωτόκολλο του σχολείου, αποφοίτησαν συνολικά 103 άτομα. Από αυτά, τον Ιούνιο του 2009 αποφοίτησαν 18 γυναίκες και 22 άντρες, ενώ το 2010, 27 γυναίκες και 36 άντρες.

Για την πραγματοποίηση της έρευνας, έγινε συνεννόηση με τα άτομα εκείνα με τα οποία ήταν δυνατή η εύρεση ενός τρόπου επικοινωνίας, καθώς οι ενήλικες απόφοιτοι δεν είχαν ένα συγκεκριμένο τόπο συνάντησης αλλά ο/η καθένας/μια είχε επιστρέψει στους προσωπικούς χώρους και ρυθμούς και επίσης, θεωρήθηκε πως υπήρχε περίπτωση άρνησης συμμετοχής στην έρευνα εκ μέρους τους για προσωπικούς λόγους ή ακόμα και λόγω έλλειψης χρόνου δεδομένης της ενηλικότητας του δείγματος και των αυξημένων υποχρεώσεων. Στη συνέχεια καθορίστηκαν προσωπικά ραντεβού, «βολικά για κάθε άτομο», όπως αναφέρει ο Παρασκευόπουλος, σε κάποιο χώρο που ήταν «απομονωμένος χώρος, αφ' ενός για να μην υπάρχουν γύρω άλλα πρόσωπα και να απαντά ο εξεταζόμενος περισσότερο ελεύθερα, και αφετέρου για να υπάρχει ησυχία και να διατηρείται το ενδιαφέρον του αμείωτο , καθ' όλη τη διάρκεια της συνέντευξης» (Παρασκευόπουλος, 1993).

6.5. Ζητήματα δεοντολογίας

Τόσο στην βιβλιογραφία (Ιωσηφίδης, 2003) όσο και στους οδηγούς δεοντολογίας των επιστημονικών ενώσεων (BSA, 2002· SRA, 2003), δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στα θέματα δεοντολογίας κατά την διεξαγωγή μιας έρευνας. Παράλληλα, οι σύγχρονες αντιλήψεις για τα ζητήματα δεοντολογίας στην ποιοτική έρευνα, εστιάζουν τόσο στην αυστηρότητα της τήρησης κανόνων κατά τη συλλογή των δεδομένων, όσο και στην διαφάνεια της διαδικασίας συλλογής και ανάλυσης δεδομένων, πάντα με απόλυτο σεβασμό στην άποψη και στα δικαιώματα των υποκειμένων (Knapik, 2002).

Γενικότερα, τόσο ζητήματα δεοντολογίας όσο και ηθικά ζητήματα (ethical issues), προκύπτουν καθ΄ όλη την διάρκεια της έρευνας, από την συλλογή ως και την ανάλυση των δεδομένων (Golafshani, 2003) και ο βαθμός διαφάνειας στην παρουσίασή τους είναι συνδεδεμένος με την «ποιότητα», την αξιοπιστία (reliability) και την εγκυρότητά (validity) της έρευνας, μέσα σε ένα γενικότερο πλαίσιο ποιοτικής μεθοδολογικά, προσέγγισης της πραγματικότητας (Ιωσηφίδης, 2008). Όσον αφορά την εγκυρότητα στη διενέργεια των συνεντεύξεων, αυτή μπορεί να εξασφαλιστεί, αν «ελαχιστοποιηθούν οι

πηγές μεροληψίας όσο το δυνατόν περισσότερο» (Cohen & Manion, 2000) καθώς είναι βασικός άξονας της ο υποκειμενικός και ισχυρός χαρακτήρας της αλληλεπίδρασης μεταξύ συνεντευκτή και υποκειμένου της έρευνας. Στη σύνταξη των ερωτήσεων των συνεντεύξεων ακολουθήθηκε προσεκτική διατύπωση για την αποφυγή ασαφειών και διεξάχθηκε μια μικρή δοκιμαστική έρευνα προκειμένου για πιθανές παραλείψεις και διορθώσεις.

Πριν την έναρξη της διαδικασίας των συνεντεύξεων ενημερώθηκαν σε πρώτο στάδιο όλοι/ες οι απόφοιτοι μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας, για την εν λόγω μελέτη, το πλαίσιο στο οποίο πραγματοποιείται, το θέμα της συνέντευξης ενώ παράλληλα σχολιάστηκε η σημασία της συμμετοχής τους στην έρευνα. Η χρήση των ερευνητικών δεδομένων και της μελέτης, που θα προκύψει από αυτά, αποτέλεσαν ακόμα ένα σημείο που διευκρινίστηκε στους/τις υποψήφιους συνεντευξιαζόμενους/ες. Οι εκπαιδευόμενοι/ες, αφού έκαναν σχετικές ερωτήσεις, έλαβαν τη διαβεβαίωση για την ανωνυμία των συμμετεχόντων/ουσών αλλά και για τη διασφάλιση της εμπιστευτικότητας της διαδικασίας..

Αφού ικανοποιήθηκαν τα ερωτήματα των υποψήφιων συμμετεχόντων/ουσών που αφορούσαν τη διαδικασία, καθώς επίσης και σχετικούς με αυτή κανόνες δεοντολογίας, και επισημάνθηκε η δυνατότητα πρόσβασής τους στα αποτελέσματα της έρευνας, όταν θα έχει πλέον ολοκληρωθεί, κλήθηκαν να δηλώσουν όσοι/ες επιθυμούσαν συμμετοχή στη συνέντευξη. Διευκρινίστηκε ότι ήταν αναγκαίο να υπάρχουν άντρες και γυναίκες συμμετέχοντες/ουσες, σε ίσο αριθμό κατά προτίμηση. Στη συνέχεια, με όσους/ες εθελοντικά εξέφρασαν τη συναίνεσή τους στη συμμετοχή της έρευνας με την διαδικασία που προαναφέρθηκε, συμφωνήθηκε ο χρόνος και ο τόπος συνάντησης όπου και πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις με καταγραφή του μικρού τους ονόματος και της ηλικίας τους.

Εξ αρχής υπήρχε δυσκολία στην πραγματοποίηση των συνεντεύξεων, αφενός εξαιτίας του ότι με πολλούς από αυτούς δεν ήταν δυνατόν να επιτευχθεί επικοινωνία (αλλαγή τηλεφώνου, αλλαγή χώρου διαμονής ή διαμένουν αρκετά μακριά από την πόλη του Ηρακλείου, κ.α.) και αφετέρου, εξαιτίας του ότι οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι, λόγω των επαγγελματικών και οικογενειακών τους υποχρεώσεων, δεν είχαν χρόνο για να συμμετέχουν στην έρευνα.

7. Αποτελέσματα

7.1. Κωδικοποίηση

Μετά την απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων ακολούθησε η επεξεργασία τους. Τα κείμενα, πλέον, των συνεντεύξεων αποκωδικοποιήθηκαν (κωδικοποίηση α' τάξης) και στη συνέχεια ομαδοποιήθηκαν κατά τέτοιο τρόπο (κωδικοποίηση β΄τάξης, meta- meanings), ώστε να προκύπτουν τόσο οι κατηγορίες των ζητημάτων, που αποκαλύπτονταν μέσω των απαντήσεων των ερωτηθέντων/εισών, όσο και η συγκεκριμένη στάση τους απέναντι στα ζητήματα αυτά. Από τις πρώτες κιόλας κωδικοποιήσεις ήταν εμφανής η επανάληψη μοτίβων, που επέτρεψαν την εξαγωγή σχετικών συμπερασμάτων.

7.2. Οι μαθητές του ΣΔΕ στην υπό μελέτη περίπτωση

Για τα δύο αυτά έτη, σύμφωνα με το πρωτόκολλο του σχολείου, αποφοίτησαν συνολικά 103 άτομα. Από αυτά, τον Ιούνιο του 2009 αποφοίτησαν 18 γυναίκες και 22 άντρες, ενώ το 2010, 27 γυναίκες και 36 άντρες. Οι εγγεγραμμένοι/ες στο σχολείο ήταν περισσότεροι, αλλά υπήρξε διαρροή εξαιτίας οικογενειακών και επαγγελματικών υποχρεώσεων. Επίσης, υπάρχουν περιπτώσεις που η αποφοίτηση μπορεί να καθυστερήσει για έξι μήνες, λόγω μεγάλου αριθμού απουσιών. Το 2009 το 50% των αντρών ήταν από την ηλικιακή ομάδα των 20-29 ετών, το 27% από αυτή των 30-39 ετών, το 18% από αυτή των 40-49 ετών και μόλις το 4,5% από αυτή των 50-59 ετών. Για τις γυναίκες αποφοίτους τους 2009, σε ίσα ποσοστά του 38,8% είναι από τις ηλικιακές ομάδες των 40-49 και 30-39 ετών, το 22,2% αυτών ανήκε στην ηλικιακή ομάδα 20-29, ενώ δεν υπήρχαν απόφοιτες από τις ηλικιακές ομάδες 50-59 και μικρότερες των 20 ετών (σχήμα 1 &2).

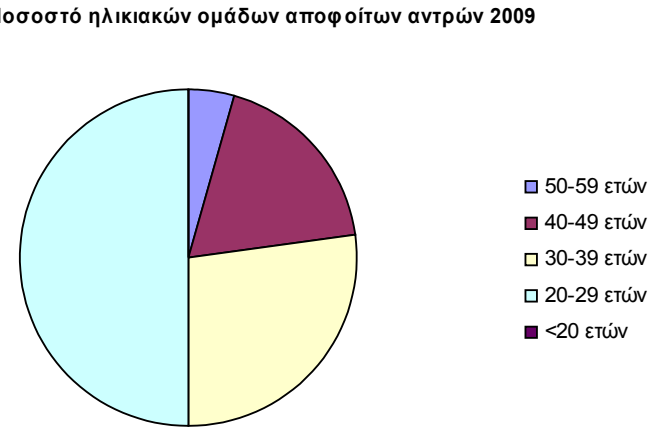

Σχήμα 1: Ηλικιακές ομάδες αποφοίτων αντρών 2009

Σχήμα 2: Ηλικιακές ομάδες αποφοίτων γυναικών 2009

Τον Ιούνιο του 2010, αποφοίτησαν συνολικά 36 άντρες, από τους οποίους το μεγαλύτερο ποσοστό (50%) ήταν στην ηλικιακή ομάδα των 30-39 ετών, το 38% ήταν μεταξύ 20-29 ετών, το 8,3% ανήκαν στην ομάδα 40-49 ετών, ενώ μόλις το 2% ήταν μικρότεροι των 20 ετών. Όσο αναφορά τις 27 γυναίκες που αποφοίτησαν την ίδια σχολική χρονιά, το 7,4% ήταν ηλικίας 50-59 ετών, το 29,6% ήταν στην ηλικιακή ομάδα των 40-49 ετών, το 33,3% σε αυτήν των 30-39 ετών και το 25,9% και το 3,7% αυτών, ανήκαν στις ηλικιακές ομάδες 20-29 και μικρότερες των 20 ετών αντίστοιχα (σχήμα 3 & 4)

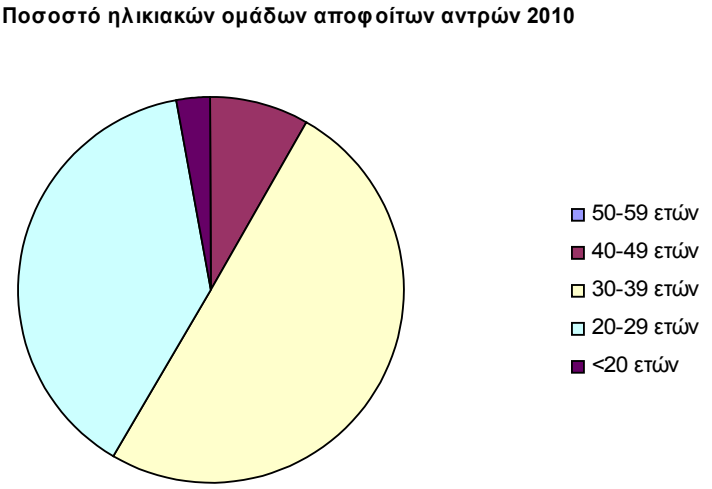

Σχήμα 3: Ηλικιακές ομάδες αποφοίτων αντρών 2010

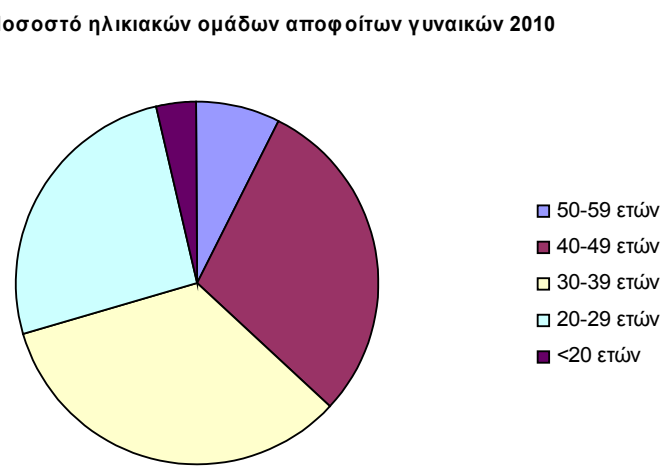

Σχήμα 4: Ηλικιακές ομάδες αποφοίτων γυναικών 2010

Από τα 103 αυτά άτομα που αποφοίτησαν τις δύο σχολικές χρονιές, 2009 και 2010, επιτεύχθηκε επικοινωνία με 23, από τα οποία μια γυναίκα δεν θέλησε να συμμετάσχει, δύο άντρες ήταν θετικοί στο να συμμετάσχουν στην έρευνα αλλά δήλωσαν δυσκολία στο έρθουν σε κάποιο σημείο συνάντησης λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων, ενώ έξι από αυτούς/αυτές, τέσσερις άντρες και δύο γυναίκες, παρόλο που δέχτηκαν να συμμετάσχουν και συμφωνήθηκε ο χρόνος και ο τόπος συνάντησης, δεν προσήλθαν. Σε μια δεύτερη προσπάθεια επικοινωνίας μαζί τους, κάποιοι/ες δήλωσαν ότι λόγω οικογενειακών και επαγγελματικών υποχρεώσεων δεν μπόρεσαν να παραβρεθούν και αδυνατούσαν να ορίσουν ένα νέο χρόνο για να γίνει η συνέντευξη, ενώ κάποιοι/ες άλλες δεν απάντησαν στο τηλέφωνο. Ως εκ τούτου, πραγματοποιήθηκαν 14 συνεντεύξεις, σε χώρους που οι ίδιοι/ες επέλεξαν, τα στοιχεία των οποίων παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα 1.

Ηλικιακή ομάδα	***Στοιχεία***
50 – 59 ετών	Μαρίνα / έγγαμη / περιοδικά εργαζόμενη – τώρα άνεργη / επαρχία
	Βαγγελιώ / έγγαμη / εργαζόμενη μέχρι πρόσφατα σε δική της επιχείρηση / Ηράκλειο
40-49 ετών	Αιμιλία / διαζευγμένη / περιοδικά εργαζόμενη – τώρα άνεργη / Ηράκλειο
	Ελένη / έγγαμη / περιοδικά εργαζόμενη / Ηράκλειο
	Γιώργος / έγγαμος /εργαζόμενος / Ηράκλειο
	Μαρία / έγγαμη / εργαζόμενη / Ηράκλειο
30-39 ετών	Βασίλης / άγαμος / εργαζόμενος αγρότης σε δική του επιχείρηση / Ηράκλειο
	Φραγκίσκος / έγγαμος / εργαζόμενος σε δική του επιχείρηση / επαρχία
	Μαρία / χήρα / εργαζόμενη σε δική της επιχείρηση / επαρχία
	Ματίνα / έγγαμη / εργαζόμενη / Ηράκλειο
20-29 ετών	Γιώργος / άγαμος / εργαζόμενος / Ηράκλειο
	Γιώργος / έγγαμος / εργαζόμενος αγρότης / επαρχία
	Μαρίνος / άγαμος / εργαζόμενος σε δική του επιχείρηση / επαρχία
	Μαρίνα / άγαμη / εργαζόμενη / Ηράκλειο

Πίνακας 1: Στοιχεία ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα

7.3. Το δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων/ουσών

Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά (demographics) είναι ανεξάρτητες πληθυσμιακές μεταβλητές, που χρησιμοποιούνται σε όλες σχεδόν τις εμπειρικές έρευνες

και η εξέταση τους αποτελεί απαραίτητη συνθήκη αξιοπιστίας για κάθε έρευνα. Τα πιο βασικά δημογραφικά χαρακτηριστικά είναι το φύλο, η ηλικία, η μόρφωση, η απασχόληση και το εισόδημα. Αυτό ισχύει γιατί τα δημογραφικά χαρακτηριστικά μπορούν να συσχετισθούν με τα αποτελέσματα της έρευνας και να αποδοθούν σ' αυτά τάσεις και συμπεριφορές.

Όπως προαναφέρθηκε το δείγμα αποτελείται από άντρες και γυναίκες, όλων των ηλικιακών ομάδων, διαφορετικής οικογενειακής και επαγγελματικής κατάστασης, που διαμένουν στην πόλη του Ηρακλείου αλλά και σε χωριά. Στις περισσότερες περιπτώσεις των έγγαμων, ο/η σύζυγος, επίσης δεν έχει ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση. Εξαίρεση αποτελούν, ένας συμμετέχοντας στην έρευνα, όπου η σύζυγος έχει απολυτήριο Γυμνασίου και ένας άλλος που επιπλέον έχει ολοκληρώσει την φοίτηση της σε μια ιδιωτική σχολή, καθώς και μια συμμετέχουσα που ο σύζυγος της έχει φοιτήσει κάποια σχολή που όμως δεν σχετίζεται με την εργασία που κάνει και μια που ο σύζυγος της έχει πτυχίο ΤΕΙ..

7.4. Αποτελέσματα σχετικά με το τους λόγους που οδήγησαν στην εγκατάλειψη του τυπικού σχολείου

Κοινό σημείο σε όλες σχεδόν τις συνεντεύξεις αποτελεί πως οι περισσότεροι/ες απόφοιτοι/ες, διέκοψαν την τυπική εκπαίδευση για οικογενειακούς ή βιοποριστικούς λόγους. Ως επί το πλείστον οι γυναίκες φαίνεται να διακόπτουν την εκπαίδευση για να δημιουργήσουν οικογένεια σε σχετικά μικρή ηλικία, κάτι που φαίνεται να έβρισκε σύμφωνη την οικογένεια. Στην ερώτηση για τον λόγο εγκατάλειψης της τυπικής εκπαίδευσης, λήφθηκαν, μεταξύ άλλων και οι ακόλουθες απαντήσεις:

> - « Εκείνα τα χρόνια τώρα, ο μπαμπάς ήταν πολύ αυστηρός και νόμιζε ότι το κορίτσι δεν πρέπει να μάθει γράμματα, ώστε να παντρευτεί
> *(Ερ. Και παντρευτήκατε σε τι ηλικία;)* 17
> *(Ερ. Οι γονείς σας πως αντέδρασαν;)* Εντάξει, ήμουν και πολύ μικρή, οι εποχές ήταν και διαφορετικές, δεν μου άρεσε αλλά φοβόμασταν τότε όλοι τους γονείς, οπότε ότι πει ο μπαμπάς , οπότε το δέχτηκα. Δεν το δέχτηκα ευχάριστα αλλά το δέχτηκα! Όταν ο μπαμπάς αποφάσιζε κάτι ήταν… νόμος!»

- «Γιατί με παντρέψανε.....(γέλια)

(Ερ. Δεν ήταν δική σας επιλογή, δηλ.;) Όχι βέβαια!

(Ερ. Και παντρευτήκατε σε τι ηλικία;) 16

(Ερ. *Οι δικοί σας πως αντιμετώπισαν τότε ότι σταματάτε το σχολείο;)* Χάρηκαν, γιατί ήμουνα κορίτσι και έπρεπε να κάθομαι σπίτι, να παντρευτώ και να κάνω παιδιά

- «Την εποχή εκείνη ο πατέρας θεώρησε ότι ήταν άσκοπο να συνεχίσω λόγω του ότι ήμασταν μεγάλη οικογένεια, για βιοποριστικούς λόγους, για οικογενειακούς λόγους για βοήθεια μέσα στο σπίτι, αυτά..... ήταν μια παρότρυνση του πατέρα μου, να μείνω στο σπίτι να βοηθήσω στο σπίτι»

- «Για οικογενειακούς λόγους, Βιοποριστικούς. Δυστυχώς είχα μόνο την μητέρα μου, αλλά δεν γινόταν αλλιώς, δεν ήταν κάτι ευχάριστο αλλά δεν γινόταν αλλιώς»

- «*(Ερ. Σε τι ηλικία παντρευτήκατε;)* Στα 14.

.....θεωρώ ότι σε αυτή την ηλικία δεν μπορείς να έχεις μια δική σου απόφαση, ήταν επιλογή άλλων. Ε, ναι ακολουθούσα των γονιών μου την απόφαση, ότι ήταν επιλογή τους, θεωρούσα ότι ήταν σωστό να γίνει αυτό.....υπήρχαν κάποιοι συγγενείς που επιμένανε να τελειώσω το Γυμνάσιο τουλάχιστον, αλλά οι γονείς μου και ο σύζυγός μου τότε δεν ήθελαν.....Γιατί είχα παντρευτεί και ότι δεν έπρεπε, δεν ήταν σωστό να τελειώσω το Γυμνάσιο, καταλαβαίνετε τους λόγους...»

- «Γιατί παντρεύτηκα.....Ε, ακολουθούσα των γονιών μου την απόφαση, ότι ήταν επιλογή τους, θεωρούσα ότι ήταν σωστό να γίνει αυτό. .....Για οικογενειακούς λόγους. Δηλαδή, λόγω οικονομικών έπρεπε να αρχίσω πάρα πολύ νωρίς τη δουλειά».

Στους άντρες απόφοιτους οι βασικοί λόγοι εγκατάλειψης του της τυπικής εκπαίδευσης φαίνεται να είναι ο βιοποριστικός και η αρνητική διάθεση που είχαν απέναντι στο

σχολείο, για συγκεκριμένους ή μη λόγους. Σε πολλές περιπτώσεις πάντως, το οικογενειακό περιβάλλον φαίνεται ότι είχε αντίρρηση αλλά ήταν μια αναγκαστική λύση Ενδεικτικές απαντήσεις είναι οι παρακάτω:

- «Είχα σταματήσει στο δημοτικό, λόγω πολλών θεμάτων οικογενειακών, είμαστε οικογένεια πολύτεκνη και είχα σταματήσει.....Εκείνο τον καιρό αναγκαίο ήτανε..... Ήθελα βέβαια να συνεχίσω, γιατί όλοι μου οι φίλοι προχωρήσανε, μου αρέσανε τα γράμματα, αλλά εκείνα τα χρόνια ήταν οικονομικοί οι λόγοι. Εκείνα τα χρόνια ήτανε σίγουρο ότι γινότανε αυτό, γιατί πάρα πολλοί το σταματούσανε εκείνα τα χρόνια, γιατί η οικογένεια....., έπρεπε να δουλεύουν παραπάνω άτομα, ήμασταν πολύτεκνη οικογένεια, σίγουρα οι πρώτοι αν ήτανε και αγόρια, δεν συνεχίζανε».

- «Έπρεπε να δουλέψω και δεν μπορούσα και σχολείο και δουλειά.....Τότε δεν μπορούσα να σκεφτώ.....*(εννοεί τους γονείς)* Λέγανε να πάω, να μην σταματήσω».

- «Ε, λόγω δουλειάς, επειδή ήμουνα ο δεύτερος γιος του σπιτιού και έπρεπε να βοηθάω τον πατέρα μου, για αυτούς τους λόγους.
Εφωνάζανε *(οι γονείς)* που δεν είχες συνεχίσει τα γράμματα κλπ, αλλά δεν μπορούσα να το κάνω και αλλιώς»

- «Επιλογή μου. Τότες έβλεπα ότι μπορώ να βγάζω χρήματα και έλεγα από το να πηγαίνω στο σχολείο καλύτερα να βγάζω χρήματα.
(Ερ. Η οικογένεια σας, τι σας έλεγαν για αυτό;) Δεν τους άρεσε και με πιέσανε να συνεχίσω. Λέγανε ότι είναι βλακεία να σταματήσω και ότι θα μου χρειαστεί παραπέρα, αλλά μετά που είδαν ότι έβγαζα λεφτά δεν λέγανε τίποτα»

- «Διότι έμεινα στα Μαθηματικά. Έμεινα στα Μαθηματικά για ένα βαθμό, μπήκε ο Γυμνασιάρχης μέσα, μας είπε περάστε όλοι εκτός από τον κακόμοιρο τον Γιώργη που έμεινε για ένα βαθμό. Ε και εγώ «σάλταρα», λέω για ένα βαθμό έμεινα; Και δεν ξαναπάτησα το πόδι μου!

Ο πατέρας μου με τη μητέρα μου φωνάζανε. Και οι θείοι μου. Είναι όλοι μορφωμένοι…. του πανεπιστημίου, έχουν βγάλει τη Σιβιτανείδιο, άλλος έχει βγάλει τη Πάντειο, άλλος έχει βγάλει Οικονομική. Ο πατέρας μου δεν το πολυσπουδαιολόγησε καθώς είναι και ο μοναδικός σε εισαγωγικά αμόρφωτος διότι δεν είχε βγάλει σχολείο, έπιανε λεφτά με τα αγροτικά τότε, ενώ τώρα δεν υπάρχουν λεφτά και σου λέει εντάξει, θα κάνει τον αγρότη χωρίς να περιμένει τις εποχές που θα είναι σήμερα όμως».

- «Τότες, δεν μου αρέσανε τα γράμματα. *(Για τους γονείς)* Δεν τους άρεσε, μου έλεγαν ότι πρέπει να συνεχίσω».

- «Δεν ήθελα να συνεχίσω, άλλα ήθελα να δουλέψω. Στην αρχή δεν τους άρεσε.....αντέδρασαν, αλλά μετά εντάξει».

7.5. Αποτελέσματα σχετικά με την εκπαίδευση / κατάρτιση πριν το ΣΔΕ

Σχετικά με την εκπαίδευση και την κατάρτιση τους, μέχρι την εγγραφή τους στο πρόγραμμα του ΣΔΕ, η πλειοψηφία των αποφοίτων έχει παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο, επιδοτούμενο ή όχι, ή κάποια ξένη γλώσσα. Μόλις τέσσερα άτομα από το σύνολο των συνεντευξιαζόμενων δεν παρακολούθησε κανένα πρόγραμμα.:

-«Ναι, είχα παρακολουθήσει υπολογιστές ένα τρίμηνο, μέσω του ΟΑΕΔ, αυτό μόνο».

- «Μόνο την κομμωτική, από το ΄84 έως το ΄86 έκανα μαθήματα στη σχολή και δούλευα κιόλας, μέχρι που με αρραβωνιάσαν.....Όχι, τίποτα, τίποτα άλλο, η ζωή μου ήταν σε κλειστό κύκλο»

- «Υπολογιστές.....3 μήνες. Και κάποιο για marketing, πάλι έτσι … »

- «Όχι, τίποτα. Ασχολιόμουνα με τα παιδιά, καταλαβαίνετε.....»

- «Έμαθα μία γλώσσα τα γερμανικά πάρα πολύ καλά, λόγω του ότι εγκαταστάθηκα στη Γερμανία όμως, υπολογιστές έμαθα αργότερα όταν ήρθα ξανά στην Ελλάδα πριν 6 χρόνια, ναι αυτά ήταν μέχρι που άρχισα το ΣΔΕ

- «Τα μοναδικά πράγματα που είχα παρακολουθήσει ήταν για την εργασία. Ήταν για σχεδιαστικά, για AutoCAD, ήτανε σεμινάρια πάνω στην δουλειά μου συγκεκριμένα»

- «Πήγαινα σε κάποια σεμινάριο για μηχανικό αυτοκινήτου, φανοποιού και όταν δούλευα σε ξενοδοχείο τα Σαββατοκύριακα μάθαινα και αγγλικά»

- «Μελισσοκομικά σεμινάρια και αγροτικά».

7.6. Αποτελέσματα σχετικά με την απασχόληση πριν το ΣΔΕ

Από τις οκτώ συνολικά γυναίκες αποφοίτους του ΣΔΕ, οι τρεις είχαν δική τους επιχείρηση όταν ξεκίνησαν να φοιτούν στο ΣΔΕ και δηλώνουν ικανοποιημένες από αυτή τους την απασχόληση. Οι υπόλοιπες, εκτός από δύο απόφοιτες, εργαζόμενες ή άνεργες τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, έχουν βιώσει εργασιακή αστάθεια και έχουν αλλάξει στο πέρασμα του χρόνου περισσότερα από τρία επαγγέλματα), πολλές φορές χωρίς ασφάλιση ή με όρους εργασίας οι οποίοι άλλαξαν στην πορεία εις βάρος της εργαζόμενης. Χαρακτηριστικές είναι οι παρακάτω απαντήσεις:

- «Ημουν καθαρίστρια σε ένα εργαστήριο αργυροχρυσοχοΐας.....Κατά διαστήματα έβλεπα παιδάκια. Καθάριζα για 11 χρόνια ένα πολυκατάστημα ....., μετά με σταμάτησαν για τους δικούς τους λόγους.....έβαλαν τα συνεργεία, η τεχνολογία προχωράει, οπότε το συνεργείο τους στοίχιζε πιο φτηνά από το δικό μου ημερομίσθιο και όλα μαζί τα έξοδα ενός υπαλλήλου. Κάθε μέρα....., αλλά έπρεπε τώρα εγώ να είμαι μπαλαντέρ, πολύ δουλειά, γιατί έπρεπε καθημερινά να καθαρίζω εννέα τουαλέτες , εκεί είναι το ζόρι. Έκανα φαγητό, σιδέρωνα τα ρούχα, καθάριζα το εργαστήριο, και τα καθημερινά που κάνουμε σε ένα σπίτι, ξεσκονίσματα και τέτοια πράγματα. *(Ερ. Ο μισθός πως ήταν;)* Ήταν 50€ την ημέρα, αλλά χωρίς ασφάλεια»

- «Είχα τελειώσει από μια δουλειά που δούλευα καμαριέρα και ήμουν πλέον, χωρίς δουλειά. Είχα δουλέψει σε νοσοκομείο καθαρίστρια, γιατί δεν μπορούσα να κάνω κάτι διαφορετικό, στο αεροδρόμιο το ίδιο....τέτοια.....Όταν είχε πολύ δουλειά ρεπό δεν είχαμε, όταν όμως ήταν πιο χαλαρά, είχαμε και ένα ρεπό. (Ερ. Ο μισθός σας;) Στην αρχή ήτανε καλά, αλλά μετά είχαν μειώσει τους μισθούς»

- «Καλή *(η δουλειά εννοεί),* το αφεντικό λίγο …, ενώ είχαμε κάνει άλλη συμφωνία ότι θα ήμουνα μια βδομάδα πρωί και μια βδομάδα βράδυ, μετά επειδή τον βόλευε με έβαλε όλο βράδυ, και ένας λόγος που έφυγα ήταν αυτός, διότι δεν έβλεπα καθόλου τα παιδιά».

Από τις ερωτηθείσες, οι περισσότερες θεωρούν ότι δεν είχαν κάποια ιδιαίτερα προσόντα για την εργασία που έκαναν, κάποιες δεν είχαν δηλώσει ότι δεν είχαν απολυτήριο Γυμνασίου και η πλειοψηφία τους αν και δηλώνει μειωμένη επαγγελματική ικανοποίηση, αξιολογώντας την αμοιβή, τις συνθήκες, την αποδοχή από τους συναδέλφους ή την ευχαρίστηση που ένιωθαν κατά την τέλεση της, λένε ότι δεν αναζήτησαν κάποια καλύτερη δουλειά γιατί δεν είχαν τα τυπικά προσόντα.

- «(*Ερ: Τι προσόντα νομίζετε ότι είχατε για εκείνη την εργασία;)* Απλώς ότι καθάριζα καλά
(Ερ: Νομίζετε ότι αυτή την δουλειά θα μπορούσε να την κάνει ο οποιοσδήποτε;)
Ναι. Δεν πίστευα ότι είμαι εγώ για αυτή την δουλειά ήθελα κάτι καλύτερο.
Καταλάβαινα, για τον εαυτό μου ότι είχα παραπάνω δυνατότητες
(Ερ: Είχατε αναζητήσει κάποια καλύτερη δουλειά;) Ναι αλλά χρειαζόταν το απολυτήριο Γυμνασίου - Λυκείου»

- «Η συμπεριφορά δεν ήταν διαφορετική γιατί κανείς δεν ήξερε ότι δεν έχω τελειώσει το σχολείο.
(Ερ: Αυτό ήταν επιλογή σας να μην το πείτε εσείς;) Επιλογή μου εν μέρει, γιατί ξέρω ότι αν έλεγα ότι δεν έχω τελειώσει το σχολείο δεν θα μου έδιναν τη δουλειά.

.....Στο γραφείο που πήγα για να δουλέψω σαν πωλήτρια οικοπέδων, ανακάλυψαν ότι δεν έχω βγάλει το σχολείο και με σταματήσανε»

- *«(Ερ: Τι σε ικανοποιούσε λιγότερο σε εκείνη την δουλειά ο μισθός, το ωράριο ή η μεταχείριση από τους γύρω σας;)* Η μεταχείριση
(Ερ: Θα μας περιγράψεις λίγο;) Θα περίμενα πιο μεγάλο, όχι ευχαριστώ, θα έλεγα αναγνώριση σε αυτό που κάνω».

Από τους έξι άντρες απόφοιτους, οι μισοί περίπου έχουν κάνει διάφορες δουλειές στο παρελθόν, ενώ οι υπόλοιποι έχουν μια σταθερή δουλειά, συνήθως σε οικογενειακή επιχείρηση ή ανέλαβαν τις αγροτικές περιουσίες της οικογένειας, κάτι για το οποίο θεωρού ότι δεν χρειάζονται ιδιαίτερα προσόντα, ενώ δεν έψαξαν ποτέ για κάποια άλλη δουλειά. Αυτοί που έχουν δικές τους επιχειρήσεις είναι σε γενικές γραμμές, ικανοποιημένοι από την εργασία τους, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που είναι αγρότες. Παρόλα αυτά, θεωρούν «τη γνώση, δύναμη», κάποιοι έχουν αντιμετωπίσει συμπεριφορές προκάλυψης απέναντι τους, λόγω έλλειψης του απολυτηρίου Γυμνασίου, ενώ κάποιοι άλλοι αισθανόταν οι ίδιοι άβολα, εξαιτίας του ότι δεν είχαν ολοκληρώσει την τυπική εκπαίδευση. Όσο αναφορά αυτούς που εργαζόταν ως ιδιωτικοί υπάλληλοι, είναι εμφανής η μειωμένη ικανοποίηση τους από την εργασία τους, αλλά παράλληλα εκφράζουν την άποψη ότι δεν θα μπορούσαν να έχουν καλύτερες συνθήκες εργασίας λόγω της έλλειψης των τυπικών προσόντων, όπως το απολυτήριο Γυμνασίου. Ενδεικτικά αναφέρονται οι απαντήσεις:

- «Απλός εργάτης ήμουνα. Αρμοδιότητες…… ήτανε καθαρά πρακτική δουλειά, δεν μπορούσα να πάω παραπάνω λόγω του ότι είχα τελειώσει το δημοτικό - ήτανε λιγάκι δύσκολο να μπορέσεις να αναλάβεις μια θέση πάνω γιατί χρειάζονται και οι απαιτούμενες γνώσεις. Τις οποίες δεν τις είχα…….. Ο μισθός, το ωράριο…Τίποτα ήταν λόγω ανάγκης
(Ερ: Υπήρχε κάποια συγκεκριμένη μεταχείριση εκεί από τους συναδέλφους που υπονοούσε σε σας που δεν έχετε απολυτήριο γυμνασίου κλπ;) Βέβαια, από συνάδελφο ο οποίος ήτανε εργάτης όχι, ήτανε πάρα πολλοί οι οποίοι δεν το

βλέπανε αρνητικά, γιατί ίσως ήτανε στην ίδια μοίρα με μένα. Αλλά ήτανε πάρα πολλοί, από πάνω από τα γραφεία, λόγω δουλειάς συναναστρεφόμουνα πολλά άτομα τα οποία είχανε τελειώσει μπορεί και πανεπιστήμιο…(*Ερ: Μπορεί να μην στο λέγανε στην ψύχρα αλλά το υπονοούσανε;)* Ναι αλλά το καταλάβαινα εγώ, το ένιωθα συνέχεια. Μας βάζανε στο περιθώριο. Χρειάζεται να γράψεις κάτι, δεν μπορείς να το γράψεις.

(Ερ: Οπότε δεν είχατε αναζητήσει κάποια καλύτερη δουλειά γιατί δεν είχατε κάτι άλλο, κάποιο προσόν;) Ναι, δεν είχα κάποιο προσόν, δεν υπήρχε χαρτί ας πούμε

(Ερ: Οπότε εσείς είχατε ζήσει ένα είδος ρατσισμού στην δουλειά σας; Να σας ξεχωρίζουν από τους υπόλοιπους;) Ε ναι, οπωσδήποτε. Και το αντιμετωπίζανε στον κλάδο τον δικό μου πάρα πολλοί άλλοι αυτό το πράγμα. Και ήταν και αιτία ότι δεν μπορούσες να συνεργαστείς πολλές φορές γιατί χρειάζεται να γράψεις πάρα πολλές φορές κάποια πράγματα, αλλά δεν μπορούσες. Αυτό ήταν πρόβλημα».

-*«(Ερ: Έχετε αντιμετωπίσει καθόλου κάποια παράξενη συμπεριφορά από κάποιους, οι οποίοι σας αντιμετώπισαν «κάπως» εξαιτίας του ότι δεν είχατε τελειώσει το Γυμνάσιο; Κάποιος να σας πει κάτι ή να καταλάβετε ότι στην παρέα σας «βάζουν στην άκρη» για αυτό το λόγο;)* Εννοείται, πάντα!.....Πάντα το ένιωθα αυτό το πράγμα. Άμα δεν ξέρεις να συμμετάσχεις σε μια συζήτηση που κουβεντιάζουνε πολλοί ανθρώποι, νιώθεις μειονεκτικά.

(*Ερ: Θεωρείτε ότι για αυτήν την δουλειά διαθέτατε κάποια προσόντα, κάποιες δεξιότητες...κάτι, που σας καθιστούσε κατάλληλο για αυτήν ή αυτή την δουλειά θα μπορούσε να την κάνει ο οποιασδήποτε;)* Ο οποιοσδήποτε μπορεί να την κάνει

- «Η γνώση είναι δύναμη σε όλες τις δουλειές.

Ερ: Είχατε όμως κάποια άλλα χαρακτηριστικά που σας βοήθησαν;. Ήσασταν κοινωνικός, ομηλιτικός... Ναι αυτά αλλά δεν εφτάνανε»

- «……Μου είχαν πει κάποιοι πελάτες γιατί δεν ανοίγω δικό μου μαγαζί και τους είπα ότι δεν έχω το χαρτί, δεν έχω τελειώσει το Γυμνάσιο και μου έλεγαν «να πας να τελειώσεις γιατί είναι μεγάλη βλακεία, είσαι μικρός ακόμη»

- «……Ο κόσμος....., δεν συναναστρέφομαι με βιομήχανους, συναναστρέφομαι με ανθρώπους της τάξης μας, της κοινωνίας του αγροτικού πληθυσμού, δεν συναναστρέφομαι με δικηγόρους με τέτοια πράγματα, αυτοί…, σίγουρα δεν μπορώ ούτε να τους μιλήσω εγώ, ούτε να καταλάβω τι λένε, αλλά δεν νομίζω να με αντιμετωπίζουν κάπως. Στην Κρήτη όλοι από την αγροτιά ζούμε!

7.7. Αποτελέσματα σχετικά με τους λόγους προσέλευσης στο ΣΔΕ

Στην πλειοψηφία τους οι συνεντευξιαζόμενοι/ες φαίνεται να γνωρίζουν την έννοια της ΔΒΜ, αν όχι επακριβώς, είναι σε θέση να την συσχετίζουν με αυτό που σηματοδοτεί ο θεσμός, αν και υπάρχουν και κάποιοι που τον αγνοούν εντελώς. Ανάμεσα στους συνεντευξιαζόμενους, υπάρχει και ένας ο οποίος γνωρίζει τι αντιπροσωπεύει η ΔΒΜ, αλλά υποστηρίζει ότι δεν απευθύνεται σε όλους και συγκεκριμένα, λέει ότι δεν είναι για αυτούς/ες με αυξημένες οικογενειακές υποχρεώσεις. Παρόλα αυτά, στην περίπτωση αυτών που γνωρίζουν τον θεσμό, μόνο σε μερικές απαντήσεις είναι σαφής η συσχέτιση της ΔΒΜ με τα ΣΔΕ.

- «Μέχρι να ζεις μαθαίνεις, ανεξαρτήτου ηλικίας. Μαθαίνεις πράγματα δεν είναι…, γενικά, δηλαδή ο καθένας είναι άξιος της τύχης του, μπορεί να μάθει σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή, χρονική ηλικία, τα πάντα μπορεί να τα μαθαίνει».

- «Ότι είναι ένας τρόπος ώστε να μαθαίνεις για πάντα … , να μπορεί κάποιος που είναι σε μεγάλη ηλικία να σπουδάσει όσο χρονών κι αν είναι τέλος πάντων».

- «Για να είμαι ειλικρινής αυτό δεν το ξέρω, υποθέτω ότι για αυτούς που δεν έχουν προλάβει για κάποιους λόγους, γιατί αυτό το πράγμα μας ρώτησαν όταν επήγαμε να μας πάρουν την συνέντευξη, για πιο λόγο σταματήσαμε το σχολείο, για πιο λόγο θέλουμε να συνεχίσουμε τέτοια πράγματα. Οπότε υποθέτω ότι είναι για άτομα σαν εμένα που δεν είχαν προλάβει να τελειώσουν».

- «Ναι τι έχω ακούσει, αλλά μην με ρωτήσεις τι είναι γιατί θα στα μπερδέψω.....δεν ξέρω τι είναι, ακουστά το έχω μόνο».

- «Σαν ιδέα είναι καλή, η μάθηση είναι καλή, το να μαθαίνεις κάτι καλό σου κάνει, κακό δεν σου κάνει, το να μην ξέρεις είναι το κακό. .....αποκλείεται να την έχουν όλοι. Αλλά δεν μπορείς να κάτσεις…, να μπεις στα κυκλώματα, να πας να βρεις τα κυκλώματα, να πας να μαθαίνεις πάλι, σεμινάρια, να κάνεις, να δείχνεις… Βλέπω από τον εαυτό μου που έχω ένα κοπέλι και πρέπει να δουλέψω για να πάω σπίτι με λίγα λόγια φαΐ, όπως λέγανε οι παλιοί. Ε άμα δεν πάω εγώ, η γυναίκα δεν δουλεύει, μόνο του δεν μπορεί να πάει να δουλέψει είναι ακόμα μικρό, λοιπόν;».

Σχετικά με τους λόγους προσέλευσης τους στο ΣΔΕ, αυτοί φαίνεται να είναι είτε το φαινόμενο της μη κοινωνικής τους αποδοχής, ορισμένοι/ες από τους/τις εκπαιδευόμενους/νες αναφέρουν πως έχουν αισθανθεί αποκλεισμένοι/ες, εξαιτίας της έλλειψης εκπαίδευσής τους, είτε το απολυτήριο του Γυμνασίου, κάτι που θεωρούν προσόν για την επαγγελματική τους αποκατάσταση / βελτίωση, είτε τα προσωπικά τους «θέλω», ενώ σε κάποια περίπτωση η φοίτηση στο ΣΔΕ ήταν και τρόπος διαφυγής από την καθημερινότητα.

- «η κοινωνική μου θέση εδώ που ήταν…, έπεσα σε ένα σόι μορφωμένο που με τον τρόπο τους μου έδιναν να καταλάβω ότι αυτοί ήταν οι μορφωμένοι και εγώ ήμουν η αμόρφωτη. Ε, εντάξει γινόταν κάποιες φορές έτσι, κάποια πράγματα που με στεναχωρούσαν, οπότε το έθεσα μετά σαν όρο, ότι να δω κι εγώ πως είναι οι μορφωμένοι τέλος πάντων, αποφάσισα να το κάνω κι εγώ το κομμάτι αυτό».

- «Για κάτι καλύτερο για την ζωή μου. Το ξεκίνησα κρυφά από την μαμά μου και τους φίλους μου. Μόνο εγώ και ο ξάδερφος μου το ξέραμε.....Γιατί η μαμά μου είναι κάπως παλαιών αρχών και νομίζει ότι επειδή μεγάλωσα η ζωή έχει σταματήσει για εμένα. Οπότε δεν είχε κανένα νόημα και δεν μπορούσε να μου

κρατήσει και το μικρό μου γιό..... Το σκεπτικό ήταν ότι θα συνέχιζα το σχολείο και θα έπαιρνα ένα χαρτί και με το ΣΔΕ που ήταν 2 χρόνια γλίτωνα ένα χρόνο και θα μπορούσα να έχω μια καλύτερη δουλειά. Στην πορεία όμως είδα ότι μου προσφέρει πολλά πράγματα τα οποία δεν περίμενα ότι θα μου τα προσφέρει».

- «Γιατί θεώρησα ότι ήταν κάτι που θα με βοηθούσε για την προσωπική μου ανάδειξη βασικά».

- «Όχι δεν κινδύνευα από την δουλειά μου, ήταν καθαρά προσωπικό θέμα. Ίσως (και αυτή ήτανε μια σκέψη) βοηθήσει στην αναβάθμισή μου. Ή πηγαίνοντας στην σχολή κατοχυρώνω δικαίωμα της αποζημίωσης, αποκτήσω κάποια δικαιώματα επιπλέον. Δεν αντιμετώπιζα λοιπόν πρόβλημα αλλά ήθελα να το είχα».

- «Καταρχήν απωθημένο. Επειδή στην ηλικία που πραγματικά ήθελα να τελειώσω το σχολείο δεν με άφησαν, ήταν ένα απωθημένο και ήταν και ένας τρόπος του να ξεφύγω από τα καθημερινά προβλήματα, θεωρούσα ότι ήταν μια ανάσα που έπαιρνα, ξέφευγα, ξέφευγε το μυαλό μου».

- «Όχι μόνο για τη δουλειά μου, το έκανα και για μένα για να αισθάνομαι καλά, γιατί αισθάνεσαι πάντα πιο μειονεκτικά όταν είσαι σε μια παρέα στην οποία έχουν τελειώσει όλοι το σχολείο, Γυμνάσιο, Λύκειο και εσύ δεν το έχεις τελειώσει. Αλλά είναι και πολύ βασικό και για τη δουλειά μου».

- «Για να υπογράφω τις άδειες, να μπορώ να υπογράψω ως ηλεκτρολόγος – τώρα δεν μπορώ».

- «Για να μάθω πέντε πράγματα, να πάρω το χαρτί.....για δικό μου πείσμα και μόνο».

- «Ο βασικότερος λόγος είναι για την δουλειά μου, το χαρτί. Αλλά έβλεπα και τους άλλους και έλεγα «εγώ γιατί να μην έχω ένα απολυτήριο, αύριο μεθαύριο, αν γίνει κάτι να μπορώ να μπω κάπου, να βρω μια δουλειά καλύτερη».

- «Είχε να κάνει με το να μάθω περισσότερα πράγματα, κάτι που δεν ήξερα.....Μου αρέσει. Το είχα μετανιώσει που δεν είχα πάει μικρός και .....πήγα».

- «Για μένα υπήρχαν δυο λόγοι προσωπικά. Ο ένας γιατί θέλανε να με κάνουν προϊστάμενο στο πόστο μου και κάποια στιγμή να μπορούσα να ανέβαινα και παραπάνω, γιατί θα μπορούσα να ανέβω και στα γραφεία. Και ο άλλος είναι ο προσωπικός λόγος» .

- «Ας πούμε καθόμασταν σε μια παρέα ανθρώπων που είχαν τελειώσει τα ΤΕΙ με το σύζυγό μου και όταν αυτοί οι συγκεκριμένοι έμαθαν ότι δεν είχα τελειώσει το Γυμνάσιο και ότι είχα τελειώσει μόνο το Δημοτικό, ε ήταν λίγο πιο απόμακροι θα έλεγα και πιο σνόμπ απέναντί μου».

7.8. Αποτελέσματα σχετικά με τις εμπειρίες και προσδοκίες από την φοίτηση στο ΣΔΕ

Όλοι/ες ανεξαρτήτως, οι συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα, έχουν καλές εμπειρίες από την φοίτηση τους στο ΣΔΕ και διαπιστώνουν ότι ήταν από τα ωραιότερα πράγματα που έχουν κάνει στη ζωή τους. Αυτό το στηρίζουν στις συναναστροφές που είχαν, τόσο με τους άλλους εκπαιδευόμενους όσο και με το εκπαιδευτικό προσωπικό, στις ομαδικές δράσεις που πραγματοποίησαν, καθώς και στις γνώσεις τις οποίες απέκτησαν.

- «Εγώ δεν νομίζω ότι υπήρξαν στη ζωή μου δύο χρόνια εκεί αρνητικά πράγματα, ίσα ίσα που έπεσα σε ανθρώπους που πάντα σκεφτόταν τους άλλους, πάντα σκεφτόταν οι καθηγητές μας, οι εκπαιδευτές μας, πάντα σκεφτόταν τους εκπαιδευόμενους, δηλαδή ποτέ δεν σκέφτηκαν τον εαυτό τους, πάντα έκαναν πράγματα να ευχαριστούν εμάς, δεν μας καταπίεσαν .....κάναμε πάρα πολύ

ωραία πράγματα, γενικού περιεχομένου, δηλαδή μάθαμε πράγματα που δεν νομίζω ένας καναπές ή μια τηλεόραση θα μας τα έδινε, εκτός βέβαια από τη διαδικασία που μας έβαλαν να σκεφτόμαστε, την ομαδικότητα, το να μπορούμε να λύσουμε ένα απλό σταυρόλεξο που κι αυτό εντάξει μπορεί να είναι χαζό αλλά δεν είναι…..»

- «Για κακά δεν έχω να πω κάτι, για καλά όμως έχω να πω πάρα πολλά. Οι καθηγητές ήταν κοντά μας, υπολογιστές δεν ήξερα και τώρα το χειρίζομαι άνετα, έχω κάνει e-mail, έχω φτιάξει αρχεία έχω τις φωτογραφίες μου.....πράγματα που ούτε καν τα φανταζόμουνα ότι εγώ θα έκανα κάτι τέτοιο. Στην αρχή δεν ήξερα τίποτα πέρα από πρόσθεση και αφαίρεση, τώρα ξέρω. Έμαθα και επιστημονικά πράγματα δηλ. από κάτι απλό μέχρι και τι είναι ο δορυφόρος.....γνώσεις γενικές. Στην αρχή δεν πίστευα ότι εγώ μπορώ να μάθω αυτά τα πράγματα .....το οποίο βοηθάει, που τα ξέρω, γιατί μπορώ να επέμβω και εγώ σε μια συζήτηση, να πω την γνώμη μου και εγώ».

- «Νομίζω ότι μόνο θετικά είχε. Αρνητικά, ας πούμε ότι δυσκολευτήκαμε λίγο γιατί είμαι παντρεμένη έχω ένα παιδί, έχω την δουλειά μου, έχω το σπίτι. Εκεί με κούρασε λίγο αλλά κατά τα άλλα ήταν πολύ θετικά όλα. Γνώρισα ανθρώπου καινούργιους, ξαναέζησα τα μαθητικά μου χρόνια, έμαθα πράγματα, θυμήθηκα άλλα που είχα ξεχάσει, αισθάνομαι καλύτερα τώρα γιατί θεωρώ ότι έχω επιτέλους το απολυτήριο γυμνασίου, είμαι πολύ περήφανη όταν συμπληρώνω το βιογραφικό μου. Και για να είμαι και ειλικρινής μου κάνανε και λίγο πλάκα στην δουλειά όταν τελείωσα και πήρα απολυτήριο γιατί έκανα σαν παιδί».

Σχετικά με το τι τους πρόσφερε η φοίτηση τους στο ΣΔΕ, οι περισσότεροι/ες εστιάζουν κατά πρώτο λόγο, σε κοινωνικές δεξιότητες που συγκροτούν την αυτοεικόνα και την προσωπικότητα τους και κατά δεύτερο στις γνώσεις. Όσο αναφορά τις γνώσεις, η πλειοψηφία θεωρεί χρήσιμες τις γνώσεις σε θέματα γλώσσας και μαθηματικών, εξαιτίας της αναγκαιότητας τους στην καθημερινότητα, ενώ ιδιαίτερη σημασία έχουν για κάποιους/ες και αυτές που έχουν να κάνουν με την Βιολογία, η Αγγλική γλώσσα και το

περιβάλλον, καθώς και με την κοινωνιολογία, όλα αυτά επιχειρηματολογούν, εξαιτίας της σχέσης τους με την επαγγελματική και οικογενειακή τους πραγματικότητα.

- «Περισσότερη υπομονή με τους ανθρώπους. **.....**Για μένα ήταν πιο εποικοδομητικό ότι έχει να κάνει με τη φύση , με τα καθημερινά μας, ... το μάθημα της Βιολογίας είναι η καθημερινότητά μας γιατί είναι τι θα φάμε, τι θα πιούμε, πως θα είναι ο χώρος που θα ζούμε.....τέλος πάντων έχει να κάνει με τη φύση με τη ζωή με τα πάντα».

- «Το ότι άρχισα να λέω τη γνώμη μου και αυτό που θεωρώ εγώ σωστό είτε θετικό είτε αρνητικό μπροστά σε κόσμο, κάτι που δεν το είχα παλαιότερα..... Χρήσιμος ήταν για μένα ο φιλολογικός γραμματισμός, χρήσιμος ήταν ο κοινωνιολογικός γραμματισμός, και ο περιβαλλοντικός.....Κάποιες γνώσεις οι οποίες με βοηθάνε τώρα, μετέπειτα τέλος πάντων στο σχολείο που πάω, κάποιες γνώσεις τις οποίες εντάξει, κάποια πράγματα καλό είναι να τα ξέρουμε από το περιβαλλοντικό, από την κοινωνιολογία τέλος πάντων, αυτά».

- « .....Έμαθα να αντιμετωπίζω διαφορετικά τους ανθρώπους. Έζησα κόσμο που.....έχω και εγώ γιό ο οποίος είναι μαθητής, τον κατάλαβα ποιο καλά. Χρειαζόταν όλοι *(οι γραμματισμοί, εννοεί)*. Μαθηματικά, πράξεις κάνω συνέχεια, γλωσσικός οπωσδήποτε, ορθογραφία δεν το συζητάμε.....Υπολογιστές αγγλικά ήταν απαραίτητα στην δουλειά μου. Χρησιμοποιούσα έναν ανορθόδοξο τρόπο αυτά τα πράγματα στην δουλειά μου. Τα χρησιμοποιούσα μεν αλλά με ανορθόδοξο τρόπο, δεν ήξερα τα βασικά. Έπρεπε να τα βγάλω οπωσδήποτε. Αγγλικά υπολογιστές έπρεπε να τα βγάλω οπωσδήποτε. Κάποια στιγμή εμένα θα ήταν μονόδρομος αυτό το θέμα».

- «Με αυτοπεποίθηση μεγαλύτερη.....Περισσότερο με τα κοινωνικά θέματα, θέματα που έχουν να κάνουν γενικά με τον κόσμο, με την οικογένεια με τα παιδιά, μου άρεσε η ψυχολογία, μου άρεσαν πάρα πολύ αυτά τα μαθήματα. Θεωρώ ότι προσέφεραν πάρα πολλά πράγματα σε ‘μας.....Εμένα προσωπικά μου αρέσει πάρα πολύ η ελληνική γλώσσα.....»

- «Και κοινωνικά θέματα. Για τα δικαστήρια για τα δικαιώματα μου, αλλά και για πως θα ψάξω για δουλειά, που και πολλά άλλα».

- «Το ΣΔΕ μου πρόσφερε να έχω περισσότερη αυτοεκτίμηση στον εαυτό μου, πολύ βασικό, με εφοδίασε με περισσότερες γνώσεις, για μένα και γνώρισα και πάρα πολύ καλούς ανθρώπους εκεί τέλος πάντων.....Χρήσιμος γραμματισμός είναι για μένα η γλώσσα, ο γλωσσικός γραμματισμός και ο αριθμητικός γραμματισμός, μαθηματικά.... Για το λόγο ότι τα μαθηματικά είναι στη ζωή μας καθημερινά και η γλώσσα εξίσου το ίδιο, ορθογραφικά πρέπει να είσαι τέλειος όταν γράφεις, εντάξει τέλειος δεν είναι κανείς αλλά νομίζω ότι είναι αρκετά καλό να ξέρεις να καλά να γράφεις σωστά και όπως είπα τα μαθηματικά είναι μέσα στη ζωή μας καθημερινά.....να μαθαίνεις καινούρια πράγματα, ας πούμε εγώ δεν ήξερα για τους ανθρώπους του Νεάντερνταλ, το έμαθα εκεί πέρα, από πού καταγόμαστε, τι είμαστε, τα πάντα».

- «Ο πιο χρήσιμος, εγώ που ασχολούμαι με τη γη και με τα ζώα και με τα τέτοια, η Βιολογία..... Μου αρέσανε βέβαια τα Μαθηματικά, για να λέμε την αλήθεια».

Στο σύνολο τους, οι συμμετέχοντες/ουσες, με μια εξαίρεση, θεωρούν πιο σημαντικό για αυτούς τις γνώσεις και τις εμπειρίες που απέκτησαν κατά την διάρκεια της φοίτησης τους στο ΣΔΕ, αλλά επισημαίνουν, ότι χωρίς το απολυτήριο Γυμνασίου, που αποδεικνύει τα τυπικά τους προσόντα είναι αδύνατον να βρουν μια καλύτερη εργασία ή να αναδειχτούν σε αυτήν που ήδη απασχολούνται.

- «Ποτέ δεν κοίταξα το χαρτί ..... στόχος μου ήταν να μάθω.
(Ερ: Και τι από όλα αυτά, δηλαδή το τυπικό χαρτί, οι γνώσεις ή οι εμπειρίες είναι πιο σημαντικό για την αγορά εργασίας, τι νομίζετε;) Νομίζω η εμπειρία πιο πολύ. Καλά τώρα..... στα σημερινά δεδομένα, είναι το χαρτί. Απλά για μένα, εμένα προσωπικά είναι η εμπειρία που αποκτάς σε κάθε τομέα της ζωής σου».

- «Για την αγορά εργασίας φαντάζομαι ότι είναι το απολυτήριο.....Για εμένα είναι η εμπειρία και αυτό που παίρνεις μέσα από αυτή».

- «Απλώς για μια θέση νομίζω η γνώσεις και η εμπειρία. Όταν όμως θέλεις κάτι, να προαχθείς και να κάνεις κάποια πράγματα επιπλέον χρειάζεται και το χαρτί. *(Ερ: Προσωπικά για σας τι είναι πιο σημαντικό από αυτά τα τρία;)* Όλα μαζί».

- «.....Αν δεν έχεις γνώσεις το χαρτί δεν κάνει τίποτα από μόνο του. Αν δεν έχεις το χαρτί δεν κάνουνε μόνο οι γνώσεις.....αν κάνεις τα χαρτιά σου κάπου, αν πεις στον εργοδότη σου ότι έχω κάποιες γνώσεις πρέπει με κάποιο τρόπο να τις πιστοποιήσεις κιόλας. Αν δεν υπάρχει αυτό το χαρτί δεν μπορείς να το πιστοποιήσεις».

- «Για μένα μάλλον είναι η εμπειρία, για την αγορά είναι το χαρτί, το τυπικό».

- «Και το χαρτί και οι γνώσεις, αυτά πάνε μαζί.
(Ερ: Θεωρείτε όμως ότι όταν κάποιος πηγαίνει να πιάσει μια δουλειά, περισσότερη βαρύτητα έχουν οι γνώσεις που έχει από το αν έχει ή όχι απολυτήριο ή κάποιο πτυχίο;) Στην σημερινή εποχή όχι, παλαιότερα μάλλον ίσχυε κάτι τέτοιο».

Εξαίρεση στις παραπάνω απαντήσεις, είναι αυτή ενός απόφοιτου, ο οποίος εκφράζει μια αντίθετη γνώμη, μέσω ενός πολύ χαρακτηριστικού παραδείγματος που αναφέρεται παρακάτω:

- « Όταν δεν έχεις γνώσεις δεν μπορείς να κάνεις τίποτα.....Ξέρω πολλούς οι οποίοι δεν έχουν χαρτιά και δουλεύουν σε δουλειές και είναι πολύ καλοί, έχουν γνώσεις, έχουν πείρα, ξέρουν τα πάντα. Όταν έχεις γνώσεις, ξέρεις, όταν έχεις ένα χαρτί και δεν έχεις γνώσεις δεν ξέρεις. Ένα παράδειγμα θα σας πω ένα ανέκδοτο, ήταν στο χωριό μου κάποιος, ο οποίος είχε πάρει από τα πρώτα αμάξια, είχε πάρει και δίπλωμα. Τότε το δίπλωμα δεν το είχανε ότι και ότι. Λοιπόν πήρε το δίπλωμα, κάποια στιγμή τράκαρε, τράκαρε, τούμπαρε από έναν γκρεμό και πήγε

στο χωριό και λέει, τούμπαρα, ελάτε να δούμε πως θα βγάλουμε το αμάξι. Μέσα ένας, μαζί με έναν άλλο πίνανε ρακές. Τον είδε και γυρίζει στον άλλο και του λέει: «μα τούμπαρε;», και του λέει ο άλλος «ναι», «μα αυτός έχει και δίπλωμα», «μα μαζί με το δίπλωμα τούμπαρε!» του λέει ο άλλος».

Για όσο καιρό φοιτούσαν στο ΣΔΕ, στις σκέψεις τους, στους περισσότερους υπήρχε συσχέτιση του απολυτήριο Γυμνασίου με την επαγγελματική τους κατάσταση μετά την αποφοίτηση τους, σε άλλους/ες δεν ήταν αρκετό αλλά ήταν ένα «βήμα» για να προχωρήσουν να τελειώσουν και το Λύκειο, κάτι που θα τους βοηθούσε ουσιαστικά στα επαγγελματικά τους και σε άλλους/ες όχι. Ενδεικτικά αναφέρονται κάποιες απαντήσεις.

- «Ναι όταν είχα ακούσει για αυτό που είχε γίνει στη Διεύθυνση Γεωργικής Ανάπτυξης λέω κάτι θα ανοίξει και κάπου θα …, κάτι θα κάνω».
- «Περισσότερες εμπειρίες – το χαρτί ήταν κάτι που το ήθελα για τον εαυτό μου, δεν το ήθελα ούτε για να βρω δουλειά ούτε τίποτα, μόνο για μένα»

- «Βεβαίως, είναι ένα όπλο που το έχεις στα χέρια σου, ένα παραπάνω συν στην μετέπειτα πορεία της ζωής σου. Μακάρι να εξελιχθούν όλα ομαλά και να συνεχίσω ....»

- «Ότι θα τελειώσω και θα έχω την δυνατότητα για μια καλύτερη δουλειά».

- «..... θα μου πρόσφερε όμως την εμπειρία…, θα μπορούσα μετά από αυτό να φοιτήσω στο Λύκειο, αυτό είναι πολύ βασικό επειδή δεν είχα τελειώσει το Γυμνάσιο, στο εμπόριο αγοράς θα έλεγα ότι δεν με βοηθάει ιδιαίτερα μόνο το Γυμνάσιο, μόνο το ΣΔΕ».

- «**.....** είδα ότι είχε αλλάξει η συμπεριφορά μου με τους ανθρώπους, μπορούσα να δω τα πράγματα διαφορετικά και με το εμπόριο και μπορούσα να κινηθώ πιο καλά στον χώρο εργασίας μου».

- «.... το μόνο που σκεφτόμουνα ήταν να γίνω καλύτερος στην δουλειά μου».

- «.... Το χαρτί θα μου χρειαστεί και μελλοντικά αν αναβαθμιστώ στην δουλειά μου ακόμα. Αν χρειαστεί να μπω σε κάποιο γραφείο...».

- «Σκεφτόμουνα, όταν ήμουν στο 2ο έτος, ότι μπορώ και θέλω να συνεχίσω το σχολείο αλλά και ότι μπορώ να βρω μια καλύτερη δουλειά».

7.9. Αποτελέσματα σχετικά με τη συνέχιση των σπουδών

Από το σύνολο των αποφοίτων που συμμετείχε στην έρευνα, μόνο τέσσερεις δεν συνέχισαν τις σπουδές τους εκ των οποίων, μια γυναίκα και τρεις άντρες. Όλοι οι άλλοι συνέχισαν την φοίτηση τους σε Γενικό Λύκειο ή ΕΠΑΛ, ή σε κάποια σχολή, όπως αυτή των Τουριστικών Επαγγελμάτων και έχουν την συμπαράσταση της οικογένειας τους σε αυτό, ακόμα και στις περιπτώσεις που αυτή δεν υπήρχε στο ξεκίνημα της φοίτησης τους στο ΣΔΕ.. Οι λόγοι για τους οποίους αυτά τα τέσσερα άτομα, δεν συνέχισαν τις σπουδές τους, έχουν να κάνουν με την απόσταση του τόπου διαμονής τους από το σχολείο, με την έλλειψη χρόνου και με τις οικογενειακές υποχρεώσεις, όσο αφορά τους άντρες, ενώ η απόφοιτος που δεν συνέχισε δεν το έκανε εξαιτίας των αντιρρήσεων που είχε από το σύζυγο της, αλλά φαίνεται αποφασισμένη να συνεχίσει την επόμενη χρονιά στο Λύκειο. Η απάντηση της στη συγκεκριμένη ερώτηση παρατίθεται παρακάτω:

- «Δεν θέλει ο σύζυγος. *(Ερ. Γιατί, τι σας λέει;)*. Μου λέει δεν θα πας, δεν θα πας. Τι να το κάνεις αυτό εσύ τώρα, καλά είσαι εδώ. Εγώ όμως του χρόνου θα πάω, ότι και να λέει»

7.10. Αποτελέσματα σχετικά με τη επαγγελματική κατάσταση μετά την αποφοίτηση από το ΣΔΕ

Από όλους τους συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα μόνο σε μια, φαίνεται να άλλαξε προσωρινά κάτι ουσιαστικό στην επαγγελματική της ζωή μετά την αποφοίτησης της από το ΣΔΕ (δούλεψε με 8μηνη σύμβαση στο Δήμο, όπου προαπαιτούμενο ήταν το απολυτήριο Γυμνασίου), η οποία την περίοδο που πραγματοποιήθηκε η συνέντευξη, ήταν και πάλι άνεργη. Για όλους/ες τους/τις άλλους/ες δεν παρουσιάζεται καμία ουσιαστική αλλαγή στα επαγγελματικά τους. Όσοι/ες ήταν άνεργοι/ες, παραμένουν χωρίς

εργασία και κανείς/μια δεν φαίνεται να έχει βρει μια άλλη δουλειά, με καλύτερες συνθήκες εργασίας ή περισσότερες οικονομικές απολαβές. Κάποιοι/ες φαίνεται απλά, ότι ευελπιστούν ότι αυτό το τυπικό προσόν που έχουν πλέον, θα τους βοηθήσει μελλοντικά, ενώ κάποιοι/ες άλλες υποστηρίζουν ότι μόνο αυτό δεν αρκεί αλλά πρέπει να πάρουν και το απολυτήριο Λυκείου ή κάποιας σχολής, για να μπορέσουν να αναζητήσουν μια καλύτερη εργασία. Τέλος, η προχωρημένη ηλικία φαίνεται να αποτελεί ένα ανυπέρβλητο εμπόδιο. Κάποιες ενδεικτικές απαντήσεις αναφέρονται παρακάτω:

- «Όχι (δεν έχω αλλάξει δουλειά, ούτε το σκέφτομαι), σε λίγα χρόνια θα έχω τα ένσημα και θα μπορώ να υπογράφω....ίσως, κάποια στιγμή πάω και στο Λύκειο»

- «Όχι (δεν έχω αλλάξει δουλειά) γιατί ήξερα ότι αυτό είναι ένα μικρό προσόν που υπάρχει στο βιογραφικό μου πλέον αλλά δυστυχώς ή ευτυχώς πρέπει να συνεχίσω να εργάζομαι πάνω σε αυτό το θέμα, πρέπει να αποκτήσω περισσότερες εμπειρίες, να αφιερώσω περισσότερο από τον προσωπικό και εργασιακό μου χρόνο και όπως είπα απλά πρέπει να συνεχίσεις και εφόσον μπεις σε αυτή την διαδικασία νομίζω ότι είναι κρίμα να το αφήσεις να πάει χαμένο»

- «Έχει αλλάξει η συμπεριφορά μου απέναντι στους πελάτες, αλλά τίποτα άλλο. Στην δουλειά μου πάνω αυτό που έκανα, αυτό κάνω και τώρα».

- «Παρέμεινα στο ίδιο γιατί θέλω κάποια στιγμή, να κάνω μια αλλαγή ριζική στο επάγγελμα, δεν θέλω να μείνω στο ίδιο επάγγελμα.....Σε κάποια εταιρεία που θα χρειάζεται κάποιον όσον αφορά τη δουλειά της διοίκησης επιχειρήσεων».

- «Την ίδια δουλειά κάνω, που ανάφερα προηγουμένως.....Αισθάνομαι πιο δυνατός για να κάνω πράγματα αλλά η οικονομική κατάσταση τώρα, δεν επιτρέπει τίποτα….μελλοντικά, ίσως».

- «Ναι δεν έχει παίξει ρόλο σε αυτό το θέμα. Μόνο για το μέλλον ότι θα έχει θετικό αποτέλεσμα όλο αυτό».

- «Εε, οπωσδήποτε ……λύνω προβλήματα στην εργασία μου και αυτά..... έχω νιώσει λιγάκι σταθερότητα στα θέματα πάνω ..... Όχι χρήματα περισσότερα δεν έχω πάρει.

(*Ερ Αναβαθμίστηκε το πόστο, έχετε περάσει σε κάποιο καλύτερο πόστο σωστά;)* Ναι, ναι, είναι αρκετά πιο καλό.

(Ερ Αυτό έγινε μετά που τελειώσατε το ΣΔΕ;) Όχι παράλληλα».

- *«(Ερ: Τώρα εργάζεστε;)* Αυτή την περίοδο πουθενά.

(Ερ: Έχετε στο πρόγραμμα να αναζητήσετε κάτι στηριζόμενοι στο απολυτήριο του Γυμνασίου;) Όχι. Το μόνο που θυμάμαι τότε που πήγαινα στο ΣΔΕ είναι ότι ήταν να πάω σε κάποια εργασία και την τελευταία στιγμή δεν πήγα διότι με πήραν τηλέφωνο ότι χρειαζόταν απολυτήριο Λυκείου και θυμάμαι τώρα ότι τότε ένοιωθα ότι ήμουν ένα τίποτα, ένα σκουπίδι δηλαδή, θυμάμαι ότι μου στοίχισε πάρα πολύ.

- *«(Ερ: Αναζητήσατε δουλειά μετά το ΣΔΕ;)* Ναι, αλλά πάντα η ηλικία ήταν το πρόβλημα, όχι πλέον τώρα το χαρτί. Και το χαρτί βέβαια θα χρειαζόταν αλλά πιο πολύ ήταν η ηλικία δεν…, που με απέρριπταν .

7.11. Αποτελέσματα σχετικά με γενικότερες αλλαγές μετά την αποφοίτηση από το ΣΔΕ

Σε όλους/ες τις συνεντευξιαζόμενους/ες οι γενικότερες αλλαγές στην ζωή τους, φαίνεται να σχετίζονται με δεξιότητες που απέκτησαν στο ΣΔΕ και οι οποίες τους/τις βοηθάνε να αντιμετωπίζουν καλύτερα καθημερινά οικογενειακά ή επαγγελματικά ζητήματα. Από τις γνώσεις που απέκτησαν οι περισσότερο χρήσιμες φαίνεται να είναι αυτές που αποκόμισαν από τον γλωσσικό, το μαθηματικό, πληροφορικό και τον κοινωνικό γραμματισμό, γιατί αυτές χρειάζονται στην καθημερινότητα τους.

- «Το πρόβλημα με την υγιεινή διατροφή, προσέχω λίγο περισσότερο, έχω μάθει κάποιες λεπτομέρειες, τώρα την τηλεόραση την ανοίγω μόνο όταν έχει ντοκιμαντέρ ..... τέτοια βλέπαμε στο ΣΔΕ ..... αλλά τώρα ξέρω όταν δω δύο

διαφορετικές φυλές ή ξέρω από πού προερχόμαστε, ξέρω κάποια πράγματα και νοιώθω ικανοποίηση να τα ξαναβλέπω».

- «Το υπολογιστή, τον χρησιμοποιώ σε καθημερινή βάση. Βλέπω τον καιρό, διαβάζω τα νέα, βλέπω το δορυφορικό χάρτη, μαθαίνω πράγματα .....όλο τον ελεύθερο χρόνο που έχω στο σπίτι αυτό κάνω».

- «Γνώσεις στο γλωσσικό γραμματισμό, με έχουν βοηθήσει πολύ τώρα στο Λύκειο».

- «Δεν είναι κάτι συγκεκριμένο, είναι όλα μαζί...αισθάνομαι ότι είμαι περισσότερο «μέσα στα πράγματα», συμμετέχω, συζητώ.....».

- «Τα μαθηματικά, την κοινωνικότητα, τους υπολογιστές…αυτά.».

- « Τι έχω χρησιμοποιήσει περισσότερο; Δεν μπορώ να πω κάτι συγκεκριμένο, οι γνώσεις γενικά όλες αυτές που έχουμε αποκομίσει θεωρώ ότι μας συνοδεύουν».

- «Στο να βοηθάω περισσότερο τα παιδιά μου στο σχολείο.....ότι μάθαμε στο ΣΔΕ μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε τώρα, δηλαδή ήταν μια αφετηρία στην ουσία το ΣΔΕ για να μπούμε εκεί που είμαστε τώρα, στο Λύκειο, στα ΕΠΑΛ, χωρίς αυτό δεν θα είχαμε κάποιες γνώσεις που έχουμε τώρα για να ξεκινήσουμε εκεί.

- «Η γνώση....γενικά. Μιλάω καλύτερα στους ανθρώπους, γράφω καλύτερα.....αγγλικά ήξερα αλλά έμαθα κάτι παραπάνω, μαθαίνω και στο Λύκειο τώρα, υπολογιστές με την κοπέλα μου, μαθαίνω συνέχεια....».

- «Με τη Βιολογία, παρατηρώ τα ζώα, έχω αρχίσει να τα παρατηρώ πιο πολύ, παρατηρώ τη φύση, ας πούμε πέρυσι που μας κάνατε εσείς τη Βιολογία, μετά άρχισα να παρατηρώ τη φύση, είχα ανακαλύψει δε ότι πηγαίναμε 15 μέρες μπροστά. Δηλαδή όταν ανοίξανε τα αμπέλια, πηγαίνανε 15 μέρες μπροστά και

έλεγα που οφείλεται και μας λέγατε τότε με το φαινόμενο του θερμοκηπίου, κάτι τέτοια πράγματα, ...».

- «Θέλει σκέψη επειδή γενικότερα με τα χέρια μου τα πάω καλά, κάποια εργαστήρια μου έδειξαν ένα τρόπο για κάποιες διακοσμήσεις..... με το φιλολογικό γραμματισμό ότι μπορώ πλέον να βοηθήσω την ανιψιά μου που είναι στο γυμνάσιο να τους βοηθήσω στο να κλείνουν ρήματα ή οτιδήποτε'.

- «Τα μαθηματικά, τους υπολογιστές και τα αγγλικά, που δεν τα πήγαινα καθόλου καλά».

Τέλος, περισσότεροι είναι εκείνοι/ες που θεωρούν πως έχει αλλάξει η συμπεριφορά των άλλων απέναντι τους, με διάφορους τρόπους, είτε εξαιτίας του ότι έχουν αυτό καθαυτό το απολυτήριο Γυμνασίου, είτε εξαιτίας της προσπάθειας που κατέβαλαν για αυτό, ενώ μόλις τέσσερις δηλώνουν ότι δεν βλέπουν καμία διαφορά. Επίσης, πολλοί/ες είναι εκείνοι/ες που αισθάνονται οι ίδιοι/ες πολύ καλύτερα με τον εαυτό τους και περήφανοι/ες για αυτό που έχουν κάνει.

- «Απλά έχουν σταματήσει να μιλάνε και να παινεύονται ότι αυτοί είναι μορφωμένοι».

- «Και καλά οι φίλοι που δεν είναι φίλοι, αυτοί σε εισαγωγικά φίλοι, «δεν τους έρχεται», το ότι προσπαθώ για κάτι καλύτερο. Κάποιοι άλλοι που είναι πιο κοντινοί μου, λένε «δική της είναι η ζωή, ότι θέλει την κάνει». Έχει και αυτούς που με υποτιμούσαν.....και τώρα με βλέπουν αλλιώς!».

- «Ε, ναι θεωρούν ότι είναι κάτι αξιέπαινο το να προσπαθείς …., αξιέπαινο όσο αναφορά το χρόνο που διαθέτεις για να πας στο σχολείο σ΄ αυτήν την ηλικία, με οικογένεια, με δουλειά κατά διαστήματα τέλος πάντων, αυτό μόνο. Όχι επειδή έχω απολυτήριο του Γυμνασίου είμαι ανώτερου επιπέδου!».

- «Δεν έχω πρόβλημα, απλώς κάποιοι που ήταν πολύ πιο πάνω από μένα μου δίνουν συγχαρητήρια, αυτοί που έχουν τελειώσει πανεπιστήμιο, ΤΕΙ διάφορα μου λέγανε μπράβο καλά έκανες, σου χρειαζότανε, έπρεπε οπωσδήποτε να το είχες κάνει, κακώς σταμάτησες».

- « Οι δικοί μου άνθρωποι με αντιμετωπίζουν όπως και πριν. Ίσως σε καμία συνέντευξη που χρειαστεί, στην εργασία μας, εκεί μας βλέπουν με διαφορετικό μάτι».

- «Βέβαια, και μάλιστα τους κάνει εντύπωση και ο βαθμός και η χρονολογία που τελειώσαμε και μας δίνουν και συγχαρητήρια για αυτό. Δεν είναι κάτι εύκολο».

- «Με πολύ καλή διάθεση και να πω ότι όλοι μας δίνουν συγχαρητήρια γιατί εμένα δεν μου αρκούσε μόνο το απολυτήριο, ήθελα και ένα καλό βαθμό, για μένα. Οπότε όταν το πέτυχα αυτό, λίγο έτσι με πειράζανε αλλά με τον ίδιο τρόπο..... Έτσι φιλικά! .....Οι ξένοι, οι εργοδότες και βέβαια μας βλέπουν με καλύτερο μάτι δεν το συζητώ

- «Με πιο πολύ εμπιστοσύνη σε αυτά που λέω και σε αυτά που ενεργώ».

- «Κοιτάξτε, κάποιοι σε αντιμετωπίζουν θετικά, κάποιοι αρνητικά.....Κάποιοι βλέπεις και σε επιβραβεύουν για αυτό που έχεις κάνει, ενώ κάποιοι άλλοι σου λένε πως το κάνεις και πως μπορείς ανταπεξέλθεις που έχεις τόσα στο κεφάλι σου και να αφήνεις τα παιδιά και εντάξει, είναι ανάμεικτα»

- «.....βλέπω διαφορά στον τρόπο που αντιμετωπίζω εγώ τους άλλους πλέον που με κοιτάνε πάντα ή σκέφτονται δεν έχει τελειώσει το σχολείο, που ξέρουν ή μάλλον ξέρανε ότι δεν είχα τελειώσει το σχολείο».

- «**.....**Ποιο θετικά – έχουν πιο όρεξη να κάτσουν μαζί μου, να μιλήσουν για κάποια πράγματα...ενώ πριν ήταν προκατηλημένοι. Όταν κάποιος ξέρει ότι είσαι

αγράμματος δεν θα σε πλησιάσει να κάτσει να σου μιλήσει, λογικό δεν είναι; Σου λέει αυτός δεν ξέρει γράμματα δεν ξέρει να λογαριάσει, τι να πούμε μαζί».

- «Με βλέπω εμένα ήδη να έχω ψηλώσει κάποιους πόντους και μόνο από την ιδέα από ικανοποίηση μου ότι έχω πλέον τελειώσει το ΣΔΕ».

Εξαίρεση στα παραπάνω αποτελεί η χαρακτηριστική απάντηση ενός συνεντευξιαζόμενου, ο οποίος μας λέει:

- « όλα για τα χαρτιά - σου λέω εγώ, ότι τα χαρτιά δεν παίζουν ρόλο».

8. Συζήτηση - Συμπεράσματα

8.1. Γενικότερα συμπεράσματα από τη διαδικασία των συνεντεύξεων

Ένας σημαντικός παράγοντας που πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά την ανάλυση των συνεντεύξεων, σχετίζεται με το άτομο που διεξάγει την έρευνα. Αποφασιστικό ρόλο διαδραματίζει η κοινωνική του ταυτότητα, όπως το φύλο, η κοινωνική του τάξη, ή το μορφωτικό του επίπεδο, που επηρεάζουν τον/την συμμετέχοντα/ουσα στη συνέντευξη. Κάποιοι από τους εθελοντές κατά την διάρκεια της συνέντευξης, έδειξαν να αισθάνονται τον κίνδυνο της «εισβολής» στη ζωή τους, σε προσωπικά τους δεδομένα, κάτι που είναι ένας από τα βασικά προβλήματα στις περιπτώσεις της ημι-δομημένης συνέντευξης (Talbot & Edwards, 1994) και ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που τη συνέντευξη κάνει μια πρώην εκπαιδευτικός τους (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008). Παράλληλα, κατά τη διάρκεια του διαλόγου διαφάνηκε πως οι συνεντευξιαζόμενοι/ες αισθάνονταν κάποιου είδους πίεση να πουν «κάτι σημαντικό» για την προσωπική τους ζωή. Ήταν φανερό, στις συζητήσεις που προηγήθηκαν των μαγνητοφωνημένων συνεντεύξεων, ότι οι ερωτώμενοι ήθελαν να δώσουν τις «σωστές» απαντήσεις και πολλές φορές επισημάνθηκε ότι δεν υπάρχει «λάθος απάντηση» και ότι στις συνεντεύξεις δεν γίνονται «λάθη», όσον αφορά στις απαντήσεις των ερωτώμενων. Τέλος, διαπιστώθηκε ότι σε κάποιους εκπαιδευόμενους άρεσε ιδιαίτερα η διαδικασία της συνέντευξης, κυρίως γιατί ήταν την ευκαιρία να μιλήσουν για τον εαυτό τους και τα βιώματα τους και έτσι, να νιώσουν σημαντικοί μέσω των λεγομένων τους, που κάποιες φορές δεν ήταν απόλυτα σχετικά με τις ερωτήσεις της συνέντευξης.

8.2. Συμπεράσματα ως προς την τροποποίηση στόχων, μετατόπιση ενδιαφερόντων και γενικότερης συμβολής του ΣΔΕ

Από τις συνεντεύξεις που μας έδωσαν οι απόφοιτοι/ες του ΣΔΕ είναι εμφανές ότι, για κάποιους/ες από αυτούς/ες, ενώ ο αρχικός στους στόχος ήταν αποκλειστικά και μόνο, ο τυπικός τίτλος σπουδών, στην πορεία της φοίτησής τους φάνηκε να αξιολογούν θετικά και να αυξάνεται το ενδιαφέρον τους για τις γνώσεις, αλλά και τις εμπειρίες που μπορεί να τους προσφέρει το ΣΔΕ. Ιδιαίτερη σημασία για όλους/ες φαίνεται να έχει η κοινωνικοποίηση τους, που επιτυγχάνεται μέσα από τους γραμματισμούς και τις δράσεις, στα πλαίσια του τμήματος και του σχολείου γενικότερα, καθώς και ενίσχυση της

αυτοπεποίθησής τους. Αυτό σχετίζεται άμεσα με τα χαρακτηριστικά που αποδίδονται στους ενήλικες που συμμετέχουν σε προγράμματα της ΔΒΜ, δηλ. το ότι οι ενήλικες θεωρούν ότι η εκπαίδευση πρέπει να έχει κάποιο αποτέλεσμα στην επαγγελματική αλλά και προσωπική ζωή τους (Courau, 2000). Επίσης, μελέτες έχουν δείξει ότι οι ενήλικοι συχνά αποφασίζουν να συμμετάσχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα όταν έχουν να αντιμετωπίσουν σχετικές προκλήσεις ή όταν βρίσκονται σε μεταβατική περίοδο (Sharan & Rosemary, 1999).

Η συμβολή του ΣΔΕ στην αυτογνωσία των ατόμων, στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης, του αυτοσυναισθήματος και στην κοινωνικοποίηση τους είναι ένας από τους βασικότερους στόχους τους, γιατί «ασκώντας μια συγκεκριμένη δραστηριότητα – εξατομικευμένη και συνειδητοποιημένη- μπορούν να φτάσουν σε μια άλλη εικόνα του εαυτού τους χρησιμοποιώντας τα ρήματα σκέφτομαι, αναζητώ, επαληθεύω, είμαι» (Πολυμεροπούλου, 1995). Επίσης, αισθάνονται ψυχική ενδυνάμωση, για να αντιμετωπίσουν προβλήματα της καθημερινότητας τους. Η ικανοποίηση των αναγκών των εκπαιδευομένων μέσω της αξιοποίησης των δυνατοτήτων του καθενός, είναι ένας από τους βασικούς στόχους των ΣΔΕ, τα οποία στηριζόμενα στο σχολικό μοντέλο των accelerated schools, έχουν τρεις βασικές αρχές (Αλεξοπούλου,2006). Τις πρακτικές ενότητας για όλους τους μαθητές, ενσωματώνοντας τη δράση όλων των εμπλεκομένων στην αλλαγή, την ενίσχυση της εμπλοκής όλων των μαθητών στις σχολικές διαδικασίες και της υπευθυνότητας στη λήψη των αποφάσεων και τέλος, την υποστήριξη των μαθητών ώστε να αναδυθούν μέσα από τις εκπαιδευτικές διαδικασίες οι δυνατότητές τους και να μειωθούν οι αδυναμίες τους .

Η αυτοεκτίμηση σχετίζεται τη συναισθηματική πλευρά του ατόμου και φανερώνει τον τρόπο με τον οποίο αυτό αποδέχεται και επιδοκιμάζει τον εαυτό του (Λεονταρή, 1996) και επηρεάζεται τόσο από τις γνώμες των άλλων, όσο και από έμμεσα μηνύματα και από την ύπαρξη ανατροφοδότησης από παλιότερες πράξεις (Δημητρόπουλος & Καλούρη-Αντωνοπούλου, 2003). Κυρίως όμως, η αυτοεκτίμηση επηρεάζεται από τις προσωπικές φιλοδοξίες και τις υποκειμενικές αξιολογήσεις, διότι με βάση αυτές αποφασίζει το άτομο τι είναι αποτυχία και τι επιτυχία και έτσι, αν κάποιο άτομο έχει υψηλή αυτοαντίληψη σε τομείς που θεωρεί σημαντικούς, το αποτέλεσμα θα είναι, να έχει και υψηλή αυτοεκτίμηση. Η ελάττωση της αυτοεκτίμησης των ενηλίκων

που βρίσκονται σε προχωρημένη ηλικία είναι συνήθως απόρροια πρόσφατων δυσάρεστων εμπειριών, όπως η απώλεια δουλειάς (Σιπητάνου, 2008) και σε σύγκριση με νεότερα άτομα, έχουν θετικότερη στάση όσον αφορά την ικανοποίησή τους από το ρόλο τους ως συζύγου, ως γονέα και ως επαγγελματία (αν εργάζονται).

Πολλοί είναι οι ερευνητές εκείνοι που υποστηρίζουν ότι η αυτοεκτίμηση είναι προϊόν σχολικής επιτυχίας και όχι το γενεσιουργό αίτιο της, ενώ άλλοι ισχυρίζονται ότι κάποιος/α που έχει καλή απόδοση στη μάθηση έχει συνήθως και υψηλή αυτοεκτίμηση (Παπάνης & Ρουμελιώτου, 2007) και η αυτοεκτίμηση προηγείται της επίδοσης (Μακρή-Μπότσαρη, 2001). Γενικότερα, είναι πολλοί οι μελετητές που υπεραμύνονται της άποψης ότι υπάρχει συνάφεια μεταξύ σχολικής επίδοσης και της έννοιας του εαυτού, δείχνοντας ότι η αυτοεκτίμηση σχετίζεται θετικά με τη μαθησιακή επίδοση (Μπότσαρη, 2001), η οποία στην περίπτωση των ΣΔΕ, γίνεται μέσα από δράσεις και αξιολογείται κυρίως η συμμετοχή και η συνέπεια. Επίσης, έχει παρατηρηθεί ότι «οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο βιώνουν συχνά ένα αίσθημα μειονεξίας λόγω της αυτοεικόνας και των μεθόδων προσαρμογής που έχουν υιοθετήσει για να δικαιολογήσουν το ανεπαρκές εκπαιδευτικό κεφάλαιο που διαθέτουν, γεγονός που επηρεάζει την αυτοεκτίμησή τους» (Σιπητάνου, 2008).

Όλοι οι παραπάνω στόχοι επιτυγχάνονται μέσα στα πλαίσια της ομάδας, βασικός άξονας της εκπαίδευσης στα ΣΔΕ, όπως παρατηρούν και πολλοί/ες από τους συμμετέχοντες/ουσες στην παρούσα μελέτη. Αυτό φαίνεται να συμφωνεί με τους μελετητές εκείνους που υποστηρίζουν ότι, η ομαδική εργασία είναι μια απόλυτα κοινωνικοποιητική διαδικασία, μέσω της οποίας δημιουργούνται νέοι ρόλοι, αξίες και κανόνες (Γάλάνης, 1993), γιατί η ομάδα αποτελεί κάτι παραπάνω από μια απλά συνάρθρωση ατόμων- είναι διαδικασία δυναμική (Siebert, 1997), δίνοντας έμφαση τόσο στον τρόπο, με τον οποίο συσχετίζονται τα μέλη της ομάδας, ώστε να επιτύχουν τον κοινό σκοπό τους, όσο και στις κοινωνικές σχέσεις μέσα από την αλληλοϋποστήριξη και η ανταλλαγή ρόλων (Rogers,1998). Έτσι, επιτυγχάνεται η ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών απαραίτητων για τη δημιουργία ενεργών πολιτών (Καλούρη-Αντωνοπούλου, 2006), αυξάνεται η ενεργητικότητα και η δημιουργικότητα και υποστηρίζεται η προσπάθεια, με αποτέλεσμα να ενισχύεται η αμοιβαία κατανόηση και ως επακόλουθο να βελτιώνεται η υπευθυνότητα του κάθε ατόμου (Noyé & Piveteau,

2002). Είναι άξιο επισήμανσης, το ότι οι ίδιοι/ες οι απόφοιτοι/ες του ΣΔΕ, αισθάνονται πως η ζωή τους μπήκε σε νέα βάση, όπου οι νέοι στόχοι και η αναθεώρηση της στάσης ζωής σε αυτές τις κρίσιμες ηλικίες, είχε αποτελεσματικά δράση στο συναισθηματικό τους τομέα. Καθώς οι προτεραιότητες τους άλλαζαν, οι άνθρωποι αυτοί άλλαξαν στοχοθεσία και έδωσαν ιδιαίτερη βαρύτητα στην προσωπική τους ικανοποίηση και την ολιστική τους ανάπτυξη, «δραπετεύοντας» από το μικρόκοσμό τους και τα καθημερινά τους προβλήματα. Έτσι, υποστηρίζουν ότι απέκτησαν την δύναμη να αντιμετωπίζουν τα προσωπικά τους αδιέξοδα σκεπτόμενοι κριτικά και αναλαμβάνοντας πιο ενεργό κοινωνικό ρόλο.

Παράλληλα με όσα προαναφέρθηκαν, στο συναισθηματικό τομέα επιδρά και ικανοποίηση που κάποιος/α λαμβάνει όταν νιώθει ότι η φωνή και τις ιδέες του/ης να ακούγονται και να κοινοποιούνται. Για παράδειγμα, πολλοί/ες από αυτούς/ες που συμμετείχαν στην έρευνα, θεωρούν ιδιαίτερα χρήσιμο τον Γλωσσικό γραμματισμό, γιατί τους έδωσε την δυνατότητα να συμμετέχουν ενεργά σε συζητήσεις ή να βοηθάνε τα παιδιά τους.. Αυτό ισχυροποιεί την άποψη ότι το γράψιμο αποτελεί βασικό στοιχείο για την διανοητική και προσωπική εξέλιξη, καθώς η παραγωγή προσωπικών κειμένων, ικανοποιεί την ανάγκη της ελεύθερης έκφρασης και συνιστά μια δημιουργική διαδικασία (Kiefer, Tina 2002), ενισχύοντας την αυτοπεποίθηση.

Σε όλα τα παραπάνω δεν θα πρέπει να παραλείψουμε την διαφοροποίηση της επίδρασης της ομάδας στα άτομα. Σύμφωνα με μελέτες, σημαντικό ρόλο σε αυτό παίζουν διάφοροι παράγοντες, όπως η ηλικία τόσο του ίδιου του ατόμου, όσο και ηλικία των μελών, που φαίνεται να επηρεάζει την αυτοαντίληψη του εκπαιδευόμενου μέλους και άρα τη συμμετοχή του στην ομάδα (Πολέμη-Τοδούλου, 2005), η κοινωνική προέλευση (Bernstein, 1985), το πολιτισμικό υπόβαθρο (Frey , 1999), κ.ά., κάτι το οποίο φαίνεται και στις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων.

Ένα άλλο συμπέρασμα που προκύπτει από τις συνεντεύξεις, είναι αυτό που σχετίζεται με το θέμα του κοινωνικού αποκλεισμού. Η τοποθέτηση των περισσότερων εκπαιδευομένων του ΣΔΕ περί κοινωνικής περιθωριοποίησης, φαίνεται να συμφωνεί με το ότι τα αναλφάβητα άτομα ωθούνται έξω από τους μηχανισμούς πληροφόρησης, επικοινωνίας και συμμετοχής στο κοινωνικό γίγνεσθαι, ενώ παράλληλα χαρακτηρίζονται από αδυναμία να ενταχθούν στο σύστημα εργασιακής απασχόλησης, εξεύρεσης εργασίας

και αξιοποίησης των δυνατοτήτων που προσφέρουν σήμερα οι νέες εξελίξεις (Σιπητάνου, 1998). Πολλοί είναι οι μελετητές εκείνοι που υποστηρίζουν ότι η εκπαίδευση αποτελεί το μέσο εκείνο, μέσω του οποίου οι απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες για επαγγελματική και κοινωνική ένταξη, γίνονται κτήμα τόσο των νέων, πριν εισέλθουν στην αγορά εργασίας, όσο και των μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων, οι οποίοι για διάφορους λόγους, παραμένουν αποκλεισμένοι, για τους οποίους, λειτουργούν ως ένας μηχανισμός επανένταξης παρέχοντας τους μια «δεύτερη ευκαιρία» (Τσιρώνης, 2003), έκφραση που χρησιμοποίησαν πολλοί/ες από τους/ις απόφοιτους/ες που συμμετείχαν σε αυτή την έρευνα. Στα βιώματα των περισσότερων αποφοίτων, έτσι όπως αυτά περιγράφονται από τους/ις ίδιους/ιες, κυρίαρχη θέση έχουν τα αρνητικά συναισθήματα εξαιτίας της μη ολοκλήρωσης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, κάτι που φαίνεται να συμφωνεί και με άλλες μελέτες που έχουν γίνει (Ορφανίδου, 2010). Αυτό φαίνεται να οδηγούσε αρκετές φορές σε αδυναμία επικοινωνίας και κοινωνικής συναναστροφής από τον περίγυρο, κάτι που θεωρούσαν φυσιολογικό επακόλουθο στις περιπτώσεις που ο περίγυρος διέθετε τυπικά προσόντα περισσότερα από αυτούς/ες.

Τέλος, πολλοί/ες από τους/ις απόφοιτους/ες του ΣΔΕ που συμμετείχαν στην έρευνα, φαίνεται να βίωσαν καταστάσεις ψυχολογικής σύγκρουσης. Τέτοιες καταστάσεις σχετίζονται με τη δυσκολία λήψης μια απόφασης και τη μειωμένη ικανότητα διάκρισης (Σιπητάνου, 2008). Η πιο συχνή σύγκρουση που βιώσαν ήταν η σύγκρουση ανάμεσα στους προσωπικούς και στους κοινωνικούς τους σκοπούς, δηλ. τα «πιστεύω» και κυρίως τα «θέλω» τους ως άτομα και οι προσδοκίες και η πίεση του περιβάλλοντος τους και οι κοινωνικές νόρμες. Αυτού του είδους οι πιέσεις, οδήγησαν κάποιους/ες στην διακοπή της συνέχισης της φοίτησης τους σε Λύκειο ή σε κάποια σχολή.

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, η φοίτηση στα ΣΔΕ, φαίνεται να οδηγεί σε ανάπτυξη δεξιοτήτων επικοινωνίας και στην καλλιέργεια στρατηγικών για την αντιμετώπιση και διαχείριση των προβλημάτων της καθημερινότητας τόσο σε επίπεδο οικογένειας, όσο και σε επίπεδο εργασίας, καθώς και στην δημιουργία νέων ταυτοτήτων για τα άτομα, μέσω της συνειδητοποίησης και της κριτικής αντιμετώπισης τόσο του εαυτού όσο και του κοινωνικού πλαισίου, το οποίο βρίσκει σύμφωνες και άλλες πρόσφατε μελέτες (Ορφανίδου, 2010). Για τους απόφοιτους/ες αυτής της μελέτης, φαίνεται ότι αυτά τα στοιχεία / προσόντα, τα αναγνωρίζουν ως εξίσου ή και περισσότερο

χρήσιμα, από το αυτό καθ΄ αυτό απολυτήριο Γυμνασίου. Θεωρούν ιδιαίτερα δημιουργικό το χρόνο φοίτησης τους στο ΣΔΕ όλοι/ες συμφωνούν ότι ήταν μια μοναδική εμπειρία.

8.3. Συμπεράσματα ως προς την βελτίωση της Απασχόλησης μετά το ΣΔΕ

Ο διεθνής ανταγωνισμός, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, στις μέρες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας (Rifkin, 1996) έφερε τις νέες τεχνολογίες σε πρώτο πλάνο, έτσι ώστε να θεωρούνται ότι είναι οι μόνες που μπορούν να δημιουργήσουν νέα προϊόντα και θέσεις εργασίας στο μέλλον. Η ανασφάλεια σε σχέση με την απασχόληση άρχισε να αποτελεί ένα σημαντικό ζήτημα για τους εργαζόμενους (Herriot, et al., 1995), άρχισε να γίνεται λόγος για το «τέλος των εργασιών» (Bridges, 1994) και για νέα μοντέλα εργασίας και καριέρας (Arthur, et al. 1996). Όλα αυτά θεωρήθηκαν από κάποιους υπερβολές (Guest and Mankezie – Davey, 1996), αλλά η πραγματικότητα φαίνεται να τους διαψεύδει. Αυτό προκύπτει και από τις απαντήσεις των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα, οι οποίοι ως επί το πλείστον, σε όλες τις ηλικιακές ομάδες και με εξαίρεση αυτούς/ες που εργάζονται σε δικές τους ή οικογενειακές επιχειρήσεις, έχουν βιώσει εργασιακή αστάθεια και τουλάχιστον οι μισοί/ές επισημαίνουν ότι η συνέχιση των σπουδών τους είναι απαραίτητη, για να επιτύχουν ένα καλύτερο εργασιακό καθεστώς ή μια δεύτερη δουλειά.

Στις μέρες μας, η μετατόπιση από το «επάγγελμα» στην «απασχόληση», υποδηλώνοντας άρση της μονιμότητας της εργασιακής σχέσης και του είδους εργασίας (Σταμέλος, 2010) και η «απασχολησιμότητα», που αποτυπώνει τον τρόπο και το είδος απασχόλησης στη κοινωνία της γνώσης, φαίνεται να ωθεί τους/ις περισσότερους/ες που εργάζονται ως ιδιωτικού υπάλληλοι, να δηλώνουν μειωμένη επαγγελματική ικανοποίηση. Αυτό ορισμένοι/ες υποστηρίζουν ότι ξεκινώντας την φοίτηση τους στο ΣΔΕ, πίστευαν ότι θα αλλάξει, εξαιτίας του ότι μετά την αποφοίτηση τους, πίστευαν ότι θα έχουν την δυνατότητα να έχουν μια εργασία με περισσότερες πρωτοβουλίες αλλά και χρήματα. Η έννοια της «απασχολησιμότητας», περιγράφει τη συνεχή ικανότητα των πολιτών να παρακολουθούν τις ραγδαίες εξελίξεις σε όλους τους τομείς και να μπορούν, να τις χρησιμοποιούν στις εφαρμογές τους, αλλά και να παράγουν τη συνεχώς ανανεωμένη γνώση (Drucker, 1996), ικανοποιώντας έτσι τις συνεχώς μεταβαλλόμενες ανάγκες της αγοράς εργασίας.

Οι περισσότεροι/ες από τους ερωτηθέντες/ησες, ανεξαρτήτου ηλικίας, μάλλον καταβάλλουν μεγάλη προσπάθεια για να είναι σε θέση να διεκδικούν συνεχώς μια θέση στην αγορά εργασίας. Αυτό είναι εμφανές ακόμα και σε εκείνους/ες που εργάζονται σε οικογενειακή ή προσωπική επιχείρηση. Θεωρούν ότι μόνο μέσω μιας τέτοιας προσπάθειας, θα έχουν την δυνατότητα να επεκτείνουν ή να εκσυγχρονίσουν την επιχείρηση τους και έτσι να είναι ανταγωνίσιμοι. Επίσης, τα άτομα που ερωτήθηκαν, φαίνεται να συμμετέχουν στο πρόγραμμα του ΣΔΕ, στηριζόμενοι σε υπολογισμούς που κάνουν για τα οικονομικά οφέλη που θα προκύψουν από την εκπαίδευση ή/και κατάρτιση που θα λάβουν, κάτι που συμφωνεί με την άποψη πολλών ερευνητών (Becker, 1975). Επίσης, μελετητές υποστηρίζουν ότι η ΔΒΜ, προβάλλεται ως καθήκον του κάθε ατόμου να αναπτύξει τις δυνατότητές του, έτσι ώστε να αυξήσει τα προσωπικά και κοινωνικά οφέλη, ανεξάρτητα από τα ενδιαφέροντα του για την μάθηση και τις δυνατότητες του (Γουβιάς, 2002β), με αποτέλεσμα η συμμετοχή του στην εκπαίδευση ή την κατάρτιση να αποτελεί μια νέα μορφή οικονομικής «συμπεριφοράς» βασιζόμενη κυρίως, σε οικονομικά κίνητρα (Selwyn, 2002).

Πολλοί/ές από αυτούς/ές, εξαιτίας του ότι άλλαξαν διάφορες θέσεις εργασίας κατά τη διάρκεια του επαγγελματικού τους βίου, αναπροσάρμοσαν τους στόχους τους ως προς την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση τους (Παπάνης et. al. 2009). Ο σημαντικότερος παράγοντας από τον οποίο πηγάζει η έλλειψη επαγγελματικής ικανοποίησης και, παράλληλα, συνιστά το λόγο που τους/ις ώθησε στο να φοιτήσουν στο ΣΔΕ είναι η αδυναμία να ανταπεξέλθουν ικανοποιητικά στα έξοδα διαβίωσής τους. Έρευνες έχουν δείξει ότι, ενώ είναι περισσότερες οι γυναίκες από ότι οι άνδρες που συμμετέχουν στην εκπαίδευση ενηλίκων γενικά, και όχι μόνο στα ΣΔΕ, για προσωπικούς ή κοινωνικούς λόγους, ο συχνότερος λόγος για τις γυναίκες φαίνεται να είναι η οικονομική ανάγκη (Heenan, 2002). Επίσης, από άλλη έρευνα προκύπτει ότι ενώ οι άνδρες ωθούνται στην εκπαίδευση ενηλίκων «κυρίως για οικονομικούς λόγους, για να κερδίσουν χρήματα για τα απαραίτητα ή για παραπάνω πράγματα ή γιατί η εργασία είναι αυτονόητη ή για να είναι οικονομικά ανεξάρτητοι, οι γυναίκες το κάνουν για να αισθάνονται χρήσιμες, για να συνεισφέρουν οικονομικά στην οικογένεια και για να βελτιώσουν τον εαυτό τους» (Clayton, 2000).

Το εύλογο ερώτημα που προκύπτει μετά από όλα αυτά, είναι αν τελικά μετά την φοίτηση στο ΣΔΕ οι προσδοκίες τους εκπληρωθήκαν. Κατά πόσο η επαγγελματικές τους συνθήκες βελτιώθηκαν, επιβεβαιώνοντας ότι τα προγράμματα της Δια Βίου Μάθησης όπως είναι τα ΣΔΕ, είναι η λύση σε φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού, προφυλάσσοντας από την κοινωνική και εργασιακή περιθωριοποίηση. Ή μήπως τα ΣΔΕ δεν οδηγούν επί της ουσίας, σε αυτό για το οποίο ιδρύθηκαν, αλλά σε μια εκπαίδευση που είναι καταναλωτικό αγαθό και σε μια γνώση που αποτελεί αναλώσιμο και χρηστικό αγαθό περιορισμένης χρονικής διάρκειας, χωρίς ουσιαστικά να βοηθούν στην ένταξη ή επανένταξη των ατόμων εκείνων που κινδυνεύουν να μείνουν εκτός αγοράς εργασίας..

Η παρούσα μελέτη δείχνει ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων/ουσών δεν παρουσίασε αλλαγές βελτίωσης στην επαγγελματική της κατάσταση, ή αυτό παρουσιάστηκε ως περιστασιακό φαινόμενο. Φαίνεται οι απόφοιτοι/ες του ΣΔΕ να μην επιτυγχάνουν το ζητούμενο ως προς την εργασία τους, είτε αυτό είναι ένας καλύτερος μισθός είτε μια επαγγελματική εξέλιξη, ανεξάρτητα αν οι περισσότεροι/ες ευελπιστούν ότι κάποια στιγμή θα το επιτύχουν. Όλες οι περιγραφές τους πάνω σε αυτό το θέμα τείνουν να συμφωνήσουν με την άποψη ότι οι εργαζόμενοι σήμερα καλούνται να επιδείξουν μια δια βίου προσαρμοστικότητα, για να μπορέσουν να κερδίσουν τη δια βίου απασχολησιμότητά τους (Σταμέλος, 2010), πληρώνοντας οι ίδιοι, τις περισσότερες φορές το κόστος της, συμπεριλαμβανομένου και του ενδεχομένου μετακίνησης τους στο χώρο και το χρόνο. Με αυτό τον τρόπο οι έννοιες της συλλογικής αντιπροσώπευσης, της οικογένειας και των προσωπικών σχέσεων, παύουν να υπάρχουν. Τα πιστοποιητικά γνώσεων φαίνεται να μην έχουν δια βίου ισχύ, δεν διασφαλίζουν πάντα την πρόσβαση σε μια θέση εργασίας, δεδομένων των αλλαγών που προαναφέρθηκαν (Σταμέλος, 2010), ενώ, όσο αναφορά τον Ελλαδικό χώρο, η οικογένεια συνεχίζει να έχει ρόλο κοινωνικού σωσιβίου για τα μεγάλα ποσοστά ανεργίας νέων και γυναικών, που φαίνεται να συνεχίζουν να μην έχουν οικονομική αυτονομία. (Καζαλόττι & Καραγιαννίδη, 2008). Όλα αυτά έχουν ποικίλες επιπτώσεις, οικονομικές και κοινωνικές (Πριοβόλου & Τσιαμπούρη, 2004). Οικονομικές, γιατί μειώνονται οι ικανότητες της παραγωγής και δεν αυξάνεται το εθνικό εισόδημα και κοινωνικές, γιατί η υποαπασχόληση ή η ανεργία μειώνει την δραστηριότητα και την θέληση του ατόμου, δημιουργεί προβλήματα επιβίωσης, καλλιεργεί το αίσθημα απαισιοδοξίας, δημιουργεί ανασφάλεια, άγχος, και

απομόνωση. Σε σχέση με τα παραπάνω, τα προβλήματα είναι μεγαλύτερα όταν η ανεργία είναι μακροχρόνια (Ζησιμόπουλου & Κουτσοθεόδωρου, 2002) γιατί, όσο περισσότερο είναι κάποιος/α άνεργος/η, τόσο λιγότερες πιθανότητες έχει να ενδιαφερθεί για αυτό ένας πιθανός εργοδότης γιατί έχουν μειωθεί οι εργασιακές του ικανότητες (Δημητρόπουλος, 2002).

Αν τελικά ο στόχος ως προς την επαγγελματική αποκατάσταση ή βελτίωση, δεν επιτυγχάνεται, τότε ο θεσμό της ΔΒΜ και άρα και των ΣΔΕ, μάλλον κλονίζεται. Πολλοί είναι οι ερευνητές εκείνοι (Γουβιάς, 2002α) που υποστηρίζουν ότι γενικότερα η εκπαίδευση στη Ελλάδα, δεν συνδέεται με την κοινωνία και ειδικότερα, με την οικονομία και ότι ουσιαστικά, γίνεται μια «εισχώρηση» κερδοσκοπικών οργανισμών στη σχολική ζωή, μέσω των προγραμμάτων αναβάθμισης του τεχνολογικού εξοπλισμού των σχολείων. Επίσης, για τον ίδιο ερευνητή, δεν επιτυγχάνεται ο στόχος της Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης, που αναφέρει ότι ένας από τους κύριους στόχους του Ενιαίου Λυκείου είναι «η καλλιέργεια στους μαθητές δεξιοτήτων που θα τους διευκολύνουν την πρόσβαση, ύστερα από περαιτέρω εξειδίκευση ή κατάρτιση, στην αγορά εργασίας» (Ν. 2525/97, άρθρο 1, παρ. Δ) καθώς και ότι τα χρήματα από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την Εκπαίδευση και την Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση (ΕΠΕΑΕΚ 2000-2006), έδωσαν ώθηση σε ένα πλήθος δημοσίων και ιδιωτικών επενδύσεων στην εκπαίδευση και κατάρτιση, που κανείς δεν μπορεί να προβλέψει με σιγουριά μέχρι πότε θα υφίστανται και πόσο αποτελεσματικά θα είναι. Με δεδομένα όλα αυτά, εύλογα διατυπώνονται οι αμφιβολίες του κατά πόσο απέχουν τα προγράμματα της ΔΒΜ από όλα αυτά. Τα ΣΔΕ λειτουργούν ως πρότυπες δομές και εξοπλίζονται με όλα εκείνα τα τεχνολογικά μέσα που είναι απαραίτητα για να παράσχουν το βέλτιστο δυνατό, ώστε να εφοδιάσουν τους ενήλικες που φοιτούν σε αυτό με προσόντα που ουσιαστικά φαίνεται να μην είναι ποτέ αρκετά ή έστω άμεσα στο μέλλον, για να επιφέρουν την βελτίωση της επαγγελματικής τους κατάστασης.

Οι περισσότεροι/ες ερωτηθέντες/ήσες στη παρούσα μελέτη, υποστηρίζουν την χρησιμότητα του Κοινωνικού, Αγγλικού και Πληροφορικού γραμματισμού, τόσο στην προσωπική όσο και στην επαγγελματική τους ζωή. Αυτό έρχεται να συμφωνήσει με τους μελετητές εκείνους που υποστηρίζουν ότι ως απαραίτητες ικανότητες και δεξιότητες για τη διαρκή αναπροσαρμογή των ατόμων στις μεταβολές της οικονομίας και της

απασχόλησης, είναι η πρόσβαση και η χρήση της πληροφορικής, των ξένων γλωσσών, της επίλυσης προβλημάτων και της ανάπτυξη πρωτοβουλιών, των κοινωνικών δεξιοτήτων και του επιχειρηματικού πνεύματος (Γουβιάς, 2002β). Σε αυτό συμφωνούν και άλλοι μελετητές, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η Δια Βίου Εκπαίδευση «εκλαμβάνεται πλέον ως μοχλός και ως προϋπόθεση για την αναβάθμιση των παραγωγικών δραστηριοτήτων» (Βιτσιλάκη, 2002).

Ήδη από την δεκαετία του ’70 η έννοια της Εκπαίδευσης Ενηλίκων έχει υποχωρήσει (Himmelstrup, 1981) και έχουν κάνει την εμφάνιση τους νέοι όροι, όπως η συνεχής εκπαίδευση (permanent education), η εναλλασσόμενη εκπαίδευση (recurrent education), η συνεχιζόμενη εκπαίδευση (continuing education), η δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση (life long education and training), οι οποίοι τόνιζαν την ανάγκη για συνεχιζόμενη ανανέωση και επικαιροποίηση των γνώσεων, όσο αναφορά τον επαγγελματικό τομέα, έτσι ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν οι πολίτες στο μεταβαλλόμενο εργασιακό περιβάλλον (Κελπανίδης, 2002). Έτσι, η ικανότητα παραγωγής νέας γνώσης και τα «τρέχοντα» προσόντα που απαιτούνται για την αγορά εργασίας (Πατινιώτης, 2007) αποτελούν τον βασικό πυλώνα στήριξης για τα περισσότερα προγράμματα, προσανατολισμένα στο στενό πεδίο της οικονομίας. Από την άλλη, η ανεπάρκεια σε συστηματικές μελέτες που στοχεύουν στη διαμόρφωση τέτοιων προγραμμάτων κατάρτισης και επιμόρφωσης που θα ικανοποιούν τις ανάγκες της αγοράς εργασίας σε συγκεκριμένες ειδικότητες (Ρομπόλης, Δημουλάς & Γαλατά, 1999) δημιουργούν ένα ακατάλληλο έδαφος για την πραγματοποίηση της πολυπόθητης εναρμόνισης της κατάρτισης με την απασχόληση και να αντιμετωπιστεί το σύνθετο και πολύπλοκο φαινόμενο της ανεργίας (Κυριάκης, 2011). Όλα αυτά βέβαια, αφορούν περισσότερο τους ενήλικες, οι οποίοι «ήδη είναι ενεργοί ή περιμένουν να ενεργοποιηθούν για να βελτιώσουν την αρμοδιότητά τους και την προαγωγή τους, αλλά επίσης και για να αποκτήσουν πληροφορίες, γλώσσες και γλωσσικά παιχνίδια που τους επιτρέπουν να διευρύνουν τον ορίζοντα της επαγγελματικής τους ζωής και να αρθρώσουν τη τεχνική και ηθική τους εμπειρία» (Λυοτάρ, 2008). Αυτό φαίνεται να το γνωρίζουν οι απόφοιτοι/ες του ΣΔΕ που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα, κάποιοι από τους/ις οποίους/ες αναγνωρίζουν ότι το απολυτήριο του Γυμνασίου με το οποίο τους εφοδίασε το ΣΔΕ, δεν είναι αρκετό και εστιάζουν τις μελλοντικές τους ενέργειες στη

συνέχιση των σπουδών τους. Αυτό είναι μάλλον εντονότερο στα άτομα νεότερης ηλικίας, ενώ τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας επισημαίνουν ότι το όριο ηλικίας είναι ένα ανυπέρβλητο εμπόδιο, το οποίο κανένα τυπικό ή μη προσόν δεν μπορεί να υπερνικήσει.. Έτσι, τα προγράμματα της ΔΒΜ, συμπεριλαμβανομένων και των ΣΔΕ, δίνουν την αίσθηση της «εκπαίδευσης στη δια βίου εργασία και ότι οι άνθρωποι είναι πλέον εκπαιδευμένοι όχι επειδή είναι ανθρώπινα όντα αλλά επειδή είναι δυνάμει μισθωτοί» (Κυριάκης, 2011) και περισσότερο από ποτέ φαίνεται να ισχύει ότι αναφέρει ο Mezirow «.....σε αντίθεση με το συλλογικό όραμα που φώτιζε παλαιότερες προσπάθειες, σήμερα το κίνημα της εκπαίδευσης ενηλίκων οδηγείται από την αγορά, έχει προκαταληφθεί με θέματα σχετικά με την αύξηση της παραγωγικότητας των εργατών και απομακρύνει τους ανθρώπους από το κράτος πρόνοιας» (Λιντζέρης, 2007).

8.4. Φοίτηση στα ΣΔΕ, απασχόληση και η διάσταση του φύλου

Οι εκπαιδευόμενες που ρωτήθηκαν για τη διακοπή των σπουδών τους, απέδωσαν το γεγονός στη δημιουργία οικογένειας και άρα ήταν αδύνατη η συνέχιση της φοίτησης τους, οπότε αναφέρουν την φοίτησή τους στο ΣΔΕ και την συνέχιση των σπουδών τους ως απωθημένο. Κάτι τέτοιο έρχεται να ενισχύσει την άποψη ότι στην παραδοσιακή αγροτική κοινωνία, μέλη της οποίας είναι πολλές εκπαιδευόμενες στο ΣΔΕ, τόσο οι θέσεις, όσο και οι ρόλοι στην οικογένεια εξαρτώνται από το φύλο και την ηλικία (Μπρουτά, 2006). Οι άντρες εκπαιδευόμενοι φαίνεται να διέκοψαν τις σπουδές τους κυρίως για οικονομικούς λόγους, ενώ υποστηρίζουν ότι άργησαν να πάρουν την απόφαση να φοιτήσουν στο ΣΔΕ γιατί ήταν άνεργοι ή δεν είχαν σταθερή δουλειά, κάτι που συμφωνεί με την άποψη ότι τα καθημερινά προβλήματα επιβίωσης όσων υποαπασχολούνται ή είναι άνεργοι δεν αφήνουν περιθώρια και χρόνο για εκπαίδευση και κατάρτιση (Brandsma, 2005).

Γενικότερα, η οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, το εκπαιδευτικό σύστημα, η ηλικία της υποχρεωτικής φοίτησης είναι οι ευρύτεροι παράγοντες που οδηγούν στη σχολική διαρροή (Berg, 1992), η οποία διαφέρει στις τεχνολογικά ανεπτυγμένες χώρες σε σύγκριση με τις αναπτυσσόμενες ή υποανάπτυκτες (Celia, 1990). Στις ανεπτυγμένες χώρες οι παράγοντες εγκατάλειψης του Γυμνασίου συνοψίζονται στο χαμηλό κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας (Φακιολάς, 1999), στην εμπλοκή του/της μαθητή/τριας με την εργασία (Βουϊδάσκης, 1996), στην αρνητική ή

αδιάφορη στάση των γονέων ως προς την αξία της εκπαίδευσης και τέλος, στην διαμονή σε αγροτικές περιοχές, ή τουριστικές περιοχές που δίνουν τη δυνατότητα για ευκαιριακή απασχόληση (Παλαιοκρασάς et al., 1996).

Σημαντικός καθοριστικός παράγοντας που φαίνεται να ανακόπτει την πορεία ενός ατόμου από την εκπαίδευση και την μάθηση, είναι αυτός του οικονομικού επιπέδου. Σύμφωνα με μελέτες του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ, 2005), το 61,61% των φτωχών στην Ελλάδα δεν έχει καταφέρει να ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση, ποσοστό που ξεπερνά το 70% στα άτομα ηλικίας άνω των 54 ετών. Επίσης, το ποσοστό των φτωχών χωρίς απολυτήριο γυμνασίου μειώνεται μεν, αλλά παραμένει υψηλό, καθώς αποτελεί το 20% στις ηλικίες 15-24 ετών, 31,62% στις ηλικίες 25-34 ετών και 54,2% στις ηλικίες 35-44 ετών. Έτσι, σε έναν πληθυσμό που αντιπροσωπεύει το 20,38% (τόσο υπολογίζεται ότι είναι οι φτωχοί στην Ελλάδα), απολυτήριο λυκείου έχει μόλις το 20,92%. Σε αυτήν την ομάδα ανθρώπων, ιδιαιτέρα φαίνεται να πλήττονται οι γυναίκες. σε ποσοστό 36% έναντι 17,6% των ανδρών. Γενικότερα οι γυναίκες, ανεξάρτητα αν ανήκουν στην παραπάνω ομάδα ή όχι, λόγω των πολλαπλών και συγκρουόμενων κοινωνικών ρόλων, φαίνεται να μην μπορούν να συμμετάσχουν ισότιμα σε προγράμματα Δια Βίου Μάθησης ή γενικότερα στις Νέες Μορφές Εκπαίδευσης, εξαιτίας της έλλειψης κοινωνικής και οικογενειακής στήριξης (Vryonides & Zembylas, 2008)

Όσο αναφορά φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού, η διακοπή φοίτησης στο σχολείο φαίνεται να είναι αιτία κοινωνικού αποκλεισμού και η συνέχιση και ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης εμφανίζεται ως απωθημένο, κάτι το οποίο υποστηρίζεται και από άλλες πρόσφατες μελέτες (Ορφανίδου, 2010). Επίσης, φαίνεται πως οι γυναίκες θεωρούν γενικά πως δεν έχουν βιώσει τον κοινωνικό αποκλεισμό, σε αντίθεση με τους άνδρες, οι οποίοι απαντούν καταφατικά ως προς αυτό. Οι δηλώσεις των γυναικών πως δεν αισθάνονται περιθωριοποιημένες δεν προδιαγράφει ούτε και εγγυάται το ότι δεν βρίσκονται στο κοινωνικό περιθώριο. Η ένταξη των γυναικών στην ιδιωτική σφαίρα, εξάλλου, αποτελεί από μόνη της ένα είδος αποκλεισμού που επιβάλλουν τα στερεότυπα και οι συνήθειες (Κραβαρίτου, 1996), γεγονός που ερμηνεύει κατά ένα ποσοστό το γιατί δεν αισθάνονται κοινωνικά αποκλεισμένες. Από αυτό διαφαίνεται πως για την περίπτωση των γυναικών μπορεί να είναι θεμιτός ο αναλφαβητισμός, ή ακόμα

και αναμενόμενος. Ως εκ τούτου, είτε δεν αντιλαμβάνονται την περιθωριοποίηση, που ούτως ή άλλως υφίστανται ως γυναίκες περιορισμένες στις κατ' οίκον ασχολίες, είτε πραγματικά δεν την βιώνουν επειδή η κοινωνία αποδέχεται ευκολότερα μία αναλφάβητη γυναίκα απ' ό,τι έναν αναλφάβητο άνδρα. Σε σχέση με τους άνδρες, θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως οι γυναίκες είναι κατά μία έννοια εξοικειωμένες με την κατάσταση αυτή σε βαθμό που να την θεωρούν κανονική.

Από τους άνδρες αναμένεται να μορφώνονται και να σπουδάζουν και προφανώς αυτό είναι κάτι που δικαιολογεί το γιατί δεν γίνεται εύκολα κοινωνικά αποδεκτό το να μην έχουν περατώσει ούτε την υποχρεωτική εκπαίδευση. Με αυτόν τον τρόπο ερμηνεύονται και οι δηλώσεις των ανδρών πως έχουν αισθανθεί κοινωνικά περιθωριοποιημένοι για αιτίες που ανάγονται στην έλλειψη ικανοποιητικού επιπέδου εκπαίδευσης.

Η συνέχιση των σπουδών για τις γυναίκες, είναι κάτι που κατά τις δηλώσεις τους εξαρτάται απόλυτα από τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις, ενώ κάποιες αναφέρουν πως αντιμετωπίζουν την αρνητική αντίδραση του συζύγου ή του περιβάλλοντός τους, εξαιτίας των πολλών ωρών απουσίας τους από το σπίτι. Αυτό προφανώς συσχετίζεται με στερεοτυπικές αντιλήψεις και πρακτικές, που αφενός εντάσσουν θεωρητικά τη γυναίκα στην οικιακή σφαίρα ως ανήκουσα σε αυτήν (Sullivan, 2004), αλλά και πρακτικά αφετέρου επιφορτίζουν μονομερώς το γυναικείο φύλο με το σύνολο σχεδόν των οικιακών εργασιών και τη φροντίδα των εξαρτώμενων μελών της οικογένειας (Puech, 2006). Ταυτόχρονα υποδηλώνεται και μία υποτακτικότητα της γυναίκας έναντι του άνδρα, ο οποίος σε αντίστοιχες περιπτώσεις δεν θα καλούνταν να λογοδοτήσει για την απουσία του από το σπίτι, η οποία ούτως ή άλλως αντιμετωπίζεται ως φυσική.

Επίσης, η συνέχιση της εκπαίδευσής των γυναικών εκτίθεται ως ένα ακόμα "απωθημένο", ερμηνεύοντας το γιατί συχνά οι γυναίκες προσέρχονται στα ΣΔΕ για να καλλιεργήσουν και να προαγάγουν τον εαυτό τους, να ανελιχθούν σε προσωπικό επίπεδο και να επιβεβαιώσουν την ατομική τους αξία μέσα από τη μόρφωσή τους (Θάνου & Σταματάκη, 2010).

Όσο αναφορά την εργασία και την βελτίωση της, φαίνεται να υπάρχει μια έμφυλη διάσταση, εξαιτίας του ότι για τις γυναίκες αυτό δεν αποτελεί άμεση προτεραιότητα. Η παραδοσιακή οργάνωση της εργασίας είχε ταυτιστεί με το πρότυπο του "άνδρα τροφού"

(male bread-winner) (Gottschall, 2002), όπου η πλειοψηφία του εργατικού δυναμικού ήταν άνδρες που εργάζονταν για να συντηρούν την οικονομικά εξαρτημένη "γυναίκα-νοικοκυρά" και την οικογένεια. Οι γυναίκες, που ήταν ενταγμένες σε αυτή την «παραδοσιακή» αγορά εργασίας, απασχολούνταν, σε πολύ μεγαλύτερα ποσοστά, σε άτυπες ή μη-παραδοσιακές μορφές απασχόλησης, όπως η μερική ή περιστασιακή απασχόληση, μη-κατοχυρωμένη, με περιορισμένο εισόδημα και επισφαλή ασφάλιση (Βιτσιλάκη, 2004).

Στη διάρκεια των τριών τελευταίων δεκαετιών, διαπιστώνεται πως ταυτόχρονα με τις οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές, παρουσιάζεται η είσοδος των γυναικών στην αγορά εργασίας με συνεχώς αυξανόμενους ρυθμούς (Montana & Charnov, 2000), αλλά συνεχίζονται να παρατηρούνται οι διακρίσεις βάση του φύλου. Οι γυναίκες αποτελούν την πλειοψηφία των απασχολούμενων με «ευέλικτες» μορφές εργασίας, των ανέργων και των μακροχρόνια ανέργων, συνεχίζουν να πληρώνονται λιγότερο για εργασία ίσης ποιότητας και προσόντων, ν' αντιμετωπίζουν το φαινόμενο της «γυάλινης οροφής» στην επαγγελματική τους εξέλιξη. Τα επαγγέλματα συνεχίζουν να χωρίζονται σε αντρικά και γυναικεία, όπως και η αυξημένη συμμετοχή των γυναικών στις άτυπες μορφές απασχόλησης ενώ παράλληλα, παρουσιάζεται περιορισμός των παραδοσιακά «γυναικείων» επαγγελμάτων από την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών, κάτι που καθιστά αναγκαία την επαγγελματική κατάρτιση και επανειδίκευση των γυναικών, ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας (Γκασούκα, (2008). Επίσης, οι γυναίκες, σε μια προσπάθεια να ανταποκριθούν όσο το δυνατόν καλύτερα στα «οικογενειακά καθήκοντα», στρέφονται προς αναζήτηση μορφών απασχόλησης, οι οποίες δεν έχουν προοπτική κοινωνικής καταξίωσης ή επαγγελματικής εξέλιξης, όπως είναι η εργασία μερικής απασχόλησης, ή με μειωμένο ωράριο (Κακλαμανάκη,1984), ή κάποιες φορές και στην εγκατάλειψη της παραγωγικής διαδικασίας.

Αυτό φαίνεται και στην παρούσα μελέτη, όπου οι γυναίκες απόφοιτοι του ΣΔΕ, σε μια προσπάθεια να συνδυάσουν τις οικογενειακές υποχρεώσεις με την εργασία, δεν ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για την επαγγελματική τους βελτίωση, αλλά για εργασίες μειωμένου ωραρίου που τους παρέχουν την δυνατότητα αυτή την οποία οι καταναγκασμοί της πατριαρχικής κοινωνίας καθιστούν «υποχρεωτική» για τις γυναίκες (Αβραμίκου, 2001). Στις περιπτώσεις μόνο των μονογονεικών οικογενειών, οι γυναίκες

εστιάζουν στο βιοποριστικό τομέα, ευελπιστώντας σε μια καλύτερα αμειβόμενη εργασία, με καλύτερες συνθήκες, που να παρέχει επαγγελματική σταθερότητα ή ακόμα και στην ένταξη τους στην αγορά εργασίας μετά την αποφοίτηση τους από το ΣΔΕ. Οπότε και στην περίπτωση της διερεύνησης των αλλαγών που επιφέρει η φοίτηση των ΣΔΕ στις γυναίκες, ως επί το πλείστον, οι αλλαγές αφορούν τη βελτίωση της αυτοπεποίθησης και της αυτοεικόνας τους, με αποτέλεσμα να αισθάνονται περισσότερο ικανές να αντιμετωπίσουν την καθημερινότητα και τις δυσκολίες της και όχι τόσο στην βελτίωση της επαγγελματική τους ζωής.

9. Αντί Επιλόγου

Τα ΣΔΕ από την αρχή που θεσμοθετήθηκαν και λειτούργησαν στηρίχτηκαν σε παιδαγωγικές αντιλήψεις που εστιάζουν στο άτομο και τις ανάγκες του και είχαν ως βασική τους προτεραιότητα την παροχή κάθε δυνατής γνώσης και εμπειρίας, δίνοντας έμφαση στην απόκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων αλλά και νέων που απαιτούνται σήμερα., παρέχοντας τίτλο ισότιμο του Γυμνασίου. Αποτελούν ένα σημαντικό εγχείρημα που καλείται να επιλύσει προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού μέσω της εκπαίδευσης, επανασύνδεση με την τυπική εκπαίδευση, διαμόρφωσης θετικής στάσης προς τη μάθηση και απόκτησης βασικών γνώσεων και δεξιοτήτων για την πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Σίγουρα κανείς δεν θα μπορούσε να αμφισβητήσει την θετική συμβολή του σε πολλούς τομείς της προσωπικής και κοινωνικής ζωής των ατόμων που φοιτούν σε αυτά. Τα άτομα που φοιτούν στα ΣΔΕ αποκτούν δεξιότητες και πίστη στον εαυτό τους, μειώνεται ο αναλφαβητισμός, αλλά οι ανάγκες τους ως προς την βελτίωση της εργασία τους ή ως προς την ένταξη τους στην αγορά εργασίας παραμένουν μάλλον, χωρίς ικανοποίηση.

Η πορεία του θεσμού θα καθοριστεί σίγουρα από τις εξελίξεις τόσο σε εθνικό, όσο και σε ευρωπαϊκό, κοινοτικό σχεδιασμό. Εντούτοις, ίσως κάποιες παρεμβάσεις να ήταν σε θέση να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα του θεσμού ως προς αυτόν τον τομέα, όπως το να λαμβάνεται υπόψη η αποκτημένη στα ΣΔΕ εμπειρία, εφόσον τα ΣΔΕ εντάξουν στο πρόγραμμα τους περισσότερες διαδικασίες κατάρτισης και επαγγελματικής εξειδίκευσης. Κάτι τέτοιο βέβαια, μπορεί να μην είναι αρκετό στην εποχή των ραγδαίων εξελίξεων στην αγορά εργασία και της διαρκούς προσπάθειας για απόκτηση δεξιοτήτων και προσόντων, αλλά ίσως είναι μια μικρή προσπάθεια της σύνδεσης της δομής αυτής της ΔΒΜ με την αγορά εργασίας.

Στην παρούσα μελέτη έγινε μια προσπάθεια να αποτιμηθεί ο ρόλος των ΣΔΕ στην επαγγελματική κατάσταση των ατόμων που φοιτούν σε αυτά. Στόχος της ήταν περισσότερο να συμβάλει στην ευρύτερη συζήτηση για το θέμα αυτό και όχι να δώσει απαντήσεις. Τα ερωτήματα παραμένουν αναπάντητα και χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης καθώς η περίοδος που διανύουμε τα καθιστούν άμεσης προτεραιότητας.

Βιβλιογραφία

Ξένη Βιβλιογραφία

Akerlof, G.A. (1997). Social Distance and Social Decision. *Econometrica,* Vol 65, pp.1005-1027.

Ambert, A.-M., Adler, P.A., Adler, P. & Detzner, D.F. (1995). Understanding and Evaluating Qualitative Research. *Journal of Marriage and Family*, Vol. 57, No. 4 , pp. 879-893.

Antecol, H. and Kuhn, P. (2000). Gender as an impediment to labor market success: Why do young women report greater harm?. *Journal of Labor Economics,* McMaster University, Toronto, pp.702-728.

Arhur, M.B., Hall, D.T. & Lawrence, B.S. (1996). The Handbook of Career Theory. Cambridge: Cambridge University Press

Atkinson, P., Delamont, S., & Hammersley, M. (1999). Στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (επιμ.), Εκπαιδευτική Έρευνα στην Πράξη- Εκπαιδευτική Έρευνα-Τρέχοντα Θέματα (τ.Α΄),Πάτρα, ΕΑΠ.

Bell, J. (2001). *Μεθοδολογικός Σχεδιασμός Παιδαγωγικής και Κοινωνικής Έρευνας. Οδηγός για φοιτητές και υποψήφιους διδάκτορες*. Αθήνα. Gutenberg.

Berg, I. (1992). " Absence from School and Mental Health", *British Journal of Psychiatry*, vol. 161 pp. 154-166

Bernstein, B. & Solomon, J. (1999). Pedagogy, identity and the construction of a theory of symbolic control: Basil Bernstein questioned by Joseph Solomon, *British Journal of Sociology of Education,* 20(2), 265-279

Bradley, Tr. (2001). «Social Exclusion». Στο: *McLaughlin, E., Muncie, J. The Sage dictionary of Criminology*, 275-276, London, Thousand Oaks, New Delhi, Sage

Brandsma, J. (2005). Social exclusion and equality in education. The European Commission.

Braynham, M. (2002). *Πρακτικές γραμματισμού*. Αθήνα: Μεταίχμιο σσ.15

Bridges, W. (1994). Jobshift: How to prosper in a workplace without jobs. Reading: Addison-Wesley.

British Sociological Association. (2002). Statement of Ethical Practice for the British Sociological Association. March 2002 (Appendix updated May 2004)

Bush, T., & Middlwood, D. (2005). Leading and Managing People in Education, Sage London

Celia, S. (1990). School Refusal and School Problems in Brazil. In *C. Chiland & G.J. Young (ed.) Why Children Reject School* (p.p. 152-159). London: Yale University Press

Christiansen, S.L. & Palkovitz, R. (2001). "Why the good provider role still matters", *Journal of Family Issues*, 22 (1) pp. 84-106.

Clayton, P. (2000). "Was it worth it? Gender boundaries and the role of adult education in labour market progress", *International Journal of Lifelong Education*, vol. 17, no. 3, May- June, p.p. 199-214.

Cohen, L. & Manion, L.(2000). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Commission of the European Communities (2000). Second Chance Schools: Summary Report on the evaluation of the European Pilot Schools. Berlin.)

Courau, S. (2000). *Τα Βασικά «εργαλεία» του εκπαιδευτή ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σσ 29.

Del Castillo Vera, P. (2007). Σχέδιο Γνωμοδότησης της Επιτροπής Βιομηχανίας, Έρευνας και Ενέργειας προς την Επιτροπή Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων επί της πρότασης σύστασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη θέσπιση του ευρωπαϊκού πλαισίου επαγγελματικών προσόντων για τη διά βίου μάθηση.

Douglas, T. (1997). *Η επιβίωση στις ομάδες*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

Doukas, C. (2010). The local and global dimension of space in lifelong learning policies: The case of second chance schools. www.aae.org.gr/el/resources/documents/download/8-en01.html

Drucker, P.F. (1996). *Μετακαπιταλιστική κοινωνία*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα

European Commission (EC), (1995), White Paper on education and training. Teaching and learning towards the learning society, Brussels, EC

European Commission (EC). (2000). Second Chance Schools. The results of a European pilot project. Brussels

Ezzy, D. (2002). *Qualitative analysis, Practice and Innovation*. London: Routledge p.p. 155

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών., (2005). Διευρύνονται οι κοινωνικές ανισότητες στα σχολεία

Fenwick, T. (2005). Workplace Learning. In: English, L. M. (ed.). *International Encyclopedia of Adult Education* (pp. 673-677). New York: Palgrave Macmillan

Gallie, D. & Paugam, S. (2002). Social Precarity and Social Integration. Eurobarometer 56.1.Έκθεση προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης. EORG: Βρυξέλλες

Golafshani, N. (2003). Understanding Reliability and Validity in Qualitative Research. *The Qualitative Report*, Vol 8, n.4, Dec. 2003, pp. 597-607

Gottschalk, K. (2002). New Forms of Employment in Germany: Labour Market Regulation and its Gendered Implications. *Occasional Paper Series*, No 8, Centre for Social Policy Research, University of Bremen, Germany.

Green, E. and Turok, I. (2000). Employability, adaptability and flexibility: changing labour market prospects, *Regional Studies*, Vol. 34, No. 3, pp. 589 - 600

Hakim, C. (2004). Key issues in women's work: Female diversity and the polarization of women's employment, *Glasshouse Press*, London.

Hamer, O. L. (2000). The Additive Effects of Semistructured Classroom Activities on Student Learning: An Application of Classroom-Based Experiential Learning Techniques. *Journal of Marketing Education*, 22(1), 25-34.

Heenan, D. (2002). "Women, access, and progression: an examination of women's reasons for not continuing in higher education following the completion of a certificate in women' s studies, *Studies in Continuing Education*, vol. 24, no. 1, p.p. 39-55.

Herriot, P. & Pemberton, C., (1995). *New deals*. Chichester: John Wiley

Himmelstrup, P. (1981). Introduction. In P. Himmelstrup, J. Robinson & D. Fielden (Eds.), Strategies for Lifelong Learning 1. Esbjerg: University Centre of South Jutland.

Hirata, H. (2006). Γυναίκες και Παγκοσμιοποίηση. Στο Maruani, Margaret (επιμ.) *Γυναίκες. Φύλο. Κοινωνίες. Τι γνωρίζουμε σήμερα* (σσ.519-528). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Illeris, K. (2007). What Do We Actually Mean by Experiential Learning?. Human Resource Development Review, 6(1), 84-95.

Intzidis, E., Karantzola, E. (2001). Multimodality Across the Curriculum, στο Kalantzis, M. [ed.] Languages of Learning: Changing Communication and Changing Literacy Teaching, Melbourne: Common Ground Publishing

Jarvis, P. (1995). *Adult and Continuing Education. Theory and Practice*, London and New York, Routledge σσ.132

Jarvis, P. (2003). *Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση, Θεωρία και πράξη*, Αθήνα: Μεταίχμιο

Kipling, D. et al (eds). (2005). The social outcast, ostracism social exclusion rejection and bullying, *Psychology Press*, New York, σσ 2-3.

Knapik, M. (2002). Ethics in Qualitative Research: Searching for Practice Guidelines. *Linking Research to Educational Practice II*. July 5-17, 2002 Symposium Paper

Knowles, M. (1980). *The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Adragogy,* New York, Cambridge Books.

Knowles, M., Holton, E. III, Swanson, R. (1998). *The Adult Learner*, Gulf, Houston

Lissenburgh, S. (2000). Gender Discrimination in the Labour Market. Evidence from the BHPS and EiB surveys. London: PSI.

Machado, C. (2008). Paths of participation in a knowledge-based era: disseminatin e-learning opportunities in Central Asia

May, T. (2001). Interviewing: Methods and process In *Social Research: Issues, methods and process*, 3rd edition, Maidenhead: Oxford University Press, pp.121-126.

Mc Connell Campbell, R. Brue Stanley, L. (1986). Contemporary Labor Economics. *McGraw Hill International Editions*. Singapore 1986 Κεφ 2-5

Merirow, J. (2007). *Η Μετασχηματίζουσα Μάθηση*, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2007

Moss, P. and Tilly, C. (1996). "Soft skills and race: an investigation of Black men's employment problems", *Work and Occupations*, Vol. 23 No. 3, pp. 252 – 276

Noye, D. & Piveteau, J. (1999). *Πρακτικός Οδηγός του Εκπαιδευτή*, Αθήνα, Μεταίχμιο σσ. 121

Paugam, S. (2000*). Le Salarie de la Precarite*, PUF, Paris

Puech, Is. (2006). Η μη Κατανομή της Οικιακής Εργασίας. Στο Maruani, Margaret (επιμ.) *Γυναίκες. Φύλο. Κοινωνίες. Τι γνωρίζουμε σήμερα* (σσ.231-240). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Qureshi, M. (2004). Globalization- Friend or Foe of the Developing World? In : *International Conference : Globalization with a Human Face, Benefitting* All. 30-31 July 2003, Tokyo, Japan. (pp. 58-67). Belgium: UNESCO.

Rifkin, J. (1996). *Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της: Η δύση του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού και το χάραμα της μετά-την-αγορά εποχής*, εκδ. Νέα Σύνορα Α.Α.Λιβάνης, Αθήνα

Rogers, A. (1999). *Η εκπαίδευση Ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σσ 227, 313-315, 316.

Rogers, A. (2005). Δια βίου Μάθηση στις μέρες μας. Θέματα και Προκλήσεις, στα πρακτικά του 1ου Συνεδρίου της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Μεταίχμιο, Αθήνα

Rosenfeld, J.M. & Tardieu, B. (2000). Artisan of democracy: How ordinary people, families in extreme poverty and social institutions become allies to overcome social exclusion. Maryland: University Press of America.

Selwyn, N. (2002) Exploring the 'New' Moral and Technological Imperatives of Lifelong Learning. Κείμενο που παρουσιάστηκε στο Συνέδριο με τίτλο Demoralisation: Morality, Authority and Power (Cardiff University 5th and 6th April 2002).

Sen, A. (1999). *Development as freedom*. New York: Knopf.

Silver, H. (1995). Reconceptualizing social disadvantage: Three paradigms of social exclusion. In Rodgers, G., Gore, C. & Figuieredo, J.B. (ed.) Social exclusion: Rhetoric, Reality, Responses. Geneva: International Institute for Labour Studies, pp. 57-80.

Social Research Association. (2003). *Ethical guidelines.* December 2003

Sullivan, O. (2004). Changing Gender Practices within the Household: A Theoretical Perspective. *Gender and Society*, Vol. 18, No. 2, pp. 207-222.

Turner, P.J. (2008). *Βιολογικό φύλο, Κοινωνικό φύλο και ταυτότητα του Εγώ*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Vryonides, M. & Zembylas, M., (2008) Distance education opportunities for mature women in Greece and Cyprus: comparative perspectives and implications

Vryonides, M. (2007). Social and cultural capital in educational research: Issues of

operationalisation and measurement. *British Educational Research Journal*, Vol. 33, No. 6, pp.867-885.

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αβραμίκου, Α.(2001). Μελέτη Προεπισκόπησης: «Ευέλικτες Μορφές Απασχόλησης και Ανισότητες στον Εργασιακό Χώρο» Αθηνα . www.kethi.gr

Αθανασιάδου, Χ. Πετροπούλου, Σ. Μιμίκου, Γ. (2001). Οι Συνθήκες της Γυναικείας Απασχόλησης στην Ελλάδα:1980-2000,Μελέτη, ΚΕΘΙ, Αθήνα

Αθανασούλα - Ρέππα, Α. (2006). Κοινότητες δια βίου Μάθησης Ενηλίκων και κοινωνική Ευημερία, Δια βίου Μάθηση και Κοινωνικές Δεξιότητες, Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο «Δια βίου Μάθηση για την Ανάπτυξη, την Απασχόληση και την Κοινωνική Συνοχή», Βόλος.

Ανάγνου, Ε. & Νικολοπούλου, Β. (2007). Τα προγράμματα σπουδών στα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας. Στο Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας: Μια εναλλακτική προσέγγιση της γνώσης στο πλαίσιο της ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας, Πρακτικά Απολογιστικού Συνεδρίου ΣΔΕ Β' φάσης, Αθήνα: 23-24 Ιουνίου 2006, σσ. 47-56.

Αραβανής, Γ. (2000). *Η κοινωνική αναγκαιότητα της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και δια βίου μάθησης.* Αθήνα: Γρηγόρης.

Βαϊκούση, Δ. (2003). «Οι δυσκολίες στην επικοινωνία εκπαιδευτών και εκπαιδευόμενων», στο *Εκπαίδευση Ενηλίκων-Συμβολή στην εξειδίκευση στελεχών και εκπαιδευτών* (επιμέλεια Δημήτρης Βεργίδης), Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα. σσ.. 188-189.

Βάμβουκας, Μ. (1991). *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία,* Αθήνα, Γρηγόρης σσ 229.

Βεκρής, Λ. (2003). «Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας: Ένα Ευρωπαϊκό πειραματικό πρόγραμμα κατά του κοινωνικού αποκλεισμού – Η Ελληνική εκδοχή» στο «Προδιαγραφές Σπουδών για τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας», Αθήνα, ΙΔΕΚΕ, ΓΓΕΕ σσ.20.

Βεργίδης, Δ. (1997). Εκπαίδευση Ενηλίκων – Θεωρητικό πλαίσιο, σχεδιασμός προγραμμάτων, ερευνητικά δεδομένα, Πάτρα, Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Πατρών, (διδακτικές σημειώσεις).

Βεργίδης, Δ. (2003). Οι εκπαιδευτικοί των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας. Το περίγραμμα της θέσης εργασίας τους, ΓΓΕΕ- ΙΔΕΚΕ, Αθήνα.

Βεργίδης, Δ. (2005). Η εκπαίδευση ενηλίκων στην Ελλάδα: επιτεύγματα και δυσλειτουργίες, Πρακτικά του 1ου Συνεδρίου της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων, σσ.55-72, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Βιτσιλάκη, Χ. (2002). «Η δια βίου εκπαίδευση των εκπαιδευτικών: μια μελέτη περίπτωσης του προγράμματος «Αναβάθμιση των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης'». *Περιοδικό Επιστήμες της Αγωγής*, τεύχος 2, σελ. 37-60.

Βιτσιλάκη, Χ. (2004). Νέες μορφές απασχόλησης και η διάσταση του φύλου. Υπό δημοσίευση στα πρακτικά του Συνεδρίου: Νέες Μορφές Απασχόλησης (επιμ. Κασσωτάκης-Νόβα).

Βουϊδάσκης, Β. (1996). *Δικαίωμα ή υποχρέωση η εννιάχρονη σχολική εκπαίδευση; Η περίπτωση της μαθητικής διαρροής στα Γυμνάσια του Ν. Ρεθύμνης*. Αθήνα: Gutenberg

Βρυωνίδης, Μ. (2010). Σημειώσεις του ΠΜΣ «Φύλο και Νέα Εκπαιδευτικά Περιβάλλοντα στην Κοινωνία της Πληροφορίας». Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Γ.Γ.Ε.Ε. (2006). Τα σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας. 11/25/2011, Διαθέσιμο στο http://www.gsae.edu.gr/sde.asp

Γ' Κ.Π.Σ. (2006). Νομοθεσία για Εκπαίδευση Ενηλίκων – Δια Βίου Μάθηση. 9/20/2006. Διαθέσιμο στο http://www.info3kps.gr/articleimages/kps24792.doc

ΓΓΕΕ / ΙΔΕΚΕ, (2001). Προδιαγραφές σπουδών για τα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας, Αθήνα, ΓΓΕΕ, ΙΔΕΚΕ

Γκαζούκα, Μ. (2008). Συμφιλίωση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής. Πρόταση Μέτρων και Πολιτικών. Λευκωσία

Γλαρούδη, Α. & Κατσάνη, Γ. (2006). Αναγκαιότητα σχεδιασμού ενός μοντέλου ανάπτυξης δεξιοτήτων μέσα από την εμπειρία της συμβουλευτικής σταδιοδρομίας στα Σ.Δ.Ε., Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο «Δια βίου Μάθηση και Κοινωνικές Δεξιότητες», Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.

Γουβιάς, Δ.(2002α). «'Αγοραίο σχολείο' ή 'Σχολείο της αγοράς'; Τάσεις και προοπτικές του ελληνικού δημοσίου σχολείου σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης των αγορών». Πρακτικά του 2ου Συνεδρίου του Εργαστηρίου Ιστορικού Αρχείου Νεοελληνικής & Διεθνούς Εκπαίδευσης (Πάτρα, 4-6 Οκτωβρίου 2002) με θέμα: «Η Παιδεία στην Αυγή του 21ου Αιώνα - Ιστορικο-συγκριτικές Προσεγγίσεις».

Γουβιάς, Δ. (2002β).«'Δια βίου μάθηση; Ευχαριστώ, δεν θα πάρω!' - Η σημασία της δημιουργίας 'ζήτησης' για εκπαίδευση ενηλίκων με χρήση των Τεχνολογιών της Πληροφορικής & Επικοινωνιών». Πρακτικά του 2ου Συνεδρίου Κοινωνιολογίας με διεθνή συμμετοχή (Θεσσαλονίκη, 8-10 Νοεμβρίου 2002), με θέμα «Κοινωνιολογία: ΜάθημαΕλευθερίας».
http://www.rhodes.aegean.gr/tepaes/anamorfosi/ekppol_mater.htm#ref

Δεδουσόπουλος, Α, (2001). *Η Προσφορά Εργασίας*, Αθήνα, Τυποθήτω, σσ 19-32.

Δημητρόπουλος, Ε. (2002). *Αναζητώντας εργασία, από την εκπαίδευση στην επαγγελματική αποκατάσταση*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

Δημητρόπουλος, Ε. (2004). Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας, Εκπαιδευτικός και Επαγγελματικός Προσανατολισμός, Μέρος Β΄. Γρηγόρη, Αθήνα.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. (2001). Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στην Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών. Σχέδιο κοινής έκθεσης για την κοινωνική ενσωμάτωση.

Ευστράτογλου Α., Μακρυγιάννη Α. (2005). «Πολιτικές Στήριξης και Προώθησης της Απασχόλησης για την Αντιμετώπιση του Κοινωνικού Αποκλεισμού», στο:

Δεδουσόπουλος Α., Κουζής Γ., Πετρινιώτη Ξ., Ρομπόλης Σ. (επιμ.), Εργασία, 2005, ΙΑΠΑΔ, Αθήνα.

Ζησιμόπουλου, Χ. - Κουτσοθεόδωρου, Ε.(2002). Η μακροχρόνια ανεργία στην Ελλάδα και η αντιμετώπιση της με μερική απασχόληση, Σ.Ε.Π. και δια βίου συμβουλευτική προσανατολισμό, ΣΥΠ Πάτρας, Πάτρα.

Θάνου Μ. & Σταματάκη, Χ. (2010). ΣΔΕ, Απασχόληση και Κοινωνική Ενσωμάτωση. Διαφορές ανδρών και γυναικών σε επίπεδο προσδοκιών για απασχόληση και κοινωνική ενσωμάτωση μετά το ΣΔΕ. Μελέτη περίπτωσης : ΣΔΕ Ν. Ηρακλείου. Εργασία στα πλαίσια μεταπτυχιακού προγράμματος: Φύλο και Νέα Εκπαιδευτικά και Εργασιακά Περιβάλλοντα στην Κοινωνία της Πληροφορίας

Ι.Δ.ΕΚ.Ε. (2004). Ανοιχτή μάθηση στην ανοιχτή κοινωνία, η μεταρρύθμιση της εκπαίδευσης ενηλίκων 2000 – 2004, ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Γ.Γ.Ε.Ε.,Αθήνα σ.σ 5-6.

Ιντζίδης, Β. (2009). Πολιτειότητα και Νέες Μορφές Εκπαίδευσης και Κατάρτισης. Σημειώσεις του ΠΜΣ «Φύλο και Νέα Εκπαιδευτικά Περιβάλλοντα στην Κοινωνία της Πληροφορίας». Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Ιορδανίδης, Γ., Ζάρκος Β. (2006). Διαδικασίες ένταξης και ενσωμάτωσης των Ευρωπαϊκών Εκπαιδευτικών Πολιτικών για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού σε μια μονάδα εκπαίδευσης ενηλίκων, «Εκπαίδευση και Επιμόρφωση Ενηλίκων, Οργάνωση, Λειτουργία, Δράσεις και Οικονομικά», Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο: Δια βίου Μάθηση για την Ανάπτυξη, την Απασχόληση και την Κοινωνική Συνοχή, 31/03/06 - 02/04/06, Αθήνα.

Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική σσ 125-132, σσ. 269-275.

Καγιαβή, Μ. (2007). «Το Εκπαιδευτικό Δράμα/ Θέατρο σαν διδακτική τεχνική στους ενήλικες – Μία εφαρμογή στο Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας». Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών. Σπουδές Στην Εκπαίδευση - Διπλωματική Εργασία.

Καζαλότι, Ε. – Καραγιαννίδη, Ν. (2008). Φάκελος: Ανεργία Νέων είμαστε πια πρωταθλητές!, Ελευθεροτυπία, 12/1/2008.

Καλογρίδη, Σ. (2000). Αντιλήψεις μαθητών που εγκατέλειψαν την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση για το σχολείο και τη μετασχολική τους πορεία. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών - Διδακτορική διατριβή.

Κανταράκη, Μ. (2001). Γυναίκες εργασιακές σχέσεις στην βιομηχανική υφαντουργία, Επιδόσεις στην ταξική διαμόρφωση, Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Ιούνιος 2008, text at: http:// thesis.ekt. gr 12419.

Καραλής, Θ. (2002). Η εξέλιξη του πεδίου της Λαϊκής Επιμόρφωσης κατά την περίοδο 1989-1999, Πανεπιστήμιο Πατρών: Διδακτορική Διατριβή.

Καραλής, Θ., (1999) .Τεχνικές εξεύρεσης εργασίας. Μεταίχμιο, Αθήνα.

Καραμεσίνη Μ. (2004). «Ανεργία, Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στην Ελλάδα», στο: Μ. Πετμεζίδου & Χ. Παπαθεοδώρου (επιμ.), *Φτώχεια και Κοινωνικός*

Αποκλεισμός, Ελληνική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σσ. 399-438.

Καραμεσίνη, Μ., Βιτωράτου, Σ., Γκαζόν, Ε. & Μουστάκη, Ε. (2008). *Η απορρόφηση των πτυχιούχων πανεπιστημίου στην αγορά εργασίας*, Διόνικος, Αθήνα.

Καραντζόλα, Ε. & Ιντζίδης, Β. (2009). Πολιτειότητα και Νέες Μορφές Εκπαίδευσης και Κατάρτισης(ΙΙ). Σημειώσεις του ΠΜΣ «Φύλο και Νέα Εκπαιδευτικά Περιβάλλοντα στην Κοινωνία της Πληροφορίας». Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Κασσωτάκης, Μ. & Μάνος, Κ., (2004). Η κατάρτιση και ο ρόλος των Λειτουργών Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Στο Κασσωτάκης κ.ά., *Συμβουλευτική και επαγγελματικός προσανατολισμός*. *Θεωρία και πράξη*. Τυπωθήτω-Γ. Δάρδανος, Αθήνα, σσ. 393-408.

Κασσωτάκης, Μ., (2004). Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός: Εννοιολογικές διασαφήσεις, σκοποί και στόχοι. Στο Κασσωτάκης κ.ά., *Συμβουλευτική και επαγγελματικός προσανατολισμός. Θεωρία και πράξη*. Τυπωθήτω-Γ. Δάρδανος, Αθήνα, σσ. 43-72.

Κελπανίδης. Μ. (2002). *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης. Θεωρίες και πραγματικότητα*. Αθήνα.

Κόκκος Α. (2004). Οι κοινωνικές διαθέσεις απέναντι στην τυπική εκπαίδευση και την εκπαίδευση ενηλίκων: η περίπτωση της Ελλάδας, Αθήνα, Α' διεθνές επιστημονικό συνέδριο της Επιστημονικής Ένωσης Ενηλίκων: http://www.adulteduc.gr/Scripts/Files/kokkos.pdf

Κόκκος, Α. & Λιοναράκης, Α., (1998). Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Σχέσεις διδασκόντων-διδασκομένων. Ε.Α.Π., Πάτρα.

Κόκκος, Α. (2005). *Η εμπειρική εκπαίδευση ενηλίκων*. Εκπαίδευση Ενηλίκων, σσ 4-13.

Κουτρούμπα, Κ. (2007). Αποτύπωση και αξιολόγηση της διαδικασίας επιμόρφωσης ως μέσου υποστήριξης του παιδαγωγικού ρόλου των εκπαιδευτικών των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας. Στο Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας: Μια εναλλακτική προσέγγιση της γνώσης στο πλαίσιο της ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας, Πρακτικά Απολογιστικού Συνεδρίου ΣΔΕ Β' φάσης, Αθήνα: 23-24 Ιουνίου 2006, σσ.21-38.

Κραβαρίτου, Γ. (1996). *Φύλο και Δίκαιο. Η προβληματική της βαρύτητας των νομικών ρυθμίσεων στις έμφυλες κοινωνικές σχέσεις*. Αθήνα: Παπαζήση.

Κυριαζή, Ν. (2002). *Κοινωνιολογική έρευνα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κυριάκης, (2011) Η Εκπαίδευση Ενηλίκων ως κοινωνική και επανορθωτική πολιτική στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης March 8th, 2011 Filed Under: Τεύχος3. http://cretaadulteduc.gr/blog/?p=310

Λάζου. Α. (2008). Οι απόψεις των εκπαιδευομένων σχετικά με τα εμπόδια στη μάθηση που αντιμετωπίζουν στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας. Διπλωματική εργασία. Ελληνικό Ανοιχτό Πανεπιστήμιο, Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών - Σπουδές στην Εκπαίδευση. Η περίπτωση του ΣΔΕ Πύργου.

Λεχουρίτης Γ.& Κατσορίδας Δ.(2002). *Οι Ψυχοκοινωνικές Επιπτώσεις της Ανεργίας. Η Φθοροποιός Διαδικασία,* Αθήνα.

Λιάπης, Π. (2008). Κρίση στην Ελληνική Αγορά Εργασίας; Ανάλυση και Αξιολόγηση των Ενδιάμεσων Εργαλείων που γεφυρώνουν την Προσφορά και τη Ζήτηση Εργασίας. Πάντειο Πανεπιστήμιο, Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Τμήμα Οικονομικής & Περιφερειακής Ανάπτυξης, σσ 6

Λιντζέρης, Π. (2007). *Η σημασία του κριτικού στοχασμού και του ορθολογικού διαλόγου στη θεωρία του Jack Mezirow για τη μετασχηματίζουσα μάθηση*. Αθήνα: ΕΕΕΕ. σσ29

Λουκάς, Γ. (2005). Τοπική Ανάπτυξη: Διαδικασία για τη δημιουργία απασχόλησης και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Διπλωματική Εργασίας Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών « Βιώσιμης Ανάπτυξης» Κατεύθυνση: Τοπική Ανάπτυξη

Λυοτάρ, Ζ – Φ. (2008). *Η μεταμοντέρνα κατάσταση*. Αθήνα: Γνώση. σσ123

Λύτσιου, Λ. (2007). Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας – Ιστορική διαδρομή, στο Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας: Μια εναλλακτική προσέγγιση της γνώσης στο πλαίσιο της ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας, Πρακτικά Απολογιστικού Συνεδρίου ΣΔΕ Β' φάσης, Αθήνα: 23-24 Ιουνίου 2006, σσ.15-19.

Μαλικιώση-Λοϊζου, Μ. (1987) Συμβουλευτική-προσανατολισμός στην αγωγή του σήμερα στο σχολείο, στο σπίτι, στην κοινωνία, *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, τευχ.5-6, 1987, σελ.6, 95-102.

Μάνθου, Χ. (2011) Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας: Μία εκπαιδευτική πρόκληση. http://ipeir.pde.sch.gr/educonf/2/03SihronoSholioPP/manthou/manthou.pdf

Μαντζανάρης, Κ. (2007). Διερεύνηση αντιλήψεων εκπαιδευτικών Σ.Δ.Ε. ως προς την αξιοποίηση των βιωματικών συμμετοχικών τεχνικών στην άσκηση του έργου τους. Η περίπτωση του Σ.Δ.Ε. Δράμας. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών. Σπουδές Στην Εκπαίδευση - διπλωματική Εργασία

Μαράκη, Ε. (2006). Η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στη ζήτηση και την προσφορά εργασίας και στη διαμόρφωση των μισθών. Επιστημονικό Βήμα, τ. 6, Ιούνιος 2006.

Μαράτου- Αλιπράντη, Λ. (2007). Παλαιά και Νέα Επαγγέλματα: Μία Επισκόπηση από την Πλευρά του Φύλου. Στο Βιτσιλάκη, Χ. & Φώκιαλη, Π. (επιμ.) *Φύλο και Απασχόληση*, σσ.129 - 154. Αθήνα: Ατραπός.

Μπεκ Ου. (2005), *Ελευθερία ή Καπιταλισμός*, Καστανιώτης, Αθήνα.

Μπρουτά, Ε. (2006). «Εργαζόμενη, σύζυγος, μητέρα, μαθήτρια. δύσκολο αλλά εφικτό». «Ευαισθητοποίηση εκπαιδευτικών και Παρεμβατικά προγράμματα για την προώθηση της Ισότητας των Φύλων.» Κατηγορία Πράξης 4.1.1. α, www.elysis-kethi.gr ΣΔΕ ΑΓΡΙΝΙΟΥ

Νάζου, Δ. (2002) "Γυναίκες και εργασία στην Ελλάδα: Παρουσίαση και σχολιασμόςτης βιβλιογραφίας με έμφαση στις κοινωνικές επιστήμες", http:// www.aegean.gr/gender-postgraduate

Ναξάκης, Α.(2005). *Εργασία Άυλη, Ευέλικτη, Καθολική και Νομαδική* σσ. 55

Ορφανίδου, Ο. (2010). Η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού από τις δομές της Διά Βίου Μάθησης – Ποιοτική μελέτη ενός Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας. Μ.Π.Σ. «Φύλο και Νέα Εκπαιδευτικά και Εργασιακά Περιβάλλοντα στην ΚΤΠ.» Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Αιγαίου Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού

Παλαιοκρασάς, Σ. (1996). *Οι μαθητές που εγκαταλείπουν τις σπουδές τους στο Γυμνάσιο και οι ανάγκες τους για επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση*. Αθήνα: ΟΕΕΚ– Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Πανταζής, Π. (2004). *Από τα υποκείμενα στο υποκείμενο-Η βιογραφική προσέγγιση στην ψυχοκοινωνική έρευνα, Αθήνα*, Ελληνικά Γράμματα.

Παπαβασιλείου-Αλεξίου, Α. (2004). Συμβουλευτική και Προσανατολισμός στην Εκπαίδευση Ενηλίκων, *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, τευχ. 68-69, σσ.105-118, ΕΛΕΣΥΠ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

Παπαδοπούλου, Δ. (2002). Κοινωνικός αποκλεισμός: Εισαγωγή στην έννοια και τη διαδικασία. Στο Παπαδοπούλου, Δ. (επιμ.) *Κοινωνικός αποκλεισμός. Για τους ανθρώπους που παραμερίζουμε*, πρακτικά Συνεδρίου: Πάντειο Πανεπιστήμιο. Αθήνα: Αρμός, σσ.43-70

Παπαδοπούλου, Δ. (2004). Η φύση του Κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελληνική κοινωνία. Στο Πετμεζίδου, Μ. και Παπαθεοδώρου, Χ. (επιμ.) *Φτώχια και Κοινωνικός Αποκλεισμός.* Αθήνα: Εξάντας, σσ.367-398:385.

Παπαϊωάννου Σ. (1997). «Μετά τα Όρια της Ανάπτυξης τα Όρια της Εργασίας», στο Λαμπίρη-Δημάκη Ι. (επιμ.), *Η Κοινωνιολογία στην Ελλάδα σήμερα, 1988-1996*, σσ.375-388, Παπαζήσης, Αθήνα.

Παπάνης, Ε. & Ρόντος, Κ. (2005). *Κοινωνιολογία - Ψυχολογία της εργασίας και διοίκηση ανθρωπίνου δυναμικού.* Αθήνα: Σιδέρη.

Παπάνης, Ε., Γιαβρίμης, Π., Βίκη Α. (2009). Ο εκπαιδευτικός αποκλεισμός ως γενεσιουργό αίτιο του κοινωνικού αποκλεισμού. *Περιοδικό Σύγχρονη Κοινωνία, Εκπαίδευση και Ψυχική Υγεία* Τεύχος 2. Σεπτέμβριος 2009 http://cj-web.gr/~skepsy

Παπαχρήστος, Κ. (2000). Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση, Δια βίου μάθηση και οι στρατηγικές «ένταξης» των μειονοτήτων και των μετακινούμενων πληθυσμών: Διαπολιτισμική Προσέγγιση, Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια βίου Μάθηση, Θ'Διεθνές Παιδαγωγικό Συνέδριο, Βόλος.

Παρασκευόπουλος, Ι. (1993). *Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας, τ. Α΄ κ΄ Β΄*Αθήνα σ.σ129.

Πηγιάκη, Π. (2004). Δεξιότητες μάθησης και κριτική ικανότητα. 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας. Αθήνα

Πλειός, Γ. (1999). Εκπαίδευση, απασχόληση και κοινωνικός αποκλεισμός. Στο Κωνσταντίνου, Χ. και Πλειός, Γ. (επιμ.) Σχολική αποτυχία και κοινωνικός αποκλεισμός, Αιτίες, συνέπειες και αντιμετώπιση, πρακτικά Η' Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σσ.333-363.

Πρίγκου, Α.(2008). Προσδοκίες Και Επαγγελματική Αποκατάσταση στη Περιφέρεια Θεσσαλίας. Η Εμφυλη Διάσταση. Μ.Π.Σ. «Φύλο και Νέα Εκπαιδευτικά και Εργασιακά Περιβάλλοντα στην ΚΤΠ.» Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Αιγαίου Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού

Πριοβόλου, Ε. & Τσιαμπούρη, Δ. (2004) Ο ρόλος και η σημασία του επαγγελματικού προσανατολισμού και της συμβουλευτικής για την αντιμετώπιση της ανεργίας, ΠΕΣΥΠ Αθήνας, Αθήνα.

Ρετινιώτη, Α. & Μάντζιου, Ι.(2010). Η πρόσβαση των φτωχώνκαι κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδωνπου ζουν στο κέντρο της Αθήνας,στους τομείς της υγείας,της εκπαίδευσης και της εργασίας. http://www.mdmgreece.gr/attachments/116_Research-No1.pdf

Ρομπόλης, Σ., Δημουλάς, Κ. & Γαλατά, Β. (1999). *Η Διά Βίου Επαγγελματική Κατάρτιση στην Ελλάδα.* Αθήνα: ΙΝΕ.

Σαμαρά, Α. (2008). Δια βίου εκπαίδευση και κοινωνική δικαιοσύνη 5ο Επιστημονικό

Σιπητάνου, Α. (1998). *Ο αναλφαβητισμός στην Ελλάδα: η διαχρονικότητα και οι μεταλλαγές του προβλήματος*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε.

Σοφός, Μ., Κοντάκος, Α. (2000). Συνεχιζόμενη κατάρτιση και σύγχρονη ευρωπαϊκή πραγματικότητα: Το παράδειγμα της ΝΕΛΕ, Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια βίου Μάθηση, Θ' Διεθνές Παιδαγωγικό Συνέδριο, Βόλος.

Σπυριδάκη, Ε., Σταματάκη, Χ. & Μαρκογιαννάκης, Μ., (2009). Η αναγκαιότητα της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στις πρακτικές που εφαρμόζονται στα ΣΔΕ «Εκπαίδευση και Επιμόρφωση του Εκπαιδευτικού» Επιστημονικό Συνέδριο: «Εκπαίδευση και Επιμόρφωση του Εκπαιδευτικού» 22-23 Μαΐου.

Σταμάτη, Α. (2008) «Φύλο και εργασιακές σχέσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση», http://www,inegsee.gr/enimerwsi-151-doc2.htm

Σταμέλος, Γ. (1999). *Σύγχρονα θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής*. Αθήνα: Αρμός

Σταμέλος, Γ. (2010). ΣΤΑΜΕΛΟΣ Γ., 2010, Κοινωνία της γνώσης και διά βίου μάθηση: αντιφάσεις και αδιέξοδα. Ή η πορεία προς την κοινωνική έκρηξη, εις Παπαδάκης Ν. – Σπυριδάκης Μ., *Αγορά εργασίας κατάρτιση, διά βίου μάθηση και απασχόληση: Δομές, Θεσμοί και Πολιτικές*, εκδ. Ι.Σιδέρης, σελ.219-242.

Στράντζαλη, Ε. (2004). Ο θεσμός των σχολείων δεύτερης ευκαιρίας στην Ελλάδα Χαρακτηριστικά και προσδοκίες των εκπαιδευομένων: Το παράδειγμα του σχολείου δεύτερης ευκαιρίαςΘεσσαλονίκης. Τομέας Παιδαγωγικής Φιλοσοφικής Σχολής Α.Π.Θ. Μεταπτυχιακός Κύκλος Σπουδών.

Τραϊανόπουλος, Π. (2009). Η σημασία της υπηρεσίας «Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας» στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας: Γνώμες Και Απόψεις Εκπαιδευομένων Του Σ.Δ.Ε. Κερκύρας. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών Σπουδές Στην Εκπαίδευση - Διπλωματική Εργασία

Τριλιανός, Θ. (2000). Η δια βίου Εκπαίδευση: Αναγκαιότητα, πρακτικές θεωρήσεις και προοπτικές, Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια βίου Μάθηση, Θ' Διεθνές Παιδαγωγικό Συνέδριο, Βόλος

Τσάφος, Β. & Χοντολίδου, Ε. (2003). Μεθόδευση διδασκαλίας στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας. Στο: Λ Βεκρής & Ε. Χοντολίδου (Επιμ.), *Προδιαγραφές σπουδών για τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας*, σσ 41-46. Αθήνα: Γ.Γ.Ε.Ε.

Τσέργκας, Ν. (2007). Η μετάβαση από το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας στην αγοράα εργασίας. Στο Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας: Μια εναλλακτική προσέγγιση της γνώσης στο πλαίσιο της ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας, Πρακτικά Απολογιστικού Συνεδρίου ΣΔΕ Β' φάσης, Αθήνα: 23-24 Ιουνίου 2006, σσ. 97- 108.

Τσίγκανου, Ι., Τζωρτζοπούλου, Μ., Ζαραφωνίτου, Χρ. (2003). Φύλο και Κοινωνικά Αποκλεισμένες Ομάδες. Αθήνα, ΕΚΚΕ- Πάντειο Παν/μιο. σελ. 4.

Τσιρώνης, Χ. (2003). *Κοινωνικός αποκλεισμός και εκπαίδευση στην ύστερη νεωτερικότητα*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας

Υ.Π.Ε.Π.Θ. (2006). Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας. 10/15/2006, Διαθέσιμο στο http://www.ideke.edu.gr/sde

Φακιολάς, Ν. (1999). Η εγκατάλειψη της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης και επαγγελματική απασχόληση των μαθητών. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τχ. 108, σσ. 37-52.

Φακιολάς, Ν. (2004). Συμβουλευτική – Επαγγελματικός Προσανατολισμός και κοινωνικός αποκλεισμός. Στο Κασσωτάκης κ.α., *Συμβουλευτική και επαγγελματικός προσανατολισμός. Θεωρία και πράξη*. Τυπωθήτω-Γ. Δάρδανος, Αθήνα, σσ. 603-621.

Φραγκάκη, Μ. (2000), «Η Ελληνίδα Εργαζόμενη 'Δεύτερης Ταχύτητας'», *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, 7, σσ 44-45.

Φώκιαλη, Π. (2007). Φύλο και Σύγχρονες Οικονομικές Προσεγγίσεις της Εργασίας. Στο Βιτσιλάκη, Χ. & Φώκιαλη, Π. (επιμ.) Φύλο και Απασχόληση, σσ.101-127. Αθήνα:Ατραπός.

Χατζησαββίδης, Σ. (2005). Ο θεσμός των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας, Προδιαγραφές σπουδών για τα ΣΔΕ, Αθήνα ΓΓΕΕ-ΙΔΕΚΕ, Πανεπιστήμιο Πατρών

Χατζησαββίδης, Σ. (2007). Γραμματισμός και σχολεία δεύτερης ευκαιρίας στην Ελλάδα (2000-2006): αναζητώντας τους όρους και τα όρια ενός θεωρητικού πλαισίου. Στο Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας: Μια εναλλακτική προσέγγιση της γνώσης στο πλαίσιο της ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας, Πρακτικά Απολογιστικού Συνεδρίου ΣΔΕ Β' φάσης, Αθήνα: 23-24 Ιουνίου 2006, σσ. 39-56

Χοντολίδου. Ε.,(2003). Η έννοια του γραμματισμού στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας στο «Προδιαγραφές Σπουδών για τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας», Αθήνα, ΙΔΕΚΕ, ΓΓΕΕ σσ.35.

Χρυσάκης, Μ. (1996). Κοινωνικός Αποκλεισμός και Εκπαιδευτικές Ανισότητες. Στο ΕΚΚΕ Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα, Έκθεση για το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο. Τόμος Α'. Αθήνα: ΕΚΚΕ, σσ.83-135.

Παράρτημα 1 / Ερωτηματολόγιο Συνεντεύξεων

Ερευνητικό εργαλείο: Δελτίο συνέντευξης

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Αγαπητέ/ ή ….

Ονομάζομαι ... και είμαι μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Φύλο και νέα Εκπαιδευτικά και Εργασιακά Περιβάλλοντα στην Κοινωνία της Πληροφορίας» του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Στα πλαίσια του μαθήματος της Διπλωματικής μου Εργασίας, διεξάγω μία έρευνα σχετικά με την επαγγελματική κατάσταση των αποφοίτων του ΣΔΕ και τις διαφορές των δύο φύλων ως προς αυτό. Έχω επιλέξει ως μελέτη περίπτωσης το ΣΔΕ Ν. Ηρακλείου στο οποίο φοιτήσατε

Σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι…… (ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ)

Η συνέντευξη είναι ανώνυμη και θα υπάρξει απόλυτη εχεμύθεια για τις προσωπικού χαρακτήρα πληροφορίες και το περιεχόμενο. Απαντήστε μας ελεύθερα, χωρίς επιφυλάξεις για σωστές ή λάθος απαντήσεις, καθώς τέτοιες δεν υπάρχουν. Εκείνο που πραγματικά μας ενδιαφέρει είναι η δική σας γνώμη. Η συνέντευξη θα αξιοποιηθεί αποκλειστικά και μόνο για ερευνητικούς σκοπούς στα πλαίσια του πιο πάνω προγράμματος και θα μαγνητοφωνηθεί με τη συγκατάθεσή σας.

Ευχαριστούμε εκ των προτέρων για τον πολύτιμο χρόνο που θα μας διαθέσετε.

- ***Δελτίο Συνέντευξης***

Α. ΠΡΟΦΙΛ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ

1. Ποιο είναι το όνομα σας;
2. Έτος γέννησης;

3. Οικογενειακή κατάσταση;

Β. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΟ ΣΔΕ

4. Μέχρι ποιο στάδιο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης παρακολουθήσατε;
5. Για ποιους λόγους εγκαταλείψατε την υποχρεωτική εκπαίδευση;
6. Πως το αντιμετωπίσατε τότε αυτό;
7. Ο κοινωνικός σας κύκλος, οι φίλοι και οι συγγενείς, πως είχαν αντιμετώπισε τότε αυτή σας την απόφαση;
8. Είχατε παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο, ξένη γλώσσα, ΗΥ, πριν την φοίτηση σας στο ΣΔΕ;

Β. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΠΡΙΝ ΤΟ ΣΔΕ

9. Όταν ξεκινήσατε την φοίτηση σας στο ΣΔΕ, εργαζόσασταν ή ήσασταν άνεργος/η;
10. Τι είδους εργασίες είχατε κάνει μέχρι που ξεκινήσατε την φοίτηση σας στο ΣΔΕ και τι διάρκεια είχε η κάθε μια;
11. Ποια ήταν η τελευταία εργασία που είχατε πριν ξεκινήσετε την φοίτηση σας στο ΣΔΕ εργαζόσασταν;
12. Περιγράψτε μας το τι κάνατε, το ωράριο σας, τα καθήκοντα σας, την συμπεριφορά των συναδέρφων σας;
13. Ποια νομίζετε ότι ήταν εκείνα τα προσόντα τυπικά/άτυπα), ικανότητες, δεξιότητες, που σας καθιστούσαν κατάλληλο για την θέση αυτή;
14. Πως αποκτήσατε τα παραπάνω;
15. Ήσασταν ικανοποιημένος/η από την εργασία σας (μισθό, ωράριο, μεταχείριση…). Τι δεν σας ικανοποιούσε;
16. Είχατε αναζητήσει καλύτερες συνθήκες / αν ναι, που; Τι νομίζετε πως ήταν αυτό που δεν είχατε και δεν μπορούσατε να πετύχετε μια καλύτερων συνθηκών εργασία;

Γ. ΛΟΓΟΙ ΠΡΟΣΕΛΕΥΣΗΣ ΣΤΟ ΣΔΕ

17. Έχετε ακούσει την έννοια της ΔΒΜ; Πως την καταλαβαίνετε;
18. Πότε αποφοιτήσατε από το ΣΔΕ;

19. Για ποιους λόγους αποφασίσατε να φοιτήσετε στο ΣΔΕ;
20. Πώς ενημερωθήκατε για τη λειτουργία του;
21. Ποιοι λόγοι σας οδήγησαν στο ΣΔΕ; Ανάγονται στην απασχόληση;(Είχαν σχέση περισσότερο με προσωπικά θέλω ή με κάτι άλλο όπως, εργασία, χρήματα, κοινωνική αποδοχή….;)
22. Ήταν δική σας απόφαση να έλθετε στο ΣΔΕ;

Δ.ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ

23. Ποιες είναι οι εμπειρίες σας από τη φοίτησή σας; Ποια ήταν τα αρνητικά και τα θετικά του;
24. Νομίζετε ότι σας εφοδίασε με κάτι που δεν είχατε, η φοίτηση σας στο ΣΔΕ;
25. Ποιον θεωρείτε ποιο χρήσιμο από τους γραμματισμούς που κάνατε και γιατί – τι παραπάνω σας πρόσφερε;
26. Σχετίζονταν οι προσδοκίες που είχατε για απασχόληση με το απολυτήριο ως τυπικό τίτλο ή αφορούσαν και το περιεχόμενο της φοίτησης (γνώσεις και εμπειρίες);
27. Μπορείτε να αξιολογήσετε ποιο από τα δύο θεωρείται πιο σημαντικό από την αγορά εργασίας;
28. Ποιο από αυτά θεωρείτε εσείς προσωπικά πιο σημαντικό και γιατί;
29. Όταν φοιτούσατε στο ΣΔΕ, πως σκεφτόσασταν την επαγγελματική σας κατάσταση μετά την αποφοίτηση σας από αυτό;
30. Συνεχίζετε τις σπουδές σας; Αν ναι, Που; Για πιο λόγο; Αν όχι, γιατί;
31. Η οικογένεια σας πως το αντιμετωπίζει την θετική/αρνητική συνέχιση των σπουδών σας μετά το ΣΔΕ;

Ε. Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΡΑ

32. Τώρα που εργάζεστε; Αναζητήσατε κάτι καλύτερο μετά το ΣΔΕ;
33. Διαφέρουν σε κάτι οι συνθήκες εργασίας σας τώρα με αυτές που ήταν πριν την φοίτηση σας στο ΣΔΕ; Αν ναι σε ποιο επίπεδο;
34. Αν άλλαξε κάτι που νομίζετε ότι οφείλεται αυτό;
35. Περιγράψτε μας λίγο την εργασία σας τώρα; Οικονομικά, ωράριο, συμπεριφορές;

36. Αν άλλαξε κάτι, ποιο είναι το αίτιο; Σε περίπτωση που δεν άλλαξε κάτι, πως βλέπετε τον χρόνο που περάστε φοιτώντας στο ΣΔΕ;
37. Ποια είναι τώρα τα σχέδια σας, για την περαιτέρω βελτίωση της επαγγελματική σας κατάστασης;
38. Τώρα, 1,5 χρόνο / 6 μήνες, μετά την αποφοίτηση σας από το ΣΔΕ, τι από αυτά που μάθατε ή από τις δεξιότητες που αποκτήσατε έχετε χρησιμοποιήσει περισσότερο;
39. Βλέπετε διαφορές ως προς τον τρόπο που σας αντιμετωπίζουν η οικογένεια σας, οι συγγενείς, οι φίλοι, οι συνάδερφοι μετά την αποφοίτηση σας στο ΣΔΕ;
40. Υπάρχει κάτι που θα θέλατε να προσθέσετε σε όσα είπαμε;

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Παράρτημα 2 / Συνεντεύξεις

Μαρίνα

Ερ: *Το όνομα σας και πότε γεννηθήκατε;*
Απ : Μαρίνα, θέλετε και το επίθετο;

Ερ: *Όχι.*
Απ : Και έχω γεννηθεί το Μάρτιο στις 4 το 1958.

Ερ: *Η οικογενειακή κατάσταση, έχετε παιδιά, είστε παντρεμένη;*
Απ: Είμαι παντρεμένη και έχω 2 παιδιά. Έχω ένα γιο 34 χρονών, μία κόρη 31, ο γιος είναι παντρεμένος, η κόρη είναι ελεύθερη.

Ερ: *Ο άντρας σας δουλεύει;*
Απ: Ναι είναι υπάλληλος του ΙΚΑ

Ερ: *Έχει την τυπική εκπαίδευση, έχει απολυτήριο Λυκείου, Γυμνασίου, τι; Σχολή κάποια;*
Απ: Ναι κάποια σχολή παλιά....., ήταν μια παλιά σχολή που ασχολούνταν με την επεξεργασία σιδήρου και πέτρας.

Ερ: *Και είχε τελειώσει το Λύκειο και είχε πάει σ΄αυτή τη σχολή;*
Απ: Όχι, αυτή ήταν τότε, ισοδυναμεί με το εξατάξιο Γυμνάσιο.

Ερ: *Μέχρι ποιο στάδιο στην υποχρεωτική εκπαίδευση είχατε φτάσει;*
Απ: Μέχρι την 6η Δημοτικού.

Ερ: *Και για ποιους λόγους εγκαταλείψατε;*
Απ: Εκείνα τα χρόνια τώρα, ο μπαμπάς ήταν πολύ αυστηρός και νόμιζε ότι το κορίτσι δεν πρέπει να μάθει γράμματα, ώστε να παντρευτεί.

Ερ: *Και παντρευτήκατε σε τι ηλικία;*
Απ: 17

Ερ: *Πως αντιμετωπίσατε τότε το ότι σταματήσατε το σχολείο; Θυμάστε πως ήταν τα συναισθήματά σας , οι σκέψεις σας;*
Απ: Εντάξει, ήμουν και πολύ μικρή, οι εποχές ήταν και διαφορετικές, δεν μου άρεσε αλλά φοβόμασταν τότε όλοι τους γονείς, οπότε ότι πει ο μπαμπάς , οπότε το δέχτηκα. Δεν το δέχτηκα ευχάριστα αλλά το δέχτηκα.

Ερ: *Η οικογένειά σας, οι υπόλοιποι, η μαμά σας, τα αδέρφια σας, οι φίλοι, οι συγγενείς, τι σας έλεγαν γι΄αυτό;*
Απ: Απλά δεν ανακατεύτηκαν. Όταν ο μπαμπάς αποφάσιζε κάτι ήταν…

Ερ: *Ήταν νόμος…..;*
Απ: Ήταν νόμος.

Ερ: *Πριν ξεκινήσετε το ΣΔΕ είχατε παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο, ξένη γλώσσα, υπολογιστές, κάτι;*
Απ: Ναι, είχα παρακολουθήσει υπολογιστές ένα τρίμηνο, μέσω του ΟΑΕΔ, αυτό μόνο.

Ερ: *Όταν ξεκινήσατε να φοιτάτε στο ΣΔΕ εργαζόσασταν ή ήσασταν άνεργη;*
Απ: Όχι, εργαζόμουν.

Ερ: *Που;*
Απ: Ήμουν καθαρίστρια σε ένα εργαστήριο αργυροχρυσοχοΐας.

Ερ: *Τι είδους εργασίες είχατε κάνει πριν ξεκινήσετε το ΣΔΕ;*
Απ: Κατά διαστήματα έβλεπα παιδάκια, καθάριζα για 11 χρόνια ένα πολυκατάστημα του Ηρακλείου, μετά με σταμάτησαν για τους δικούς τους λόγους

Ερ: *Τι διάρκεια είχαν περίπου αυτές οι εργασίες που κάνατε;*
Απ: Στο πολυκατάστημα ήμουν 11 χρόνια, απλά τότε επειδή ήμουν καθαρίστρια έβαλαν τα συνεργεία, η τεχνολογία προχωράει, οπότε το συνεργείο τους στοίχιζε πιο φτηνά από το δικό μου ημερομίσθιο και όλα μαζί τα έξοδα ενός υπαλλήλου.

Ερ: *Και παιδιά πόσο καιρό φιλούσατε, προσέχατε;*
Απ: Ένα χρόνο.

Ερ: *Όταν ξεκινήσατε λοιπόν το ΣΔΕ εργαζόσασταν στην καθαριότητα σε ένα αργυροχρυσοχοΐο.*
Απ: Ναι.

Ερ: *Περιγράψτε μας λίγο το ωράριο και τα καθήκοντά σας.*
Απ: Αυτός είχε το εργαστήριο σε μια μεζονέτα, κάτω ήταν το εργαστήριο, πάνω ήταν το γραφείο του, πάνω από το εργαστήριο, το λογιστήριο του ας πούμε εκεί και από πάνω ήταν τα υπνοδωμάτια σ΄αυτή τη μεζονέτα. Είχε όμως άλλη μια μεζονέτα δίπλα που ήταν, φιλοξενούσε ξένους αντιπροσώπους όταν ερχόταν, οπότε όπως καταλαβαίνετε ήταν τρεις πάλι όροφοι, το ισόγειο, το υπόγειο και ο πρώτος όροφος. Και καθάριζα κι αυτό. Παραδίπλα από τη μεζονέτα είχε άλλη μία μεζονέτα, τρείς στη σειρά, που ήταν το κανονικό του το σπίτι και καθάριζα και αυτό. Οπότε το ωράριό μου ήταν μέχρι τις 14:00.

Ερ: *Από;*
Απ: Από το πρωί στις 08:00.

Ερ: *Κάθε μέρα;*

Απ: Κάθε μέρα, αλλά έπρεπε τώρα εγώ να είμαι μπαλαντερ, πολύ δουλειά, γιατί έπρεπε καθημερινά να καθαρίζω εννέα τουαλέτες , εκεί είναι το ζόρι. Έκανα φαγητό, σιδέρωνα τα ρούχα, καθάριζα το εργαστήριο, και τα καθημερινά που κάνουμε σε ένα σπίτι, ξεσκονίσματα και τέτοια πράγματα. Στο μεσαίο δεν έμπαινα κάθε μέρα, μόνο όταν είχε επισκέπτες, οι τουαλέτες όμως γινόταν κάθε μέρα.

Ερ: *Και τα χρήματα που παίρνατε;*
Απ: Ήταν 50€ την ημέρα, αλλά χωρίς ασφάλεια.

Ερ: *Ήταν και άλλοι που δούλευαν εκεί;*
Απ: Ναι υπήρχαν περίπου στα 7-8 άτομα, αλλά ήταν τα παιδιά του εργαστηρίου και η λογίστρια. Είχαν διαφορετικό ωράριο από εμένα και διαφορετικά τα ημερομίσθια, αυτοί ήταν κανονικά στο ΙΚΑ, κανονικά ασφαλισμένοι, δεν ξέρω τι συμφωνία είχαν κάνει.

Ερ: *Πως σας αντιμετώπιζαν αυτοί οι άνθρωποι τότε;*
Απ: Είχα πάρα πολύ καλή μεταχείριση, πρώτη φορά το αισθάνθηκα αυτό το πράγμα, δηλαδή στα υπόλοιπα χρόνια που δούλεψα δεν την είχα τόση, τόση ευγένεια, τόση καλοσύνη, μου ζητούσε συγγνώμη όταν έμπαινε κάτι στη μέση, ας πούμε αν είχε κόσμο και άφηνε τρία πιάτα άπλυτα, συγγνώμη Μαρίνα που θα σε ταλαιπωρήσω που βρήκες τα πιάτα, έφευγα και μου έλεγε ευχαριστώ πολύ.

Ερ: *Οι συνάδερφοι εκεί πέρα, αυτοί που δουλεύανε εκεί δεν σας αντιμετώπιζαν με κάποιο συγκεκριμένο τρόπο επειδή δεν είχατε το απολυτήριο Γυμνασίου; Δεν σας είπε κάποιος τίποτα ή δεν σας έδειξε κάποιος κάτι με τη συμπεριφορά του;*
Απ: Όχι, γιατί δεν ήξεραν, δεν τους έβλεπα και πολύ, μία ώρα ήμουν στο εργαστήριο, καθάριζα έφευγα, δεν είχα πολύ επαφή. Πιο πολύ είχα με το αφεντικό, αλλά επειδή κι αυτός έλλειπε ταξίδια συχνά, δεν.

Ερ: *Τι νομίζατε ότι είχατε τότε ως προσόντα τυπικά ή μη τυπικά ή τι ικανότητες, τι δεξιότητες , ώστε να σας καθιστούν το κατάλληλο άτομο για αυτή τη δουλειά.*
Απ: Ε, δεν είχα τη μόρφωση. Μπορούσα να κάθομαι κι εγώ στο εργαστήριο ή μπορούσα να είμαι πάνω στο λογιστήριο.

Ερ: *Όχι, για αυτή τη δουλειά που κάνατε , τι θεωρείτε ότι ήταν το καλό σας σημείο ώστε σας προτίμησε να έχετε αυτή τη δουλειά;*
Απ: Ήταν μέσω σύστασης, οπότε δεν…

Ερ: *Και εσείς προσωπικά τι θεωρείτε ότι είχατε καλό για να κάνετε αυτή τη δουλειά;*
Απ: Ήμουν καλή στη δουλειά μου, ήμουν συνεπής σε όλα, έλεγα πάντα ναι και με χαμόγελο, ανεξάρτητα από τη δικιά του την ευγένεια, δεν ήξερα εγώ τι θα αντιμετωπίσω όταν πρωτοπήγα, εγώ απλά έκανα τη δουλειά μου όσο πιο καλά μπορούσα.

Ερ: *Είχατε κάποια ιδιαίτερη δεξιότητα, κάποια ικανότητα που την είχατε αποκτήσει κάπως ή μέσω της ζωής σας;*
Απ: Μέσω της ζωής, απλά ήμουν καθαρή.

Ερ: *Ήσασταν ικανοποιημένη με το μισθό και με το ωράριο, με τη μεταχείριση, με όλα εκεί;*
Απ: Ναι, ήμουνα μπορεί ασφάλεια να μην είχα, αλλά εντάξει.

Ερ: *Είχατε αναζητήσει κάτι καλύτερο εκείνη την εποχή;*
Απ: Όχι, γιατί δεν μπορούσα να έχω απαιτήσεις .

Ερ: *Γιατί;*
Απ: Γιατί ήμουν τελειόφοιτη Δημοτικού

Ερ: *Έχετε ακούσει για τη δια βίου μάθηση;*
Απ: Ναι.

Ερ: *Τι νομίζετε ότι είναι;*
Απ: Μέχρι να ζεις μαθαίνεις, ανεξαρτήτου ηλικίας. Μαθαίνεις πράγματα δεν είναι…, γενικά, δηλαδή ο καθένας είναι άξιος της τύχης του, μπορεί να μάθει σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή, χρονική ηλικία, τα πάντα μπορεί να τα μαθαίνει.

Ερ: *Πότε αποφοιτήσατε από το ΣΔΕ; Τον Ιούνιο του;*
Απ: Του 2009.

Ερ: *Και πως ενημερωθήκατε για τη λειτουργία του;*
Απ: Τυχαίνει το ΣΔΕ να λειτουργούσε πριν επτά χρόνια δηλαδή μετά που γράφτηκα εγώ και ήταν στο χώρο μου, στο χωριό μου δηλαδή, οπότε το είχα μάθει ότι λειτουργούσε, αλλά δεν… λέω τι να το κάνω εγώ τώρα, τι, δεν θα μου χρειαζότανε. Η κόρη μου όμως, μου λέει μαμά γιατί δεν πας να βγάλεις το Γυμνάσιο; Λέω, δεν νομίζω να μου χρειαστεί ποτέ σ΄αυτήν την ηλικία, είχα άλλες σκέψεις τότε.

Ερ: *Και τι είναι αυτό που τελικά σας οδήγησε στο ΣΔΕ; Είναι κάτι που σχετίζεται περισσότερο με την εργασία, την κοινωνική αποδοχή, δηλαδή να σας δεχτεί ο κόσμος καλύτερα ή με τα προσωπικά σας θέλω;*
Απ: Και τα δύο, γιατί και η κοινωνική μου θέση εδώ που ήταν…, έπεσα σε ένα σόι μορφωμένο που με τον τρόπο τους μου έδιναν να καταλάβω ότι αυτοί ήταν οι μορφωμένοι και εγώ ήμουν η αμόρφωτη. Ε, εντάξει γινόταν κάποιες φορές έτσι, κάποια πράγματα που με στεναχωρούσαν, οπότε το έθεσα μετά σαν όρο, ότι να δω κι εγώ πως είναι οι μορφωμένοι τέλος πάντων, αποφάσισα να το κάνω κι εγώ το κομμάτι αυτό.

Ερ: *Στοχεύατε να βρείτε και μια καλύτερη εργασία;*
Απ: Αν με έπαιρνε οριακά η ηλικία, ναι. Αλλά τώρα δεν νομίζω.

Ερ: *Οπότε ουσιαστικά ήταν δική σας απόφαση το ΣΔΕ, με την παρότρυνση της κόρης σας.*
Απ: Ναι.

Ερ: *Ποιες είναι οι εμπειρίες σας από τη φοίτηση εκεί, ποια ήταν τα θετικά στο ΣΔΕ και ποια τα αρνητικά;*
Απ: Εγώ δεν νομίζω ότι υπήρξαν στη ζωή μου δύο χρόνια εκεί αρνητικά πράγματα, ίσα ίσα που έπεσα σε ανθρώπους που πάντα σκεφτόταν τους άλλους, πάντα σκεφτόταν οι καθηγητές μας, οι εκπαιδευτές μας, πάντα σκεφτόταν τους εκπαιδευόμενους, δηλαδή ποτέ δεν σκέφτηκαν τον εαυτό τους, πάντα έκαναν πράγματα να ευχαριστούν εμάς, δεν μας καταπίεσαν ποτέ, είμαστε πολύ χαλαροί, υπερβολικά χαλαροί, κάναμε πάρα πολύ ωραία πράγματα, γενικού περιεχομένου, δηλαδή μάθαμε πράγματα που δεν νομίζω ένας καναπές ή μια τηλεόραση θα μας τα έδινε, εκτός βέβαια από τη διαδικασία που μας έβαλαν να σκεφτόμαστε, την ομαδικότητα, το να μπορούμε να λύσουμε ένα απλό σταυρόλεξο που κι αυτό εντάξει μπορεί να είναι χαζό αλλά δεν είναι…..

Ερ: *Τι νομίζετε ότι σας έδωσε το ΣΔΕ που δεν είχατε;*
Απ: Περισσότερη υπομονή με τους ανθρώπους.

Ερ: *Ποιο θεωρείτε ποιο χρήσιμο από τους γραμματισμούς που κάνατε και τι παραπάνω σας προσέφερε;*
Απ: Για μένα ήταν πιο εποικοδομητικό ότι έχει να κάνει με τη φύση , με τα καθημερινά μας, στην καθημερινότητά μας μάλλον που το έχουμε ;;;;;;;;;;, το μάθημα της Βιολογίας είναι η καθημερινότητά μας γιατί είναι τι θα φάμε, τι θα πιούμε, πως θα είναι ο χώρος που θα ζούμε, σε ποιους χώρους θα επισκεφτούμε, τέλος πάντων έχει να κάνει με τη φύση με τη ζωή με τα πάντα.

Ερ: *Σχετίζονταν οι προσδοκίες που είχατε από το ΣΔΕ για απασχόληση με το απολυτήριο ως τυπικό τίτλο, ως χαρτί δηλαδή ή περισσότερο με γνώσεις και εμπειρίες; Σχετικά πάντα με την απασχόληση, με την εργασία.*
Απ: Ποτέ δεν κοίταξα το χαρτί και ποτέ δεν κοίταξα την υψηλή βαθμολογία, στόχος μου ήταν να μάθω.

Ερ: *Οπότε οι γνώσεις;*
Απ: Οι γνώσεις.

Ερ: *Και τι από όλα αυτά, δηλαδή το τυπικό χαρτί, οι γνώσεις ή οι εμπειρίες είναι πιο σημαντικό για την αγορά εργασίας, τι νομίζετε;*
Απ: Νομίζω η εμπειρία πιο πολύ. Καλά τώρα στα σημερινά δεδομένα, είναι το χαρτί. Απλά για μένα, εμένα προσωπικά είναι η εμπειρία που αποκτάς σε κάθε τομέα της ζωής σου.

Ερ: *Όταν φοιτούσατε στο ΣΔΕ, τα δύο αυτά χρόνια, πως σκεφτόσασταν την επαγγελματική σας κατάσταση μετά που θα τελειώσετε το ΣΔΕ ή δεν τη σκεφτόσασταν καθόλου;*

Απ: Δεν τη σκεφτόμουνα καθόλου γιατί ήμουν στο όριο της ηλικίας οπότε….

Ερ: *Οπότε θεωρείτε ότι είναι πολύ δύσκολο να σας πάρει κάποιος τώρα;*
Απ: Ε, ναι.

Ερ: *Συνεχίζετε τις σπουδές σας τώρα και αν ναι, που;*
Απ: Ναι συνεχίζω, είμαι στη Β΄ Λυκείου, στο νυχτερινό Γυμνάσιο Ηρακλείου, 4ο ΕΠΑΛ, είμαι πάρα πολύ ευχαριστημένη, η αντιμετώπιση είναι ισάξια με το ΣΔΕ. Εντάξει, άλλο το ΣΔΕ άλλο το Ηράκλειο, είμαστε πιο μικρή κοινωνία στο ΣΔΕ, είμαστε πιο λίγα άτομα, τώρα μιλάμε για 800 άτομα στο νυχτερινό ΕΠΑΛ, οπότε εντάξει. Όμως έχουμε πάρει την επαφή τώρα πλέον με τον κόσμο, την ομαδικότητα, όλα.

Ερ: *Η οικογένεια σας πως αντιμετωπίζει τώρα τη συνέχιση των σπουδών σας τώρα μετά το ΣΔΕ;*
Απ: Καμαρώνει.

Ερ: *Όλοι;*
Απ: Όλοι καμαρώνουν πλέον.

Ερ: *Όλοι ανεξαρτήτως;*
Απ: Ναι, πλέον ναι. Τότε μπορεί να είχα κάποιες αντιρρήσεις από το σύζυγο, αλλά προσαρμόστηκε.

Ερ: *Ο σύζυγος γιατί είχε αντιρρήσεις;*
Απ: Δεν ξέρω για ποιο λόγο, ίσως επειδή δεν του το είπα να τον ρωτήσω ότι θα πάω στο σχολείο; Και αντέδρασε έτσι ανάλογα; Δεν ξέρω ποιος είναι ο λόγος.

Ερ: *Πόσο καιρό κράτησαν οι αντιδράσεις*
Απ: Πάρα πολύ λίγο γιατί μετά με τη βαθμολογία που είδε και με τις προσπάθειες που είδε που έβαλα, εντάξει τώρα με πειράζει, μου λέει άντε γιατί έχουμε και διάβασμα, να σε διαβάσω.

Ερ: *Τώρα εργάζεστε;*
Απ: Όχι, δεν εργάζομαι.

Ερ: *Αναζητήσατε δουλειά μετά το ΣΔΕ;*
Απ: Ναι, αλλά πάντα η ηλικία ήταν το πρόβλημα, όχι πλέον τώρα το χαρτί. Και το χαρτί βέβαια θα χρειαζόταν αλλά πιο πολύ ήταν η ηλικία δεν…, που με απέρριπταν .

Ερ: *Οπότε πως βλέπετε τώρα το χρόνο που πέρασε φοιτώντας στο ΣΔΕ;*
Απ: Δημιουργικότατος.

Ερ: *Συνεχίζετε να τον βλέπετε έτσι;*
Απ: Ε, βέβαια.

Ερ: *Υπάρχουν καθόλου σχέδια για βελτίωση ή για να βρείτε μια δουλειά ή δεν σας ενδιαφέρει;*
Απ: Επειδή είμαι στον τομέα των οικονομικών, δεν ξέρω, αν κάποιος με προτιμήσει, έστω λίγο από το σπίτι να κάνω κάτι λογιστικά, κάτι οτιδήποτε, είναι δεκτό. Αν με πάρει ένα γραφείο, μια εταιρεία πάλι και να μην είχα πει την ηλικία μου, πάλι θα το δεχτώ.

Ερ: *Αλλά εσείς δεν ψάχνετε επειδή θεωρείτε ότι η ηλικία είναι εμπόδιο;*
Απ: Μόνο για αυτό το λόγο.

Ερ: *Ενάμισι χρόνο σχεδόν μετά που τελειώσατε το ΣΔΕ , τι από αυτά που μάθατε ή τι από τις δεξιότητες που αποκτήσατε έχετε χρησιμοποιήσει περισσότερο, στην καθημερινότητά σας.*
Απ: Το πρόβλημα με την υγιεινή διατροφή, προσέχω λίγο περισσότερο, έχω μάθει κάποιες λεπτομέρειες, τώρα την τηλεόραση την ανοίγω μόνο όταν έχει ντοκιμαντέρ γιατί είχαμε πολλά ντοκιμαντέρ τέτοια που βλέπαμε στο ΣΔΕ και πάλι τα έβλεπα αλλά τώρα ξέρω όταν δω δύο διαφορετικές φυλές ή ξέρω από πού προερχόμαστε, ξέρω κάποια πράγματα και νοιώθω ικανοποίηση να τα ξαναβλέπω.

Ερ: *Οι υπολογιστές, τα αγγλικά, τα μαθηματικά, αυτά τα έχετε χρησιμοποιήσει;*
Απ: Όχι, δεν έχει χρειαστεί.

Ερ: *Βλέπετε διαφορές ως προς τον τρόπο που σας αντιμετωπίζουν τώρα η οικογένειά σας, οι φίλοι και οι συγγενείς;*
Απ: Απλά έχουν σταματήσει να μιλάνε και να παινεύονται ότι αυτοί είναι μορφωμένοι

Ερ: *Ευχαριστώ πολύ.*
Απ: Παρακαλώ.

<u>Αιμιλία</u>

Ερ*: Πως λέγεστε;*
Απ: Αιμιλία

Ερ*: Η χρονολογία γέννησης σας;*
Απ: 1970

Ερ*: Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;*
Απ: Είμαι χωρισμένη εδώ και 11,5 χρόνια και είμαι μαμά και γιαγιά. Έχω 4 παιδιά και 2 εγγονάκια.

Ερ*: Ο άντρας σας, μέχρι ποιο στάδιο της τυπικής εκπαίδευσης είχε φτάσει;*
Απ: Είχε τελειώσει μόνο το Δημοτικό

***Ερ**: Εσείς;*
Απ: Μέχρι 1η Γυμνασίου

***Ερ**: Γιατί διακόψατε;*
Απ: Γιατί με παντρέψανε.....(γέλια)

***Ερ**: Δεν ήταν δική σας επιλογή, δηλ.;*
Απ: Όχι βέβαια

***Ερ**: Σε τι ηλικία παντρευτήκατε;*
Απ: 16

***Ερ**: Όταν σταματήσατε το σχολείο, τότε, ποιες ήταν οι σκέψεις σας και τα συναισθήματα σας;*
Απ: Είχα πάει και έκανα «κομμωτική»

Ερ: Δηλ.;
Απ: Έλεγα ότι σταματώ και κάνω κάτι άλλο

***Ερ**: Οι δικοί σας πως αντιμετώπισαν τότε ότι σταματάτε το σχολείο;*
Απ: Χάρηκαν, γιατί ήμουνα κορίτσι και έπρεπε να κάθομαι σπίτι, να παντρευτώ και να κάνω παιδιά

***Ερ**: Στο ενδιάμεσο, δηλ. από τότε που σταμάτησες το σχολείο μέχρι που ξεκίνησες το ΣΔΕ, παρακολούθησες κάποια μαθήματα, σεμινάριο ή κάτι άλλο;*
Απ: Μόνο την κομμωτική, από το 84 έως το 86 έκανα μαθήματα στη σχολή και δούλευα κιόλας, μέχρι που με αρραβωνιάσαν

***Ερ**: Κάτι άλλο παρακολούθησες;*
Απ: Όχι, τίποτα, τίποτα η ζωή μου ήταν σε κλειστό κύκλο

***Ερ**: Όταν ξεκίνησες να πηγαίνεις στο ΣΔΕ εργαζόσουνα;*
Απ: Είχα τελειώσει από μια δουλειά που δούλευα καμαριέρα και ήμουν πλέον, χωρίς δουλειά

***Ερ**: Τι άλλες δουλειές είχατε κάνει μέχρι τότε;*
Απ Είχα δουλέψει σε νοσοκομείο καθαρίστρια, γιατί δεν μπορούσα να κάνω κάτι διαφορετικό, στο αεροδρόμιο το ίδιο....τέτοια

***Ερ**: Τι διάρκεια είχαν αυτές οι δουλειές;*
Απ: Η μία ήταν 1 χρόνο, στο νοσοκομείο, η άλλη 4 χρόνια στο αεροδρόμιο και στα ξενοδοχεία ήταν .....αναλόγως τις ανάγκες τους.

***Ερ**: Η τελευταία, αυτή στο ξενοδοχείο, πόσο διήρκεσε;*
Απ: Μία σαιζόν

***Ερ**: Σε αυτήν την δουλειά, ως καμαριέρα, τι ωράριο είχες και ποια ήταν τα καθήκοντα σου;*
Απ: Σηκωνόμουνα στις 5 η ώρα το πρωί, τον καφέ στο χέρι, και έφευγα σαν την τρελή να προλάβω το λεωφορείο να με πάρει και να πάω στο ξενοδοχείο – μια ώρα δρόμος! Μετά γύριζα στις 4 το απόγευμα. Τώρα τι έκανα; Έπρεπε να καθαρίσουμε κοινόχρηστους χώρους του ξενοδοχείου, πισίνες, καφετερίες και τέτοια, όλους τους εξωτερικούς χώρους δηλαδή, και μετά να πάμε στα δωμάτια

***Ερ**: Είχατε κάποιο ρεπό;*
Απ: Όταν είχε πολύ δουλειά ρεπό δεν είχαμε, όταν όμως ήταν πιο χαλαρά, είχαμε και ένα ρεπό

***Ερ**: Τα χρήματα που περνάτε σας ικανοποιούσαν;*
Απ: Στην αρχή ήτανε καλά, αλλά μετά είχαν μειώσει τους μισθούς

***Ερ**: Εκεί ήξεραν ότι δεν έχετε απολυτήριο Γυμνασίου;*
Απ: Όχι

***Ερ**: Δεν το είχατε πει;*
Απ: Ναι δεν το είπα

***Ερ**: Γιατί;*
Απ: Δεν μου είχε ζητηθεί – εγώ όμως δεν ένιωθα όμορφα

***Ερ**: Τι προσόντα νομίζετε ότι είχατε για εκείνη την εργασία;*
Απ: Απλώς ότι καθάριζα καλά

***Ερ**: Νομίζετε ότι αυτή την δουλειά θα μπορούσε να την κάνει ο οποιοσδήποτε;*
Απ: Ναι

***Ερ**: Κάτι όσο αναφορά τον χαρακτήρα σου, κάποιες άλλες δεξιότητες, ικανότητες...κάτι;*
Απ: Ότι είμαι κοινωνικό άτομο

***Ερ**: Ήσασταν ικανοποιημένη από αυτή την δουλειά, από όλες τις απόψεις;*
Απ: Δεν πίστευα ότι είμαι εγώ για αυτή την δουλειά ήθελα κάτι καλύτερο. Καταλάβαινα, για τον εαυτό μου ότι είχα παραπάνω δυνατότητες

***Ερ**: Είχατε αναζητήσει κάποια καλύτερη δουλειά;*
Απ: Ναι αλλά χρειαζόταν το απολυτήριο Γυμνασίου Λυκείου

***Ερ**: Και τα 2;*
Απ: Ναι και τα δύο

***Ερ**: Έχετε ακούσει την έννοια της δια βίου μάθησης;*

Απ: Στο σπίτι δηλ.; .....όχι , όχι δεν την έχω ακούσει

Ερ*: Πότε τελειώσατε το ΣΔΕ;*
Απ: ΤΟ 2009

Ερ*: Πως ενημερωθήκατε για το ΣΔΕ;*
Απ: Ούτε από τηλεόραση ούτε από εφημερίδες και τέτοια. Μου το είπε ένας ξάδερφος μου

Ερ*: Γιατί σας το είπε;*
Απ: Του είχα πει ότι τον εαυτό μου τον φανταζόμουνα διαφορετικά και ότι θέλω να συνεχίσω, αλλά δεν με βόλευε το πρωινό.....

Ερ*: Ποιοι ήταν οι λόγοι που σας οδήγησαν;*
Απ: Για κάτι καλύτερο για την ζωή μου. Το ξεκίνησα κρυφά από την μαμά μου και τους φίλους μου. Μόνο εγώ και ο ξάδερφος μου το ξέραμε

Ερ*: Γιατί αυτό;*
Απ: Γιατί η μαμά μου είναι κάπως παλαιών αρχών και νομίζει ότι επειδή μεγάλωσα η ζωή έχει σταματήσει για εμένα. Οπότε δεν είχε κανένα νόημα και δεν μπορούσε να μου κρατήσει και το μικρό μου γιό.....ήταν μικρός τότε και έπρεπε κάποιος να τον προσέχει, δεν μπορούσε μόνος του

Ερ*: Ποιος ήταν ο λόγος που θέλατε να πάτε στο ΣΔΕ, με τι σχετίζονταν περισσότερο;*
Απ: Το σκεπτικό ήταν ότι θα συνέχιζα το σχολείο και θα έπαιρνα ένα χαρτί και με το ΣΔΕ που ήταν 2 χρόνια γλίτωνα ένα χρόνο και θα μπορούσα να έχω μια καλύτερη δουλειά. Στην πορεία όμως είδα ότι μου προσφέρει πολλά πράγματα τα οποία δεν περίμενα ότι θα μου τα προσφέρει.

Ερ*: Ήταν λοιπόν, καθαρά δική σου η απόφαση*
Απ: Ναι, ναι

Ερ*: Η οικογένεια αρνητική μας είπατε, οι φίλοι και οι άλλοι συγγενείς, όταν το έμαθαν;*
Απ: Τους το είπα μετά τον 2^{ο} μήνα και «δεν τους ήρθε καλά», δεν τους άρεσε

Ερ*: Ποιες ήταν οι εμπειρίες σας από την φοίτηση σας στο ΣΔΕ; Ποια τα θετικά και ποια τα αρνητικά;*
Απ: Για κακά δεν έχω να πω κάτι, για καλά όμως έχω να πω πάρα πολλά. Οι καθηγητές ήταν κοντά μας, υπολογιστές δεν ήξερα και τώρα το χειρίζομαι άνετα, έχω κάνει e-mail, έχω φτιάξει αρχεία έχω τις φωτογραφίες μου.....πράγματα που ούτε καν τα φανταζόμουνα ότι εγώ θα έκανα κάτι τέτοιο. Στην αρχή δεν ήξερα τίποτα πέρα από πρόσθεση και αφαίρεση, τώρα ξέρω. Έμαθα και επιστημονικά πράγματα δηλ. από κάτι απλό μέχρι και τι είναι ο δορυφόρος.....γνώσεις γενικές.

Στην αρχή δεν πίστευα ότι εγώ μπορώ να μάθω αυτά τα πράγματα .....το οποίο βοηθάει, που τα ξέρω, γιατί μπορώ να επέμβω και εγώ σε μια συζήτηση, να πω την γνώμη μου και εγώ.

Ερ*: Όποτε αν κατάλαβα, σας εφοδίασε με γνώσεις γενικά, μάθατε να χειρίζεστε τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, μάθατε αριθμητική και τι άλλο;*
Απ: Και κοινωνικά θέματα. Για τα δικαστήρια για τα δικαιώματα μου, αλλά και για πως θα ψάξω για δουλειά, που και πολλά άλλα.

Ερ*: Ποιον από τους γραμματισμούς που κάνατε, θεωρείτε ότι σας ήταν ο πιο χρήσιμος;*
Απ: Όλοι, κανένας δεν ήταν «στην τύχη»

Ερ*: Όλοι, κάποιος παραπάνω χρήσιμος;*
Απ: Όλοι, όλοι

Ερ*: Όταν φοιτούσατε στο ΣΔΕ αυτό που προσδοκούσατε από το ΣΔΕ είχε να κάνει περισσότερο με το τυπικό χαρτί του απολυτηρίου Γυμνασίου, με τις γνώσεις ή με τις εμπειρίες;*
Απ: Όπως είπα και πριν, στην αρχή ήταν το χαρτί αλλά σταδιακά έβλεπε ότι παίρνω πάρα πολλά από αυτό το σχολείο. Τελικά, κατέληξα ότι αυτό που ήταν πιο σημαντικό και μου έδινε την δύναμη να συνεχίσω ήταν οι γνώσεις.

Ερ*: Από αυτά τα 3, τι νομίζετε ότι είναι πιο σημαντικό για την αγορά εργασίας, δηλ., για να μπορέσει κάποιος να βρει μια ικανοποιητική δουλειά;*
Απ: Οι γνώσεις

Ερ*: Και για εσάς προσωπικά;*
Απ: Και το χαρτί και οι γνώσεις, αυτά πάνε μαζί.

Ερ*: Θεωρείτε όμως ότι όταν κάποιος πηγαίνει να πιάσει μια δουλειά, περισσότερη βαρύτητα έχουν οι γνώσεις που έχει από το αν έχει ή όχι απολυτήριο ή κάποιο πτυχίο;*
Απ: Στην σημερινή εποχή όχι, παλαιότερα μάλλον ίσχυε κάτι τέτοιο.

Ερ*: Όταν φοιτούσατε στο ΣΔΕ, πως σκεφτόσασταν την επαγγελματική σας κατάσταση μετά που θα αποφοιτούσατε από αυτό; Κάνατε σχέδια;*
Απ: Σκεφτόμουνα, όταν ήμουν στο 2^{ο} έτος, ότι μπορώ και θέλω να συνεχίσω το σχολείο αλλά και ότι μπορώ να βρω μια καλύτερη δουλειά.

Ερ*: Υπήρχαν κάποιες ευκαιρίες για δουλειά, τις οποίες χάσατε εξαιτίας του ότι δεν είχατε ένα απολυτήριο Γυμνασίου;*
Απ: Ναι. Σε ένα γραφείο ως τηλεφωνήτρια και άλλα γενικά καθήκοντα. Τους έκανα, με βόλευε το ωράριο αλλά δεν είχα κάποιο χαρτί ούτε απολυτήριο Γυμνασίου. Επίσης είχα κάνει τα χαρτιά μου στο ταχυδρομείο αλλά δυστυχώς, ούτε εκεί δεν μπορούσαν να με πάρουνε για τον ίδιο λόγο.

***Ερ**: Οπότε, τώρα τι κάνετε;*
Απ: Είμαι στο 2ο έτος στο ΕΠΑΛ.

***Ερ**: Γιατί συνεχίζετε;*
Απ: Ψάχνω κάτι καλύτερο και για τον εαυτό μου αλλά και για δουλειά. Αλλά πρώτα για τον εαυτό μου γιατί έτσι θα μπορώ να βρω μια καλύτερη δουλειά

***Ερ**: Το θεωρείτε έτσι λοιπόν;*
Απ: Ναι, βέβαια

***Ερ**: Η οικογένεια σας και οι φίλοι σας, τι λένε για αυτή σας την απόφαση να συνεχίσετε το σχολείο;*
Απ: Η οικογένεια μου.....ακόμα δεν τους αρέσει πολύ, δεν με βοηθάνε αλλά δεν μου δημιουργούν και προβλήματα

***Ερ**: Τώρα εργάζεστε;*
Όχι

***Ερ**: Αναζητήσατε δουλειά μετά που τελειώσατε το ΣΔΕ;*
Απ: Ναι, είχα κάνει τα χαρτιά μου και με πήρανε στο δήμο για 8 μήνες και έληξε η σύμβαση.

***Ερ**: Τώρα, έχοντας ως δεδομένο ότι είστε άνεργη, τι σκέφτεστε για τον χρόνο που περάσατε φοιτώντας στο ΣΔΕ;*
Απ: Χαμένος πάντως δεν ήταν σε καμιά περίπτωση και θεωρώ ότι τώρα θα βρω κάτι πιο σταθερό.

***Ερ**: Θεωρείτε ότι για κάτι τέτοιο είναι απαραίτητο και το απολυτήριο Λυκείου;*
Απ: Ναι και του Λυκείου

***Ερ**: Τώρα έχει περάσει 1,5 χρόνος που τελειώσατε το ΣΔΕ.*
Απ: Ναι σωστά

***Ερ**: Τι από αυτά που μάθατε στο ΣΔΕ, σας έχει φανεί πιο χρήσιμο το διάστημα αυτό;*
Απ: Το υπολογιστή, τον χρησιμοποιώ σε καθημερινή βάση. Βλέπω τον καιρό, διαβάζω τα νέα, βλέπω το δορυφορικό χάρτη, μαθαίνω πράγματα .....όλο τον ελεύθερο χρόνο που έχω στο σπίτι αυτό κάνω.

***Ερ**: Βλέπετε κάποιες διαφορές ως προς τον τρόπο που σας αντιμετωπίζουν τώρα οι άλλοι, φίλοι, συγγενείς και γνωστοί;*
Απ: Ναι. Και καλά οι φίλοι που δεν είναι φίλοι, αυτοί σε εισαγωγικά φίλοι, «δεν τους έρχεται», το ότι προσπαθώ για κάτι καλύτερο. Κάποιοι άλλοι που είναι πιο κοντινοί μου, λένε «δική της είναι η ζωή, ότι θέλει την κάνει». Έχει και αυτούς που με υποτιμούσαν.....και τώρα με βλέπουν αλλιώς!

***Ερ**: Ωραία. Κάτι άλλο να προσθέσετε;*
Απ: Όχι. Μόνο ότι στο ΕΠΑΛ είμαι στον τομέα Διοίκησης Επιχειρήσεων

***Ερ**: Γιατί κάνατε αυτή την επιλογή;*
Απ: Έχει περισσότερες ευκαιρίες για δουλειά.

***Ερ**: Κάτι άλλο;*
Απ: Όχι

***Ερ**: Ευχαριστώ*
Απ: Και εγώ

<u>Ελένη</u>

***Ερ:** Το όνομα σας ;*
Απ : Λαμπράκη Ελένη.

***Ερ:** Έτος γέννησης;*
Απ : 1969

***Ερ:** Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;*
Απ: Παντρεμένη με 2 παιδιά.

***Ερ:** Τι ηλικίες τα παιδιά;*
Απ: 21 ετών και 17.

***Ερ:** Ο σύζυγος εργάζεται;*
Απ: Ναι.

***Ερ:** Που;*
Απ: Στην οικοδομή, έχει μια δική του κατασκευαστική εταιρεία

***Ερ:** Έχει απολυτήριο Γυμνασίου, Λυκείου ή κάτι;*
Απ: Όχι.

***Ερ:** Έχει φτάσει μέχρι ποιο σημείο;*
Απ: Μέχρι το Γυμνάσιο χωρίς να έχει πάρει το απολυτήριο.

***Ερ:** Εσείς μέχρι ποιο στάδιο φτάσατε στην υποχρεωτική εκπαίδευση; Πριν το ΣΔΕ.*
Απ: Δημοτικό.

***Ερ:** Και για ποιους λόγους εγκαταλείψατε;*
Απ: Οικογενειακούς.

Ερ: *Δηλαδή;*
Απ: Την εποχή εκείνη ο πατέρας θεώρησε ότι ήταν άσκοπο να συνεχίσω λόγω του ότι ήμασταν μεγάλη οικογένεια, για βιοποριστικούς λόγους, για οικογενειακούς λόγους για βοήθεια μέσα στο σπίτι, αυτά.

Ερ: *Σε τι ηλικία παντρευτήκατε;*
Απ: 20

Ερ: *Πώς αντιμετωπίσατε εσείς το ότι διακόψατε το σχολείο;*
Απ: Εντελώς αδιάφορα και μου κάνει εντύπωση τώρα πως το αντιμετώπισα τότε.

Ερ: *Δεν σας ένοιαξε καθόλου, ούτε το σκεφτήκατε;*
Απ: Όχι.

Ερ: *Οι δικοί σας; Το ήθελαν, σας παρότρυναν;*
Απ: Ναι, ήταν μια παρότρυνση του πατέρα μου, να μείνω στο σπίτι να βοηθήσω στο σπίτι.

Ερ: *Οι συγγενείς, οι φίλοι;*
Απ: Το θέλανε, δεν θυμάμαι, …..

Ερ: *Δεν ασχολήθηκαν;*
Απ: Όχι

Ερ: *Έχετε παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο, ξένη γλώσσα, υπολογιστές, κάτι άλλο;*
Απ: Υπολογιστές.

Ερ: *Τι διάρκεια;*
Απ: 3 μήνες. Και κάποιο για marketing, πάλι έτσι … , δεν θυμάμαι πόσο όμως.

Ερ: *Ξένη γλώσσα;*
Απ: Όχι.

Ερ: *Όταν ξεκινήσατε να φοιτάτε στο ΣΔΕ ήσασταν άνεργη ή εργαζόσασταν;*
Απ: Άνεργη…., όχι εργαζόμουνα.

Ερ: *Που;*
Απ: Σε μια επιχείρηση δική μου.

Ερ: *Και είχατε κάνει άλλες δουλειές πριν από αυτή την τελευταία;*
Απ: Ναι.

Ερ: *Τι δουλειές;*
Απ: Είχα δουλέψει σε ζαχαροπλαστείο, είχα κάποιο κατάστημα με λευκά είδη, ….

Ερ: *Και τι διάρκεια είχαν οι προηγούμενες δουλειές;*
Απ: Με το μαγαζί ασχολιόμουνα αρκετά χρόνια, πάνω από 6-7 χρόνια.

Ερ: *Το ζαχαροπλαστείο;*
Απ: Για λίγο διάστημα.

Ερ: *Η τελευταία δουλειά λοιπόν ήταν σε ένα ……..*
Απ: Εργαστήριο αργυροχρυσοχοΐας.

Ερ: *Πριν το ΣΔΕ.*
Απ: Α! Πριν το ΣΔΕ. Ήταν, το μαγαζί βασικά ήταν, το μαγαζί ήταν η τελευταία δουλειά, τα λευκά είδη.

Ερ: *Περιγράψτε μια μέρα από την τότε εργασία, στο ζαχαροπλαστείο. Πως περνούσε η μέρα;*
Απ: Στο ζαχαροπλαστείο; Βασικά έκανα βραδινή βάρδια τότε, έπρεπε το πρωί να ετοιμάσω το σπίτι, το φαγητό, σχολούσαν τα παιδιά, με το που σχολούσαν τα παιδιά εγώ έπρεπε να φύγω και να γυρίσω εντεκάμιση η ώρα το βράδυ.

Ερ: *Το ωράριο ήταν οχτάωρο;*
Απ: Ναι.

Ερ: *Και τα καθήκοντά σας;*
Απ: Πωλήτρια και…....., πωλήτρια βασικά.

Ερ: *Η συμπεριφορά των συναδέρφων σας σε αυτή τη δουλειά πως ήταν;*
Απ: Καλή, το αφεντικό λίγο …, ενώ είχαμε κάνει άλλη συμφωνία ότι θα ήμουνα μια βδομάδα πρωί και μια βδομάδα βράδυ, μετά επειδή τον βόλευε με έβαλε όλο βράδυ, και ένας λόγος που έφυγα ήταν αυτός, διότι δεν έβλεπα καθόλου τα παιδιά.

Ερ: *Τι νομίζατε ότι είχατε σαν προσόν για εκείνη τη δουλειά στο ζαχαροπλαστείο;*
Απ: Ότι την ήξερα διότι παλαιότερα είχαν τα αδέρφια μου ζαχαροπλαστείο και ήξερα να κινούμαι μέσα σε αυτό το χώρο.

Ερ: *Από ικανότητες, δεξιότητες, τυπικά προσόντα; Αν είναι τίποτα, ... τίποτα.*
Απ: Δεν ξέρω τι να πω τώρα, εντάξει…, απλά ότι είχα την ευχέρεια να εξυπηρετώ και να…, τέλος πάντων ….

Ερ: *Ήσασταν ικανοποιημένη με μισθό, ωράριο και μεταχείριση; Για τη μεταχείριση μας είπατε, που άλλαξε.*
Απ: Έ, με το μισθό όχι και τόσο και το ωράριο, ήταν εντάξει, οχτάωρο κανονικά δεν …..

Ερ: *Αν σας έλεγαν να τα βάλετε σε μια σειρά, τι σας ικανοποιούσε λιγότερο από αυτά;*
Απ: Ο μισθός.

Ερ: *Είχατε τότε αναζητήσει καλύτερη δουλειά και δεν είχατε βρει ή δεν είχατε αναζητήσει καθόλου;*
Απ: Δεν είχα αναζητήσει. Γιατί με το που αναζήτησα δουλειά βρήκα αυτή, πήγα, μετά προέκυψε το μαγαζί τέλος πάντων, οπότε ….

Ερ: *Α! Το μαγαζί ήταν μια δική σας δουλειά;*
Απ: Ναι.

Ερ: *Πόσα χρόνια;*
Απ: 5-6

Ερ: *Και τι μαγαζί ήταν αυτό;*
Απ: Με λευκά είδη.

Ερ: *Έχετε ακούσει την έννοια της δια βίου μάθησης;*
Απ: Ναι.

Ερ: *Τι νομίζετε ότι είναι;*
Απ: Ότι είναι ένας τρόπος ώστε να μαθαίνεις για πάντα … , να μπορεί κάποιος που είναι σε μεγάλη ηλικία να σπουδάσει όσο χρονών κι αν είναι τέλος πάντων.

Ερ: *Πότε αποφοιτήσατε από το ΣΔΕ; Το έτος.*
Απ: Τον Ιούνιο του 2008.

Ερ: *Πως ενημερωθήκατε για τη λειτουργία του ΣΔΕ;*
Απ: Από την εφημερίδα αρχικά, πολλά χρόνια πριν, αλλά λόγω του ότι τα παιδιά ήταν μικρά και
είχα και το μαγαζί με το οποίο ήμουν δεσμευμένη τα απογεύματα, δεν μπορούσα να το … Με το
που έκλεισε το μαγαζί πήγα αμέσως και γράφτηκα.

Ερ: *Για ποιους λόγους αποφασίσατε να φοιτήσετε στο ΣΔΕ;*
Απ: Γιατί θεώρησα ότι ήταν κάτι που θα με βοηθούσε για την προσωπική μου ανάδειξη βασικά.

Ερ: *Ήταν δική σας η απόφαση;*
Απ: Ναι, και παρότρυνση μιας φίλης ίσως όπου το συζητούσαμε.

Ερ: *Ποιες ήταν οι εμπειρίες σας από το ΣΔΕ;*
Απ: Οι εμπειρίες, τι να πω τώρα;

Ερ: *Ότι θυμάστε.*

Απ: Θυμάμαι ότι άρχισα σιγά σιγά να ανακαλύπτω πράγματα για τον εαυτό μου τα οποία δεν ήξερα ότι θα μπορούσα να τα έχω.

Ερ: *Ποια ήταν τα θετικά και ποια τα αρνητικά της φοίτησης στο ΣΔΕ;*
Απ: Τα θετικά, θεωρώ ότι είχε μόνο θετικά, αρνητικά τώρα εντάξει δεν είχε αρνητικό κάτι. Ε, θετικά, έμπαινες σε μια διαδικασία κάποιων γνώσεων γενικής παιδείας τέλος πάντων, τα οποία εντάξει, μπορεί να μην σε βοηθάνε να σε καταρτίζουν για κάποιο …., αλλά σε βάζουν έτσι σε μια …., όταν έχεις φύγει πολλά χρόνια από το σχολείο πριν και σου μαθαίνουν πράγματα της καθημερινότητας που τα συναντάς κάθε μέρα στην καθημερινή σου ζωή, ε αυτό σε βοηθάει, γιατί σου δίνει μια …., ανοίγει λίγο το πεδίο σκέψης, το μυαλό, …..

Ερ: *Αρνητικά;*
Απ: Αρνητικά δεν… , τι να πω τώρα; Ε δεν ξέρω, πέρα από …., πέρα από την …., τα αρνητικά που είχε αυτό το σχολείο κι αλλού δηλαδή πώς να το πω τώρα, αυτό που έχουν κάποιοι μαθητές που θεωρούν ότι πάνε κάπου σε ένα χώρο και θα πρέπει και μόνο που πάνε ή και να μην πηγαίνουν θα πρέπει να τους σταλεί το …., δηλαδή με χάλασε εμένα, με χαλάει το ότι … , πώς να το πω τώρα δεν μπορώ να το εκφράσω …..

Ερ: *Το ότι κάποιοι παίρνουν παραπάνω από αυτά που τους αξίζουν;*
Απ: Μπράβο, ναι.

Ερ: *Νομίζετε ότι σας εφοδίασε το ΣΔΕ με κάτι που δεν είχατε;*
Απ: Ναι, σίγουρα.

Ερ: *Τι ήταν αυτό;*
Απ: Κάποιες γνώσεις όπως είπα και πριν, που είναι πράγματα που τα χρησιμοποιούμε καθημερινά.

Ερ: *Όπως;*
Απ: Μεταπτυχιακό πρέπει να γράψω…… Τι να πω τώρα;

Ερ: *Ε, πείτε κάτι που νομίζετε ότι σας εφοδίασε και δεν το είχατε πριν.*
Απ: Το ότι άρχισα να λέω τη γνώμη μου και αυτό που θεωρώ εγώ σωστό είτε θετικό είτε αρνητικό μπροστά σε κόσμο, κάτι που δεν το είχα παλαιότερα.

Ερ: *Ποιον από τους γραμματισμούς θεωρείτε ότι ήταν ο πιο χρήσιμος σε εσάς και γιατί;*
Απ: Χρήσιμος τώρα, χρήσιμος όσον αφορά τι, την καθημερινότητα;

Ερ: *Σε οτιδήποτε.*
Απ: Χρήσιμος ήταν για μένα ο φιλολογικός γραμματισμός, χρήσιμος ήταν ο κοινωνιολογικός γραμματισμός, χρήσιμος ήταν ο περιβαλλοντικός γραμματισμός .
Ερ: *Γιατί όμως, τι σας πρόσφερε παραπάνω;*

Απ: Κάποιες γνώσεις οι οποίες με βοηθάνε τώρα, μετέπειτα τέλος πάντων στο σχολείο που πάω, κάποιες γνώσεις τις οποίες εντάξει, κάποια πράγματα καλό είναι να τα ξέρουμε από το περιβαλλοντικό, από την κοινωνιολογία τέλος πάντων, αυτά.

Ερ: *Οι προσδοκίες σας όσο καιρό φοιτούσατε στο ΣΔΕ είχαν να κάνουν με τον τυπικό τίτλο, δηλαδή το απολυτήριο, με τις εμπειρίες ή τις γνώσεις περισσότερο;*
Απ: Σαφώς όχι με το απολυτήριο, με τις εμπειρίες και τις γνώσεις, πιο πολύ με την εμπειρία θα έλεγα.

Ερ: *Ποιο θεωρείτε εσείς από αυτά τα τρία πιο σημαντικό για την αγορά εργασίας;*
Απ: Εξαρτάται τώρα, εξαρτάται. Για την αγορά εργασίας φαντάζομαι ότι είναι το απολυτήριο.

Ερ: *Και τυπικά για εσάς;*
Απ: Για εμένα είναι η εμπειρία και αυτό που παίρνεις μέσα από αυτή την εμπειρία σαν άνθρωπος.

Ερ: *Όταν φοιτούσατε στο ΣΔΕ, σκεφτόσασταν την επαγγελματική σας αποκατάσταση μετά το ΣΔΕ;*
Απ: Όχι.

Ερ: *Συνεχίζετε τις σπουδές σας τώρα και που;*
Απ: Ναι στο Εσπερινό Γενικό Λύκειο Ηρακλείου.

Ερ: *Η οικογένειά σας αντιμετωπίζει θετικά ή αρνητικά αυτή σας την απόφαση;*
Απ: Θετικά.

Ερ: *Τώρα που εργάζεστε;*
Απ: Αυτή την περίοδο πουθενά.

Ερ: *Αναζητήσατε κάτι καλύτερο μετά τη φοίτησή σας στο ΣΔΕ;*
Απ: Όχι. Κάτι καλύτερο από άποψη πτυχίου, να με βοηθήσει το πτυχίο; Όχι.

Ερ: *Οπότε δεν έχει νόημα να ρωτήσουμε αν διαφέρουν σε κάτι οι συνθήκες εργασίας. Έχετε στο πρόγραμμα να αναζητήσετε κάτι στηριζόμενοι στο απολυτήριο του Γυμνασίου;*
Απ: Όχι. Το μόνο που θυμάμαι τότε που πήγαινα στο ΣΔΕ είναι ότι ήταν να πάω σε κάποια εργασία και την τελευταία στιγμή δεν πήγα διότι με πήραν τηλέφωνο ότι χρειαζόταν απολυτήριο Λυκείου και θυμάμαι τώρα ότι τότε ένοιωθα ότι ήμουν ένα τίποτα, ένα σκουπίδι δηλαδή, θυμάμαι ότι μου στοίχισε πάρα πολύ.

Ερ: *Πως βλέπετε λοιπόν το χρόνο που πέρασε στη φοίτησή σας στο ΣΔΕ;*
Απ: Θετικά, εποικοδομητικά, γνώρισα πέραν από αυτό κάποιους ανθρώπους και καθηγητές και τους μαθητές, κρατάμε επικοινωνία.

Ερ: *Τώρα ενάμιση χρόνο μετά την αποφοίτησή σας , τι από αυτά που σας έδειξε, σας έμαθε το ΣΔΕ θεωρείτε ότι το έχετε χρησιμοποιήσει περισσότερο;*
Απ: Γνώσεις στο γλωσσικό γραμματισμό, με έχουν βοηθήσει πολύ τώρα στο Λύκειο.

Ερ: *Πριν φοιτήσετε στο ΣΔΕ είχατε φαινόμενα ρατσιστικά απέναντί σας εξαιτίας της έλλειψης απολυτηρίου;*
Απ: Όχι.

Ερ: *Τώρα που τελειώσατε βλέπετε τον κόσμο να σας αντιμετωπίζει διαφορετικά;*
Απ: Ε, ναι θεωρούν ότι είναι κάτι αξιέπαινο το να προσπαθείς …., αξιέπαινο όσον αφορά το χρόνο που διαθέτεις για να πας στο σχολείο σ΄ αυτήν την ηλικία, με οικογένεια, με δουλειά κατά διαστήματα..... τέλος πάντων, αυτό μόνο. Όχι επειδή έχω απολυτήριο του Γυμνασίου. Είμαι ανώτερου επιπέδου!.

Ερ: *Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο;*
Απ: Όποιος μπορεί ……

Ερ: *Καλώς να ορίσει ..... ;*
Απ: Ναι, ναι!

<u>Γιώργος</u>

Ερ: *Πείτε μας το μικρό σας όνομα και το έτος γέννησης*
Απ : Γιώργος 1968

Ερ: *Οικογενειακή κατάσταση, είστε παντρεμένος ανύπαντρος;*
Απ : Παντρεμένος είμαι,

Ερ: *Και έχετε παιδιά;*
Απ : Ναι έχω ένα παιδί, είναι 7 χρονών

Ερ: *Σε τι ηλικία παντρευτήκατε;*
Απ : 23

Ερ: *Μέχρι ποιο στάδιο είχατε φτάσει στο σχολείο;*
Απ : Είχα σταματήσει στο δημοτικό, λόγω πολλών θεμάτων οικογενειακών, είμαστε οικογένεια πολύτεκνη και είχα σταματήσει εγώ

Ερ: *Για να βοηθήσετε στα οικονομικά της οικογένειας*
Απ : Βέβαια, βέβαια

Ερ: *Πως το αντιμετωπίσατε τότε, δηλαδή σας κακοφάνηκε ή το θεωρήσατε ότι είναι αναγκαίο, πρέπει να γίνει, δεν γίνεται αλλιώς.*

Απ : Εκείνο τον καιρό αναγκαίο ήτανε, πιο πολύ ήτανε. Ήθελα βέβαια να συνεχίσω, γιατί όλοι μου οι φίλοι προχωρήσανε, μου αρέσανε τα γράμματα, αλλά εκείνα τα χρόνια ήταν οικονομικοί οι λόγοι

Ερ: *Δεν μπορούσατε να κάνετε αλλιώς*
Απ : Ναι, δεν γινότανε διαφορετικά.

Ερ: *Οι φίλοι και οι συγγενείς, η οικογένεια βασικά πως το αντιμετωπίσανε το ότι με το που τελειώνει το παιδί το δημοτικό τώρα πρέπει να σταματήσει το σχολείο. Τι σας λέγανε*
Απ : Εκείνα τα χρόνια;

Ερ: *Ναι*
Απ : Εκείνα τα χρόνια ήτανε ένα, μπορώ να πω, ήτανε σίγουρο ότι γινότανε αυτό, γιατί πάρα πολλοί το σταματούσανε εκείνα τα χρόνια, γιατί η οικογένεια, έπρεπε να δουλεύουν παραπάνω άτομα, ήμασταν πολύτεκνη οικογένεια, σίγουρα οι πρώτοι αν ήτανε και αγόρια, δεν συνεχίζανε.

Ερ: *Από τότε που σταματήσατε το σχολείο μέχρι που ξεκινήσατε στο ΣΔΕ, είχατε παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο, ξένη γλώσσα, κάποιο πρόγραμμα του ΟΑΕΔ, υπολογιστές, κάτι;*
Απ : Τα μοναδικά πράγματα που είχα παρακολουθήσει ήταν για την εργασία. Ήταν για σχεδιαστικά, για AutoCAD, ήτανε σεμινάρια πάνω στην δουλειά μου συγκεκριμένα

Ερ: *Αυτά τα σεμινάρια τα κάνατε αφού προσεληφθήκατε ή πριν προσληφθείτε;*
Απ : Μετά που προσελήφθηκα, δούλευα στην δουλειά

Ερ: *Όταν ξεκινήσατε να φοιτάτε στο ΣΔΕ εργαζόσασταν που λοιπόν*
Απ : Σε ποια εταιρία;

Ερ: *Ναι, που έκανε τι;*
Απ : Δεν κατάλαβα την ερώτηση.

Ερ: *Τι κάνει η εταιρία αυτή*
Απ : Α, η εταιρία κλωστοϋφαντουργία είναι.

Ερ: *Και σε ποιο τομέα ακριβώς είστε;*
Απ : Απλός εργάτης είμαι.

Ερ: *Ο οποίος είχε τι αρμοδιότητες;*
Απ : Αρμοδιότητες, ήτανε καθαρά πρακτική δουλειά, δεν μπορούσα να πάω παραπάνω λόγω του ότι είχα τελειώσει το δημοτικό ήτανε λιγάκι δύσκολο να μπορέσεις να αναλάβεις μια θέση πάνω γιατί χρειάζονται και οι απαιτούμενες γνώσεις. Τις οποίες δεν τις είχα.

Ερ: *Ποια ήταν τα καθήκοντα σας σε αυτή τη δουλειά;*
Απ : Όταν ξεκίνησα ήμουνα εργάτης, φόρτωνα κάποια μηχανήματα με κάποια υλικά, ένα υλικό, το οποίο γινόταν κάποια στιγμή κλωστές. Ήταν καθαρά εργατική δουλειά. Τίποτα τεχνικό.

Ερ: *Το ωράριο ήτανε;*
Απ : Το ωράριο ήτανε κυλιόμενο, επί 24ωρου βάσεως δούλευε το εργοστάσιο και η βάρδια ήτανε 6-2, 2-10, 10-6

Ερ: *Οκτάωρα όμως*
Απ : Οκτάωρο ναι

Ερ: *Είχατε κάνει άλλες δουλειές πριν από αυτή;*
Απ : Ναι, είχα χρόνια σαν οικοδόμος, δεκατρία χρόνια περίπου σαν οικοδόμος, και μετά που είναι μπλέξω με την οικογένεια και παντρεύτηκα χρειάστηκα κάποια πιο σταθερή δουλειά, και πήγα σε κάποιο εργοστάσιο ήταν λιγάκι πιο σταθερά τα πράγματα εκεί πέρα πιο σταθερό το ωράριο.

Ερ: *Για την οποία δουλειά δεν είχατε κάποια προσόντα, κάτι συγκεκριμένο*
Απ : Όχι ήμουνα απλός εργάτης.

Ερ: *Σας ικανοποιούσε ο μισθός, το ωράριο;*
Απ : Ο μισθός, το ωράριο…Τίποτα ήταν λόγω ανάγκης

Ερ: *Λόγω ανάγκης. Δεν ήσασταν ικανοποιημένος ούτε από το ένα ούτε από το άλλο.*
Απ : Ναι ούτε από το ένα ούτε από το άλλο.

Ερ: *Υπήρχε κάποια συγκεκριμένη μεταχείριση εκεί από τους συναδέλφους που υπονοούσε σε σας που δεν έχετε απολυτήριο γυμνασίου κλπ*
Απ : Βέβαια, από συνάδελφο ο οποίος ήτανε εργάτης όχι, ήτανε πάρα πολλοί οι οποίοι δεν το βλέπανε αρνητικά, γιατί ίσως ήτανε στην ίδια μοίρα με μένα. Αλλά ήτανε πάρα πολλοί, από πάνω από τα γραφεία, λόγω δουλειάς συναναστρεφόμουνα πολλά άτομα τα οποία είχανε τελειώσει μπορεί και πανεπιστήμιο…

Ερ: *Οι οποίοι σας αντιμετώπιζαν κάπως…*
Απ : Βέβαια, μπορεί να μην στο λέγανε …

Ερ: *Μπορεί να μην στο λέγανε στην ψύχρα αλλά το υπονοούσανε*
Απ : Ναι αλλά το καταλάβαινα εγώ, το ένιωθα συνέχεια. Μας βάζανε στο περιθώριο. Χρειάζεται να γράψεις κάτι, δεν μπορείς να το γράψεις.

Ερ: *Οπότε εσείς είχατε ζήσει ένα είδος ρατσισμού στην δουλειά σας. Να σας ξεχωρίζουν από τους υπόλοιπους.*

Απ : Ε ναι, οπωσδήποτε. Και το αντιμετωπίζανε στον κλάδο τον δικό μου πάρα πολλοί άλλοι μέσα αυτό το πράγμα. Και ήταν και αιτία ότι δεν μπορούσες να συνεργαστείς πολλές φορές γιατί χρειάζεται να γράψεις πάρα πολλές φορές κάποια πράγματα, αλλά δεν μπορούσες. Αυτό ήταν πρόβλημα.

Ερ: *Οπότε δεν είχατε αναζητήσει κάποια καλύτερη δουλειά γιατί δεν είχατε κάτι άλλο, κάποιο προσόν*
Απ : Ναι, δεν είχα κάποιο προσόν, δεν υπήρχε χαρτί ας πούμε

Ερ: *Έχετε ακούσει την έννοια 'δια βίου μάθηση';*
Απ : Ναι την έχω ακούσει

Ερ: *Τι νομίζετε ότι εννοεί κάποιος όταν λέει ΔΒΜ;*
Απ : Εννοεί ότι όλα τα χρόνια της ζωής του……. συνέχεια εκπαιδεύεται, μαθαίνει

Ερ: *Ανεξαρτήτως αν έχει τελειώσει μόνο το δημοτικό ή αν έχει τελειώσει και το πανεπιστήμιο.*
Απ : Ναι ναι πάντα υπάρχουν συμπληρώματα σε αυτά. Δεν τελειώνουν

Ερ: *Πότε αποφοιτήσατε από το ΣΔΕ;*
Απ : Από το ΣΔΕ αποφοίτησα το 2010.

Ερ: *Ποιος σας ενημέρωσε για το ΣΔΕ, από πού μάθατε για την ύπαρξη του ΣΔΕ.*
Απ : Από συγγενείς

Ερ: *Οι οποίοι είχαν φοιτήσει εκεί;*
Απ : Όχι συγκεκριμένα, μου είχανε μιλήσει για αυτό. Μου είχαν πει ότι είναι εργαζόμενοι, υπάρχουν πολλοί που πηγαίνουν…..Το ωράριο με βόλευε λόγω δουλειάς με βόλευε το ωράριο.

Ερ: *Και για πιο λόγο πήγατε τώρα στο ΣΔΕ, πήγατε γιατί προσωπικά το θέλατε ή έχει να κάνει και με την εργασία με το να έχετε καλύτερες συνθήκες, καλύτερα χρήματα, κοινωνική αποδοχή*
Απ : Για μένα υπήρχαν δυο λόγοι προσωπικά. Ο ένας γιατί θέλανε να με κάνουν προϊστάμενο στο πόστο μου και κάποια στιγμή να μπορούσα να ανέβαινα και παραπάνω, γιατί θα μπορούσα να ανέβω και στα γραφεία. Και ο άλλος προσωπικός ο λόγος , ήταν για μένα- εγώ το ήθελα

Ερ *Ήταν δική σας η απόφαση να πάτε στο ΣΔΕ ή σας επηρέασε κάποιος;*
Απ : Όχι δεν με επηρέασε κάποιος, την πήρα την απόφαση εγώ αλλά το κουβέντιασα με την σύζυγό μου και με την οικογένεια μου το συγκεκριμένο θέμα γιατί θα έλειπα πολλές ώρες από το σπίτι και… οπότε πρέπει να υπάρχει μια κοινή απόφαση. Και το δέχτηκαν όλοι.

Ερ *Ποιος επηρέασε περισσότερο εσείς τη σύζυγο, ή η σύζυγος εσάς.*

Απ : Και εγώ και η σύζυγος. Αυτή ήταν πιο αποφασισμένη σ' αυτό το θέμα απάνω.

Ερ *Και για τον εαυτό της και για σας. Δηλαδή και για να πάει η ίδια και για να πάτε εσείς.*
Απ : Ναι ναι

Ερ *Από τη φοίτηση σας στο ΣΔΕ ποια είναι τα θετικά, ποια τα αρνητικά*
Απ : Προσωπικά, σε προσωπικό επίπεδο είναι όλα θετικά. Εγώ τα είδα όλα θετικά.
Πρώτα πρώτα πήρα γνώσεις που δεν περίμενα με τίποτα. Πολύ καλό κλίμα ήτανε πήρα πάρα πολλά πράγματα τα οποία δεν το φανταζόμουνα, τα 'βλεπα στην τηλεόραση να γίνονται. Ήταν όλα θετικά εμένα.

Ερ *Δεν βρίσκετε κάτι αρνητικό.*
Απ : Όχι δεν βρίσκω. Αρνητικό ήταν ότι λείπεις πολλές ώρες από το σπίτι σου από την οικογένεια σου, αλλά πιστεύω ότι ήταν, είναι κάτι που περνάει κάποια στιγμή, δεν είναι εφ' όρου ζωής να τρέχεις, δεν είσαι υποχρεωμένος πάντα.

Ερ *Τι νομίζετε ότι σας έδωσε το ΣΔΕ που δεν είχατε; Τι πήρατε από εκεί εσείς;*
Απ : Τι πήρα… πήρα πάρα πολλά πράγματα. Κατ' αρχήν είχα πολλά κενά σε πολλά θέματα, όπως τα μαθηματικά

Ερ *Γνώσεις λοιπόν*
Απ : Τα πήρα. Πιστεύω τα πήρα σε ψηλό βαθμό. Μετά σεβασμό

Ερ *Γίνατε ποιο κοινωνικό ας πούμε;*
Απ : Όχι ποιο κοινωνικός. Έμαθα να αντιμετωπίζω διαφορετικά τους ανθρώπους. Έζησα κόσμο. Έχω και γω γιό ο οποίος είναι μαθητής, τον κατάλαβα ποιο καλά. Τον κατάλαβα πολύ πιο καλά, απ' ότι πριν. Είχα πολλά χρόνια που είχα πάει σχολείο, ξέρεις πως ζούνε τώρα, πως διαβάζουνε. Έχουν αλλάξει τα πράγματα
Ερ *Ποιόν θεωρείτε από τους γραμματισμούς που κάνατε ότι ήταν ο πιο χρήσιμος σε σας.*
Απ : Πολλοί ήτανε. Ένας δεν μου ήτανε τόσο απαραίτητα αλλά χρειάζονται πάντα. Οι ποιο πολλοί ναι. Χρειαζόταν όλοι. Μαθηματικά, πράξεις κάνω συνέχεια, γλωσσικός οπωσδήποτε, ορθογραφία δεν το συζητάμε.

Ερ *Υπολογιστές, αγγλικά;*
Απ : Υπολογιστές αγγλικά ήταν απαραίτητα στην δουλειά μου. Χρησιμοποιούσα έναν ανορθόδοξο τρόπο αυτά τα πράγματα στην δουλειά μου. Τα χρησιμοποιούσα μεν αλλά με ανορθόδοξο τρόπο, δεν ήξερα τα βασικά. Έπρεπε να τα βγάλω οπωσδήποτε. Αγγλικά υπολογιστές έπρεπε να τα βγάλω οπωσδήποτε. Κάποια στιγμή εμένα θα ήταν μονόδρομος αυτό το θέμα.

Ερ *Οι προσδοκίες σας όσων αφορά το ΣΔΕ είχαν να κάνουν με το απολυτήριο γυμνασίου σαν ένα τυπικό χαρτί ή με τις γνώσεις και τις εμπειρίες.*

Απ : Όχι όχι τις γνώσεις μου χρειαστήκανε πολύ. Δεν είναι τυπικό το χαρτί. Το χαρτί θα μου χρειαστεί και μελλοντικά αν αναβαθμιστώ στην δουλειά μου ακόμα. Αν χρειαστεί να μπω σε κάποιο γραφείο μέσα, χωριστό χαρτί βέβαια….Αλλά πιο πολύ εμένα.

Ερ *Για να βρει κάποιος δουλειά να βγει έξω να ψάχνει, τι νομίζετε ότι είναι πιο σημαντικό το τυπικό χαρτί, οι γνώσεις ή οι εμπειρίες.*
Απ : Εγώ πιστεύω ότι είναι και τα τρία μαζί. Αν δεν έχεις γνώσεις το χαρτί δεν κάνει τίποτα από μόνο του. Αν δεν έχεις το χαρτί δεν κάνουνε μόνο οι γνώσεις

Ερ *Οπότε είναι αναγκαίο το πακέτο έτσι*
Απ : Οπωσδήποτε γιατί αν κάνεις τα χαρτιά σου κάπου, αν πεις στον εργοδότη σου ότι έχω κάποιες γνώσεις πρέπει με κάποιο τρόπο να τις πιστοποιήσεις κιόλας. Αν δεν υπάρχει αυτό το χαρτί δεν μπορείς να το πιστοποιήσεις.

Ερ *Όταν φοιτούσατε στο ΣΔΕ, πως σκεφτόσασταν την επαγγελματική σας κατάσταση μετά την αποφοίτηση σας από το ΣΔΕ. Ποια ήταν τα όνειρα σας όσον αφορά το επάγγελμα σας. Τι νομίζετε ότι μπορούσατε να κάνετε.*
Απ : Ότι θα είχα μια πολύ πιο καλή ευκαιρία στην δουλειά μου επάνω, κατ' αρχήν θα μάθαινα αγγλικά τα οποία θα με βοηθούσανε και δεν θα χρειαζότανε να ρωτάω δεξιά και αριστερά,

Ερ *Οπότε θα κάνατε την δουλειά σας καλύτερα…*
Απ : Ότι θα αναπτυχθεί η δουλειά μου, ίσως να αναπτυχθώ… και εγώ το οποίο το περιμένω ας πούμε αυτό το πράγμα. Όλα αυτά σχετίζονται αναμφισβήτητα.

Ερ *Συνεχίζετε τις σπουδές τώρα;*
Απ : Αυτή την στιγμή τις έχω σταματήσει, δεν κάνω οτιδήποτε άλλο

Ερ *Για πιο λόγο;*
Απ : Για λόγο ότι αυτά τα δυο χρόνια που χρειάστηκαν να πηγαίνω σχολείο είχανε απομείνει κάποια άλλα πράγματα πίσω, αλλά θα συνεχίσω δεν υπάρχει περίπτωση. Μπορεί, δεν θα συνεχίσω λύκειο κατευθείαν, έχω μπει σε κάποια προγράμματα, κάποιες πιστοποιήσεις και αυτά, τα οποία θα μου χρειαστούν.

Ερ *Να πάρετε την πιστοποίηση στους υπολογιστές;*
Απ : Ναι

Ερ *Φοιτάτε πάνω σε αυτό, παίρνετε μαθήματα;*
Απ : Όχι έμαθα πάρα πολλά πράγματα στο σχολείο, ο καθηγητής που ήταν μου είπε ότι δεν χρειάζεται να κάνεις τίποτε άλλο. Ξέρεις αρκετά, οι γνώσεις που έχεις πάρει είναι αρκετές για ECDL. Τώρα αν θες για παραπάνω μπορείς να πας να φοιτήσεις.

Ερ *Η οικογένεια σας πως αντιμετωπίζει το ότι δεν συνεχίσατε φέτος τις σπουδές σας;*

Απ : Ε, το πρώτο πράγμα που σου λένε όλοι είναι γιατί δεν προχωράς.

Ερ *Θέλουν να συνεχίσετε;*
Απ : Και όλος ο κύκλος… ότι όσο πιο πολλά μαθαίνεις τόσο πιο πολλά εφόδια έχεις στην ζωή σου, αύριο. Όσο πιο λίγα ξέρεις κάποια στιγμή σταματάς, σκοντάφτεις πάντα

Ερ *Έχουν περάσει ουσιαστικά 6 μήνες που τελειώσατε το ΣΔΕ. Μέχρι στιγμής η δουλειά σας έχει αλλάξει;*
Απ : Εε, οπωσδήποτε …… λύνω προβλήματα στην εργασία μου και αυτά, έχω νιώσει λιγάκι σταθερότητα στα θέματα πάνω γιατί πάντα χρειάστηκα να γράψω κάτι σε ένα excel σε ένα word, μου έκανε καλό

Ερ *Έχετε πάρει και περισσότερα χρήματα;*
Απ : Όχι χρήματα δεν έχουμε πάρει.

Ερ *Αναβαθμίστηκε το πόστο, έχετε περάσει σε κάποιο καλύτερο πόστο σωστά;*
Απ : Ναι ναι, είναι αρκετά πιο καλό.

Ερ *Αυτό έγινε μετά που τελειώσατε το ΣΔΕ;*
Απ : Όχι παράλληλα.

Ερ *Δηλαδή δεν χρειάστηκε το χαρτί του ΣΔΕ για να πάτε στο καλύτερο πόστο;*
Απ : Όχι θα χρειαζότανε. Η αλλαγή δουλειάς θα χρειαζότανε κάποια στιγμή να αλλάξει η δουλειά μου θα χρειαζόταν οπωσδήποτε ήταν απαραίτητο. Εκεί που πήγαινα για να χρησιμοποιήσω το κάνω, χρειαζόταν να συμπληρώσω ένα χαρτί, μια αίτηση κάτι, ……

Ερ *Η συμπεριφορά των συναδέλφων έχει αλλάξει τώρα που τελειώσατε το ΣΔΕ;*
Απ : Όχι δεν έχουν αλλάξει ιδιαίτερα, είναι η ίδια. Δεν άλλαξε ο τρόπος ζωής μου πολύ, καταλαβαίνω πολλά πράγματα, βλέπω με άλλο μάτι πάρα πολλά πράγματα, έμαθα πάρα πολλά πράγματα

Ερ *Τι από αυτά που μάθατε από το ΣΔΕ ή ποια από τις δεξιότητες που αποκτήσατε την έχετε χρησιμοποιήσει περισσότερο;*
Απ : Εμένα όπως είπα από την αρχή πάρα πολλά προβλήματα, στον χώρο εργασίας μου γιατί είχα μείνει πίσω. Δεν είχα πάει καθόλου γυμνάσιο, είχα τελειώσει μόνο δημοτικό και μου χρειαζότανε παντού. Κάποιες … …που κάνω, όλα αυτά μου χρειάζονται εμένα. Στην εργασία μου δεν ενδιέφερε αυτό, έπρεπε να γίνουν έτσι και αλλιώς. Εγώ είχα το πρόβλημα πως θα το κάνω

Ερ *Ουσιαστικά δηλαδή γλώσσα έχετε χρησιμοποιήσει*
Απ : Ναι και μαθηματικά, χρήση υπολογιστών

Ερ *Όταν μπήκατε στο ΣΔΕ δεν ξέρατε καθόλου υπολογιστές;*
Απ : Πολύ λίγο γνώριζα

Ερ *Οπότε μάθατε ένα μεγάλο κομμάτι υπολογιστών μέσα στο ΣΔΕ.*
Απ : Ναι

Ερ *Και μια τελευταία ερώτηση. Πως σας αντιμετωπίζουν τώρα οι υπόλοιποι, οι φίλοι οι συγγενείς, εκτός δουλειάς δηλαδή, οι παρέες οι φίλοι σας*
Απ : Δεν έχω πρόβλημα, απλώς κάποιοι που ήταν πολύ πιο πάνω από μένα μου δίνουν συγχαρητήρια, αυτοί που έχουν τελειώσει πανεπιστήμιο, ΤΕΙ διάφορα μου λέγανε μπράβο καλά έκανες, σου χρειαζότανε, έπρεπε οπωσδήποτε να το είχες κάνει, κακώς σταμάτησες…

Ερ *Αυτοί που ήτανε πιο κάτω από εσάς, που είχαν απολυτήριο δημοτικού;*
Απ : Με βλέπουνε όπως λέω εγώ ένα σκαλί πιο πάνω

Ερ *Δεν κάνουν κάποια προσπάθεια να παν και αυτοί, δεν σας ρωτάνε*
Απ : Ναι ναι και ήδη δυο από την δουλειά μου μέσα, δυο άτομα φοιτούν εκεί πέρα στο ΣΔΕ ήδη.

Ερ*: Ευχαριστώ*
Απ : Να 'στε καλά

<u>Μαρία</u>

Ερ: *Ποιο είναι το μικρό σας όνομα και το έτος γέννησης σας*
Απ: Με λένε Μαρία γεννηθείς το1969

Ερ: *Οικογενειακή κατάσταση, είστε παντρεμένη, έχετε παιδιά;*
Απ: Ναι είμαι παντρεμένη, έχω ένα παιδί 17 ετών.

Ερ: *Σε τι ηλικία παντρευτήκατε;*
Απ: 22

Ερ: *Ο σύζυγος εργάζεται;*
Απ: Ναι βέβαια

Ερ: *Μέχρι πιο στάδιο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης έχετε παρακολουθήσει;*
Απ: Είχα τελειώσει το δημοτικό, είχα πάει μια τάξη στο γυμνάσιο, μετά σταμάτησα

Ερ: *Για πιο λόγο*
Απ: Για οικογενειακούς λόγους

Ερ: *Βιοποριστικούς;*
Απ: Ε βέβαια

Ερ: *Υπήρχε δηλαδή ανάγκη για να εργαστείτε;*
Απ: Ναι, ναι ναι

Ερ: *Και πως το αντιμετωπίσατε τότε αυτό, ότι σταματήσατε από το σχολείο; Σας άρεσε, δεν σας άρεσε, το θεωρήσατε φυσιολογικό;*
Απ: Όχι δεν μου άρεσε, δεν είναι φυσιολογικό, αισθάνομαι άσχημα πολύ όλα αυτά τα χρόνια, μειονεκτικά, για να είμαι ειλικρινής όταν χρειαζόμουνα να συμπληρώσω κάποια χαρτιά, το βιογραφικό μου, κάποια αίτηση, αισθανόμουν πάρα πολύ άσχημα, οπότε, γι' αυτό και προχωρήσαμε όταν δόθηκε η ευκαιρία, με το σχολείο δεύτερης ευκαιρίας

Ερ: *Τότε οι γονείς/φίλοι όταν σταματήσατε το σχολείο τι σας λέγανε; Ότι ήταν μια απόφαση καλή, κακή, ότι δεν γινόταν αλλιώς;*
Απ: Δυστυχώς είχα μόνο την μητέρα μου, αλλά δεν γινόταν αλλιώς, δεν ήταν κάτι ευχάριστο αλλά δεν γινόταν αλλιώς.

Ερ: *Από τότε που σταματήσατε το σχολείο, μέχρι που ξεκινήσατε το ΣΔΕ είχατε παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο πάνω σε ξένη γλώσσα, υπολογιστές κάτι, κάποιο σεμινάριο του ΟΑΕΔ;*
Απ: Όχι, όχι, τίποτα

Ερ: *Όταν ξεκινήσατε να φοιτάτε στο ΣΔΕ εργαζόσασταν;*
Απ: Ναι βέβαια

Ερ: *Τι εργασία κάνατε;*
Απ: Είμαι ξενοδοχοϋπάλληλος

Ερ: *Είναι μια εργασία που την κάνατε από την αρχή ή έχετε κάνει και άλλες δουλειές;*
Απ: Όχι είχα δουλέψει για 10 περίπου χρόνια σαν πωλήτρια

Ερ: *Σε αυτή την εργασία τώρα σαν ξενοδοχοϋπάλληλος τι ωράριο έχετε και πια είναι τα καθήκοντά σας;*
Απ: Τα ωράρια είναι δύο, είναι 7 με 3 και είναι και 3 με 11, δύο διαφορετικά ωράρια

Ερ: *Και τα καθήκοντά σας στην εργασία αυτή ποια ήτανε;*
Απ: Εργαζόμουν ως βοηθός μάγειρα, ως μάγειρας. Έχω δύο κομμάτια. Τα προηγούμενα χρόνια εργαζόμουν ως βοηθός στην κουζίνα, τα χρόνια που ήμουν και στο ΣΔΕ εργαζόμουν ως μάγειρας

Ερ: *Είχε πέσει κάτι στην αντίληψή σας, στην συμπεριφορά των συναδέλφων σας, να υπονοήσουν ότι δεν έχετε το απολυτήριο του γυμνασίου ή να σας υποτιμήσουν ή κάτι τέτοιο;*
Απ: Στην συμπεριφορά των συναδέλφων μου ή των προϊσταμένων όχι. Όμως κάποια στιγμή ζήτησα να βγάλω μια σχολή για να έχω και το δίπλωμα μου για να

είμαι επαγγελματίας και ασχολήθηκα να φτιάξω τα χαρτιά μου, ενώ είχα 15 χρόνια προϋπηρεσία, κανονικά θα έπρεπε να μπω με αριθμό προτεραιότητας, απέρριψαν τα χαρτιά μου λόγω που δεν είχα το χαρτί του γυμνασίου.

Ερ: *Αυτό το χαρτί από την σχολή μαγείρων το χρειαζόσασταν επειδή υπήρχε κάποια περίπτωση να σας διώξουν κάποια στιγμή από την δουλειά επειδή δεν το έχετε;*
Απ: Όχι, καθαρά για μένα. Στην δουλειά δεν κινδύνευα γιατί μετράν και άλλα πράγματα, αλλά ήταν καθαρά για μένα.

Ερ: *Σ' αυτή την εργασία που ήσασταν τι νομίζετε ότι είχατε, προσόντα – ικανότητες – δεξιότητες ή οτιδήποτε που σας καθιστούσαν κατάλληλη για αυτή την δουλειά;*
Απ: Υπευθυνότητα, αγαπώ πολύ την δουλειά μου, μάθαινα πάρα πολύ (μ' αρέσει να μαθαίνω, εξακολουθώ να μαθαίνω). Το μόνο που θα κερδίσω ίσως είναι ηθική ικανοποίηση τελειώνοντας και την σχολή μου

Ερ: *Το να μάθετε να μαγειρεύετε , που είχατε μάθει;*
Απ: Με πάρα πολύ δουλειά.

Ερ: *Μέσω της εμπειρίας μέσα στο ξενοδοχείο;*
Απ: Βέβαια, μετά από τρεις μάγειρες, με πάρα πολύ δουλειά, με δουλειά στο σπίτι, με διάβασμα πάνω στο θέμα, ... με πολλά.

Ερ: *Αυτά όλα πριν ξεκινήσετε το ΣΔΕ σωστά;*
Απ: Ναι

Ερ: *Τότε ήσασταν ικανοποιημένη από το μισθό και από το ωράριο στην εργασία σας;*
Απ: Ε, δεν νομίζω ότι θα έχει… Το ωράριο είναι το ίδιο έτσι και αλλιώς, δεν νομίζω ότι θα έχω παραπάνω απολαβές από αλλού.

Ερ: *Σας ικανοποιούσε πάντως;*
Απ: Ναι, η δουλειά μου ναι.

Ερ: *Είχατε αναζητήσει κάπου αλλού εργασία καθόλου ή όταν μπήκατε στο ξενοδοχείο δεν αναζητήσατε πουθενά αλλού;*
Απ: Όχι δεν αναζήτησα αλλού εργασία γιατί μου αρέσει η δουλειά. Την κάνω και θα εξακολουθήσω να την κάνω για αρκετά χρόνια ακόμα.

Ερ: *Έχετε ακούσει καθόλου την έννοια της ΔΒΜ;*
Απ: Να σας πω, είχα ακούσει γιατί το ίδιο σχολείο τελείωσε και ο αδελφός μου, ο οποίος συνεχίζει και στο λύκειο τώρα, όταν είδε πόσο πολύ στεναχωρέθηκα όταν απέρριψαν τα χαρτιά μου προσπάθησε να με πείσει εκείνος να πάω στο ΣΔΕ. Μου είπε ότι βοηθάνε πάρα πολύ, ότι είναι για αυτούς που έχουν επαγγελματικές υποχρεώσεις – οικογενειακές. Το ωράριο με κάλυπτε γιατί μπορούσα να

δουλεύω. Αντιμετώπισα κάποιες δυσκολίες, ότι έπρεπε να το πω στη δουλειά μου, έπρεπε να δείξουν κατανόηση, να πω μην με βάζετε να δουλεύω απόγευμα να μπορώ να παρακολουθώ το μάθημα μου. Αλλά εντάξει πέρασαν όλα αυτά. Νομίζω ότι καλό μου έκανε, θυμηθήκαμε και τα παιδικά μας χρόνια. Αυτά που δεν είχαμε προλάβει να κάνουμε στο σχολείο. Ξαναγίναμε μαθητές

Ερ: *Η δια βίου μάθηση λοιπόν απευθύνεται μόνο σε αυτούς που δεν έχουν τελειώσει το γυμνάσιο ή το λύκειο ή μπορεί να αναφέρεται και σε κάποιον ο οποίος έχει τελειώσει πανεπιστήμιο;*
Απ: Για να είμαι ειλικρινής αυτό δεν το ξέρω, υποθέτω ότι για αυτούς που δεν έχουν προλάβει για κάποιους λόγους, γιατί αυτό το πράγμα μας ρώτησαν όταν πήγαμε να μας πάρουν την συνέντευξη, για πιο λόγο σταματήσαμε το σχολείο, για πιο λόγο θέλουμε να συνεχίσουμε τέτοια πράγματα. Οπότε υποθέτω ότι είναι για άτομα σαν εμένα που δεν είχαν προλάβει να τελειώσουν

Ερ: *Πότε αποφοιτήσατε από το ΣΔΕ;*
Απ: Το 2010

Ερ: *Σας ενημέρωσε απ' όσο κατάλαβα ο αδελφός σας για την λειτουργία του, σωστά;*
Απ: Ναι

Ερ: *Μάθατε και από κάπου αλλού.*
Απ: Όχι δεν ήξερα κάτι άλλο, απλά φρόντισα να 'ρθω εγώ σε επαφή με το ΣΔΕ, να περάσω από συνέντευξη από τους καθηγητές, μας εξήγησαν κάποια πράγματα. Είπαμε να το τολμήσουμε, τα καταφέραμε

Ερ: *Οι λόγοι που σας οδήγησαν λοιπόν δεν είχαν να κάνουν με την απασχόληση.*
Απ: Όχι δεν κινδύνευα από την δουλειά μου, ήταν καθαρά προσωπικό θέμα. Ίσως (και αυτή ήτανε μια σκέψη) βοηθήσει στην αναβάθμισή μου. Ή πηγαίνοντας στην σχολή κατοχυρώνω δικαίωμα της αποζημίωσης, αποκτήσω κάποια δικαιώματα επιπλέον. Δεν αντιμετώπιζα λοιπόν πρόβλημα αλλά ήθελα να το είχα.

Ερ: *Οι δικοί σας πως το αντιμετώπισαν. Η οικογένεια σας;*
Απ: Ξαφνιάστηκαν αλλά χάρηκαν πολύ

Ερ: *Υπήρχε κάποιος που αντέδρασε αρνητικά*
Απ: Όχι, όχι κανένας. Το χάρηκαν πάρα πολύ.

Ερ: *Όσο φοιτούσατε στο ΣΔΕ ποια ήταν τα θετικά και ποια τα αρνητικά του από την εμπειρία σας;*
Απ: Νομίζω ότι μόνο θετικά είχε. Αρνητικά, ας πούμε ότι δυσκολευτήκαμε λίγο γιατί είμαι παντρεμένη έχω ένα παιδί, έχω την δουλειά μου, έχω το σπίτι. Εκεί με κούρασε λίγο αλλά κατά τα άλλα ήταν πολύ θετικά όλα. Γνώρισα ανθρώπου καινούργιους, ξαναέζησα τα μαθητικά μου χρόνια, έμαθα πράγματα, θυμήθηκα άλλα που είχα ξεχάσει, αισθάνομαι καλύτερα τώρα γιατί θεωρώ ότι έχω επιτέλους

το απολυτήριο γυμνασίου, είμαι πολύ περήφανη όταν συμπληρώνω το βιογραφικό μου. Και για να είμαι και ειλικρινής μου κάνανε και λίγο πλάκα στην δουλειά όταν τελείωσα και πήρα απολυτήριο γιατί έκανα σαν παιδί.

Ερ: *Ήξεραν ότι δεν έχετε το απολυτήριο και ότι φοιτάτε στο ΣΔΕ;*
Απ: Ε, βέβαια

Ερ: *Τι νομίζετε ότι σας έδωσε το ΣΔΕ που δεν το είχατε πριν, με τι σας εφοδίασε;*
Απ: Με αυτοπεποίθηση μεγαλύτερη

Ερ: *Περισσότερο από όλα και από τις γνώσεις;*
Απ: Ναι, μου άνοιξε την πόρτα για να πάω επιτέλους στην σχολή που ήθελα. Οπότε πιστεύω ότι και επαγγελματικά θα με βοηθήσει παρακάτω, μήπως έχω μια καλύτερη θέση, ίσως περισσότερα δικαιώματα και αυτά

Ερ: *Τι δικαιώματα σας δίνει;*
Όσον αφορά μονιμότητα, αποζημιώσεις, μισθό όλα αυτά.

Ερ: *Ποιος από τους γραμματισμούς που κάνατε θεωρείτε ότι ήταν πιο χρήσιμος και τι σας προσέφερε;*
Απ: Εμένα προσωπικά μου αρέσει πάρα πολύ η ελληνική γλώσσα, μου άρεσαν πάρα πολύ τα μαθήματα κοινωνιολογίας

Ερ: *Τι σας προσέφεραν παραπάνω;*
Απ: Περισσότερο με τα κοινωνικά θέματα, θέματα που έχουν να κάνουν γενικά με τον κόσμο, με την οικογένεια με τα παιδιά, μου άρεσε η ψυχολογία, μου άρεσαν πάρα πολύ αυτά τα μαθήματα. Θεωρώ ότι προσέφεραν πάρα πολλά πράγματα σε ‘μας.

Ερ: *Η γλώσσα σας βοήθησε να διαβάζετε καλύτερα, να γράφετε καλύτερα*
Απ: Νομίζω να γράφω καλύτερα, να εκφράζομαι καλύτερα, χρησιμοποιώ εκφράσεις που πριν δεν τολμούσα να το κάνω.

Ερ: *Οι προσδοκίες λοιπόν που είχατε όσο φοιτούσατε στο ΣΔΕ είχαν να κάνουν κυρίως με το απολυτήριο ως τίτλο ή με τις γνώσεις και τις εμπειρίες;*
Απ: Αρχικά νομίζω είχαν να κάνουν μόνο με το απολυτήριο, στην πορεία όμως είδα ότι μπορώ να πάρω πράγματα, δηλαδή για να είμαι ειλικρινής δεν πίστευα ότι μπορούσα να πάρω πολλά πράγματα από ένα τέτοιο σχολείο. Στην πορεία όμως είδα ότι δεν είναι έτσι τα πράγματα και πήρα πάρα πολλά. Έμαθα πολλά πράγματα. Στην ουσία είχαμε γίνει φίλοι και με τους καθηγητές οι οποίοι καμιά φορά ήταν πιο μικροί από μας στην ηλικία και προσπαθούσαν πάρα πολύ να μας μάθουν… είμαστε λίγο ατίθασοι μαθητές. Έμαθα να με απασχολούν περισσότερα πράγματα, περισσότερα κοινωνικά πράγματα, που πριν αδιαφορούσα. Νομίζω έμαθα να χειρίζομαι την γλώσσα καλύτερα.

Ερ: *Για την αγορά εργασίας (για να βρει κάποιος δουλειά) τι είναι πιο σημαντικό νομίζετε, το τυπικό χαρτί ή γνώσεις και εμπειρίες;*
Απ: Απλώς για μια θέση νομίζω η γνώσεις και η εμπειρία. Όταν όμως θέλεις κάτι, να προαχθεί και να κάνει κάποια πράγματα επιπλέον χρειάζεται και το χαρτί.

Ερ: *Προσωπικά για σας τι είναι πιο σημαντικό από αυτά τα τρία;*
Απ: Όλα μαζί

Ερ: *Θεωρείτε ότι είναι ένα χαρτί που πρέπει να το έχει ο καθένας.*
Απ: Βέβαια, δεν το συζητώ. Την εμπειρία πάνω στην δουλειά την είχα και εγώ, όμως δεν φτάνει αυτό. Χρειάζονται και άλλα πράγματα.

Ερ: *Όταν φοιτούσατε στο ΣΔΕ πως σκεφτόσασταν την επαγγελματική σας κατάσταση όταν το τελειώσετε; Σκεφτόσαστε ότι θα συνεχίσετε σε αυτή την σχολή και θα γίνει καλύτερο το μέλλον σας;*
Απ: Ναι βέβαια. Και θα ήθελα κάποια στιγμή να συνεχίσω στο λύκειο. Όπως έκαναν πολλά παιδιά. Το σκέφτομαι πάρα πολύ σοβαρά.

Ερ: *Τώρα φοιτάτε στην σχολή;*
Απ: Φέτος ναι

Ερ: *Τουριστικών επαγγελμάτων*
Απ: Ναι

Ερ: *Οι οικογένεια σας πως αντιμετωπίζει αυτή την συνέχιση των σπουδών σας;*
Απ: Ξέχασα να σας πω ότι μαζί με μένα ήταν και ο σύζυγος. Με στήριξε πάρα πολύ. Στην αρχή δεν ήθελα να το κάνω. Με στήριξε πάρα πολύ και μάλιστα μπήκε στην διαδικασία και είπε ότι θα έρθω και εγώ για να μην είσαι μόνη σου και νιώθεις… Να το κάνουμε μαζί. Και τελείωσε και αυτός μαζί με εμένα και το πιο ωραίο ήταν ότι τέλος της χρονιάς πήραμε τα απολυτήρια μας και οι δυο μας.

Ερ: *Οπότε οι συνθήκες τώρα στην δουλειά διαφέρουν σε κάτι με πριν; Είναι πάντα το ίδιο όσον αφορά το οικονομικό και το ωράριο σωστά;*
Απ: Ναι δεν έχει παίξει ρόλο σε αυτό το θέμα. Μόνο για το μέλλον ότι θα έχει θετικό αποτέλεσμα όλο αυτό

Ερ: *Τι από αυτά που μάθατε νομίζετε ότι το χρησιμοποιείτε περισσότερο.*
Απ: Αυτά που σας είπα, αυτά τα δύο μαθήματα. Θεωρώ ότι με βοήθησε πάρα πολύ ο γραμματισμός. Επίσης με βοήθησε πάρα πολύ γιατί βλέπω τα πράγματα διαφορετικά το μάθημα της κοινωνιολογίας.

Ερ: *Βλέπετε διαφορές στον τρόπο που σας αντιμετωπίζει ο κόσμος γύρω σας, ότι έχετε απολυτήριο γυμνασίου, ότι φοιτάτε σε μια σχολή*

Απ: Οι δικοί μου άνθρωποι με αντιμετωπίζουν όπως και πριν. Ίσως σε καμία συνέντευξη που χρειαστεί, στην εργασία μας, εκεί μας βλέπουν με διαφορετικό μάτι.

Ερ: *Στις παρέες σας;*
Απ: Στις παρέες μας, οι φίλοι λίγο μας πειράζουν αλλά όχι δεν έχουμε πρόβλημα

Ερ: *Με καλή διάθεση.....*
Απ: Με πολύ καλή διάθεση και να πω ότι όλοι μας δίνουν συγχαρητήρια γιατί εμένα δεν μου αρκούσε μόνο το απολυτήριο, ήθελα και ένα καλό βαθμό, για μένα. Οπότε όταν το πέτυχα αυτό, λίγο έτσι με πειράζανε αλλά με τον ίδιο τρόπο. Έτσι φιλικά
Οι ξένοι, οι εργοδότες και βέβαια μας βλέπουν με καλύτερο μάτι δεν το συζητώ

Ερ: *Είναι εμφανές αυτό;*
Απ: Βέβαια, και μάλιστα τους κάνει εντύπωση και ο βαθμός και η χρονολογία που τελειώσαμε και μας δίνουν και συγχαρητήρια για αυτό. Δεν είναι κάτι εύκολο.

Ερ: *Κάτι άλλο;*
Απ: Όχι

Ερ: *Ευχαριστώ*
Απ: Και εγώ

Βασίλης

Ερ: *Πως λέγεστε;*
Απ: Βασίλης

Ερ: *Το έτος γέννησης σας;*
Απ: 1978

Ερ: *Η οικογενειακή σας κατάσταση;*
Απ: Ανύπαντρος

Ερ: *Μέχρι ποιο στάδιο της υποχρεωτικής τυπικής εκπαίδευσης είχατε φτάσει;*
Απ: Μέχρι 1^{η} Γυμνασίου

Ερ: *Και γιατί σταματήσατε;*
Απ: Οικογενειακές υποχρεώσεις

Ερ: *Δηλ.;*
Απ: Έπρεπε να δουλέψω και δεν μπορούσα και σχολείο και δουλειά

Ερ: *Έπρεπε να δουλέψετε υποχρεωτικά;*
Απ: Ναι

Ερ: *Πως το είχατε αντιμετωπίσει τότε αυτό; Τι σκεφτόσασταν;*
Απ: Τότε δεν μπορούσα να σκεφτώ. Εντάξει, το μόνο που σκεφτόμουνα τότε ήταν το παιχνίδι, δεν είχα το νου σε τίποτα άλλο. Δεν σκεφτόμουνα σε τι θα μπορούσε να μου χρειαστεί το σχολείο, ότι ίσως κάποια στιγμή θα μπορούσε να μου χρειαστεί το χαρτί.

Ερ: *Οι γονείς σας, οι φίλοι σας τι λέγανε για αυτό;*
Απ: Λέγανε να πάω, να μην σταματήσω

Ερ: *Αλλά εσείς;*
Απ: Έτσι έλεγα. Μετά το μετάνιωσα αλλά ήτανε αργά πια.

Ερ: *Οι δικοί σας δεν σας πιέσανε;*
Απ: Ναι, με πιέσανε

Ερ: *Αλλά;*
Απ: Εγώ δεν πήγαινα

Ερ: *Δεν πηγαίνατε επειδή δεν σας άρεσε το σχολείο και δεν θέλατε να συνεχίσετε, ή επειδή καταλαβαίνατε ότι έπρεπε να δουλέψετε;*
Απ: Ήθελα να δουλέψω οπωσδήποτε

Ερ: *Μέχρι να ξεκινήσετε το ΣΔΕ είχατε παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο, κάτι σχετικό με οτιδήποτε;*
Απ: Είχα πάει σε κάποια σεμινάρια «αγροτικά»

Ερ: *Πόσο είχαν διαρκέσει αυτά;*
Απ: 2 μήνες

Ερ: *Ήταν επιδοτούμενα;*
Απ: Ναι

Ερ: *Κάτι άλλο, υπολογιστές, ξένη γλώσσα;*
Απ: Όχι, τίποτα

Ερ: *Όταν ξεκινήσατε το ΣΔΕ εργαζόσασταν;*
Απ: Ναι

Ερ: *Που;*
Απ: Σε δική μου δουλειά

Ερ: *Δηλ. τι ακριβώς;*
Απ: Αγροτικά, κτηνοτροφικά

Ερ: *Οικογενειακή επιχείρηση;*
Απ: Ναι

Ερ: *Και με τι ακριβώς σχετίζεται;*
Απ: Με τα ζώα, ελιές και αμπέλια

Ερ: *Τα οποία τα τυποποιείτε και τα προωθείτε ή .....*
Απ: Όχι, όχι απλά αγρότες είμαστε

Ερ: *Είχατε κάνει κάποια άλλη δουλειά μέχρι να κάνετε αυτή, να ασχοληθείτε επαγγελματικά με τα αγροτικά;*
Απ: Όχι, μόνο αυτό

Ερ: *Τι ωράριο είχατε σε αυτή την δουλειά;*
Απ: Από το πρωί μέχρι το βράδυ

Ερ: *Και ποια είναι τα καθήκοντα σας; Περιγράψτε μου μια μέρα σας*
Απ: Τώρα που έχουμε τις ελιές, ξεκινάω και πάω από τα πρόβατα και μετά στις ελιές μέχρι το βράδυ. Και το βράδυ, περνάω πάλι και ταΐζω τα πρόβατα.

Ερ: *Ωραία, και όταν δεν έχετε τις ελιές;*
Απ: Πάω στα ζώα και μετά στα κλαδέματα, στα λιπάσματα....όλο και κάτι υπάρχει.

Ερ: *Έχετε και κάτι άλλο με το οποίο ασχολείστε;*
Απ: Ναι, τυροκομείο

Ερ: *Και εκεί τι κάνετε;*
Απ: Πάω το γάλα μου, κάνω τυρί και το πουλάω ή είμαι ενδιάμεσος σταθμός για τυρί που αγοράζω από αλλού

Ερ: *Οικονομικά πως είναι τα πράγματα; Σας αποδίδει όσα θα θέλατε, ζείτε από αυτό;*
Απ: Όσα, ίσα

Ερ: *Έχετε αντιμετωπίσει καθόλου κάποια παράξενη συμπεριφορά από κάποιους, οι οποίοι σας αντιμετώπισαν «κάπως» εξαιτίας του ότι δεν είχατε τελειώσει το Γυμνάσιο; Κάποιος να σας πει κάτι ή να καταλάβετε ότι στην παρέα σας «βάζουν στην άκρη» για αυτό το λόγο;*
Απ: Εννοείται, πάντα!

Ερ: *Για πείτε μας*
Απ: Πάντα το ένιωθα αυτό το πράγμα. Άμα δεν ξέρεις να συμμετάσχεις σε μια συζήτηση που κουβεντιάζουνε πολλοί ανθρώποι, νιώθεις μειονεκτικά.

Ερ: *Εσείς νιώθετε έτσι. Οι άλλοι σας έχουν πει ή έχουν υπονοήσει ποτέ κάτι;*
Απ: Όχι

Ερ: *Από όλα όσα είπαμε, δηλ. το ωράριο, τις συνθήκες, τα χρήματα ή την συμπεριφορά των συνεργατών σας, υπήρχε κάτι που δεν σας ικανοποιούσε ή τι σας ικανοποιούσε λιγότερο;*
Απ: Κάτι συγκεκριμένο, δεν νομίζω, όχι

Ερ: *Θεωρείτε ότι για αυτήν την δουλειά διαθέτατε κάποια προσόντα, κάποιες δεξιότητες...κάτι, που σας καθιστούσε κατάλληλο για αυτήν ή αυτή την δουλειά θα μπορούσε να την κάνει ο οποιασδήποτε;*
Απ: Ο οποιοσδήποτε μπορεί να την κάνει

Ερ: *Δεν χρειάζεται κάτι παραπάνω, κάτι ιδιαίτερο;*
Απ: Όχι

Ερ: *Είχατε ψάξει κάποια άλλη δουλειά, κάποια στιγμή;*
Απ: Όχι, ποτέ

Ερ: *Έχετε ακούσει την έννοια της Δια Βίου Μάθησης;*
Απ: Όχι, ποτέ

Ερ: *Πότε τελειώσατε το ΣΔΕ;*
Απ: Πριν 2 χρόνια, το 2009

Ερ: *Και πως ενημερωθήκατε για την ύπαρξη του ΣΔΕ;*
Απ: Μέσω ενός φίλου μου που πήγαινε και αυτός εκεί.

Ερ: *Και εσείς γιατί αποφασίσατε να πάτε;*
Απ: Μου αρέσει. Το είχα μετανιώσει που δεν είχα πάει μικρός και .....πήγα.

Ερ: *Το ότι πήγατε στο ΣΔΕ έχει να κάνει με το ότι θα βρίσκατε καλύτερη δουλειά, θα μπορούσατε να συμμετάσχετε σε κάποια προγράμματα.....*
Απ: Είχε να κάνει με το να μάθω περισσότερα πράγματα, κάτι που δεν ήξερα

Ερ: *Και με τα προσωπικά σας θέλω;*
Απ: Ναι

Ερ: *Δεν υπήρχε κάποια επαγγελματική ευκαιρία που την χάσετε γιατί δεν είχατε το απολυτήριο λυκείου ή κάτι τέτοιο;*
Απ: Και να υπήρξε δεν το κατάλαβα

Ερ: *Ήταν δική σας απόφαση να πάτε στο ΣΔΕ;*
Απ: Ναι, καθαρά δική μου

Ερ: *Οι γονείς, οι φίλοι, πως το αντιμετωπίσανε;*

Απ: Στην αρχή τους φαινότανε αστείο, αλλά μετά τους άρεσε. Τους φαινότανε παράξενο που θα πήγαινα ξανά σχολείο

Ερ: *Ποιες είναι οι εμπειρίες σας από α ΣΔΕ; Ποια είναι τα αρνητικά και ποια τα θετικά του;*
Απ: Πιστεύω ότι τα ποιο πολλά είναι θετικά. Γνώρισα πολλούς ανθρώπους, μίλησα με ανθρώπους μορφωμένους, μου μάθανε φοβερά πράγματα, γνώρισα και άλλα παιδιά που δεν θα είχα την ευκαιρία να τα γνωρίσω κάπου αλλού, κάναμε εκδηλώσεις, κάναμε εκδρομές, ήτανε ωραία αυτά τα πράγματα.

Ερ: *Αρνητικά;*
Απ: Δεν είχε

Ερ: *Καθόλου, τίποτα;*
Απ: Το μόνο που είχε ήτανε η ταλαιπωρία του να πηγαίνεις κάθε μέρα εκεί.

Ερ: *Το οποίο ήτανε λίγο πίεση στο πρόγραμμα σας;*
Απ: Ναι

Ερ: *Τι σας πρόσφερε το ΣΔΕ που δεν το είχατε;*
Απ: Γνώσεις και εμπειρία και πράγματα που είδα ότι τα έχασα όταν ήμουν πιο μικρός

Ερ: *Ποιος ήταν ο ποιο χρήσιμος από τον γραμματισμό που κάνατε;*
Απ: Η γλώσσα

Ερ: *Για ποιο λόγο;*
Απ: Γιατί έκανα πολλά ορθογραφικά λάθη και κάπως τα διόρθωσα. Αλλά και τα μαθηματικά, γιατί δεν ήξερα πολλά πράγματα

Ερ: *Που σας χρειαζόταν στην καθημερινότητα σας;*
Απ: Ναι

Ερ: *Όταν φοιτούσατε στο ΣΔΕ τι σκεφτόσασταν; Ότι θα πάρετε το απολυτήριο Γυμνασίου, ή ότι θα πάρετε γνώσεις και εμπειρίες;*
Απ: Πρώτα γνώσεις, εμπειρίες και μετά το χαρτί

Ερ: *Το οποίο χαρτί σχετιζόταν με την δουλειά σας, ή απλά.....*
Απ: Απλά, για μένα, να πάρω το απολυτήριο

Ερ: *Για την αγορά εργασίας, τι από αυτά νομίζετε ότι είναι πιο σημαντικό;*
Απ: Το χαρτί

Ερ: *Ενώ για εσάς προσωπικά;*
Απ: Και το χαρτί αλλά έχει να κάνει και ο άνθρωπος πιστεύω, δηλ. Οι εμπειρίες, οι γνώσεις. Αλλά αν δεν έχεις το χαρτί.....ότι και να έχει, γνώσεις, εμπειρίες.....

Ερ: *Όταν φοιτούσατε στο ΣΔΕ σκεφτόσασταν να αλλάξετε την δουλειά σας, να ψάξετε κάτι καλύτερο.....;*
Απ: Όχι, το μόνο που σκεφτόμουνα ήταν να γίνω καλύτερος στην δουλειά μου

Ερ: *Τώρα συνεχίζετε τις σπουδές σας;*
Απ: Ναι

Ερ: *Που;*
Απ: Στο ΕΠΑΛ

Ερ: *Οι οικογένεια και οι φίλοι σου, πως το αντιμετωπίζουν αυτό;*
Απ: Μου δίνουν συγχαρητήρια γιατί δεν θα μπορούσε να το κάνει αυτό ο οποιοσδήποτε και σου λένε, αφού εσύ μπορείς και το κάνεις, έχεις την υπομονή εσύ που είσαι τόσο χρονών....μπράβο σου!

Ερ: *Δεν αντιμετωπίζεις από κάποιον.....*
Απ: Εγώ δεν εξαρτώμαι από τους άλλους.....δηλ. ότι και να λέγανε εγώ θα το έκανα.

Ερ: *Συνεχίζετε λοιπόν, την ίδια δουλειά και τώρα;*
Απ: Ναι

Ερ: *Έχετε την δυνατότητα να κάνετε περισσότερα πράγματα τώρα, μέσα στην δουλειά σας;*
Απ: Ναι

Ερ: *Όπως;*
Απ: Μπορώ να συμμετέχω σε προγράμματα....και άλλα

Ερ: *Δηλ. πριν υπήρχαν πράγματα που σας άφηναν απέξω εξαιτίας του απολυτηρίου;*
Απ: Ναι υπήρχαν πολλά πράγματα, όπως σεμινάρια, προγράμματα, να διαβάσεις ένα χαρτί να δεις τι ευκαιρίες υπάρχουν, να μπεις στον υπολογιστή να δεις τι γίνεται.....

Ερ: *Τώρα, 1,5 χρόνο μετά από την αποφοίτηση σας από το ΣΔΕ τι από αυτά που μάθατε το έχετε χρησιμοποιήσει πιο πολύ;*
Απ: Δεν είναι κάτι συγκεκριμένο, είναι όλα μαζί...αισθάνομαι ότι είμαι περισσότερο «μέσα στα πράγματα», συμμετέχω, συζητώ.....

Ερ: *Η συμπεριφορά των γύρω σας έχει αλλάξει τώρα που έχετε το χαρτί του Γυμνασίου και πηγαίνετε και στο Λύκειο;*
Απ: Όχι

Ερ: *Έχετε κάτι να προσθέσετε;*

Απ: Όχι

Ερ: *ευχαριστώ*

Φραγκίσκος

Ερ: *Ποιο είναι το όνομά σας*
Απ: Φραγκίσκος

Ερ: *Πότε γεννηθήκατε;*
Απ: 1976, 19 Απριλίου

Ερ: *Είστε παντρεμένος, έχετε παιδιά;*
Απ: Είμαι παντρεμένος και έχω ένα παιδί.

Ερ: *Πόσο χρονών είναι;*
Απ: 2 ετών

Ερ: *Και η γυναίκα σας;*
Απ: 30

Ερ: *Η γυναίκα σας εργάζεται;*
Απ: Ναι

Ερ: *Που εργάζεται;*
Απ: Σε ένα συμβολαιογραφείο, της ……

Ερ: *Μέχρι ποιο στάδιο στο σχολείο πήγατε πριν κάνετε το ΣΔΕ;*
Απ: Μέχρι το δημοτικό

Ερ: *Και για ποιους λόγους μετά σταματήσατε*
Απ: Ε, λόγω δουλειάς, επειδή ήμουνα ο δεύτερος γιος του σπιτιού και έπρεπε να βοηθάω τον πατέρα μου, για αυτούς τους λόγους.

Ερ: *Λόγω οικονομικών;*
Απ: Ναι

Ερ: *Τότε πως σας είχε φανεί αυτή η απόφασή σας, σωστή, λάθος, είχατε στεναχωρεθεί;*
Απ: Ήμουνα παιδί και δεν είχα καταλάβει τίποτα, αλλά όταν πήγα 20 χρονών κατάλαβα ότι ήταν μεγάλο λάθος και έτσι αποφάσισα να πάω στο ΣΔΕ.

Ερ: *Τότε δηλαδή δεν είχατε στεναχωρεθεί καθόλου;*
Απ: Τότε ήμουνα παιδί, δεν το καταλάβαινα

Ερ: *Οι φίλοι και οι συγγενείς τότε πως είχανε αντιδράσει σε αυτή την απόφαση;*
Απ: Όχι καλά

Ερ: *Δηλαδή;*
Απ: Εφωνάζανε που δεν είχες συνεχίσει τα γράμματα κλπ, αλλά δεν μπορούσα να το κάνω και αλλιώς
Ερ: *Οι γονείς σας περισσότερο;*
Απ: Ε, ο πατέρας μου έπρεπε να μην πάω στο γυμνάσιο για να κάτσω να βοηθώ τον πατέρα μου, υποχρεωτικό ήτανε

Ερ: *Δεν θέλανε όμως ούτε αυτοί να σταματήσετε;*
Απ: Ούτε αυτοί δεν θέλανε αλλά ήταν υποχρεωτικό. Οι ανάγκες καλούσανε

Ερ: *Έχετε κάνει κάποιο άλλο σεμινάριο, αγγλικά, η/υ, κάτι;*
Απ: Τίποτα – τίποτα

Ερ: *Όταν ξεκινήσατε να φοιτάτε στο ΣΔΕ ήσασταν άνεργος ή εργαζόσασταν;*
Απ: Εργαζόμουνα στις δουλειές τις δικές μας.

Ερ: *Δηλαδή;*
Απ: Κρεωπολείο κάνουμε, κτηνοτρόφοι, ζωοτροφές πουλούμε

Ερ: *Είχατε κάνει και άλλες δουλειές μέχρι αυτήν, είχατε κάνει δηλαδή και άλλα πράγματα;*
Απ: Με τις ίδιες, με τις ίδιες δουλειές.

Ερ: *Θα μας πείτε λίγο το ωράριο σας εκείνη την εποχή. Τι ώρες δουλεύατε και τι κάνατε;*
Περιγράψτε μια μέρα
Απ: Ε το πρωί σηκωνόμουνα

Ερ: *Τι ώρα*
Απ: 7:30-8 πήγαινα στο κρεωπολείο, πήγαινα στο μαγαζί με τις τροφές, ή γλακώ στα ζώα να γυρίσω κατά τις 10-11 η ώρα, να ξαναπάμε το απόγευμα ή στο κρεωπολείο το ίδιο ωράριο, το πρωί ανοίγεις το μαγαζί, το κλείνεις το μεσημέρι και το απόγευμα πάλι το ανοίγεις.

Ερ: *Για εκείνη τι δουλειά που κάνατε, θεωρείτε ότι χρειαζότανε κάποιο ιδιαίτερο προσόν να έχει κάποιος;*
Απ: Μόρφωση

Ερ: *Για να κάνεις αυτό το πράγμα;*
Απ: Η γνώση είναι δύναμη σε όλες τις δουλειές.

Ερ: *Οπότε εσείς που δεν το είχατε το προσόν αυτό;*
Απ: Όχι……

Ερ: *Είχατε όμως κάποια άλλα πράγματα. Ήσασταν κοινωνικός, ομηλιτικός...*

Απ: Ναι αυτά αλλά δεν εφτάνανε

Ερ: *Θεωρείτε ότι τώρα μετά την φοίτηση σας στο ΣΔΕ τα έχετε αποκτήσει κάποια προσόντα παραπάνω;*
Απ: Έχω αποκτήσει πολλά προσόντα παραπάνω από τη φοίτησή μου στο ΣΔΕ

Ερ: *Ήσασταν ικανοποιημένος τότε με την δουλειά που είχατε; Τα λεφτά, το ωράριο, τις συνθήκες;*
Απ: Μπορώ να πω ναι

Ερ: *Υπήρχε κάτι που δεν σας ικανοποιούσε;*
Απ: Όχι

Ερ: *Είχατε αναζητήσει να δουλέψετε κάπου αλλού;*
Απ: Όχι-όχι

Ερ: *Έχετε ακούσει τον όρο δια βίου μάθηση;*
Απ: Συμφωνώ απόλυτα με αυτό τον όρο

Ερ: *Τι νομίζετε ότι είναι δια βίου μάθηση*
Απ: Ο άνθρωπος μέχρι να ζει πρέπει να μαθαίνει

Ερ: *Πότε ξεκινήσατε την φοίτηση σας στο ΣΔΕ;*
Απ: 31 χρόνων

Ερ: *Δηλαδή το 2000...*
Απ: 2008 νομίζω

Ερ: *Και τελειώσατε το 2010*
Απ: Ναι

Ερ: *Τι ήταν αυτό που σας ώθησε να φοιτήσετε στο ΣΔΕ;*
Απ: Αυτό που με ώθησε να φοιτήσω στο ΣΔΕ, ήτανε ότι οι ώρες με βολεύανε, ότι ήταν και για 2 χρόνια και έβγαζες εύκολα το χαρτί του γυμνασίου, αλλά βασικά οι ώρες με βολεύανε.

Ερ: *Γιατί αποφασίσατε όμως να το κάνετε, για να πάρετε το χαρτί ή...*
Απ: Όχι αποφάσισα να το κάνω για να αποκτήσω μερικές γνώσεις που μου ‘δωσε το ΣΔΕ

Ερ: *Ανεξάρτητα από το χαρτί ή σε συνδυασμό;*
Απ: Ανεξάρτητα από το χαρτί

Ερ: *Πως ενημερωθήκατε για την ύπαρξη του ΣΔΕ, ποιος σας είπε ότι υπάρχει το ΣΔΕ*
Απ: Το άκουσα από τον κόσμο και πήγα.

Ερ: *Έχει να κάνει το ΣΔΕ και με καλύτερη εργασία, περισσότερα χρήματα, κοινωνική αποδοχή;*
Απ: Ναι όλα αυτά είναι μέσα.

Ερ: *Αισθανθήκατε ρατσισμό δηλαδή που δεν είχατε το χαρτί από το ΣΔΕ;*
Απ: Αισθανόσαστε δηλαδή ότι σας θεωρούσανε κάτι άλλο, ότι όλοι οι υπόλοιποι είχαν ένα χαρτί γυμνασίου ενώ εσείς όχι; Είχατε τέτοιες περιπτώσεις;
Δεν το αισθάνθηκα ποτέ έτσι και δεν μπορώ να το πω αυτό.

Ερ: *Ήταν δική σας η απόφαση ή...*
Απ: Ναι δική μου

Ερ: *Ποια είναι τα θετικά και ποια τα αρνητικά του ΣΔΕ, από την φοίτηση σας*
Απ: Αρνητικά δεν μπορώ να βρω

Ερ: *Κανένα;*
Απ: Θετικά, είναι μεγάλο έργο αυτό που κάνουν εκεί και οι καθηγητές και όλο το προσωπικό του σχολείου, για ενήλικους ανθρώπους, το ωράριο αυτό που έχουνε φτιάξει, οι άνθρωποι μπορούνε να το συνδυάζουνε και με την εργασία και με το σχολείο. Θετικά είναι και οι δασκάλοι ήτανε καλοί και ο διευθυντής, όλοι

Ερ: *Αρνητικό τίποτα;*
Απ: Αρνητικό... τι να πούμε υποδομές, κρατική βοήθεια δεν είχαμε όσο θα ‘πρεπε. Αυτό μόνο μπορώ να πω.

Ερ: *Τι νομίζετε ότι σας έδωσε το ΣΔΕ που δεν το είχατε;*
Απ: Έμαθα πολλά πράγματα από το ΣΔΕ, που δεν το είχα μέχρι που να πάω στο ΣΔΕ

Ερ: *Γνώσεις και εμπειρίες ή...*
Απ: Γνώση εμπειρία, το ΣΔΕ με έκανε και πήγα και στο Λύκειο διότι με το να πηγαίνουμε εκεί κάθε μέρα, με την παρέα, με τα παιδιά, με τους καθηγητές, αυτό με ώθησε να πάω και στο λύκειο

Ερ: *Ποιο θεωρείτε πιο χρήσιμο από τους γραμματισμούς που κάνατε;*
Απ: Πιο χρήσιμο....

Ερ: *Και γιατί, τι σας πρόσφερε αυτός ο γραμματισμός;*
Απ: Μου άρεσε πολύ η κοινωνιολογία, διότι είχε να κάμει με την κοινωνία

Ερ: *Οι προσδοκίες που είχατε από το ΣΔΕ είχαν να κάνουν περισσότερο με το απολυτήριο ή με τις γνώσεις και τις εμπειρίες;*
Απ: Εγώ προσωπικά, τις γνώσεις και τις εμπειρίες

Ερ: *Για την αγορά εργασίας, ποιο από αυτά νομίζετε ότι είναι πιο σημαντικό;*

Απ: Το χαρτί. Αλλά εγώ πιστεύω ότι πάει μαζί και με τις γνώσεις και με την εμπειρία.

Ερ: *Όταν φοιτούσατε στο ΣΔΕ σκεφτόσασταν μετά την αποφοίτηση σας, να αλλάξετε κάτι, όσον αφορά την επαγγελματική σας κατάστασης;*
Απ: Όχι. Αλλά μετά είδα ότι είχε αλλάξει η συμπεριφορά μου με τους ανθρώπους, μπορούσα να δω τα πράγματα διαφορετικά και με το εμπόριο και μπορούσα να κινηθώ πιο καλά στον χώρο εργασίας μου.

Ερ: *Είπατε ότι τώρα είστε μαθητής στο Λύκειο*
Απ: Ναι, στο ΕΠΑΛ

Ερ: *Ωραία, η οικογένεια σας πως το αντιμετωπίζει αυτό;*
Απ: Θετικά, αλλά θεωρεί ότι ηλικιακά…….κάθε πράμα στον καιρό του.

Ερ: *Η γυναίκα σας έχει τελειώσει το Λύκειο;*
Απ: Ναι

Ερ: *Τώρα που εργάζεστε;*
Απ: Την ίδια δουλειά κάνω, που ανάφερα προηγουμένως

Ερ: *Υπάρχει κάτι το οποίο άλλαξε σε αυτόν τον τομέα, το ωράριο, τα χρήματα;*
Απ: Όχι, τίποτα. Μόνο……η κρίση.

Ερ: *Η επιχείρηση αυτή είναι δική σας, οικογενειακή ……;*
Απ: Οικογενειακή, με τα αδέρφια μου.

Ερ: *Σκέφτεστε να κάνετε κάτι παραπάνω σε αυτήν την επιχείρηση; Να την επεκτείνετε, να την εκσυγχρονίσετε, ίσως;*
Απ: Αισθάνομαι πιο δυνατός για να κάνω πράγματα αλλά η οικονομική κατάσταση τώρα, δεν επιτρέπει τίποτα….μελλοντικά, ίσως.

Ερ: *Έχουν περάσει περίπου 6 μήνες που τελειώσατε το ΣΔΕ. Τι από αυτά που μάθατε σας έχει φανεί πιο χρήσιμο.*
Απ: Τα μαθηματικά, την κοινωνικότητα, τους υπολογιστές…αυτά.

Ερ: *Υπάρχει κάποια διαφορετική αντιμετώπιση από τους φίλους και τους συγγενείς, τώρα που τελειώσατε το ΣΔΕ και είστε στο Λύκειο;*
Απ: Μπορώ να πω ναι

Ερ: *Δηλαδή;*
Απ: Με πιο πολύ εμπιστοσύνη σε αυτά που λέω και σε αυτά που ενεργώ.

Ερ: *Μάλιστα. Υπάρχει κάτι ακόμα που θέλετε να προσθέσετε;*
Απ: Όχι, ευχαριστώ

Μαρία

Ερ: *Το όνομά σας και πότε γεννηθήκατε*
Απ: Ονομάζομαι Μαρία και έχω γεννηθεί 16/07/1973.

Ερ: *Η οικογενειακή σας κατάσταση;*
Απ: Παντρεμένη , τέσσερα παιδιά και ο σύζυγός μου έχει πεθάνει.

Ερ: *Εδώ και πόσα χρόνια;*
Απ: Πέντε χρόνια

Ερ: *Και τα παιδιά τι ηλικίες έχουν;*
Απ: Το πρώτο είναι στα 18, το δεύτερο στα 17, το τρίτο στα 12 και το τέταρτο στα 7.

Ερ: *Ο άντρας σας εργαζόταν;*
Απ: Ο άντρας μου ασχολιόταν με την γεωργία και την κτηνοτροφία.

Ερ: *Είχε απολυτήριο Γυμνασίου, Λυκείου;*
Απ: Όχι , ήταν τελειόφοιτος Δημοτικού.

Ερ: *Σε τι ηλικία παντρευτήκατε;*
Απ: Στα 14.

Ερ: *Ήταν απόφαση δική σας;*
Απ: Όχι, θεωρώ ότι σε αυτή την ηλικία δεν μπορείς να έχεις μια δική σου απόφαση, ήταν επιλογή άλλων

Ερ: *Της οικογένειας;*
Απ: Της οικογένειας.

Ερ: *Μέχρι ποιο στάδιο φτάσατε στην υποχρεωτική εκπαίδευση;*
Απ: Β΄ Γυμνασίου

Ερ: *Και γιατί διακόψατε;*
Απ: Γιατί παντρεύτηκα.

Ερ: *Και πως το αντιμετωπίσατε εσείς τότε αυτό, τι σκεφτόσασταν;*
Απ: Θεωρώ ότι ήμουν σε μια ηλικία που δεν μπορούσα να σκεφτώ, ότι ήθελαν οι άλλοι ακολουθούσα κι εγώ. Δεν είχα μία άποψη εγώ

Ερ: *Δεν είχατε και κανένα πρόβλημα;*
Απ: Ε, ναι ακολουθούσα των γονιών μου την απόφαση, ότι ήταν επιλογή τους, θεωρούσα ότι ήταν σωστό να γίνει αυτό

Ερ: *Οπότε οι γονείς σας αντιμετώπισαν θετικά ότι διακόψατε το Γυμνάσιο για να παντρευτείτε;*
Απ: Ναι, βέβαια.

Ερ: *Οι φίλοι, οι συγγενείς; Υπήρχε κάποιος που είχε αντίθετη άποψη;*
Απ: Ναι υπήρχαν κάποιοι συγγενείς που επιμένανε να τελειώσω το Γυμνάσιο τουλάχιστον, αλλά οι γονείς μου και ο σύζυγός μου τότε δεν ήθελαν

Ερ: *Για ποιους λόγους;*
Απ: Γιατί είχα παντρευτεί και ότι δεν έπρεπε, δεν ήταν σωστό να τελειώσω το Γυμνάσιο, καταλαβαίνετε τους λόγους

Ερ: *Είχατε κάνει κάποιο σεμινάριο, ξένη γλώσσα, υπολογιστές, οτιδήποτε μέχρι να ξεκινήσετε το ΣΔΕ;*
Απ: Όχι, τίποτα. Ασχολιόμουνα με τα παιδιά, καταλαβαίνετε.

Ερ: *Όταν ξεκινήσατε να φοιτάτε στο ΣΔΕ εργαζόσασταν ή ήσασταν άνεργη;*
Απ: Είχα ήδη ένα δικό μου μαγαζί, ένα mini market και ασχολιόμουνα σ΄ αυτό.

Ερ: *Είχατε κάνει κάποιες άλλες δουλειές πριν από αυτό;*
Απ: Όχι, τίποτα.

Ερ: *Για περιγράψτε μας λίγο τα ωράρια και τα καθήκοντά σας σ΄ αυτό.*
Απ: Το ωράριο λειτουργίας του καταστήματος είναι από το πρωί στις 7 μέχρι το βράδυ στις 11. Θεωρώ ότι είναι μια πολύ δύσκολη εργασία από τη στιγμή που είμαι μόνη μου και είναι όλη η ευθύνη πάνω μου, το καλό είναι ότι έχω τα παιδιά και με βοηθάνε και έτσι μπορώ και…

Ερ: *Οικονομικά μπορείτε να σταθείτε με αυτήν τη δουλειά;*
Απ: Ναι, θεωρώ πως ναι.

Ερ: *Να μιλήσουμε βασικά ότι είμαστε σε μια τοπική κοινωνία μικρή, σωστά; Σε ένα χωριό έξω από το Ηράκλειο.*
Απ: Ναι

Ερ: *Υπήρχε εκεί στο χωριό μια αντιμετώπιση διαφορετική, όσον αφορά τη δουλειά αυτή που κάνετε στο mini market, υπήρχε κάποια αρνητική στάση των συγχωριανών, των φίλων, των συγγενών ή ήταν θετικοί απέναντι σε αυτό που κάνατε;*
Απ: Όχι, όλοι θετικοί ήταν, θεωρούσαν ότι ήταν πολύ καλή εκδοχή..

Ερ: *Τι προσόντα νομίζετε ότι είχατε έτσι ώστε να είστε καλή για αυτή τη δουλειά;*
Απ: Θεωρώ ότι δεν χρειάζεται να έχεις ιδιαίτερα προσόντα για να έχεις αυτή τη δουλειά, απλά πρέπει να έχεις δύναμη, να στέκεσαι και να παλεύεις.

Ερ: *Ήσασταν ικανοποιημένη με αυτό;*

Απ: Δεν θα το έλεγα, αλλά δεν είχα και άλλη επιλογή.

Ερ: *Γιατί;*
Απ: Διότι δεν μπορούσα να φύγω να αφήσω τα παιδιά, έπρεπε να είμαι κοντά τους , να τα φροντίζω και να έχω και μια δουλειά εξίσου για να μπορώ να τα ζήσω, από τη στιγμή που είμαι μόνη μου.

Ερ: *Οπότε δεν είχατε αναζητήσει κάποια άλλη δουλειά, ήταν εξαρχής απόφαση αυτή και αυτό κάνατε.*
Απ: Θεωρώ ότι ήταν μια δουλειά η οποία ήταν κατάλληλη να είμαι κοντά στα παιδιά.
Ερ: *Έχετε ακούσει τη δια βίου μάθηση;*
Απ: Ναι, βεβαίως.

Ερ: *Τι είναι δια βίου μάθηση; Πως το καταλαβαίνετε αυτό;*
Απ: Θεωρώ ότι ο άνθρωπος μέχρι να ζει, πρέπει μα μαθαίνει, είναι καλό να μαθαίνει, γιατί όσο μαθαίνει ανοίγει το μυαλό.

Ερ : *Ακόμα και πέρα από την τυπική εκπαίδευση, ακόμα και γι΄αυτούς που έχουν τελειώσει το λύκειο, το πανεπιστήμιο;*
Απ: Ναι, ακόμα και γι΄αυτούς.

Ερ: *Πότε αποφοιτήσατε από το ΣΔΕ;*
Απ: Το 2010

Ερ : *Και πως ενημερωθήκατε για τη λειτουργία του;*
Απ: Από μία φίλη που ήδη πήγαινε αυτή και με επηρέασε πάρα πολύ στο να πάρω αυτή την απόφαση

Ερ: *Ποιοι ήταν οι λόγοι που σας οδήγησαν;*
Απ: Καταρχήν απωθημένο. Επειδή στην ηλικία που πραγματικά ήθελα να τελειώσω το σχολείο δεν με άφησαν, ήταν ένα απωθημένο και ήταν και ένας τρόπος του να ξεφύγω από τα καθημερινά προβλήματα, θεωρούσα ότι ήταν μια ανάσα που έπαιρνα, ξέφευγα, ξέφευγε το μυαλό μου.

Ερ : *Οπότε είχατε μια πικρία επειδή σας σταματήσανε από το σχολείο;*
Απ: Ναι, δεν το συζητώ καθόλου.

Ερ: *Ήταν δικιά σας η απόφαση να έρθετε στο ΣΔΕ;*
Απ: Καθαρά δική μου.

Ερ : *Οι γονείς, οι φίλοι, τα παιδιά σας, πως το αντιμετώπισαν αυτό;*
Απ: Οι γονείς μου συνέχισαν να είναι αρνητικοί στην απόφαση μου.

Ερ: *Τι σας έλεγαν δηλαδή;*

Απ: Μου έλεγαν ότι δεν είναι σωστό να πάω, ότι πρέπει να κάτσω, να είμαι κοντά στα παιδιά μου, τι θα λέει ο κόσμος, γενικά ήταν αρνητικοί στην απόφαση αυτή.

Ερ : *Και τα παιδιά;*
Απ: Τα παιδιά μου ήταν μαζί μου.

Ερ: *Οι συγγενείς εκεί, το χωριό;*
Απ: Όλοι μπορώ να πω ότι το είχαν δει αρνητικά. Όλοι αρνητικά.

Ερ : *Οπότε σας δημιούργησαν και κάποια προβλήματα, στην αρχή;*
Απ: Μπορώ να πω ναι.

Ερ: *Όπως;*
Απ: Όπως να σκεφτώ πολλές φορές να σταματήσω, να σταματήσω γιατί όλοι ήταν κατά αυτής απόφασής μου. Αλλά λέω δεν γίνεται έτσι να διαιωνίζεται αυτή η κατάσταση, μια ζωή όλοι να κάνουν…, να κάνω εγώ αυτό που θέλουν οι άλλοι και έτσι πήρα την απόφαση δυναμικά και συνέχισα και στην πορεία ανακάλυψα ότι πραγματικά είδαν κι αυτοί ότι τελικά ήταν σωστή αυτή η απόφαση. Τώρα πια το βλέπουν θετικά.

Ερ : *Ποιες είναι οι εμπειρίες σας από τη φοίτηση στο ΣΔΕ, ποια είναι τα θετικά και ποια τα αρνητικά του ΣΔΕ;*
Απ: Θεωρώ, ότι προσωπικά για μένα αρνητικά δεν υπάρχουν καθόλου.

Ερ: *Κανένα;*
Απ: Όχι, για μένα δεν υπάρχουν αρνητικά. Εγώ τουλάχιστον έτσι το έχω δει.

Ερ : *Θετικά, ποια είναι;*
Απ: Τα θετικά είναι καταρχήν οι γνώσεις που αποκομίζεις από εκεί, από τη στιγμή που δεν υπήρχαν καθόλου γνώσεις. Είναι η εμπειρία που έχεις γενικά από τους φίλους εκεί πέρα, γιατί πραγματικά κάνεις φίλους εκεί, οι καθηγητές, οι σχέσεις με τους καθηγητές, ήταν όλοι άψογοι. Θεωρώ ότι είναι πραγματικά μια εμπειρία στη ζωή μου για μένα μοναδική, πραγματικά.

Ερ: *Τι είναι αυτό που σας έδωσε το ΣΔΕ, αυτό που σας εφοδίασε που δεν το είχατε.*
Απ: Οι γνώσεις πάνω από όλα και το να μπορώ να συνεχίσω και στο Λύκειο, να έχω το χαρτί για να μπορώ να συνεχίσω και στο Λύκειο.

Ερ: *Ποιον θεωρείτε τον ποιο χρήσιμο γραμματισμό και γιατί ;*
Απ: Θεωρώ τα Μαθηματικά και η Γλώσσα.

Ερ : *Γιατί;*
Απ: Είναι αυτά που συναντάμε καθημερινά στη ζωή μας και χρησιμεύουν και στη δουλειά μου γιατί και τα δύο αυτά χρειάζονται στη δουλειά που κάνω.

Ερ: *Σχετίζονταν οι προσδοκίες που είχατε όσο φοιτούσατε στο ΣΔΕ με τον τυπικό τίτλο δηλαδή το απολυτήριο Γυμνασίου, με τις εμπειρίες ή με τις γνώσεις;*
Απ: Μπορώ να πω και τα δύο, και τα δύο.

Ερ : *Ποια δύο;*
Απ: Και η εμπειρία και η γνώση.

Ερ: *Το τυπικό χαρτί;*
Απ: Το τυπικό χαρτί, θεωρώ ότι ναι και αυτό είναι απαραίτητο, έτσι;

Ερ : *Να τα βάλουμε σε μια σειρά, ποιο ήταν πρώτο και ποιο ήταν μετά;*
Απ: Για μένα η εμπειρία, δεν ήταν τόσο το χαρτί που ήθελα να πάρω, η εμπειρία, αυτό που ήθελα να ζήσω δηλαδή και είχα απωθημένο να ζήσω, το να φοιτήσω, το να κάνω αυτό το όνειρο που δεν με άφησαν να τελειώσω κάποτε, να το πραγματοποιήσω.

Ερ: *Για την αγορά εργασίας τι νομίζετε ότι είναι πιο σημαντικό;*
Απ: Κοίταξε στην αγορά εργασίας νομίζω ότι σημαντικό είναι το χαρτί, έτσι; Το χαρτί.

Ερ : *Αλλά για εσάς προσωπικά;*
Απ: Η εμπειρία.

Ερ: *Όταν φοιτούσατε στο ΣΔΕ, σκεφτόσασταν την επαγγελματική σας κατάσταση μετά που θα αποφοιτήσετε; Σκεφτόσασταν να αλλάξετε δουλειά, να την επεκτείνετε, να πάρετε προγράμματα, να κάνετε κάτι;*
Απ: Ναι και συνεχίζω να το σκέφτομαι.

Ερ : *Τι ακριβώς έχετε στο μυαλό σας;*
Απ: Δεν έχω αποφασίσει τι τελικά θα ακολουθήσω, αλλά θεωρώ ότι στη δουλειά μου πάνω θα με βοηθήσει η διοίκηση επιχειρήσεων που έχω στο μυαλό μου και αυτό που μου αρέσει πραγματικά είναι ο τομέας υγείας και πρόνοιας.

Ερ: *Σκέφτεστε να ακολουθήσετε κάποιο από αυτά τα δύο για να αλλάξετε ριζικά τη δουλειά σας;*
Απ: Ναι, θα το ήθελα πάρα πολύ.

Ερ : *Που συνεχίζετε τώρα τις σπουδές σας;*
Απ: Τώρα, συνεχίζω στο Λύκειο, στο Τεχνικό Λύκειο, στο 4ο ΕΠΑΛ Ηρακλείου.

Ερ: *Και πως αντιμετωπίζουν τώρα οι γονείς, οι φίλοι, το χωριό όλη αυτή την κατάσταση;*
Απ: Τώρα μπορώ να πω ότι οι γονείς μου είναι περήφανοι πραγματικά, είναι περήφανοι!

Ερ : *Και σας βοηθούν σ΄αυτό;*
Απ: Ναι, μπορώ να πω ότι με βοηθάνε πια.

Ερ: *Οπότε τώρα εργάζεστε στην ίδια δουλειά, συνεχίζετε να έχετε την ίδια επιχείρηση;*
Απ: Ναι.

Ερ: *Έχει αλλάξει κάτι;*
Απ: Όχι, δεν ήθελα.

Ερ: *Δεν βλέπετε καμιά διαφορά σε σχέση με αυτά που μάθατε, με αυτά που ακούσατε, με κάτι, ή το ίδιο είναι πάνω κάτω επί της ουσίας;*
Απ: Επί της ουσίας το ίδιο είναι.

Ερ: *Έξι μήνες μετά που τελειώσατε, τι από αυτά που μάθατε στο ΣΔΕ το έχετε χρησιμοποιήσει περισσότερο;*
Απ: Τι έχω χρησιμοποιήσει περισσότερο; Δεν μπορώ να πω κάτι συγκεκριμένο, οι γνώσεις γενικά όλες αυτές που έχουμε αποκομίσει θεωρώ ότι μας συνοδεύουν.

Ερ: *Γνώσεις γενικού περιεχομένου;*
Απ: Γενικού περιεχομένου.

Ερ: *Δεν βάλατε computer ας πούμε στο μαγαζί, δεν κάνατε κάτι τέτοιο;*
Απ: Όχι. Το σκέφτομαι βέβαια.

Ερ: *Νομίζετε ότι έχετε αποκτήσει την ικανότητα να τον χειρίζεστε τον υπολογιστή;*
Απ: Τέλεια όχι, αλλά δεν ήξερα καθόλου, τίποτα και τώρα μπορώ να πω ότι τον χειρίζομαι κανονικά, δεν είμαι τέλεια αλλά ξέρω να το χειρίζομαι.

Ερ: *Το οποίο το μάθατε μέσα από το ΣΔΕ;*
Απ: Ναι μέσα από το ΣΔΕ.

Ερ: *Βλέπετε κάποια διαφορά στον τρόπο που σας αντιμετωπίζει ο περίγυρος, φίλοι και συγγενείς, τώρα που έχετε το απολυτήριο του Γυμνασίου;*
Απ: Κοιτάξτε, κάποιοι σε αντιμετωπίζουν θετικά, κάποιοι αρνητικά.

Ερ: *Δηλαδή;*
Απ: Κάποιοι βλέπεις και σε επιβραβεύουν για αυτό που έχεις κάνει, ενώ κάποιοι άλλοι σου λένε πως το κάνεις και πως μπορείς ανταπεξέλθεις που έχεις τόσα στο κεφάλι σου και να αφήνεις τα παιδιά και εντάξει είναι ανάμεικτα

Ερ: *Πριν ξεκινήσεις το ΣΔΕ είχατε δει φαινόμενα ρατσισμού απέναντί σας επειδή δεν είχατε το απολυτήριο του Γυμνασίου, δηλαδή κάποιος να σας πετάξει μια μπιχτή ή κάτι που να υπονοήσει ότι εσύ που δεν έχεις απολυτήριο Γυμνασίου είσαι μιας άλλης κατηγορίας άνθρωπος;*

Απ: Δεν θα το έλεγα, διότι ο κοινωνικός μου περίγυρός ήταν άνθρωποι που ήταν όλοι από το ίδιο επίπεδο, οπότε δεν θα το έλεγα.

Ερ: *Ευχαριστώ πολύ.*
Απ: Παρακαλώ.

Ματίνα

Ερ: *Το όνομά σας και πότε γεννηθήκατε;*
Απ : Ματίνα, 06/11/1972.

Ερ: *Η οικογενειακή σας κατάσταση;*
Απ : Παντρεμένη, με δύο παιδιά.

Ερ: *Τι ηλικίας;*
Απ: 38

Ερ: *Ο άντρας σας δουλεύει;*
Απ: Εργαζόμενος είναι, ναι.

Ερ: *Που;*
Απ: Στη Γερμανία, νοσηλευτής, είναι 15 μέρες εδώ και 15 μέρες στη Γερμανία.

Ερ: *Έχει τελειώσει προφανώς το Λύκειο;*
Απ: ΤΕΙ

Ερ: *Έχει τελειώσει και τα ΤΕΙ;*
Απ: Ναι.

Ερ: *Μέχρι ποιο στάδιο στην υποχρεωτική εκπαίδευση παρακολουθήσατε;*
Απ: Δημοτικό.

Ερ: *Και για ποιους λόγους εγκαταλείψατε;*
Απ : Για οικογενειακούς λόγους.

Ερ: *Δηλαδή;*
Απ: Δηλαδή, λόγω οικονομικών έπρεπε να αρχίσω πάρα πολύ νωρίς τη δουλειά.

Ερ: *Και πως το αντιμετωπίσατε τότε αυτό; Ποια ήταν τα συναισθήματά σας και οι σκέψεις σας όταν έπρεπε να σταματήσετε το σχολείο;*
Απ: Δεν το σπουδαιολόγησα ιδιαίτερα, γιατί τότε εκείνη την εποχή ήμουν και λίγο μικρούλα, σκέφτηκα ότι είναι καλύτερο να βοηθήσω την οικογένειά μου παρά να σκεφτώ το σχολείο, δεν μου ήταν δηλαδή δύσκολο να το αφήσω τότε.

Ερ: *Οι φίλοι, οι συγγενείς, η οικογένεια, πως το αντιμετώπισαν αυτό το γεγονός;*
Απ: Θα έλεγα, ναι χωρίς δυσκολίες και αυτοί, γιατί ήταν πολύ δύσκολα τα πράγματα, τα οικονομικά μας δηλαδή, για αυτό.

Ερ: *Σε τι ηλικία παντρευτήκατε;*
Απ: Στα 17.

Ερ: *Επιλογή σας;*
Απ: Επιλογή μου, ναι.

Ερ: *Έχετε παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο, ξένη γλώσσα, ηλεκτρονικούς υπολογιστές ή οτιδήποτε άλλο μέχρι που αρχίσατε τη φοίτησή σας στο ΣΔΕ;*
Απ: Έμαθα μία γλώσσα τα γερμανικά πάρα πολύ καλά, λόγω του ότι εγκαταστάθηκα στη Γερμανία όμως, υπολογιστές έμαθα αργότερα όταν ήρθα ξανά στην Ελλάδα πριν 6 χρόνια, ναι αυτά ήταν μέχρι που άρχισα το ΣΔΕ.

Ερ: *Όταν ξεκινήσατε να φοιτάτε στο ΣΔΕ, εργαζόσασταν ή ήσασταν άνεργη; Όταν ξεκινήσατε το ΣΔΕ.*
Απ : Εργαζόμουνα.

Ερ: *Τι είδους εργασία είχατε κάνει πριν ξεκινήσετε τη φοίτησή σας στο ΣΔΕ;*
Απ: Η εργασία μου είναι…, ήταν…, έχω μάθει αισθητικός, έχω τελειώσει αισθητικός στη Γερμανία….

Ερ: *Είχατε παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο;*
Απ: Ναι.

Ερ: *Τι διάρκεια;*
Απ: Τριών χρόνων είναι, είτε έχεις τελειώσει το σχολείο είτε όχι, σου δίνουν ένα περιθώριο ας πούμε να μάθεις μία τέχνη, ένα είδος σαν τέχνη ας το πούμε έτσι, για αυτό το λόγο τελείωσα εκεί.

Ερ: *Και μετά εργαζόσασταν που;*
Απ: Εργάστηκα στη Γερμανία σε διάφορα spa και όταν ήρθα εδώ πριν 6 χρόνια εργάστηκα στο ;;;;;; για 2 χρόνια και 3 χρόνια είμαι τώρα στο ;;; Pallas.

Ερ: *Οπότε δεν κάνατε πολλές διαφορετικές δουλειές, ουσιαστικά η δουλειά ήταν μία, ήταν ως αισθητικός;*
Απ: Ναι.

Ερ: *Η τελευταία εργασία πριν ξεκινήσετε το ΣΔΕ ήταν πάλι ως αισθητικός;*
Απ: Ναι αλλά για να αναγνωριστεί το πτυχίο μου έπρεπε να έχω τελειώσει το σχολείο εδώ στην Ελλάδα, ενώ στη Γερμανία είναι αναγνωρισμένο.

Ερ: *Το ήξεραν στην εργασία σας το ότι δεν έχετε το τυπικό χαρτί;*
Απ : Όχι.

Ερ: *Περιγράψτε μας λίγο την εργασία σας όσον αφορά το ωράριο, τα καθήκοντά σας και τη συμπεριφορά των συναδέλφων σας στην τελευταία σας δουλειά πριν ξεκινήσετε το ΣΔΕ.*

Απ: Τη συμπεριφορά όσον αφορά αν έχω τελειώσει το σχολείο ή όχι;

Ερ: *Ναι.*

Απ: Η συμπεριφορά δεν ήταν διαφορετική γιατί κανείς δεν ήξερε ότι δεν έχω τελειώσει το σχολείο.

Ερ: *Αυτό ήταν επιλογή σας να μην το πείτε εσείς;*

Απ: Επιλογή μου εν μέρει γιατί ξέρω ότι αν έλεγα ότι δεν έχω τελειώσει το σχολείο δεν θα μου έδιναν τη δουλειά.

Ερ: *Το ωράριο και τα καθήκοντά σας;*

Απ: Το ωράριο είναι 10 με 6 και τα καθήκοντά μου είναι ότι είμαι υπεύθυνη του τμήματος στο ξενοδοχείο που δουλεύω και στο προηγούμενο ήμουν απλός συνεργάτης.

Ερ: *Τι νομίζετε ότι ήταν εκείνα τα προσόντα που είχατε, οι δεξιότητες, οι ικανότητες, το οτιδήποτε έτσι ώστε ήσασταν η κατάλληλη για τη θέση αυτή στο συγκεκριμένο ξενοδοχείο.*

Απ: Είμαι πολύ τυπική και αρκετά καλή στη δουλειά μου θα έλεγα για αυτό το λόγο πιστεύω ότι άξιζα τη θέση αυτή που έχω τώρα, αλλά αν ανέφερα ότι δεν έχω τελειώσει το σχολείο δεν θα έπαιρνα τη θέση.

Ερ: *Οπότε μιλάμε ουσιαστικά για άτυπα προσόντα και όχι για τυπικά προσόντα;*

Απ: Ναι.

Ερ: *Τα οποία τα αποκτήσατε πως;*

Απ: Τα απόκτησα με την εμπειρία μου, δουλεύω σ΄αυτή τη δουλειά τώρα γύρω στα 10-11 χρόνια.

Ερ: *Ήσασταν ικανοποιημένη με την εργασία αυτή όσον αφορά με το μισθό, το ωράριο και τη μεταχείριση των συναδέλφων;*

Απ: Ναι.

Ερ: *Και από το μισθό;*

Απ: Τώρα θα κάνω σύγκριση. Αν συγκρίνω τη Γερμανία με την Ελλάδα μισθολογικά δεν είμαι ευχαριστημένη. Αλλά αυτό δυστυχώς δεν το βρίσκεις εδώ στην Ελλάδα, δεν αμείβεσαι ποτέ για αυτό που κάνεις ούτως ή άλλως ότι εκπαίδευση και να έχεις, πιστεύω.

Ερ: *Είχατε αναζητήσει κάποια καλύτερη δουλειά;*

Απ: Ναι.

Ερ: *Και τι είχε γίνει;*
Απ: Στο γραφείο που πήγα για να δουλέψω σαν πωλήτρια οικοπέδων, ανακάλυψαν ότι δεν έχω βγάλει το σχολείο και με σταματήσανε.

Ερ: *Θεωρείτε ότι μπορούσατε με τα προσόντα που είχατε, τα άτυπα έστω, να πετύχετε μια καλύτερη δουλειά, με καλύτερες συνθήκες;*
Απ: *Στην εργασία που είχα βρει τότε σε εκείνο το γραφείο πιστεύω πως ναι γιατί ήξερα* πάρα πολύ καλά τη Γερμανική γλώσσα κι αυτό ήταν το ζητούμενο στην ουσία και όχι αν έχω τελειώσει το σχολείο ή όχι.

Ερ: *Για τη Γερμανική γλώσσα έχετε πιστοποιημένο χαρτί κατοχής, ότι ξέρετε Γερμανικά;*
Απ: Ναι, έχω.

Ερ: *Έχετε ακούσει την έννοια της δια βίου μάθησης;*
Απ : Ναι.

Ερ: *Τι νομίζετε ότι είναι;*
Απ: Τώρα τι να πω, τι να πω;

Ερ: *Αυτό που νομίζετε ότι είναι η δια βίου μάθηση.*
Απ: Η *δια βίου μάθηση*;

Ερ: *Ναι, πως την καταλαβαίνετε;*
Απ: Πως την καταλαβαίνω, δεν μου βγαίνει τώρα.

Ερ: *Στο περίπου.*
Απ: *Δια βίου μάθηση*, δηλαδή με την πάροδο του χρόνου, με τον τρόπο που ζεις, μαθαίνεις και στο σχολείο εξίσου το ίδιο, πηγαίνεις…..

Ερ: *Και εκεί προχωράς , σε ότι ηλικία κι αν είσαι;*
Απ: Ναι σε ότι ηλικία κι αν είσαι ούτως ή άλλως, πιστεύω ότι η μάθηση δεν σταματάει ποτέ.

Ερ: *Πότε αποφοιτήσατε από το ΣΔΕ;*
Απ: Τον Ιούνιο του 2010.

Ερ: *Τον προηγούμενο Ιούνιο. Ωραία, πως ενημερωθήκατε για το ΣΔΕ;*
Απ : Κατά τύχη θα πω, ήταν μία γνωστή μας η οποία το έμαθε, γράφτηκε στο σχολείο αυτό, το ΣΔΕ, και με ενημέρωσε ότι θα μπορούσα κι εγώ να πάω, δεν έχει σημασία η ηλικία μου και έτσι ξεκίνησα κι εγώ, πήγα γράφτηκα, μίλησα εκεί με τους καθηγητές, είδα ότι δεν θα είναι τόσο δύσκολο για μένα να μάθω μερικά πράγματα παραπάνω, γιατί όσο να ναι όταν μεγαλώνεις δεν μπορείς να εμπεδώσεις ή να αποθηκεύσεις πράγματα στο μυαλό σου τόσο γρήγορα, και

σκέφτηκα ότι είναι μια ευκαιρία να βγάλω το σχολείο ώστε να μην έχω πρόβλημα στη δουλειά μου.

Ερ: *Οι λόγοι δηλαδή που σας οδήγησαν στο ΣΔΕ έχουν να κάνουν περισσότερο με την απασχόληση, ότι θα βρείτε μια καλύτερη δουλειά, θα έχετε το τυπικό χαρτί ή κυρίως με τα προσωπικά σας θέλω;*

Απ: Όχι μόνο για τη δουλειά μου, το έκανα και για μένα για να αισθάνομαι καλά, γιατί αισθάνεσαι πάντα πιο μειονεκτικά όταν είσαι σε μια παρέα στην οποία έχουν τελειώσει όλοι το σχολείο, Γυμνάσιο, Λύκειο και εσύ δεν το έχεις τελειώσει. Αλλά είναι και πολύ βασικό και για τη δουλειά μου.

Ερ: *Αν θέλαμε να τα βάλουμε σε μια σειρά, ποιο θα βάζαμε πρώτο;*

Απ: Τη δουλειά μου φυσικά.

Ερ: *Είχατε συναντήσει καθόλου προβλήματα όσον αφορά την κοινωνική αποδοχή, δηλαδή κάποιοι να μην σας μιλάνε ή να σας φέρονται διαφορετικά επειδή δεν είχατε το απολυτήριο του Γυμνασίου;*

Απ: Ναι.

Ερ: *Θα μας πείτε λίγο ένα παράδειγμα;*

Απ: Ας πούμε καθόμασταν σε μια παρέα ανθρώπων που είχαν τελειώσει τα ΤΕΙ με το σύζυγό μου και όταν αυτοί οι συγκεκριμένοι έμαθαν ότι δεν είχα τελειώσει το Γυμνάσιο και ότι είχα τελειώσει μόνο το Δημοτικό, ε ήταν λίγο πιο απόμακροι θα έλεγα και πιο σνόμπ απέναντί μου.

Ερ: *Ήταν δική σας η απόφαση για το ΣΔΕ;*

Απ: Ναι, δική μου.

Ερ: *Πως το αντιμετώπισαν οι φίλοι, οι γνωστοί, η οικογένεια;*

Απ: Η οικογένεια και οι καλοί καλοί φίλοι το αντιμετώπισαν πολύ θετικά, με παρακινούσαν κιόλας να μην το σκεφτώ πολύ, να γραφτώ, γιατί θα μου έκανε καλό και ψυχολογικά και θα είχα και μια σιγουριά να μην χάσω τη δουλειά μου αν μαθευτεί ότι δεν έχω τελειώσει το σχολείο.

Ερ: *Υπήρχαν κάποιοι που το είχαν αντιμετωπίσει αρνητικά;*

Απ : Ε εντάξει, ήταν μερικοί άνθρωποι ας πούμε που είπαν ότι δεν είναι απαραίτητο πλέον να πάω στο σχολείο γιατί είμαι μεγάλη, έχω οικογένεια, έχω παιδιά και θα έπρεπε να κάνω τώρα, να κάνω τη μαθήτρια τέλος πάντων. Δεν άρμοζε να κάνω τη μαθήτρια.

Ερ: *Η επιλογή να παντρευτείτε στα 17 ήταν δική σας;*

Απ: Δική μου επιλογή, ναι.

Ερ: *Ποιες ήταν οι εμπειρίες σας από τη φοίτησή σας στο ΣΔΕ, ποια ήταν τα θετικά και ποια τα αρνητικά;*

Απ: Αρνητικά δεν έχω να πω, τα θετικά….

Ερ: *Καθόλου;*

Απ: Ναι, δεν έχω να πω αρνητικά γιατί έχω μείνει πάρα πολύ ευχαριστημένη, έμαθα πράγματα που δεν ήξερα, ένοιωσα πιο σίγουρη απέναντι στους άλλους, παρόλο που έχω τελειώσει μόνο το Γυμνάσιο τώρα πλέον, οι καθηγητές είναι άψογοι, ήταν άψογοι μάλλον απέναντί μας, προσαρμόζονταν στις ανάγκες μας και στα θέλω μας, στα μπορώ μας, γιατί είναι βασικό αυτό, γιατί αν έχεις σταματήσει τόσα χρόνια από το σχολείο είναι πολύ δύσκολο να καταλάβεις μερικά πράγματα, προσπαθούν όμως να στα δώσουν να τα καταλάβεις όσο το δυνατόν καλύτερα, αυτά.

Ερ: *Τι νομίζετε ότι σας εφοδίασε το ΣΔΕ και δεν το είχατε;*

Απ: Τι με εφοδίασε;

Ερ: *Είτε γνώσεις είτε εμπειρία είτε ικανότητα είτε δεξιότητα είτε σε σχέση με τον εαυτό σας είτε σε σχέση με τη δουλειά σας, οτιδήποτε.*

Απ: Το ΣΔΕ μου πρόσφερε να έχω περισσότερη αυτοεκτίμηση στον εαυτό μου, πολύ βασικό, με εφοδίασε με περισσότερες γνώσεις, για μένα και γνώρισα και πάρα πολύ καλούς ανθρώπους εκεί τέλος πάντων.

Ερ: *Ποιον θεωρείτε τον ποιο χρήσιμο γραμματισμό από αυτούς που κάνατε και γιατί; Χρήσιμο, όχι ποιος σας άρεσε, ποιος είναι ο πιο χρήσιμος.*

Απ: Χρήσιμος γραμματισμός είναι για μένα η γλώσσα, ο γλωσσικός γραμματισμός και ο αριθμητικός γραμματισμός, μαθηματικά.

Ερ: *Για ποιο λόγο;*

Απ: Για το λόγο ότι τα μαθηματικά είναι στη ζωή μας καθημερινά και η γλώσσα εξίσου το ίδιο, ορθογραφικά πρέπει να είσαι τέλειος όταν γράφεις, εντάξει τέλειος δεν είναι κανείς αλλά νομίζω ότι είναι αρκετά καλό να ξέρεις να καλά να γράφεις σωστά και όπως είπα τα μαθηματικά είναι μέσα στη ζωή μας καθημερινά.

Ερ: *Οπότε εκεί είχατε κάποιο πρόβλημα, στο οποίο σας βοήθησε το ΣΔΕ και ο γραμματισμός ο συγκεκριμένος;*

Απ: Ναι, δεν το συζητώ, ήταν φοβερά …, δηλαδή για μένα είναι πολύ δύσκολο να κάτσω να κάνω έναν λογαριασμό μπροστά σε έναν άλλο άνθρωπο, λόγω του ότι δεν ήμουν σε θέση να κάνω ένα λογαριασμό σωστό.

Ερ: *Σχετίζονταν οι προσδοκίες που είχατε όσο φοιτούσατε στο ΣΔΕ, με το τυπικό χαρτί, το απολυτήριο Γυμνασίου, με τις γνώσεις ή με τις εμπειρίες;*

Απ: Νομίζω με τις εμπειρίες περισσότερο, μαθησιακά ναι μεν παίρνεις, μαθαίνεις πράγματα, έχεις γνώσεις, μάλλον αποκτάς γνώσεις, αλλά νομίζω ότι είναι περισσότερο εμπειρικά όλα.

Ερ: *Αν θέλαμε να αξιολογήσουμε αυτά τα τρία, δηλαδή το τυπικό χαρτί, τις εμπειρίες και τις γνώσεις, τι είναι νομίζετε πιο σημαντικό για την αγορά εργασίας;*

Απ: Η εμπειρία.

Ερ: *Και για σας προσωπικά;*
Απ: Για μένα μάλλον είναι η εμπειρία, για την αγορά είναι το χαρτί, το τυπικό.

Ερ: *Όταν φοιτούσατε στο ΣΔΕ σκεφτόσασταν την επαγγελματική σας κατάσταση μετά την αποφοίτηση από αυτό;*
Απ: Ναι, αλλά δεν φτάνει μόνο αυτό.

Ερ: *Τι σκεφτόσασταν, ότι θα σας προσφέρει κάτι παραπάνω για να βρείτε μια καλύτερη δουλειά ή κάτι άλλο;*
Απ : Όχι, θα μου πρόσφερε όμως την εμπειρία…, θα μπορούσα μετά από αυτό να φοιτήσω στο Λύκειο, αυτό είναι πολύ βασικό επειδή δεν είχα τελειώσει το Γυμνάσιο, στο εμπόριο αγοράς θα έλεγα ότι δεν με βοηθάει ιδιαίτερα μόνο το Γυμνάσιο, μόνο το ΣΔΕ.

Ερ: *Χρειάζεται κάτι παραπάνω;*
Απ: Ναι, χρειάζεται το Λύκειο οπωσδήποτε.

Ερ: *Οπότε συνεχίζετε τώρα τις σπουδές σας για αυτό το λόγο, για να πάρετε το απολυτήριο Λυκείου.*
Απ: Ναι.

Ερ: *Η οικογένειά σας πως αντιμετωπίζει αυτό το πράγμα, το ότι συνεχίζετε τις σπουδές σας, θετικά ή αρνητικά και γιατί;*
Απ: Θετικά θα έλεγα, φέτος αποφάσισα βέβαια να εκμυστηρευτώ στα παιδιά μου ότι πάω σχολείο, γιατί πριν δεν τους το είχα πει για το Γυμνάσιο, με το φόβο ότι μπορεί να ακολουθήσουν κι αυτοί τη γραμμή τη δικιά μου δηλαδή να μην τελειώσουν το σχολείο, αλλά τώρα που τους το είπα είναι πολύ ευχαριστημένοι και με έχουν σαν πρότυπο.

Ερ: *Ο σύζυγός σας στηρίζει σε αυτή σας την απόφαση;*
Απ: Ναι πάρα πολύ.

Ερ: *Και οι γονείς σας;*
Απ: Ναι και αυτοί το ίδιο.

Ερ: *Τώρα που εργάζεστε;*
Απ: Εργάζομαι στο .....

Ερ: *Αναζητήσατε μια καλύτερη δουλειά μετά το ΣΔΕ ή παραμείνατε στο ίδιο;*
Απ : Παρέμεινα στο ίδιο γιατί θέλω να κάνω μια αλλαγή ριζική στο επάγγελμα, δεν θέλω να μείνω στο ίδιο επάγγελμα.

Ερ: *Τι ακριβώς σκέφτεστε να κάνετε;*
Απ: Διοίκηση επιχειρήσεων,….

Ερ: *Και;*
Απ: Και……

Ερ: *Με στόχο εννοώ να δουλέψετε που; Να αναζητήσετε δουλειά που;*
Απ: Σε κάποια εταιρεία που θα χρειάζεται κάποιον όσον αφορά τη δουλειά της διοίκησης επιχειρήσεων.

Ερ: *Διαφέρουν οι συνθήκες στη δουλειάς σας τώρα όσον αφορά το ωράριο, τα χρήματα και τη συμπεριφορά σε σχέση με πριν να έχετε το απολυτήριο Γυμνασίου;*
Απ: Όχι.

Ερ: *Οπότε πως βλέπετε τώρα το χρόνο, μιας και δεν έχει αλλάξει κάτι στη δουλειά σας, πως βλέπετε το χρόνο που περάσατε στο ΣΔΕ;*
Απ: Αποκόμισα πολλά πράγματα, πάρα πολύ καλό.

Ερ: *Ανεξάρτητα από την επαγγελματική σας αποκατάσταση;*
Απ: Ναι.

Ερ: *Οπότε τα σχέδιά σας τώρα είναι να ασχοληθείτε με τα οικονομικά και να αναζητήσετε μια καλύτερη δουλειά εκεί;*
Απ : Ναι, ακριβώς.

Ερ: *Έξι μήνες τώρα, έξι μήνες μετά που τελειώσατε το ΣΔΕ, τι από αυτά που σας έμαθε το ΣΔΕ το χρησιμοποιήσατε περισσότερο;*
Απ: Τα πάντα.

Ερ: *Τα πάντα;*
Απ: Τα πάντα, ναι ότι μάθαμε στο ΣΔΕ μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε τώρα, δηλαδή ήταν μια αφετηρία στην ουσία το ΣΔΕ για να μπούμε εκεί που είμαστε τώρα, στο Λύκειο, στα ΕΠΑΛ, χωρίς αυτό δεν θα είχαμε κάποιες γνώσεις που έχουμε τώρα για να ξεκινήσουμε εκεί.

Ερ: *Στην καθημερινότητά σας όμως χρησιμοποιήσατε κάτι παραπάνω από αυτά που μάθατε; Ξέρω εγώ, τα μαθηματικά ή το να βοηθάτε τα παιδιά στο σχολείο,….*
Απ: Στο να βοηθάω περισσότερο τα παιδιά μου στο σχολείο, ναι.

Ερ: *Βλέπετε διαφορά ως προς τον τρόπο που σας αντιμετωπίζουν η οικογένεια, οι φίλοι και οι συγγενείς τώρα που έχετε το απολυτήριο Γυμνασίου;*
Απ: Όχι, αλλά βλέπω διαφορά στον τρόπο που αντιμετωπίζω εγώ τους άλλους πλέον που με κοιτάνε πάντα ή σκέφτονται δεν έχει τελειώσει το σχολείο, που ξέρουν ή μάλλον ξέρανε ότι δεν είχα τελειώσει το σχολείο..

Ερ: *Τώρα σας αντιμετωπίζουν πιο θετικά;*
Απ: Βέβαια.

Ερ: *Αυτά, σας ευχαριστώ πολύ.*
Απ: Ευχαριστώ κι εγώ.

Βασίλης

Ερ: *Πως ονομάζεστε και πότε γεννηθήκατε;*
Απ: Λέγομαι Βασίλης και γεννήθηκα το 1984

Ερ: *Είστε παντρεμένος ή ανύπαντρος;*
Απ: Ανύπαντρος

Ερ: *Μέχρι πιο στάδιο της υποχρεωτικής τυπικής εκπαίδευσης φτάσατε;*
Απ: Μέχρι το Δημοτικό

Ερ: *Και για ποιους λόγους σταματήσατε;*
Απ: Για δουλειά

Ερ: *Ήταν επιλογή σας ή υπήρχε ανάγκη στην οικογένεια;*
Απ: Επιλογή μου. Τότες έβλεπα ότι μπορώ να βγάζω χρήματα και έλεγα από το να πηγαίνω στο σχολείο καλύτερα να βγάζω χρήματα

Ερ: *Οι γονείς σας, οι συγγενείς και οι φίλοι σας, πως αντιμετωπίσανε τότε αυτή σας την απόφαση;*
Απ: Δεν τους άρεσε και με πιέσανε να συνεχίσω

Ερ: *Περισσότερο από ποιον ή ποιους δεχόσασταν πιέσεις να συνεχίσετε;*
Απ: Οι γονείς

Ερ: *Οι φίλοι σας τι σας λέγανε;*
Απ: Λέγανε ότι είναι βλακεία να σταματήσω και ότι θα μου χρειαστεί παραπέρα, αλλά μετά που είδαν ότι έβγαζα λεφτά δεν λέγανε τίποτα.

Ερ: *Από τότε που σταματήσατε το σχολείο μέχρι που ξεκινήσατε το ΣΔΕ, παρακολουθήσατε κάποια μαθήματα σε κάτι, κάποιο σεμινάριο στους υπολογιστές, κάποια ξένη γλώσσα ή κάτι άλλο;*
Απ: Πήγαινα σε κάποια σεμινάριο για μηχανικό αυτοκινήτου, φανοποιού και όταν δούλευα σε ξενοδοχείο τα Σαββατοκύριακα μάθαινα και αγγλικά.

Ερ: *Δεν πήγατε όμως σε κάποιο φροντιστήριο, τα μάθατε μόνος σας...*
Απ: Ναι, ναι

Ερ: *Το σεμινάριο που μας είπατε, τι διάρκεια είχε;*
Απ: 6 μήνες

Ερ: *Έχετε κάνει πολλές δουλειές στην ζωή σας;*
Απ: Ναι αρκετές

Ερ: *Θα μας πείτε;*
Απ: Ήμουνα σε μια δουλειά και βάζαμε πέργκολες, κεραμοσκεπές και τέτοια, σε ξενοδοχεία ως συντηρητής, ως μπάρμαν και τέτοια.....

Ερ: *Τι διάρκεια είχαν αυτές;*
Απ: Από 1 έως 4 χρόνια

Ερ: *Όταν ξεκινήσατε το ΣΔΕ εργαζόσασταν;*
Απ: Εργαζόμουνα, ναι. Βαφαίας – φανοποιεία αυτοκινήτων

Ερ: *Σε δική σας δουλειά;*
Απ: Όχι ακριβώς. Είμαι με ποσοστά

Ερ: *Ουσιαστικά και δική σας....*
Απ: Όχι γιατί δεν έχω κάποιο χαρτί, το δίπλωμα, δεν έχω ειδικότητα

Ερ: *Και αυτό είναι πρόβλημα για να έχετε δική σας επιχείρηση σαν αυτή;*
Απ: Ναι, πολύ μεγάλο γιατί όταν πήγα μου ζήτησαν το χαρτί που να φαίνεται η ειδικότητα

Ερ: *Τι ωράριο είχατε, μιλάμε για πριν ξεκινήσετε το ΣΔΕ, και ποια ήταν τα καθήκοντα σας;*
Απ: Από 8.00 έως 16.00 και έβαφα αυτοκίνητα.

Ερ: *Εκείνη την εποχή, θυμάστε κάποιον από τους συναδέρφους ή τους πελάτες σας, να σας λέει ή να υπονοεί κάτι, για το ότι δεν είχατε απολυτήριο Γυμνασίου;*
Απ: Μου είχαν πει κάποιοι πελάτες γιατί δεν ανοίγω δικό μου μαγαζί και τους είπα ότι δεν έχω το χαρτί, δεν έχω τελειώσει το Γυμνάσιο και μου έλεγαν «να πας να τελειώσεις γιατί είναι μεγάλη βλακεία, είσαι μικρός ακόμη»

Ερ: *Οπότε, τα προσόντα σας για αυτήν τη δουλειά;*
Απ: Η εμπειρία και οι γνώσεις από το σεμινάριο

Ερ: *Ήσασταν ικανοποιημένος από αυτή την δουλειά, από όλες τις απόψεις;*
Απ: Πολύ ικανοποιημένος

Ερ: *Ωράριο, χρήματα, συμπεριφορές, όλα καλά;*
Απ: Ναι πολύ

Ερ: *Άρα, δεν αναζητήσατε και κάτι καλύτερο;*
Απ: Όχι, βέβαια μετά από αυτή την δουλειά

Ερ: *Έχετε ακούσει την έννοια της Δια Βίου Μάθησης;*

Απ: Όχι

Ερ: *Πότε τελειώσατε το ΣΔΕ;*
Απ: Το 2010

Ερ: *Πως μάθατε για το ΣΔΕ;*
Απ: Οι φίλοι μου είπαν ότι υπάρχει κάτι τέτοιο, μετά έψαξα στο διαδίκτυο και βρήκα το τηλέφωνο του διευθυντή

Ερ: *Τους υπολογιστές δηλ. ξέρατε να τους χειρίζεστε;*
Απ: Ναι, ναι τα βασικά

Ερ: *Από μόνος σας ή κάποιος σας έδειξε;*
Απ: Η κοπέλα μου είναι τεχνικός υπολογιστών και μου έδειξε κάποια πράγματα

Ερ: *Όταν λέτε «τα βασικά» τι εννοείτε;*
Απ: Πως να μπω σε ένα πρόγραμμα, πως να γράφω.....πως να μπω στο ιντερνετ, αυτό είναι το πιο βασικό

Ερ: *Ωραία. Ποιοι είναι οι λόγοι που σας οδήγησαν στο ΣΔΕ;*
Απ: Ο βασικότερος λόγος είναι για την δουλειά μου, το χαρτί. Αλλά έβλεπα και τους άλλους και έλεγα «εγώ γιατί να μην έχω ένα απολυτήριο, αύριο μεθαύριο, αν γίνει κάτι να μπορώ να μπω κάπου, να βρω μια δουλειά καλύτερη».

Ερ: *Ήταν δική σας η απόφαση να πάτε στο ΣΔΕ;*
Απ: Καθαρά δική μου

Ερ: *Οι γονείς σας, πως το αντιμετώπισαν αυτό;*
Απ: Πολύ ωραία, είπανε και μπράβο σου – ποτέ δεν είναι αργά

Ερ: *Οι φίλοι, οι γνωστοί και οι συγγενείς;*
Απ: Όλοι, όλοι μου έχουν πει τα καλύτερα

Ερ: *Από την εμπειρία σας στο ΣΔΕ, ποια ήταν τα θετικά και ποια τα αρνητικά αυτού του σχολείου;*
Απ: Είχαμε πολύ καλούς καθηγητές, μας μάθαιναν πολλά πράγματα, γνώρισα πολύ καλά παιδιά και έχουμε ακόμα επικοινωνία

Ερ: *Αρνητικά;*
Απ: Τι να πω....τίποτα. πέρασα τέλεια στο ΣΔΕ και μακάρι να μπορούσα να ξαναπάω. Παροτρύνω και πολλά παιδιά που ξέρω να πάνε

Ερ: *Τι νομίζετε ότι σας έδωσε το ΣΔΕ, με τι σας εφοδίασε που δεν το είχατε;*
Απ: Γνώσεις, μάθηση

Ερ: *Ποιον από τους γραμματισμούς που κάνατε, θεωρείτε ότι ήταν ο πιο χρήσιμος;*

Απ: Η γλώσσα

Ερ: *Τι σας προσέφερε αυτός ο γραμματισμός;*
Απ: Να γράφω πιο καλά, πιο σωστά, να μην κάνω λάθη και να μιλάω πιο σωστά.

Ερ: *Όσο φοιτούσατε στο ΣΔΕ οι προσδοκίες από αυτό, είχαν να κάνουν περισσότερο με το απολυτήριο, τις γνώσεις ή τις εμπειρίες;*
Απ: Με τις γνώσεις και τις εμπειρίες.....ήταν ωραία, κάθε μέρα ήταν και κάτι άλλο

Ερ: *Για την αγορά εργασίας, τι από αυτά τα 3 νομίζετε ότι είναι πιο σημαντικό;*
Απ: Η εμπειρία

Ερ: *Δηλ., κάποιος που έχει εμπειρία αλλά δεν έχει το χαρτί, μπορεί να βρει μια καλή δουλειά;*
Απ: Όχι βέβαια – και τα 3 αυτά χρειάζονται. Αλλά και χωρίς εμπειρία πάνω σε αυτό που θέλεις να κάνεις....

Ερ: *Για εσάς τι είναι πιο σημαντικό;*
Απ: Η γνώση

Ερ: *Που συνοδεύεται και από ένα χαρτί, ένα πτυχίο;*
Απ: Ναι, πάντα

Ερ: *Όσο φοιτούσατε στο ΣΔΕ τι σκεφτόσασταν για τα επαγγελματικά σας;*
Απ: Ότι θα τελειώσω και θα έχω την δυνατότητα για μια καλύτερη δουλειά

Ερ: *Ακόμα και να αλλάξετε εντελώς δουλειά, να πάτε σε κάτι διαφορετικό;*
Απ: Ναι, ναι

Ερ: *Τώρα, συνεχίζετε τις σπουδές σας*
Απ: Ναι στο ΕΠΑΛ

Ερ: *Για ποιο λόγο συνεχίζετε;*
Απ: Για να έχω ένα χαρτί παραπάνω

Ερ: *Η οικογένεια και οι φίλοι, πως το αντιμετωπίζουν αυτό;*
Απ: Πολύ ωραία, τους αρέσει

Ερ: *Η δουλειά σας, συνεχίζετε την ίδια;*
Απ: Ναι το πρωί και το απόγευμα πάω στο σχολείο

Ερ: *Υπάρχει κάτι διαφορετικό τώρα στην δουλειά σας; Κάτι που άλλαξε μετά που τελειώσατε το Γυμνάσιο;*
Απ: Έχει αλλάξει η συμπεριφορά μου απέναντι στους πελάτες, αλλά τίποτα άλλο. Στην δουλειά μου πάνω αυτό που έκανα, αυτό κάνω και τώρα

Ερ: *Ωραία. Τώρα έχουν περάσει σχεδόν 6 μήνες που τελειώσατε το ΣΔΕ*
Απ: Ναι

Ερ: *Τι από αυτά που μάθατε, ή ποιες δεξιότητες από αυτές που αποκτήσατε στο ΣΔΕ, έχετε χρησιμοποιήσει περισσότερο;*
Απ: Η γνώση....γενικά. μιλάω καλύτερα στους ανθρώπους, γράφω καλύτερα.....αγγλικά ήξερα αλλά έμαθα κάτι παραπάνω, μαθαίνω και στο Λύκειο τώρα, υπολογιστές με την κοπέλα μαθαίνω συνέχεια....αυτά.

Ερ: *Μια τελευταία ερώτηση: βλέπετε κάποια διαφορά στον τρόπο που σας αντιμετωπίζουν οι γύρω σας, τώρα που έχετε το τυπικό χαρτί, το απολυτήριο Γυμνασίου;*
Απ: Βέβαια. Ποιο θετικά – έχουν πιο όρεξη να κάτσουν μαζί μου, να μιλήσουν για κάποια πράγματα...ενώ πριν ήταν προκαταλημενοι. Όταν κάποιος ξέρει ότι είσαι αγράμματος δεν θα σε πλησιάσει να κάτσει να σου μιλήσει, λογικό δεν είναι; Σου λέει αυτός δεν ξέρει γράμματα δεν ξέρει να λογαριάσει, τι να πούμε μαζί

Ερ: *Πολύ καλά – θέλετε να προσθέσετε κάτι;*
Απ: Όχι, ευχαριστώ

Ερ: *Και εγώ*

<u>Γιώργος</u>

Ερ: *Να μου πείτε το όνομά σας και πότε γεννηθήκατε;*
Απ : Όνομα –επώνυμο ή όνομα;

Ερ: *Όνομα.*
Απ : Γιώργης. Γεννήθηκα στις 05/05/1984, στο Ηράκλειο.

Ερ: *Είστε παντρεμένος, έχετε παιδιά;*
Απ: Παντρεμένος με ένα παιδί.

Ερ: *Η γυναίκα σας δουλεύει;*
Απ: Όχι.

Ερ: *Το παιδί πόσο είναι;*
Απ: Το παιδί είναι 3 μηνών και 7 ημερών.

Ερ: *Η γυναίκα σας έχει τελειώσει Γυμνάσιο, Λύκειο ... ;*
Απ: Έχει τελειώσει Λύκειο, έχει βγάλει σχολή βοηθός μικροβιολόγου και είναι άνεργη.

Ερ: *Δοκίμασε να δουλέψει;*
Απ: Δοκίμασε αλλά δεν υπάρχουν δουλειές.

Ερ: *Έχει δουλέψει καθόλου;*
Απ: Έχει δουλέψει….όχι!

Ερ: *Μέχρι ποιο στάδιο είχατε φτάσει στο σχολείο μέχρι που διακόψατε;*
Απ: Πριν πάω στο ΣΔΕ δηλαδή;

Ερ: *Ναι.*
Απ: Μέχρι Β΄ Γυμνασίου.

Ερ: *Και για ποιους λόγους σταματήσατε;*
Απ: Διότι έμεινα στα Μαθηματικά.

Ερ: *Και ;*
Απ: Έμεινα στα Μαθηματικά για ένα βαθμό, μπήκε ο Γυμνασιάρχης μέσα, μας είπε περάστε όλοι εκτός από τον κακόμοιρο τον Γιώργη που έμεινε για ένα βαθμό. Ε και εγώ σάλταρα, λέω για ένα βαθμό έμεινα;

Ερ: *Και σταματήσατε.*
Απ: Και δεν ξαναπάτησα το πόδι μου.

Ερ: *Και πως αισθανόσασταν τότε που σταματήσατε το σχολείο;*
Απ: Στην αρχή δεν μου έλειψε γιατί στο χωριό τώρα οι περισσότεροι δεν πήγαιναν και σχολείο, οι φίλοι μου δεν πήγαιναν, ήμουν με τους φίλους μου, τα λέγαμε, κάναμε παρέα κάθε μέρα, δεν είχα την ανάγκη του σχολείου να πηγαίνω, ήταν διαφορετικά υπήρχαν δουλειές, είχαμε χρήματα, κυκλοφορούσαμε, κάναμε ότι θέλαμε, παρέες, ξενύχτια, τρέλες, ….

Ερ: *Οπότε δεν σας έλλειψε.*
Απ: Δεν μου έλλειψε. Μετά βέβαια όταν τελείωσα το φανταριλίκι μου και έπρεπε κι εγώ κάτι να κάνω, μου έλλειψε. Μου χρειάστηκε κάπου, δεν το είχα,…

Ερ: *Σας χρειάστηκε το απολυτήριο Γυμνασίου;*
Απ: Ναι.

Ερ: *Και δεν το είχατε;.*
Απ: Δεν το είχα. Με περίμενε δουλειά μόνιμη, στο δημόσιο και την έχασα.

Ερ: *Οι φίλοι και οι συγγενείς τότε που σταματήσατε το σχολείο τι σας έλεγαν, η οικογένειά σας;*
Απ: Ο πατέρας μου με τη μητέρα μου φωνάζανε. Και οι θείοι μου. Είναι όλοι μορφωμένοι, του πανεπιστημίου, έχουν βγάλει τη Σιβιτανείδιο, άλλος έχει βγάλει τη Πάντειο, άλλος έχει βγάλει Οικονομική. Ο πατέρας μου δεν το πολυσπουδαιολόγησε καθώς είναι και ο μοναδικός σε εισαγωγικά αμόρφωτος

διότι δεν είχε βγάλει σχολείο, έπιανε λεφτά με τα αγροτικά τότε, ενώ τώρα δεν υπάρχουν λεφτά και σου λέει εντάξει, θα κάνει τον αγρότη χωρίς να περιμένει τις εποχές που θα είναι σήμερα όμως.

Ερ: *Μέχρι να ξεκινήσετε το ΣΔΕ είχατε παρακολουθήσει κάποια σχολή, κάποιο σεμινάριο, ξένη γλώσσα, υπολογιστές, κάτι;*
Απ: Σεμινάρια οτιδήποτε;

Ερ: *Ναι.*
Απ: Μελισσοκομικά σεμινάρια και αγροτικά.

Ερ: *Πόση διάρκεια περίπου, θυμάστε;*
Απ: Και 300 ώρες και 200 και 150.

Ερ: *Επιδοτούμενα;*
Απ: Όχι.

Ερ: *Όταν ξεκινήσατε να φοιτάτε στο ΣΔΕ, εργαζόσασταν ή ήσασταν άνεργος;*
Απ: Όχι εργαζόμουνα, ο αγρότης έχει όλο το χρόνο …

Ερ: *Τι ακριβώς κάνατε;*
Απ: Το χειμώνα έχουμε τις ελιές, μετά έχουμε το κλάδος, μετά έχουμε ψεκάσματα στα αμπέλια, μετά έχουμε τα σπαρτά, μετά έχουμε τον τρύγο και ξανά από την αρχή.

Ερ: *Από αυτά, σε όλες αυτές τις δουλειές, αν σας ρωτούσαν τι δεν σας ικανοποιεί περισσότερο, τα χρήματα που βγάζετε, το ωράριο που έχετε, ή το πως σας αντιμετωπίζει ο κόσμος που ασχολείστε με αυτά; Σας αντιμετωπίζουν κάπως διαφορετικά;*
Απ: Ο κόσμος....., δεν συναναστρέφομαι με βιομήχανους, συναναστρέφομαι με ανθρώπους της τάξης μας, της κοινωνίας του αγροτικού πληθυσμού, δεν συναναστρέφομαι με δικηγόρους με τέτοια πράγματα, αυτοί…, σίγουρα δεν μπορώ ούτε να τους μιλήσω εγώ, ούτε να καταλάβω τι λένε, αλλά δεν νομίζω να με αντιμετωπίζουν κάπως. Στην Κρήτη όλοι από την αγροτιά ζούμε!

Ερ: *Οπότε το ωράριο, οι ώρες δηλαδή που δουλεύατε ήταν πάρα πολλές, τα χρήματα που*
βγάζατε σας ικανοποιούσαν; Πριν ξεκινήσετε το ΣΔΕ λέμε.
Απ: Τα χρήματα που έβγαζα πριν ξεκινήσω το ΣΔΕ; Δουλειές υπήρχαν και λεφτά υπήρχαν,
τα οποία τώρα έχουν χαθεί. Ούτε δουλειές υπάρχουν, οι άνθρωποι δεν καλλιεργούν πλέον,
έχουν μεγάλα κόστη, για παράδειγμα να σου δώσω ότι φέτος καθώς οι πιο πολλοί
μπαρμπάδες μου στο χωριό έχουν πρόβατα, βγάλανε κάποια αρνιά, τα πρόβατα, τα οποία

μετά τα χωρίζουν από τις μητέρες τους, τα ταΐζουν, μεγαλώνουν τα αρνιά παραπάνω, τα
σφάζουν και μετά τα αρμέγουν και πουλάνε το γάλα. Είναι πολλοί αυτοί που ούτε έχουν
πουλήσει ακόμα αρνιά, ούτε πουλάνε το γάλα, δηλαδή βγάζεις ένα εισόδημα και δεν ξέρεις
αν θα το πάρει κάποιος. Βγάζουν λοιπόν και οι άνθρωποι τα εισοδήματά τους, τα αμπέλια,
πολλά αμπέλια έμειναν ατρύγητα και πολλές ελιές στο χωριό αμάζευτες. Και λες τι γίνεται
τώρα εδώ πέρα, που πας, πως θα ανοίξεις σπίτι, πως θα στήσεις οικογένεια;

Ερ: *Είχατε πάρει κανένα πρόγραμμα από την ευρωπαϊκή ένωση;*
Απ: ναι

Ερ: *Τι πρόγραμμα;*
Απ: Για νέους αγρότες.

Ερ: *Και ποιες ήταν οι προϋποθέσεις για να πάρετε ένα τέτοιο πρόγραμμα;*
Απ: Λέγανε, φέρε μας 5 στρέμματα περιουσία, αμπέλι, σπαρτά ή ελιές, θα σε κάνουμε νέο αγρότη, θα σου δώσουμε 17 χιλιάρικα, θα πάρεις αυτά τα λεφτά και θα ζήσεις.

Ερ: *Χρειαζόταν να έχετε κάποιο απολυτήριο Γυμνασίου ή δεν ήταν πουθενά ....*
Απ: Όχι, δεν ήταν κριτήριο, τώρα είναι νομίζω.

Ερ: *Τώρα είναι;*
Απ: Τώρα είναι.

Ερ: *Για ποια χρονιά μιλάμε, θυμάστε;*
Απ: 2005

Ερ: *Ψάξατε ποτέ να αλλάξατε δουλειά;*
Απ: Ναι.

Ερ: *Πότε και γιατί;*
Απ: Το 2007, που είχα δει τα πράγματα ότι δεν πάνε καλά, είχαν αρχίσει να καταγράφουν τις περιουσίες, να παίρνεις αυτό που έχεις δηλώσει, τώρα πλέον δεν παίρνεις αυτό που δηλώνεις, παίρνεις αυτό που δήλωνες, λοιπόν αυτό συνεπάγεται ότι ο πατέρας μου δεν έκανε πάνω δηλώματα, δηλαδή δεν δήλωνε παραπάνω λάδι όπως γίνεται, ξέρουνε όλοι, και δεν ήταν αρκετά χρήματα τότε, λέω θα πάω να βρω μια δουλειά, να παίρνεις τις επιδοτήσεις καθαρές και από τη δουλειά να συντηρούμαι, να περνώ.

Ερ: *Και που είχατε ψάξει;*

Απ: Είχα πάει στου ξαδέρφου μου στις τέντες, έκατσα 2 χρόνια, δούλευα καλά, αλλά είπαμε κρίση, χτύπησε κι εκεί. Οι άνθρωποι δεν κάνανε τέντες, δεν είναι είδος πρώτης ανάγκης, δεν πληρώνανε και το διάλυσε.

Ερ: *Εκτός από τα αγροτικά δηλαδή έχετε ασχοληθεί μόνο με αυτό ή έχετε κάνει και τίποτα άλλο;*
Απ: Μόνο με αυτό.

Ερ: *Το οποίο ήταν πολύ πριν έρθετε στο ΣΔΕ;*
Απ: Ναι.

Ερ: *Πολύ πριν.*
Απ: Ήταν από το 07 μέχρι το 10. Με τις περικοπές.

Ερ: *Εκεί σας ικανοποιούσε η δουλειά;*
Απ: Ναι ήταν πολύ καλά. Πληρωνόμουνα καλά, δούλευα όμως πολύ, αλλά πληρωνόμουνα.

Ερ: *Πολλές ώρες όμως;*
Απ: Δούλευες πολύ ώρα, ναι. Δούλευες το μεροκάματό σου και μετά έκανες υπερωρίες. Άνθρωπος ελεύθερος τότε, δούλευα κι εγώ, να δω πως θα πάει η δουλειά.

Ερ: *Εκεί καταλάβατε κάποια στιγμή κάποιον να σας αντιμετωπίζει διαφορετικά που δεν είχατε απολυτήριο Γυμνασίου;*
Απ: Όχι. Και εκεί πέρα είναι άλλοι κόσμοι, άλλοι άνθρωποι. Δηλαδή ναι μεν κάνουμε τη δουλειά μας, αλλά είμαστε χαβαλέ.

Ερ: *Γενικότερα μέχρι να έρθετε στο ΣΔΕ είχατε αντιμετωπίσει από κάποιον διαφορετική αντιμετώπιση λόγω έλλειψης απολυτηρίου Γυμνασίου;*
Απ : Ναι.

Ερ: *Για πείτε.*
Απ : Από τον εαυτό μου. Δεν μου πήγαινε.

Ερ: *Δεν σας άρεσε.*
Απ: Ο αδερφός μου είχε πει μια κουβέντα. Εγώ μου λέει έβγαλα το σχολείο και δεν το κατάλαβα, εγώ μου λέει που δεν άνοιξα ποτέ βιβλίο! - αυτός δεν άνοιξε ποτέ του βιβλίο, ούτε διάβασε, είχε βέβαια το καλό ότι του λέγανε το κρατούσε στο μυαλό του - κι εσύ μου λέει και ψιλοδιάβαζες πότε πότε και στα αγγλικά πήγαινες και εδώ κι εκεί και είχες φροντιστήρια και δεν το έβγαλες. Θα σου χρειαστεί και μετά θα χτυπάς το κεφάλι σου. Κι όπως και έγινε.

Ερ: Το αισθανόσασταν κι εσείς αυτό δηλαδή;
Απ: Ναι.

Ερ: Αλλά από το γύρω κόσμο δεν σας αντιμετωπίζανε διαφορετικά, ούτε κάποιος σας πέταξε κάποια στιγμή κάποια κουβέντα, κάτι να υπονοήσει, να σας κάνει να νοιώσετε άσχημα, κι αυτά…;
Απ: Όχι, ποτέ.

Ερ: Έχετε ακούσει τη δια βίου μάθηση, σαν λέξη;
Απ: Την έχω ακούσει αλλά δεν ξέρω τι είναι.

Ερ: *Δεν ξέρετε τι είναι. Το ΣΔΕ είναι δια βίου μάθηση, είναι όταν δίνεις την ευκαιρία στους ανθρώπους ή να πάρουν ένα χαρτί να συνεχίσουν τις σπουδές τους ή σε άλλους οι οποίοι έχουν πάει στο πανεπιστήμιο και τα λοιπά τους δίνεις τη δυνατότητα σε όλη τη ζωή τους να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους. Δηλαδή αν θέλουν να πάνε να ξανακάνουν σεμινάρια, να πάνε να κάνουν μεταπτυχιακά, να κάνουν ότι θέλουν. Πως σας φαίνεται αυτό σαν ιδέα;*
Απ: Σήμερα για τώρα που μιλάμε;

Ερ: *Ναι.*
Απ: Σαν ιδέα είναι καλή, η μάθηση είναι καλή, το να μαθαίνεις κάτι καλό σου κάνει, κακό δεν σου κάνει, το να μην ξέρεις είναι το κακό.

Ερ: *Αλλά;*
Απ: Αλλά δεν μπορείς να κάτσεις…, να μπεις στα κυκλώματα, να πας να βρεις τα κυκλώματα, να πας να μαθαίνεις πάλι, σεμινάρια, να κάνεις, να δείχνεις… Βλέπω από τον εαυτό μου που έχω ένα κοπέλι και πρέπει να δουλέψω για να πάω σπίτι με λίγα λόγια φαΐ, όπως λέγανε οι παλιοί. Ε άμα δεν πάω εγώ, η γυναίκα δεν δουλεύει, μόνο του δεν μπορεί να πάει να δουλέψει είναι ακόμα μικρό, λοιπόν;

Ερ: *Οπότε η δια βίου μάθηση μπορεί κάποιες φορές να δημιουργεί πρόβλημα, να μην έχουν όλοι τη δυνατότητα τέλος πάντων να το κάνουν;*
Απ: Σίγουρα δημιουργεί, αποκλείεται να την έχουν όλοι.

Ερ: *Πότε τελειώσατε το ΣΔΕ;*
Απ: Πέρυσι.

Ερ: *Τον Ιούνιο του 2010;*
Απ: Ναι.

Ερ: *Ποιος σας ενημέρωσε για το ΣΔΕ; Πως έμαθες για το ΣΔΕ;*
Απ: Ένας ξάδερφός μου ήταν εκεί, ο οποίος πήγε, σε δύο χρόνια το έβγαλε. Λοιπόν, λέω κι εγώ από την άλλη δεν πάω να δω τι θα γίνει εκεί χάμω; Πήγα στην αρχή για πλάκα, μετά μου άρεσε, ήταν καλό, κάναμε το χαβαλέ μας, μαθαίναμε κιόλας, ωραίοι καθηγητές, ευγενικοί, καλοί, πέρασε ο καιρός χαμπάρι δεν το πήραμε. Μέχρι που το συνηθίσαμε πλέον και τώρα μας λείπει.

Ερ: *Ήταν δική σας απόφαση να πάτε στο ΣΔΕ ή η γυναίκα σας, οι γονείς σας ….*
Απ: Με παρότρυνε ο θείος μου.

Ερ: *Ο οποίος τι σας είπε;*
Απ: Ο οποίος είναι δικηγόρος και μου έλεγε, πήγαινε, πήγαινε, πήγαινε, θα σου χρειαστεί, θα σου χρειαστεί.

Ερ: *Ποιες είναι οι εμπειρίες σας από το ΣΔΕ, ποια ήταν τα καλά του ΣΔΕ και ποια ήταν τα κακά του ΣΔΕ;*
Απ: Πρώτα από όλα η μάθηση, το να πηγαίνεις να μαθαίνεις καινούρια πράγματα, ας πούμε εγώ δεν ήξερα για τους ανθρώπους του Νεάντερνταλ, το έμαθα εκεί πέρα, από πού καταγόμαστε, τι είμαστε, τα πάντα.

Ερ: *Κι από τα κακά, τι κακό είχε το ΣΔΕ;*
Απ: Τι κακό είχε το ΣΔΕ; Δεν νομίζω να έχει κάτι κακό.

Ερ: *Δεν είχε τίποτα κακό, που να μην σου άρεσε;*
Απ: Τουλάχιστον εγώ δεν βρήκα τίποτα κακό, το οποίο να με τσιγκλά, να με…

Ερ: *Τι νομίζεις ότι σου έδωσε το ΣΔΕ που δεν το είχες;*
Απ: Γνώση.

Ερ: *Και από τους γραμματισμούς ποιος νομίζεις ότι σου είναι ο πιο χρήσιμος;*
Απ: Ο πιο χρήσιμος;

Ερ: *Και για ποιο λόγο;*
Απ: Όχι ποιοι μου αρέσουν;

Ερ: *Όχι, ο πιο χρήσιμος.*
Απ: Ο πιο χρήσιμος, εγώ που ασχολούμαι με τη γη και με τα ζώα και με τα τέτοια, η Βιολογία.

Ερ: *Είμαι και μπροστά;*
Απ: Όχι η Βιολογία.

Ερ: *Γιατί;*
Απ: Μου άρεσε που παρακολουθούσα το μάθημά σας, πάντα. Μου αρέσουν τα ζώα, τρελαίνομαι, σκύλοι είναι, γάτες είναι, πρόβατα είναι, αίγες είναι, δηλαδή η φύση, εγώ ζω για τη φύση.

Ερ: *Και σας έμαθε κάποια πράγματα παραπάνω που δεν τα ξέρατε γύρω από τα ζώα;*
Απ: Ναι. Μου αρέσανε βέβαια τα Μαθηματικά, για να λέμε την αλήθεια.

Ερ: *Τα θεωρείτε χρήσιμα τα Μαθηματικά;*
Απ: Ναι και τα Μαθηματικά

Ερ: *Όσο ήσασταν στο ΣΔΕ, αυτό που περιμένατε από ΣΔΕ είχε να κάνει με την*

απασχόλησή σας; Δηλαδή σκεφτόσασταν ότι μετά το ΣΔΕ, με το χαρτί που θα έχω θα μπορώ
να κάνω κι άλλα πράγματα, που δεν τα έχω;
Απ: Ναι, είχε ανοίξει για ένα καιρό ένα πρόγραμμα, το οποίο όταν ήμουν στη μέση του
ΣΔΕ, το έμαθα και αυτό με παρότρυνε να συνεχίσω.

Ερ: *Το οποίο ήταν τι πρόγραμμα;*
Απ: Ήταν ένα πρόγραμμα το οποίο πήγαινες κι έκανες τα χαρτιά σου ...δεν θυμάμαι τι ακριβώς κι έπαιρνες χαρτί ότι τυποποιείς τα προϊόντα σου, το οποίο μετά από ότι άκουσα ναυάγησε και δεν έγινε.

Ερ: *Αλλά τότε ας πούμε αν αυτό γινόταν δεν είχατε τη δυνατότητα να συμμετέχετε χωρίς το χαρτί;*
Απ: Ναι.

Ερ: *Αυτά που περιμένατε στο ΣΔΕ σχετίζονται περισσότερο με το απολυτήριο Γυμνασίου, με τις εμπειρίες ή με τις γνώσεις;*
Απ: Με τις γνώσεις.

Ερ: *Με τις γνώσεις. Ποιο από αυτά όμως τα τρία θεωρείτε ότι είναι πιο σημαντικό για την αγορά εργασίας;*
Απ: Για την αγορά εργασίας, η γνώση.

Ερ: *Η γνώση;*
Απ: Όταν δεν έχεις γνώσεις δεν μπορείς να κάνεις τίποτα.

Ερ: *Άσχετα που δεν έχεις το τυπικό χαρτί;*
Απ: Μπορεί να έχεις χαρτί, να έχεις ένα μέσον να σε βάλει κάπου, αλλά όταν έρθει κάποιος και δεν ξέρεις να μιλήσεις, δεν ξέρεις…., δεν έχεις γνώσεις, το έχεις δεν το έχεις το ίδιο σου κάνει.

Ερ: *Για εσάς προσωπικά οπότε οι γνώσεις είναι πάλι, και για την αγορά εργασίας νομίζετε αλλά και για εσάς προσωπικά;*
Απ: Κατά τη γνώμη μου, ναι. Ξέρω πολλούς οι οποίοι δεν έχουν χαρτιά και δουλεύουν σε δουλειές και είναι πολύ καλοί, έχουν γνώσεις, έχουν πείρα, ξέρουν τα πάντα. Όταν έχεις γνώσεις, ξέρεις, όταν έχεις ένα χαρτί και δεν έχεις γνώσεις δεν ξέρεις. Ένα παράδειγμα θα σας πω ένα ανέκδοτο, ήταν στο χωριό ;;;;;; ο οποίος είχε πάρει από τα πρώτα ;;;;;;;;;; είχε πάρει και δίπλωμα, τότε το δίπλωμα δεν το είχανε ότι και ότι. Λοιπόν πήρε το δίπλωμα, κάποια στιγμή τράκαρε, τράκαρε, τούμπαρε από έναν γκρεμό και πήγε στο χωριό και λέει, τούμπαρα ξέρω εγώ, ελάτε να δούμε πως θα βγάλουμε το αμάξι και μέσα μαζί με έναν άλλο πίνανε ρακές και τον είδε και γυρίζει στον άλλο και του λέει, μα τούμπαρε, και του λέει ναι, μα αυτός έχει και δίπλωμα, μα μαζί με το δίπλωμα τούμπαρε του λέει ο άλλος.

Ερ: *Σωστό, πολύ ωραίο αυτό. Οπότε όσο φοιτούσατε στο ΣΔΕ σκεφτόσασταν ότι μετά που θα τελειώσετε το ΣΔΕ θα μπορούσατε να κάνετε επαγγελματικά κάτι καλύτερο, αν σας δινόταν η ευκαιρία*
Απ: Ναι όταν είχα ακούσει για αυτό που είχε γίνει στη Διεύθυνση Γεωργικής Ανάπτυξης λέω κάτι θα ανοίξει και κάπου θα …, κάτι θα κάνω.

Ερ: *Όχι όμως για να αλλάξετε τη δουλειά σας, δεν σκεφτήκατε ποτέ;*
Απ: Όχι για να αλλάξω τη δουλειά μου, όχι.

Ερ: *Δεν συνεχίζετε τις σπουδές;*
Απ: Όχι.

Ερ: *Γιατί;*
Απ: Οικογενειακές υποχρεώσεις.

Ερ: *Πως το αντιμετωπίζει η οικογένειά σας αυτό;*
Απ: Το ότι δεν συνέχισα ή το ότι πήγα;

Ερ: *Το ότι δεν συνεχίσατε μετά το ΣΔΕ.*
Απ: Θα ήθελε να συνεχίσω η γυναίκα μου, αλλά βλέπει και αυτή τι γίνεται. Το παιδί είναι μικρό, δεν μπορώ να φεύγω από το χωριό κάτι να γίνει είναι μικρό παιδί, μπορεί να αρρωστήσει, ποιος θα το τρέξει, ποιος;

Ερ: *Τώρα που έχετε τελειώσει το ΣΔΕ, μετά που το τελειώσατε, έχει παρουσιαστεί κάπου,* κάτι, κάποιο πρόγραμμα, κάποια δουλειά που έχετε κάνει τα χαρτιά σας;
Απ: Όχι ο Παπανδρέου λέει υπομονή μέχρι το 13, θα περιμένω μέχρι το 13 να δούμε.

Ερ: *Αφού δεν άλλαξε κάτι, ο χρόνος που περάσατε στο ΣΔΕ, πως θα τον χαρακτηρίζατε;*
Απ: Ο χρόνος …

Ερ: *Δηλαδή τα 2 χρόνια που δώσατε στο ΣΔΕ πως θα τα περιγράφατε;*
Απ: Δύσκολο, μακάρι να ξαναπήγαινα.

Ερ: *Μακάρι να ξαναπηγαίνατε. Μάλιστα, τι από αυτό 6 μήνες τώρα που έχετε τελειώσει, από το Ιούνιο, μέχρι σήμερα, τι από αυτά που μάθατε στο ΣΔΕ το έχετε χρησιμοποιήσει περισσότερο; Στην καθημερινότητά σας;*
Απ: Τι έχω χρησιμοποιήσει;

Ερ: *Ναι.*
Απ: Με τη Βιολογία, παρατηρώ τα ζώα, έχω αρχίσει να τα παρατηρώ πιο πολύ, παρατηρώ τη φύση, ας πούμε πέρυσι που μας κάνατε εσείς τη Βιολογία, μετά άρχισα να παρατηρώ τη φύση, είχα ανακαλύψει δε ότι πηγαίναμε 15 μέρες μπροστά.

Δηλαδή όταν ανοίξανε τα αμπέλια, πηγαίνανε 15 μέρες μπροστά και έλεγα που οφείλεται και μας λέγατε τότε με το φαινόμενο του θερμοκηπίου, κάτι τέτοια πράγματα, ;;;;;;

Ερ: *Έχει παρουσιαστεί κάποιος που σας αντιμετωπίζει διαφορετικά τώρα που έχετε το απολυτήριο του Γυμνασίου του ΣΔΕ;*
Απ: Όχι.

Ερ: *Κάποιος ας πούμε που πρώτα σας μιλούσε ψυχρά, τώρα σας μιλάει καλύτερα, ή κάποιος που σας έχει πει κάτι ....;*
Απ: Όχι κανείς.

Ερ: *Αυτά.*
Απ: όλα για τα χαρτιά - σου λέω εγώ, ότι τα χαρτιά δεν παίζουν ρόλο.

Ερ: *Σωστό κι αυτό. Ευχαριστώ.*
Απ: Παρακαλώ.

<u>Μαρίνα</u>

Ερ: *Το όνομά σας και πότε γεννηθήκατε*
Απ: Μαρίνα λέγομαι και είμαι γεννηθείς το 1981

Ερ: *Η οικογενειακή κατάσταση;*
Απ: Άγαμη

Ερ: *Ζεις με τους γονείς σου μόνη σου*
Απ: Με τη μητέρα μου

Ερ: *Η μητέρα σου εργάζεται;*
Απ: Όχι συνταξιούχος

Ερ: *Εργαζότανε;*
Απ: Όχι

Ερ: *Απόφοιτος λυκείου γυμνασίου;*
Απ: Δημοτικό

Ερ: *Μέχρι ποιο στάδιο είχες φτάσει στην υποχρεωτική εκπαίδευση;*
Απ: Μέχρι 6^{η} δημοτικού

Ερ: *Και για ποιους λόγους εγκατέλειψες;*
Απ: Ο λόγος ήταν ότι είχαμε μετακομίσει τότε στις Γούβες, ένα χωριό έξω από το Ηράκλειο, 15 χιλιόμετρα από το Ηράκλειο δεν υπήρχε μεταφορικό μέσο για Μάλλια.

Δυστυχώς το γυμνάσιο ήταν στα Μάλλια και έπρεπε να πηγαίνεις είτε με το λεωφορείο της γραμμής είτε να βρεις από μόνος σου μεταφορικό μέσο να πας. Αυτό λοιπόν έβαλε σε σκέψεις τους γονείς μου, ήτανε στο επίπεδο να κάτσουμε να μείνουμε, παρήλθαν τα χρόνια, αφιέρωσα τον ελεύθερο μου χρόνο σε ξένες γλώσσες και το άφησα αλλά ξέροντας ότι αυτό το κενό θα το αναπλήρωνα κάποτε, θα ξαναγυρνούσα γιατί μου άρεσαν πάρα πολύ τα γράμματα, εξου και το επίπεδο που είχα στα αγγλικά στα γερμανικά, τα πήγαινα πάρα πολύ καλά γενικότερα. Απλά όσο μεγαλώνεις αφήνεις και … μπαίνεις σε ένα … μια άλλη ροή των πραγμάτων αλλά πάντα το είχα αποθημένο και … για αυτό και ξαναγύρισα.

Ερ: *Πως αντιμετώπισες τότε αυτή την απόφαση, την οικογενειακή απόφαση να σταματήσεις το σχολείο.*
Απ: Δεν θα έλεγα ότι ήταν και το καλύτερο μου

Ερ: *Δηλαδή στεναχωρέθηκες;*
Απ: Ναι, ναι, ναι. Το είχα πάντα στα μειονεκτήματα μου το θεωρούσα μεγάλο μειονέκτημα.

Ερ: *Οι γονείς σου πως το αντιμετώπισαν ότι σταματούσες το σχολείο;*
Απ: Θα έλεγα ότι ήξεραν ότι κάποτε θα ξαναγυρνούσαμε Αλικαρνασσό ή Ηράκλειο και θα το ξανάπιανα. Το θέμα ήταν ότι όταν παρήλθαν τα χρόνια και βγήκα στην αγορά εργασίας το έβλεπα πάντα σαν εμπόδιο μπροστά μου. Αλλά τουλάχιστον τα χρόνια που το άφησα, πάντα έκανα μια εντός εισαγωγικών αυτομόρφωση θα έλεγα δηλαδή έπιανα βιβλία από φίλους που είχαν πάει γυμνάσιο ή ιστορία ή οτιδήποτε άλλο, έψαχνα έβρισκα πάντα, δηλαδή ήμουν στο κυνήγι της γνώσης πάντα

Ερ: *Οι φίλοι και οι συγγενείς τότε τι λέγανε που σταματούσες το σχολείο.*
Απ: Ε, μέγα λάθος γιατί ήξεραν ότι είχα μια έφεση στα γράμματα

Ερ: *Οπότε παρακολούθησες ξένες γλώσσες, σε τι ηλικία;*
Απ: 11-12 χρονών

Ερ: *Κάτι άλλο στο ενδιάμεσο μέχρι να αρχίσεις το ΣΔΕ, κάποιο άλλο σεμινάριο, ηλεκτρονικούς υπολογιστές*
Απ: Ξένες γλώσσες και δειλά-δειλά υπολογιστές

Ερ: *Όταν ξεκίνησες να φοιτάς στο ΣΔΕ ήσουν άνεργη ή εργαζόσουν*
Απ: Εργαζόμουν

Ερ: *Που*
Απ: Ξενοδοχοϋπάλληλος από τα 19 μου άρχισα την εργασία με βοήθησαν πάρα πολύ οι γνώσεις που είχα πάρει από τα εκάστοτε φροντιστήρια των ξένων γλωσσών, αυτά

Ερ: *Είχες κάνει και άλλες δουλειές;*
Απ: Όχι

Ερ: *Περιέγραψε μας μια μέρα εργασίας πριν ξεκινήσεις το ΣΔΕ*
Απ: Σηκωνόμουνα το πρωί, αν θα δούλευα εστιατόριο ήμουνα σπαστό, δηλαδή τέσσερις ώρες το πρωί και 4 το απόγευμα. Αργότερα έμεινα ένα χρόνο σαν μαιτρ, αλλά αυτό έφαγε πάρα πολύ από τον προσωπικό μου χρόνο, εξαντλητική δουλειά για μένα (ήμουν 27 χρονών) στρεσογώνα πάρα πολύ

Ερ: *Τι ωράριο;*
Απ: Από τις 7, 7 με 11 και 6 με 10. αλλά δεν παύει να ισχύει ότι ήταν πολύ στρεσογώνα δουλειά για μένα και έτσι ξαναγύρισα στο μπαρ

Ερ: *Και τα καθήκοντα ακριβώς ποια ήταν στην τελευταία δουλειά πριν ξεκινήσουμε το ΣΔΕ*
Απ: Στην τελευταία δουλειά ήμουνα στο μπαρ. Σέρβιρα άτομα έξω από την μπάρα, έπαιρνα παραγγελίες. Γνώρισα πολλά άτομα από κει πέρα, πολλές κουλτούρες, είναι δουλειά που μου αρέσει.

Ερ: *Ωράριο;*
Απ: 4:30 με 1.

Ερ: *Χωρίς ρεπό;*
Απ: Με ρεπό, 8 ρεπό το μήνα

Ερ: *Χρήματα ικανοποιητικά;*
Απ: Ικανοποιητικά ναι, για αυτό που κάνω ναι και με ανεβάζουν πολύ τα φιλοδωρήματα επίσης

Ερ: *Ποια νομίζεις ότι είναι εκείνα τα προσόντα που είχες, τυπικά ή άτυπα, ποιες ικανότητες ή οι δεξιότητες που σε κάνουν το κατάλληλο άτομο για την θέση αυτή που είχατε.*
Απ: Όρεξη να μάθω την κουλτούρα εκτός της χώρας μου, δηλαδή μια περιέργεια του να καταλάβεις πως ζούνε οι άνθρωποι στο εξωτερικό, ανταλλαγή απόψεων σε πολιτικά θέματα, σε θρησκευτικά γιατί όχι, γενικότερα να γνωρίζεις άτομα εκτός της χώρας σου.

Ερ: *Και από τα τυπικά προσόντα οι ξένες γλώσσες;*
Απ: Ναι οι ξένες γλώσσες και κάποια γενικότερη γνώση όχι μόνο στο σερβίρισμα αλλά και στη μπάρα, δηλαδή το φτιάξιμο των ποτών, γενικά στον πειραματισμό του να φτιάχνεις καινούργια πράγματα, είναι ένα μικρό χημικό εργαστήριο θα έλεγα.

Ερ: *Και τα παραπάνω τα είχες αποκτήσει, τις ξένες γλώσσες που τα είχες σπουδάσει και τα υπόλοιπα κατά την διάρκεια.*
Απ: Ναι

Ερ: *Ήσουν ικανοποιημένη με τον μισθό το ωράριο και την μεταχείριση;*
Απ: Θα έλεγα σε κάποιο βαθμό, ενώ άρχισε με τους καλύτερους οιωνούς δηλαδή έζησα ωραία χρόνια στον τουρισμό πάνω, δυστυχώς τα τελευταία 5 χρόνια έχει έρθει αυτή η εισχώρηση εκτός της χώρας μας δηλαδή ήταν μαθητές από την ευρωπαϊκή ένωση και μη με πενιχρό μισθό και έχει ως συνέπεια δυστυχώς να χάνουμε κάθε σαιζόν το κύρος μας. Δηλαδή από Λιθουανία από Ουκρανία από Ρωσία και αυτό όσο να είναι ρίχνει το επίπεδο σου γιατί διαφορετικά εργάζεται ένας Έλληνας γιατί πιστεύω ότι είμαι μια μικρή πρεσβύτορας της χώρας μου και είναι διαφορετικά να έρχεται ο τουρίστας εδώ πέρα και να τον σερβίρει μια Ελληνίδα ή ένας Έλληνας απ' ότι ένας εκάστοτε αλλοδαπός που ξέρεις ότι θα έρθει για έξι μήνες και αυτό ήτανε.

Ερ: *Τι σε ικανοποιούσε λιγότερο σε εκείνη την δουλειά ο μισθός, το ωράριο ή η μεταχείριση από τους γύρω σου*
Απ: Η μεταχείριση

Ερ: *Θα μας περιγράψεις λίγο;*
Απ: Θα περίμενα πιο μεγάλο, όχι ευχαριστώ, θα έλεγα αναγνώριση σε αυτό που κάνω.

Ερ: *Είχες αναζητήσει τότε (πριν το ΣΔΕ) καλύτερη εργασία και αν ναι που*
Απ: Όχι δεν το είχα σκεφτεί γιατί με πληρούσε πλήρως δηλαδή είχα αυτό το εξάμηνο με τα ρεπό μου, ανακάλυπτα συνέχεια τόπους μέρη και τα συναφή, άτομα που σας είπα που με ενδιέφερε, είχα επίσης και αυτό το εξάμηνο εκτός δουλειάς κατά το οποίο είχα μπει στο ταμείο ανεργίας, με κάλυπτε σε ένα μέρος οικονομικά εφόσον ζω μόνη μου με την μητέρα μου μόνο και είχα και αυτούς τους έξη μήνες για μένα, για προσωπική μου ευχαρίστηση για μάθηση όπως το ΣΔΕ ας πούμε.

Ερ: *Έχεις ακούσει την έννοια της ΔΒΜ;*
Απ: Ναι

Ερ: *Και τι νομίζεις ότι είναι η δια βίου μάθηση;*
Απ: Ακόμα και άτομα που έχουν αφήσει πίσω το μαθησιακό τους επίπεδο σε κάποιο μηδενικό βαθμό μπορούνε άμεσα να ξαναπιάσουν μια δεύτερη ευκαιρία στην ζωή τους. Να έρθουν σε επαφή με την μάθηση χωρίς να έχεις το ταμπού της ηλικίας ή το οτιδήποτε άλλο να γίνει αυτό άνετα και να πάρεις την ευκαιρία να συνεχίσεις την μάθηση σου όπου και να την έχεις αφήσει.

Ερ: *Για αυτούς που δεν έχουν σταματήσει την μάθηση του υπάρχει η έννοια της ΔΒΜ;*
Απ: Υπάρχει αλλά νομίζω ότι έχει περισσότερο την έννοια σαν ένα σκονισμένο ντουλάπι με βιβλία που τα βγάζεις έξω από την βιβλιοθήκη τους

Ερ: *Όποτε, αν κατάλαβα σωστά, βάζοντας σε σειρά αυτά που μας είπατε, κατά σειρά προτεραιότητας, πρώτα είναι τα θέλω σας και κατ' επέκταση τα τυπικά προσόντα και τις προσδοκίες για μια καλύτερη εργασία;*
Απ: Ναι, έτσι είναι

Ερ: *Ποια ήταν τα θετικά και ποια τα αρνητικά κατά την φοίτηση σας στο ΣΔΕ και ποιες οι εμπειρίες.*
Απ: Οι εμπειρίες ήταν ότι μου … είχα πολλά κενά στην μάθηση μου τα οποία με κάλυψαν σε αρκετό σημείο μέσω των καθηγητών και εκπαίδευσης, το δεύτερο ήταν ότι γνώρισα αρκετό κόσμο κράτηση φιλίες από αυτό, κράτησα εμπειρίες που μου χάρισε, μέσω εργαστηρίων, μέσω εκδρομών που κάναμε, στο να μπεις να κάνεις διάφορα εργαστήρια αυτό ήτανε πάρα θετικό για μένα επίσης, δηλαδή έριχνες γνώση μεράκι και τα συναφή σε συγκεκριμένες εργασίες

Ερ: *Αρνητικά;*
Απ: Αρνητικά ίσως … η καχυποψία μερικών συμμαθητών στο να κάνουμε κάτι… αυτά

Ερ: *Νομίζετε ότι σας εφοδίασε το ΣΔΕ με κάτι που δεν είχατε;*
Απ: Μάθηση το πρώτο την μάθηση.

Ερ: *Ποιόν θεωρείτε τον πιο χρήσιμο από τους γραμματισμούς και γιατί.*
Απ: Φιλολογικά θα έλεγα

Ερ: *Τι προσέφερε;*
Απ: Μου αρέσει γενικότερα το να στοχάζεσαι σου βάζει στο μυαλό σε πορείες που δεν τις είχες φανταστεί ότι υπήρχαν δηλαδή στο να ταξιδεύεις μέσω του μυαλού μέσω γραμμάτων. Μαθηματικά ασφαλώς γιατί είναι ένα μάθημα βάσης για μένα, δηλαδή ξεσκόνισα παλιές μου γνώσεις και όχι μόνο, με έμαθε αρκετά πράγματα, είναι ένα πολύτιμο μάθημα και γενικότερα δεν μπορώ να πω ότι κάποιος γραμματισμός θα ήταν πλην ή συν, ήταν όλα σε τέλεια αρμονία απλά με ένα μικρό παράπονο ίσως στα αρχαία θα ήθελα πιο μεγάλη έμφαση σ' αυτά

Ερ: *Σχετιζόταν οι προσδοκίες που είχατε από το ΣΔΕ για την απασχόληση με το απολυτήριο ως τυπικό τίτλο ή αφορούσαν κυρίως γνώσεις και εμπειρίες;*
Απ: Κυρίως γνώσεις και εμπειρίες, ασφαλώς ήταν μια πολύ μεγάλη επιβράβευση ο βαθμός ο εκάστοτε που έπαιρνε ο καθείς από μας.

Ερ: *Μπορείτε να αξιολογήσετε ποιο από αυτά τα τρία είναι σημαντικότερο για την αγορά εργασίας (το τυπικό προσόν οι εμπειρίες ή οι γνώσεις;*
Απ: Και τα τρία μαζί θα έλεγα αλλά πιο πολύ θα έβαζα τις γνώσεις

Ερ: *Πιο θεωρείτε προσωπικά εσείς πιο σημαντικό*
Απ: Τις γνώσεις

Ερ: *Όταν φοιτούσατε στο ΣΔΕ σκεπτόσαστε την επαγγελματική σας κατάσταση μετά την αποφοίτηση σας από αυτό;*
Απ: Βεβαίως είναι ένα όπλο που το έχεις στα χέρια σου ένα παραπάνω συν στην μετέπειτα πορεία της ζωής σου, μακάρι να εξελιχθούν όλα ομαλά και να συνεχίσω γιατί η ΔΒΜ που μας προσφέρει το κράτος

Ερ: *Και θεωρούσατε ότι θα καλυτερεύσει η επαγγελματική σας κατάσταση με αυτό το χαρτί;*
Απ: Ασφαλώς όπως το βλέπουμε στην αγορά εργασίας και όχι μόνο ότι ο πήχης ανεβαίνει χρόνο με το χρόνο πιο ψηλά.

Ερ: *Συνεχίζετε τις σπουδές σας τώρα και αν ναι που;*
Απ: Συνεχίζω σε μια σχολή ΟΤΕΚ, τουριστικών επαγγελμάτων θα μου χρειαστεί αυτό το χαρτί προς το παρών για την δουλειά μου και αν όλα πάνε καλά θα συνεχίσω

Ερ: *Σε αυτή την σχολή μπορούσατε να φοιτήσετε χωρίς το απολυτήριο του γυμνασίου;*
Απ: Όχι

Ερ: *Η οικογένεια σας πως αντιμετωπίζει την συνέχιση των σπουδών σας*
Απ: Με χαρά γιατί ήξεραν ότι ήταν το αποθημένο μου

Ερ: *Τώρα που εργάζεστε;*
Απ: Στην ίδια δουλειά σε ξενοδοχείο

Ερ: *Είχατε αναζητήσει κάτι καλύτερο μετά που αποφοιτήσατε από το ΣΔΕ;*
Απ: Όχι γιατί ήξερα ότι αυτό είναι ένα μικρό προσόν που υπάρχει στο βιογραφικό μου πλέον αλλά δυστυχώς ή ευτυχώς πρέπει να συνεχίσω να εργάζομαι πάνω σε αυτό το θέμα, πρέπει να αποκτήσω περισσότερες εμπειρίες, να αφιερώσω περισσότερο από τον προσωπικό και εργασιακό μου χρόνο και όπως είπα απλά πρέπει να συνεχίσεις και εφόσον μπεις σε αυτή την διαδικασία νομίζω ότι είναι κρίμα να το αφήσεις να πάει χαμένο

Ερ: *Πριν πάρετε το απολυτήριο από το ΣΔΕ στο χώρο εργασίας σας αντιμετωπίζανε κάπως διαφορετικά σε σχέση με μετά, δηλαδή είδατε κάποια διαφορά στην συμπεριφορά των ανθρώπων;*
Απ: Ναι και κατ' αρχήν ήτανε το δικό μου το βραβείο εντός εισαγωγικών που αυτό-διαφημίστηκα στον εργασιακό μου χώρο, χάρηκαν με την χαρά μου είχα αποκομίσει και ένα πολύ καλό βαθμό και γενικότερα ήταν σαν μια μικρή γιορτή εκείνη την ημέρα.

Ερ: *Δεν υπήρχε όμως κάποιος ρατσισμός ή κάποια μη-αποδοχή όταν δεν είχατε το χαρτί του γυμνασίου*
Απ: Θα έλεγα πιο πολύ αυτό ήταν προσωπικό μου θέμα εγώ ένιωθα ντροπή εγώ … δηλαδή ένιωθα ρατσισμό εγώ πάνω σε μένα. Από εκεί και ύστερα δεν είχα

πρόβλημα στο να μπω σε οποιεσδήποτε συζητήσεις, φυσικά είχα τα κενά μου αλλά μην ξεχνάμε ότι η μάθηση δεν σταματάει. Είναι στο χέρι σου να μαθαίνεις.

Ερ: *Οπότε ουσιαστικά οι συνθήκες εργασίας σας δεν διαφέρουν μετά που τελειώσατε το ΣΔΕ;*
Απ: Δεν θα το έλεγα όχι.

Ερ: *Ούτε σε οικονομικό επίπεδο, ούτε σε ωράριο*
Απ: Όχι, όχι

Ερ: *Ποια είναι τα σχέδια σας τώρα για την περαιτέρω βελτίωση της επαγγελματικής κατάστασης*
Απ: Εφόσον αποκομίσω και το χαρτί από το ΟΤΕΚ, κάποια αύξηση μισθού εφόσον είναι βάση νόμου, εφόσον έχεις τελειώσει το ΟΤΕΚ έχεις συν 9% νομίζω τον μισθό σου

Ερ: *Έξι μήνες μετά που τελειώσατε το ΣΔΕ τι από αυτά που μάθατε ή ποια από τις δεξιότητες που πήρατε την έχετε χρησιμοποιήσει περισσότερο*
Απ: Θέλει σκέψη επειδή γενικότερα με τα χέρια μου τα πάω καλά, κάποια εργαστήρια μου έδειξαν ένα τρόπο για κάποιες διακοσμήσεις και πάλι με το φιλολογικό γραμματισμό ότι μπορώ πλέον να βοηθήσω την ανιψιά μου που είναι στο γυμνάσιο να τους βοηθήσω στο να κλείνουν ρήματα ή οτιδήποτε.

Ερ: *Βλέπετε κάποιες διαφορές στον τρόπο που σας αντιμετωπίζει τώρα η οικογένεια σας ή οι φίλοι σας ή ο περίγυρός σας γενικότερα;*
Απ: Με βλέπω εμένα ήδη να έχω ψηλώσει κάποιους πόντους και μόνο από την ιδέα από ικανοποίηση μου ότι έχω πλέον τελειώσει το ΣΔΕ

Ερ: Ωραία, έχουμε τελειώσει, εκτός και αν θέλετε να προσθέσετε κάτι;
Απ: Όχι, τίποτα

Ερ: Ευχαριστώ πολύ για την συνέντευξη αυτή
Απ: Παρακαλώ

<u>Σταύρος</u>

Ερ: *Ποιο είναι το όνομα σας και ποιο το έτος γέννησης σας;*
Απ: Λέγομαι Σταύρος και γεννήθηκα το 1983

Ερ: *Η οικογενειακή σας κατάσταση; Παντρεμένος, ανύπαντρος;*
Απ: Ανύπαντρος

Ερ: *Μέχρι ποια τάξη έχετε παρακολουθήσει στην τυπική εκπαίδευση;*
Απ: Δημοτικό....πήγα και στην 1^{η} Γυμνασίου και μετά τα παράτησα.

Ερ: *Γιατί;*
Απ: Δεν ήθελα να συνεχίσω, βαριόμουνα.

Ερ: *Ήταν δική σας η απόφαση να σταματήσετε;*
Απ: Ναι

Ερ: *Και πως αισθανόσασταν για αυτό;*
Απ: Τίποτα

Ερ: *Δηλ. ήσασταν χαρούμενος για αυτό;*
Απ: Όχι....άλλα ήθελα να δουλέψω

Ερ: *Οι γονείς σας τι είπαν τότε για αυτή σας την απόφαση;*
Απ: Στην αρχή δεν τους άρεσε...αντέδρασαν, αλλά μετά εντάξει

Ερ: *Στο ενδιάμεσο, μέχρι να ξεκινήσετε στο ΣΔΕ είχατε παρακολουθήσει κάποιο σεμινάριο, μαθήματα για κάποια ξένη γλώσσα, υπολογιστές ή κάτι άλλο;*
Απ: Όχι

Ερ: *Όταν ξεκινήσατε την φοίτηση σας στο ΣΔΕ, εργαζόσασταν ή ήσασταν άνεργος;*
Απ: Εργαζόμουνα

Ερ: *Που εργαζόσασταν;*
Απ: Στην οικογενειακή επιχείρηση – κατασκευάζουμε και συντηρούμε ασανσέρ.

Ερ: *Τι ωράριο είχατε εκεί, τότε;*
Απ: 8ωρο

Ερ: *Και μισθό, ικανοποιητικό ή .....;*
Απ: Ναι, εντάξει .....κανά χιλιάρικο

Ερ: *Αν σας ρωτούσαν τι δεν σας ικανοποιούσε τότε, ο μισθός ή το ωράριο, τι θα λεγάτε;*
Απ: (γέλια)...ε, ο μισθός!!

Ερ: *Για να κάνετε τότε αυτή την δουλειά, είχατε μάθει κάπου κάτι συγκεκριμένο, είχατε παρακολουθήσει κάποια μαθήματα, είχατε μάθει κοντά στον μπαμπά σας, ή τίποτα από αυτά;*
Απ: Είχα μάθει κοντά στον μπαμπά μου

Ερ: *Ξέρατε δηλ. κάποια πράγματα πάνω σε αυτή την δουλειά που δεν τα ήξεραν άλλοι, σωστά; Δεν μπορεί να την κάνει αυτή την δουλειά ο οποιασδήποτε;*
Απ: Ναι ήξερα – δεν την κάνεις αν δεν ξέρεις

Ερ: *Η συμπεριφορά των συναδέρφων σας, τότε, πως ήταν;*

Απ: Μια χαρά

Ερ: *Αισθανθήκατε καθόλου, έστω λίγο, να σας ξεχωρίζουν επειδή δεν είχατε το απολυτήριο γυμνασίου;*
Απ: Όχι

Ερ: *Το ήξεραν ότι δεν είχατε τελειώσει το Γυμνάσιο;*
Απ: Ναι

Ερ: *Είχατε ψάξει κάπου αλλού δουλειά , είχατε δουλέψει κάπου αλλού;*
Απ: Όχι

Ερ: *Έχετε ακούσει την έννοια της Δια Βίου Μάθησης – ξέρετε τι είναι;*
Απ: Όχι. Κάτι....με το ζόρι μάθηση;

Ερ: *Δεν ξέρω – αυτό νομίζετε;*
Απ: Δεν ξέρω.....με το ζόρι να μαθαίνουμε κάτι.....;

Ερ: *Πότε τελειώσατε το ΣΔΕ;*
Απ: Το 2009

Ερ: *Γιατί πήγατε στο ΣΔΕ;*
Απ: Για να βγάλω το Γυμνάσιο και να πάω για ηλεκτρολόγος

Ερ: *Για να βρείτε μια καλύτερη δουλειά;*
Απ: Όχι, το χρειάζομαι σε αυτήν τη δουλειά

Ερ: *Σας χρειάζεται το απολυτήριο Γυμνασίου;*
Απ: Όχι, Λυκείου

Ερ: *Γιατί;*
Απ: Για να υπογράφω τις άδειες, να μπορώ να υπογράψω ως ηλεκτρολόγος – τώρα δεν μπορώ.

Ερ: *Πως ενημερωθήκατε για το ΣΔΕ;*
Απ: Από φίλους

Ερ: *Ήταν δική σας η απόφαση να πάτε στο ΣΔΕ;*
Απ: Ναι

Ερ: *Οι γονείς σας, οι φίλοι σας τι σας είπαν για αυτήν σας την απόφαση;*
Απ: Να πάω

Ερ: *Ήταν κάποιος που είχε αντίρρηση για αυτήν σας την απόφαση;*
Απ: Όχι

Ερ: *Ωραία. Ποια ήταν τα θετικά και ποια τα αρνητικά από την φοίτηση σας στο ΣΔΕ;*
Απ: Ήταν εύκολο, πιο εύκολο από το κανονικό σχολείο

Ερ: *Αυτό; Κάτι άλλο;*
Απ: Αυτό (γέλια). Μπορούσα να πηγαίνω το πρωί στην δουλειά και μετά σχολείο...χωρίς διαβάσματα!

Ερ: *Τι σας προσέφερε το ΣΔΕ, με τι σας εφοδίασε που δεν το είχατε;*
Απ: Τι να πω.....κάτι παραπάνω στα κομπιούτερ, στα αγγλικά.....αυτά! Λίγο από όλα !

Ερ: *Ποιο γραμματισμό από αυτούς που κάνατε, θεωρείτε πιο χρήσιμο;*
Απ: Τα αγγλικά μάλλον, αλλά δεν καθόμαστε να διαβάσουμε και να μάθουμε!!

Ερ: *Όταν φοιτούσατε λοιπόν στο ΣΔΕ, τι σκεφτόσασταν περισσότερο – το απολυτήριο που θα πάρετε ή τις γνώσεις και τις εμπειρίες;*
Απ: Το απολυτήριο

Ερ: *Για την αγορά εργασίας τι νομίζετε ότι είναι πιο χρήσιμο από αυτά τα 3;*
Απ: Για μένα η εμπειρία. Στην δουλειά μου με εμπειρία 10 χρόνων μπορείς να υπογράφεις

Ερ: *Για την αγορά εργασίας, για να βρει κάποιος δουλειά;*
Απ: Το απολυτήριο

Ερ: *Τώρα συνεχίζετε τις σπουδές σας;*
Απ: Όχι

Ερ: *Γιατί;*
Απ: Έλλειψη χρόνου

Ερ: *Οι δικοί σας άνθρωποι τι σας λένε που σταματήσατε, για δεύτερη φορά τις σπουδές σας;*
Απ: Τίποτα, τι να μου πούνε

Ερ: *Τώρα να υποθέσω ότι εργάζεστε στην ίδια δουλειά;*
Απ: Ναι

Ερ: *Με την δουλειά σας, τώρα σκέφτεστε να κάνετε κάτι άλλο, να την επεκτείνετε ίσως;*
Όχι, σε λίγα χρόνια θα έχω τα ένσημα και θα μπορώ να υπογράφω....ίσως, κάποια στιγμή πάω και στο **Απ:** Λύκειο...ξεκίνησα στο ΕΠΑΛ τώρα, αλλά σταμάτησα

Ερ: *Πως σκέφτεστε το χρόνο που περάσατε στο ΣΔΕ;*
Απ: Ευχάριστο

Ερ: *Σχεδόν 1,5 χρόνο μετά την αποφοίτηση σας από το ΣΔΕ, τι από αυτά που μάθατε σας έχει φανεί περισσότερο χρήσιμο;*
Απ: Οι φιλίες και οι παρέες...(γέλια)

Ερ: *Βλέπετε κάποια διαφορά στον τρόπο που σας αντιμετωπίζουν φίλοι και συγγενείς, συνάδερφοι, τώρα που έχετε το απολυτήριο Γυμνασίου;*
Απ: Όχι

Ερ: *Δεν αντιμετωπίσατε ποτέ τέτοιο πρόβλημα;*
Απ: Όχι, ποτέ δεν έτυχε

Ερ: *Θέλετε να πείτε κάτι άλλο*
Απ: Όχι

Ερ: *Ευχαριστώ*
Απ Και εγώ

<u>Μαρίνος</u>

Ερ: *Ποιο είναι το όνομα σας και πότε γεννηθήκατε;*
Απ Γεννήθηκα το 1983 και λέγομαι Μαρίνος

Ερ: *Είστε παντρεμένος, έχετε παιδιά;*
Απ Όχι

Ερ: *Μέχρι πιο στάδιο της τυπικής εκπαίδευσης έχετε παρακολουθήσει;*
Απ Μέχρι το Δημοτικό

Ερ: *Και για ποιους λόγους σταματήσατε;*
Απ Τότες, δεν μου αρέσανε τα γράμματα

Ερ: *Ήταν δική σας δηλ., επιλογή να σταματήσετε το σχολείο;*
Απ Ναι

Ερ: *Οι γονείς σας τι σας είπαν για αυτή σας την απόφαση;*
Απ: Δεν τους άρεσε, μου έλεγαν ότι πρέπει να συνεχίσω

Ερ: *Οι φίλοι, οι συγγενείς...;*
Απ: Το ίδιο και αυτοί

Αλλά εσείς επιμένατε;
Απ: «τους είχα συνδεμένους με Κάιρο»

Ερ: *Από τότε που σταματήσατε το σχολείο μέχρι που ξεκίνησε η φοίτηση σας στο ΣΔΕ, είχατε παρακολουθήσει κάποια μαθήματα, κάποια σεμινάρια, κάποια ξένη γλώσσα ή κάτι άλλο;*
Απ: Όχι, όχι τίποτα απολύτως

Ερ: *Όταν ξεκινήσατε να φοιτάτε στο ΣΔΕ εργαζόσασταν;*
Απ: Όσο μπορούσα

Ερ: *Που;*
Απ: Είχα δικό μου μαγαζί

Ερ: *Το οποίο;*
Απ: Κάναμε εμπορία ζωοτροφών

Ερ: *Ήταν οικογενειακή επιχείρηση;*
Απ: Στην αρχή ναι, αλλά μετά το κρατούσα μόνος μου

Ερ: *Είχατε κάνει κάποια άλλη δουλειά πριν από αυτό;*
Απ: Ήμουνα πάντα στα αγροτικά, αυτά που έχουν οι γονείς μου, σε ένα ελαιουργείο του θείου μου, όταν χρειαζόταν.....τέτοια πράγματα.

Ερ: *Εκεί σε αυτό το μαγαζί με τις ζωοτροφές που είχατε, τι ωράριο είχατε και ποια ήταν τα καθήκοντα σας;*
Απ: Από νωρίς το πρωί μέχρι το απόγευμα κατά τις οκτώ ήμουν εκεί. Να σταματήσω λίγο το μεσημέρι στις τρεις να φάω κάτι και μετά ξανά πίσω. Έπρεπε να κάνω τις πωλήσεις, τις προμήθειες και διανομές.....και μέχρι σήμερα δουλεύει πολύ με τις διανομές.

Ερ: *Το οικονομικό κομμάτι αυτής της δουλειάς, σας ικανοποιούσε;*
Απ: Ναι, άμα το δουλέψεις καλά θα βγάλει τα έξοδα του και ζεις και καλά

Ερ: *Νομίζετε ότι αυτή την δουλειά μπορούσατε να την κάνετε, εξαιτίας του ότι είχατε κάποια ιδιαίτερα προσόντα, κάποιες ικανότητες ή μια τέτοια δουλειά μπορεί να την κάνει ο* καθένας, ανεξάρτητα από προσόντα, ικανότητες και δεξιότητες;
Απ: Όποιος θέλει να δουλέψει όπου και να πάει ότι και να κάνει δεν χάνεται, ότι δουλειά και αν είναι αυτή

Ερ: *Ίσως ο χαρακτήρας σας, η ευγένεια σας ή η κοινωνικότητα σας, σας βοήθησαν σε αυτή την δουλειά;*
Απ: Οπωσδήποτε ναι – όπου και να πάω και όποιος και να έρθει στο μαγαζί, δεν έχω κανένα πρόβλημα. Με όλους μιλάω, όλοι με ξέρουν, ξέρουν ότι θα τους κάνω την δουλειά θα πληρωθούν στην ώρα τους...δεν έχω πρόβλημα

Ερ: *Αν σας ρωτούσαν τι δεν σας ικανοποιούσε σε αυτή την δουλειά, στο μαγαζί σας, τι θα λέγατε, ο μισθός το ωράριο ίσως οι συμπεριφορά αυτών με τους οποίους είχατε συναλλαγές;*

Απ: Το ωράριο το φτιάχνεις εσύ όπως θες

Ερ: *Οπότε;*
Απ: Από όλα ήμουν ικανοποιημένος.....δεν υπάρχει κάτι

Ερ: *Από τον κόσμο με τον οποίο συναναστρεφόσασταν τότε, υπήρξε κάποιος ή κάποιοι, οι οποίοι σας αντιμετώπιζαν «κάπως διαφορετικά» ή σας είπαν κάτι υποτιμητικό, εξαιτίας του ότι δεν έχετε απολυτήριο Γυμνασίου, ή υπονόησαν κάτι που δεν σας άρεσε σχετικά με το θέμα αυτό;*
Απ: Όχι, ποτέ.....μόνο μετά που ξεκίνησα στο ΣΔΕ μου κάνανε πλάκα (γέλια)

Ερ: *Είχατε ψάξει καθόλου κάποια άλλη δουλειά;*
Απ: Όχι

Ερ: *Έχετε ακούσει καθόλου την έννοια της Δια Βίου Μάθησης;*
Απ: Ναι τι έχω ακούσει, αλλά μην με ρωτήσεις τι είναι γιατί θα στα μπερδέψω.....δεν ξέρω τι είναι, ακουστά το έχω μόνο

Ερ: *Πότε τελειώσατε το ΣΔΕ;*
Απ: Το 2009

Ερ: *Και ποιοι ήταν οι λόγοι που σας ώθησαν να πάρετε την απόφαση να φοιτήσετε σε αυτό;*
Απ: Για να μάθω πέντε πράγματα, να πάρω το χαρτί.....για δικό μου πείσμα και μόνο

Ερ: *Πως μάθετε για την ύπαρξη και την λειτουργία του ΣΔΕ;*
Απ: Από έναν φίλο που πήγαινε ήδη στο ΣΔΕ, αλλά μετά αυτός τα παράτησε

Ερ: *Ποιος ήταν ο κύριος λόγος για τον οποίο πήγατε; Είχε να κάνει περισσότερο με τα επαγγελματικά σας ή με τα προσωπικά σας θέλω;*
Απ: Όχι, όχι καθόλου με τα επαγγελματικά. Ήθελα να πάρω και εγώ ένα χαρτί να μην μπορεί ο καθένας να μου πει τίποτα!!

Ερ: *Άρα, κάποιος κάτι σας είχε πει;*
Απ: Ναι πολλοί μου είχαν πει αλλά έκανα πως δεν άκουγα...το είχα αγνοήσει τότε

Ερ: *Η απόφαση να πάτε στο ΣΔΕ, ήταν καθαρά δική σας;*
Ναι, βέβαια

Ερ: *Οι γονείς σας τι σας είπαν για αυτή σας την απόφαση;*
Απ: Είπαν μεγάλος είσαι, ότι θες κάνεις

Ερ: *Δηλ., ούτε θετικά ούτε αρνητικά σχόλια, τίποτα;*
Απ: Στην αρχή μου ΄πανε, η αδερφή και ο αδερφός μου, «αν σε ικανοποιεί πήγαινε, αλλά μην λες τίποτα μετά»

Ερ: *Από την φοίτηση σας στο ΣΔΕ, ποιες είναι οι εμπειρίες σας, ποια είναι τα θετικά και ποια τα αρνητικά;*
Απ: Τα θετικά είναι ότι έμαθα πολλά πράγματα, γνώρισα πολλούς ανθρώπους λογιό – λογιό,....αυτά

Ερ: *Και αρνητικά;*
Απ: Ότι ήτανε μακριά και είχα κάθε μέρα το δρομολόγιο

Ερ: *Νομίζετε ότι το ΣΔΕ σας εφοδίασε με κάτι που δεν είχατε;*
Απ: Ναι, με γνωριμίες περισσότερες, με κάποια άτομα μιλάω ακόμα στο τηλέφωνο, έμαθα πράγματα που δεν τα ήξερα, πηγαίναμε εκδρομές, πηγαίναμε στα μουσεία.....

Ερ: *Κάτι άλλο, πιο συγκεκριμένα;*
Απ: Έμαθα λίγο την ζωγραφική που το ήθελα αλλά μέχρι τότε δεν μπορούσα να κάνω κάτι και ασχολήθηκα και με αυτό, ζωγραφίζω και τώρα, για μένα

Ερ: *Από τους γραμματισμούς που κάνατε στο ΣΔΕ, ποιος ήταν για εσάς ο πιο χρήσιμος;*
Απ: Αυτός της πληροφορικής

Ερ: *Τι παραπάνω σας προσέφερε;*
Απ: Μετά από αυτά που κάναμε, μπορούσα να κάνω πιο πολλά με τους υπολογιστές...με βοήθησε πολύ και ο καθηγητής

Ερ: *Όσο φοιτούσατε στο ΣΔΕ σκεφτόσασταν ότι όταν τελειώσετε θα έχετε το τυπικό χαρτί, θα έχετε περισσότερες γνώσεις ή περισσότερες εμπειρίες;*
Απ: Περισσότερες εμπειρίες – το χαρτί ήταν κάτι που το ήθελα για τον εαυτό μου, δεν το ήθελα ούτε για να βρω δουλειά ούτε τίποτα, μόνο για μένα

Ερ: *Για την αγορά εργασίας, τι νομίζεται ότι είναι πιο σημαντικό από αυτά τα τρία;*
Απ: Όλα αυτά μαζί

Ερ: *Αν σας έλεγα να τα βάλετε σε μια σειρά;*
Απ: Πρώτα το χαρτί, γιατί όπου και να πας σου ζητάνε το χαρτί, σου λένε τι είσαι εσύ

Ερ: *Για εσάς προσωπικά;*
Απ: Όλα μαζί και το χαρτί και οι γνώσεις και εμπειρίες

Ερ: *Τότε που φοιτούσατε στο ΣΔΕ σκεφτόσασταν καθόλου τα επαγγελματικά σας; Μήπως να κάνετε κάτι άλλο ή να επεκτείνετε αυτό που έχετε, ή κάτι άλλο που δεν μπορούσατε να το κάνετε πριν;*
Απ: Όχι, η δουλειά πήγαινε και πάει πολύ καλά...τι να αλλάξω; Δεν χρειάζεται κάτι

Ερ: *Τώρα συνεχίζετε το σχολείο;*
Απ: Όχι

Ερ: *Γιατί;*
Απ: Θέλω να πάω στο Λύκειο, αλλά μπορώ μόνο το βράδυ και εδώ στο χωριό μου δεν έχει τέτοιο Λύκειο. Το πιο κοντά είναι 1,5 ώρα δρόμος και δεν μπορώ άλλο να κάνω την διαδρομή – την έκανα για 2 χρόνια. Λένε πως θα ανοίξει και εδώ κοντά βραδινό Λύκειο, αλλά ακόμα τίποτα.

Ερ: *Τώρα που τελειώσατε το ΣΔΕ, έχετε κάνει ή σκέφτεστε να κάνετε κάποια πράγματα για την επιχείρηση σας ή ακόμα και να παρακολουθήσετε κάποια προγράμματα σχετικά με την δουλειά σας, που πριν δεν μπορούσατε να τα κάνετε;*
Απ: Όχι

Ερ: *Ξέρετε να υπάρχουν προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σχετικά με την δουλειά σας, που για να συμμετάσχει κάποιος πρέπει να έχει απολυτήριο Γυμνασίου;*
Απ: Δεν ξέρω, δεν το έχω ψάξει.....ότι και να σου πω θα σε γελάσω

Ερ: *Από αυτά που μας λέτε, καταλαβαίνω ότι δεν έχει αλλάξει κάτι στα επαγγελματικά σας, σωστά;*
Απ: Ναι έτσι είναι, τίποτα

Ερ: *Πως βλέπετε την φοίτηση σας στο ΣΔΕ; Τι «γεύση» σας αφήνει η θύμηση των 2 χρόνων που φοιτούσατε σε αυτό;*
Απ: Πολύ καλή. Μια εμπειρία που δεν την είχα ζήσει ποτέ μου.....άξιζε που πήγα εκεί

Ερ: *Τώρα έχει περάσει σχεδόν 1 χρόνος από τότε που αποφοιτήσατε από το ΣΔΕ. Ποιος από τους γραμματισμούς που κάνατε ή γενικότερα από αυτά που μάθατε, σας έχει φανεί πιο χρήσιμο, το έχετε χρησιμοποιήσει περισσότερο;*
Απ: Τα μαθηματικά, τους υπολογιστές και τα αγγλικά, που δεν τα πήγαινα καθόλου καλά.

Ερ: *Οι φίλοι, οι συγγενείς και γενικά, ο κόσμος με τον οποίο έρχεσαι σε επαφή στην δουλειά σου, σας αντιμετωπίζουν διαφορετικά τώρα που έχετε το απολυτήριο Γυμνασίου;*
Απ: Δεν έχουμε τέτοια ζητήματα εμείς εδώ

Ερ: *Ωραία, νομίζω ότι τελειώσαμε. Θέλετε να προσθέσετε κάτι ακόμα;*
Απ: Όχι, τίποτα

Ερ: *Ευχαριστώ πολύ*
Απ: Και εγώ